

Masarykova univerzita
Fakulta sociálních studií
Katedra politologie

Teritoriální homogenita a heterogenita českých
senátních voleb 1996–2016

Habilitační práce

Únor 2018

Mgr. Michal Pink, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů.

Michal Pink

Poděkování:

Rád bych na tomto místě poděkoval všem, kteří mi byli nápomocni při nekonečném přepočítávání a úpravě dat, především volebních výsledků, informací o specifikách jednotlivých obvodů a dohledávání celé řady drobností spojených se senátními volbami. Nesmím také zapomenout na rodinu, především na děti, které měly i přes svůj velice nízký věk dostatek pochopení a tolerance pro mou večerní absenci za účelem psaní textu.

Obsah:

Obsah

1. Úvod	6
2. Cíle práce a její struktura.....	7
3. Český Senát jako horní komora ve srovnávací perspektivě	9
4. Teoretická východiska	11
4.1 Základy moderních politických stran a konfliktní linie	11
4.2 Druhořadé volby.....	14
4.3 Metody, představení nástrojů, data.....	16
5. Parlament a česká politika – postoje stran ke vzniku a samotné existenci Senátu.....	23
6. Současné poznatky spojené se senátními volbami	25
7. Volební systém a jeho výstupy	30
7.1 Dvoukolové většinové systémy	30
7.2 Senát a volební systém.....	32
7.3 Senátní volby a jejich výsledky	34
8. Senátní volby a územní rozložení volební podpory.....	42
9. Úspěšnost jednotlivých politických stran	46
9.1 Česká strana sociálně demokratická	46
9.2 Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová.....	54
9.3 Komunistická strana Čech a Moravy	61
9.4 Občanská demokratická strana	68
9.5 Liberální strany zastoupené ve Sněmovně.....	74
9.6 Populistické strany (VV, ANO, Úsvit)	80
9.7 Skupina menších politických stran lokálního a regionálního významu – „různé“	84
9.8 Skupina nezávislých kandidátů, kteří nedisponují žádnou podporou politické strany	87
10. Vládní shoda aneb proměna většiny horní komory ve srovnání s Poslaneckou sněmovnou ...	90
11. Volební účast a senátní volby	92
12. Náměty na úpravu – reformu?	98
13. Senátní volby a sousedský efekt v letech 2014 a 2016	101
13.1 Sousedský efekt u kandidátů České strany sociálně demokratické	103
13.2 Sousedský efekt u kandidátů Křesťanské a demokratické unie – Československé strany lidové	106
13.3 Sousedský efekt u kandidátů Občanské demokratické strany	108
13.4 Sousedský efekt u kandidátů Komunistické strany Čech a Moravy	111
13.5 Sousedský efekt u kandidátů TOP 09 a STAN v letech 2014 a 2016	113
13.6 Sousedský efekt u kandidátů populistických stran v letech 2014 a 2016	115

13.7	Sousedský efekt u kandidátů menších politických stran lokálního a regionálního významu – „různé“	117
14.	Možná vysvětlení volební podpory – proč tomu tak může být?	120
14.1	Faktory ovlivňující prostorovou rozdílnost volebních výsledků	121
14.2	Vysvětlení volební podpory ve vybraných obvodech.....	123
15.	Diskuse – zhodnocení českých senátních voleb	132
16.	Závěr	137
17.	Seznam literatury a zdrojů	140
18.	Přílohy:.....	147
19.	Abstract	159
20.	Seznam zkratk.....	160

1. Úvod

Pravidelně se opakující volební soutěž je nedílným znakem liberálnědemokratického systému, který se začal v českých zemích postupně etablovat v rámci demokratizačních procesů před více než čtvrt stoletím. Po krátké existenci společného federálního státu se Slovenskem se v létě 1992 politické elity rozhodly pro rozdělení země a s tím také začaly práce na vymezení politického systému samostatné České republiky. V Ústavě přijaté v prosinci téhož roku je Parlament České republiky rozdělen na dolní komoru (Poslaneckou sněmovnu) a horní komoru (Senát). Zatímco dolní komora vznikla transformací České národní rady, Senát na své ustavení ještě nějakou dobu čekal. První volby se uskutečnily až na podzim 1996, tedy po volbách do Poslanecké sněmovny, které se konaly v červnu stejného roku.

Podobně jako horní komora čekala na své ustavení čtyři roky, s určitým zpožděním se senátním volbám věnuje i odborná veřejnost. Zatímco sněmovní volby se s postupnou demokratizací na počátku 90. let rychle staly předmětem odborného zájmu, první studie pojednávající o volbách senátních stojí delší dobu v pozadí. Přesto senátní volby poskytují velice zajímavý zdroj podnětů k odbornému bádání a jejich specifčnost v evropském prostředí zatím není dostatečně prozkoumána.

K hlavním znakům senátních voleb patří většinový dvoukolový volební systém a jejich načasování. Senátní volby se konají každé dva roky, ovšem vždy se volí jen třetina členů horní komory. Senátní volby jsou proto nejčastěji se opakující volební soutěží. V České republice se kandidáti mohou ucházet o mandát v délce trvání šesti let, který mohou neomezeně obhajovat.¹ I když by se mohlo zdát, že senátní volby jsou méně důležité, protože horní komora disponuje menšími pravomocemi, jedná se o komoru, jejíž souhlas tvoří nedílnou součást legislativního procesu a ve strategických případech (změna Ústavy, volební zákon, mezinárodní smlouvy, do roku 2013 volba prezidenta České republiky) je nemožné stanovisko horní komory zvrátit. Proto si zaslouží větší pozornost a to jak odbornou, tak ve veřejném prostoru. Zatímco běžný občan je každý měsíc zahlcován informacemi, jak by volby do Poslanecké sněmovny dopadly a kdo by získal kolik mandátů, u senátních voleb tyto informace zcela chybí. Volič se tak při svém rozhodování musí více spoléhat na vlastní úsudek a samotná volba může být překvapením jak pro voliče, tak i kandidáta.

¹ Pro politickou stranu může být zisk senátorského křesla velice zajímavý, protože při zohlednění státního financování politických stran se strana může podle platné legislativy spolehnout na státní příspěvek ve výši 900 000 Kč ročně za každého zvoleného senátora po dobu šesti let. Jedná se tak o celkový příjem ve výši, kterou žádný jiný volený představitel za svou funkci straně nepřinese (zákon č. 424/1991 Sb.).

2. Cíle práce a její struktura

Veškeré texty, které se do dnešní doby zabývaly senátními volbami, s nimi pracují na mikroúrovni – např. analýza konkrétního senátního obvodu (Malcová 2010) –, nebo na ně naopak nahlíží na národní úrovni (Navrátil 2010; Lebeda 2011; Kouba 2015; Voženílková a Hejtmánek 2015; Kreidl 2009). Na rozdíl od uvedených prací bude cílem předloženého textu sledování volební soutěže založené na odlišnosti výsledků jak senátních voleb mezi sebou, tak i senátních a sněmovních voleb z prostorového hlediska.

Cílem předložené práce tak bude analyzovat prostorový kontext voleb do horní komory českého parlamentu primárně za pomoci dvou konfliktních linií a to centrum – periferie a město – venkov. Text tedy odpoví na otázku, zda a případně jak se odlišují volební výsledky v jednotlivých obvodech a také větších celcích – makroregionech České republiky.

Následující text se se nachází někde na pomezí uvedených prací a analýza regionálních odlišností bude založena na rozdělení celé země do tří celků a uvedený postup vychází z již realizovaného výzkumu regionalizace volební soutěže krajských voleb (Pink 2017). Podobný postup rozdělení českých zemí na menší počet větších celků byl již v odborném prostředí použit pro podobné cíle – zjišťování prostorové analýzy českého stranického systému (Kouba 2007). Podobně na volební soutěž nahlíží i Martin Šimon (2015) v textu popisujícím prezidentské volby prostřednictvím vnitřního členění země do určitých makroregionů zohledňujících historické události. Jak bude rozebráno dále, důvodem k uplatnění základního rámce zvolených metod a technik je právě navázání na studium prostorových rozdílů krajských voleb v českém prostředí, kde se již pracuje s rozdělením země na historické makroregiony pomocí stejných nástrojů.

Struktura práce vychází z počátečního představení teoretických východisek souvisejících jak s charakteristikou volební soutěže, tak i s prostorovým rozložením volební podpory. Zde bude představena především základní charakteristika méně významných voleb a okolnosti vzniku a formování moderních politických stran a hnutí, které reprezentují jednotlivé části společnosti. Následuje uvedení do samotných technik, pomocí kterých autor sleduje volební podporu politických stran a jejich kandidátů. Větší část textu popisuje index volební shody v jeho trojí podobě a další kvantitativně srovnávací nástroje, pomocí kterých je v textu analyzována volební podpora. Z těch nejdůležitějších je to pojednání o kvantitativních modelech, které představují nadstavbu dříve uplatněných komparativních technik. Vedle samotného indexu budou představeny jak typologie volebních obvodů, tak skupiny politických stran a pohled na jejich úspěchy. V úvodních pasážích se čtenář dozví, proč a jak se s územím České republiky nakládá a jaké důvody autora vedly k rozdělení země na tři rozdílné, a přitom relativně kompaktní celky. Následovat bude

připomenutí postoje politických stran ke vzniku Senátu a jeho fungování, včetně návrhů na jeho zrušení. Nechybí ani pojednání o samotném volebním systému, jeho vnitřních zákonitostech, efektech a výstupech. Čtenář se tak blíže seznámí s výsledky senátních voleb za poslední dvě desetiletí a nadreprezentací, případně podreprezentací stran ve voleném tělesu. Dozví se také, že první kolo voleb zde není pro drtivou většinu kandidátů cíl, ale pouze mezistupeň, odkud vede k zisku mandátu ještě další etapa.

Za touto částí následuje delší kapitola popisující současný stav poznání, kde se čtenář seznámí s již publikovanými výstupy, které popisují senátní volby. Z velké části se jedná o odborné texty z oblasti práva, politologie nebo sociologie publikované v posledních dvou desetiletích. Na základě uvedených poznatků se již přistoupí k první empirické části, která v dlouhodobém měřítku popisuje volební výsledky senátních voleb. Zde bude blíže rozebrána schopnost kandidátů uspět v prvním kole, případně jak úspěšné byly jednotlivé politické strany při zisku mandátů v senátních volbách za poslední dvě desetiletí. Cílem bude v delším časovém období sledovat, jak se volební zisky v prvním kole senátních voleb proměňují ve srovnání s celkovými trendy vycházejícími z voleb do Poslanecké sněmovny. U politických stran, případně skupin kandidátů, bude provedeno srovnání, jak jsou schopny reálně získávat mandáty a kde se za posledních dvacet let nacházejí volební bašty, případně personální volební bašty.² Kratší prostor zde dostane i popis období, kdy většinu v horní komoře Parlamentu mají jiné strany než v Poslanecké sněmovně. Dochází tak k rozdílné orientaci a zvětšuje se prostor pro komplikace spojené s legislativním procesem. Nedílnou součástí všech pojednání o volbách by měl být i rozbor volební účasti – a nejinak tomu bude i v předloženém textu. V této souvislosti bude také pojednáno o možné alternativě k současné úpravě směrem k jednokolové volbě při zachování ostatních parametrů většinového volebního systému.

Po rozboru dlouhodobých trendů následuje další část práce, přibližující poslední volby v letech 2014 a 2016, kdy se vzhledem k předčasným sněmovním volbám v roce 2013 změnil volební kalendář a také se proměnil stranický systém. Zde najde prostor především pojednání o lokalizaci volební soutěže i vlivu sousedského efektu na volební úspěchy a také nástin vysvětlení volební podpory ve vybraných obvodech – tedy tam, kde se ukazuje, že sousedský efekt nemusí být pro zisk mandátu tolik důležitý, případně funguje jinak, než by napovídala teoretická východiska.

Před samotným závěrem dojde ke stručnému shrnutí výsledků analýzy této dvě desítky let trvající volební soutěže, která stojí ve stínu dalších událostí. Odpovědí tak bude nalezení základních pravidel, které vedou k zisku mandátu v horní komoře Parlamentu České republiky.

² Volební baštou autor rozumí obvod, kde strana získává mandát opakovaně, personální volební baštu představuje obvod, kde je jeden kandidát volen nepřetržitě od roku 1996.

3. Český Senát jako horní komora ve srovnávací perspektivě

Zemí, jež opírají svůj legislativní proces o parlament rozdělený na dvě komory, není málo a Česká republika proto není svým bikameralismem nijak výjimečná. V tomto ohledu navázala na své tradice – jak v meziválečném období, tak již před rokem 1918 byl zákonodárny sbor rozdělen na dolní a horní komoru. První náznaky bikameralismu je možné najít dokonce již v druhé polovině 19. století. Jeho podoba se však proměňovala a o reálném fungování horní komory, Senátu, v rámci zákonodárného procesu lze hovořit až po vzniku Československa s přijetím Ústavy v roce 1920. Senát byl v té době složen ze 150 členů starších 45 let a volených na základě všeobecného volebního práva všemi občany staršími 26 let v rámci podobného volebního systému jako dolní komora. Senát se stal i přes občasnou kritiku nedílnou součástí československé politiky. Jeho zánik souvisí až se změnami politického systému na přelomu let 1938/1939, po roce 1945 však k obnově Senátu nedochází a v letech 1948–1989 a několika následujících letech o jeho ustavení nebyl zájem (Kysela 2004). K opětovnému zrodu tak dochází až po roce 1993, společně s novou Ústavou upravující poměry České republiky.

Při pohledu na okolní země zjišťujeme, že jich většina založila své parlamenty právě na dvoukomorovém uspořádání. Kromě Slovenska, kde horní komora absentuje, jsou všechny ostatní horní komory v regionu významnou institucí, která plní svou nezastupitelnou roli. Když se podíváme dále po Evropě, najdeme opět řadu zemí (dokonce většinu), které svůj parlament dělí na horní a dolní komoru.³ Mezi nimi jsou jak země, které mají své horní komory ustaveny dlouhodobě a vycházejí z historické tradice (Velká Británie, Nizozemsko, Francie), tak i federace, kde právě Senát vytváří spojnici mezi zájmy jednotlivých zemí (Německo, Švýcarsko, Rakousko, Belgie, Bosna a Hercegovina), případně zájmy heterogenních částí země z pohledu etnického či národnostního odlišení (Španělsko, Rumunsko). Senáty najdeme jak v zemích s desítkami milionů obyvatel, tak i v mnohem menších (Irsko), ve státech s dlouhou historií i mezi státy nově vzniklými, jako je například Slovinsko a Chorvatsko. Česká republika tak se svým Senátem zapadá do současné struktury evropských parlamentů a ve své podstatě není nijak specifická, alespoň z hlediska samotné jeho existence. Jinou otázkou je, nakolik je u horních komor běžný většinový systém. U některých evropských senátů se dodnes můžeme setkat se jmenováním, případně kooptováním na základě příslušnosti k části populace (Belgie, Bosna a Hercegovina), případně profesnímu společenství (Irsko, Slovinsko). Vedle toho existují i doživotní členové horních komor (Velká Británie, Itálie) a dost často se také jedná o nepřímě volené reprezentanty územních celků. S touto

³ Horní komoru, tedy obdobu českého Senátu, nenajdeme v Evropě v Portugalsku, pobaltských republikách, ve Skandinávii, Finsku, v balkánských zemích, jako je Bulharsko, Řecko, Makedonie, Srbsko, Černá Hora, v Lucembursku, Lichtenštejnsku, Monaku, San Marinu, Maďarsku či Kypru.

cestou obsazování komory se můžeme setkat v Německu, Rakousku, Švýcarsku, Chorvatsku a částečně ve Španělsku. Přímé všeobecné volby, které se pravidelně opakují, jsou však v případě volby senátorů (členů horních komor) v evropském prostředí méně časté. Najdeme je v Polsku, Itálii a částečně i v jiných zemích (Kysela 2000; Kysela 2004; Kubát 2005). Ovšem český model, kdy se volí na celém území, senátoři získávají svou legitimitu čistě v přímých volbách, a ještě k tomu většinovým způsobem s postupnou obměnou, vytváří specifické podmínky, které si jistě zaslouží zvláštní pozornost.

4. Teoretická východiska

4.1 Základy moderních politických stran a konfliktní linie

Vedle uvedených charakteristických rysů samotné volební soutěže se v práci bude vycházet z etablovaných teorií vysvětlujících vznik a fungování moderních politických stran. Proto je pro pokročilejší realizaci samotné analýzy nezbytné určit, které charakteristické rysy společnosti mají mít vliv na regionální rozdíly ve volební podpoře jednotlivých stran a hnutí. Jako vhodné východisko se jeví teorie konfliktních linií Steina Rokkana (Lipset a Rokkan 1967), která k tomuto účelu byla využita v celé řadě prací (Archer 1988; Passchier a Wusten 1990; O'Loughlin a Parker 1990; Honey a Barnett 1990; Eagles 1990; Johnston 1990; Zarycki 1999, 2002; Zarycki a Nowak 2000 atd.). Mnozí autoři mají ovšem vůči aplikaci této teorie výhrady. Za její základní slabinu je obecně považována unikátnost časového a místního kontextu, pro který byla vytvořena, a také její účel (Evans a Whitefield 2000). Téměř dokonale dokáže vysvětlit vznik stranických systémů v západní Evropě na přelomu 19. a 20. století, v případě vysvětlení rozdílů ve složení elektorátu dnešních stran ve středovýchodní Evropě je však její explanační hodnota některými autory považována za slabší (Vlachová a Řeháková 2007: 137–145; Lyons a Linek 2007: 154–168). Nicméně základní kameny této teorie jsou použitelné i dnes, jak ukazují snahy doplňovat teorii o další zárodečné konfliktní linie vycházející z postmaterialistických hodnot ve společnosti (Hloušek a Kopeček 2004). Aplikace umožní otestovat vypovídací hodnotu teorie v kontextu českého prostoru posledních 20 let na případu českých senátních voleb a podpořit či rozporovat teze zmiňovaných autorů empirickou analýzou.

Původní koncept konfliktních linií je založen na makrosociologickém uvažování Steina Rokkana a Seymoura Lipseta, ve kterém je kladen velký důraz na historické procesy, které určovaly podobu konfliktů mezi sociálními skupinami v 19. století, tedy v době, kdy se s rozvojem zastupitelské demokracie začínají formovat stranické systémy a voličstva jednotlivých stran, které tyto systémy tvoří. Vývoj centralizovaného sekulárního státu v procesu národní revoluce a současně probíhající industriální revoluce ohrožoval tehdejší teritoriální, kulturní a ekonomické vztahy, a vedl tak ke konfliktům různých pohledů na možné uspořádání nového stavu. Jednotlivé strany konfliktu mobilizovaly skupiny voličů na základě existujících konfliktních linií ve společnosti a ze společenského rozdělení se staly politické cleavages (Evans 2004: 42–44). Pokud bylo působení štěpení ve společnosti dostatečně silné, pak se stalo základem pro utváření reprezentace vzešlé z voleb, kdy občané patřící k jednotlivým segmentům společnosti volili stranu reprezentující právě jejich segment (Hloušek a Kopeček 2004). Základním mechanismem je tedy průmět náboženského,

ekonomického, sociálního či územního rozdělení společnosti do rozdělení stranicko-politického spektra.

Ve vzniku konfliktních linií byly důležité především dva procesy. Národní revoluce odkazující k procesu budování národních států, na jehož základě vznikl antagonismus s teritoriálním a kulturním aspektem. Konfliktní linie mezi centrem a periferií byla aktivována konfliktem mezi kulturou ústřední skupiny vytvářející národ a vzrůstající rezistencí etnicky, jazykově či nábožensky odlišných skupin v periferiích. Naproti tomu náboženská cleavage vzniká z konfliktu mezi centralizujícím a mobilizujícím národním státem a historicky etablovanými privilegii církve (Lipset a Rokkan 1967: 101).

Industriální revoluce dala vzniknout konfliktní linii mezi městem a venkovem, která může být považována také za sektorovou konfliktní linii mezi agrárním sektorem a průmyslem, protože zájmy průmyslu a zemědělství ve druhé polovině 19. století se překrývaly se zájmy měst a venkova. V současnosti již zemědělská aktivita není ani ve venkovském prostoru příliš významná, nicméně řada publikací poukazuje na celou řadu přetrvávajících odlišností mezi městským a venkovským prostředím (Jeřábek 2014; Ouředníček, Špačková a Feřtrová 2011; Ouředníček, Jíchová a Pospíšilová 2017).

V českém prostředí se v posledních dvou desetiletích neetablovala žádná dlouhodobě úspěšná čistě zemědělská strana, přesto však existují meziregionální rozdíly vycházející z městského a venkovského „naturelu“ (Hloušek 2005; Hloušek a Kopeček 2010). Za venkovské strany lze podle Hlouška a Kopečka vzhledem ke specifickým procesům v rámci ekonomické transformace považovat především komunistickou stranu, která se stala reprezentantkou nejen nostalgických zaměstnanců zanikajících zemědělských družstev. Reprezentantem venkova jsou částečně také křesťanskodemokratické strany, a to především z důvodu rozmístění katolického obyvatelstva, které se častěji nachází právě ve venkovských obcích. Naopak za strany města lze považovat strany postavené na ekonomické linii, ať už jde o strany vlastníků nebo pracujících. V českém stranickém systému by tuto roli měly hrát ODS, TOP 09, ODA, US a ČSSD.

Další a po dlouhá léta klíčový konflikt vyústil ve vznik třídní konfliktní linie, která proti sobě postavila pracující a vlastníky výrobních prostředků a určila postavení stran na ose levice - pravice (Hloušek a Kopeček 2004). Tato cleavage silně determinovala shodné rysy formování základní podoby jednotlivých stranických systémů. Na odlišných stranách linie stojí především socialistické a sociálnědemokratické strany reprezentující dělnickou třídu a občanské strany, které získávaly podporu především od živnostníků, obchodníků, úředníků a vlastníků (Hloušek a Kopeček 2004: 82–86). V prostoru České republiky na přelomu tisíciletí je nadále hlavním faktorem strukturace stranického systému linie socioekonomická (Hloušek 2005: 443), kde na jedné straně stojí vždy

ODS doplňovaná dalšími a proměnlivými subjekty, jako byly dříve ODA, US a nyní TOP 09, na druhé straně pak stojí především ČSSD a KSČM (viz tab. 1).

Někteří autoři nahlízející na tento prostor z vnějšku (viz Evans a Whitefield 1998) ovšem ústřední konflikt spatřují na linii centrum - periferie. Konfliktní linie centrum - periferie rozděluje společnost a reprezentaci vzniklých segmentů společnosti na základě existence oblastí, které nesouhlasí s politikou centra. Formování periferního protestu, který se může „zhmotnit“ ve vzniku politických stran, je dle Rokkanových předpokladů dáno nejlépe těmito podmínkami: uvnitř určitého teritoria existuje jasně ohraničená a silná kontrakultura; na území periferie mají silný politický a ekonomický vliv také externí centra ležící mimo daný stát, zatímco ekonomická závislost na formálním centru je minimální (Rokkan 1999: 332). V rokkanovském smyslu by uspořádání centra a periferie v České republice pravděpodobně odpovídalo snad jen rozdělení na Čechy a Moravu, nebo spíše Prahu (a její metropolitní oblast) a zbytek České republiky. Vzhledem k Rokkanovým podmínkám, podobě současného stranického systému a struktuře české společnosti lze také dojít k závěru, že v rámci českého prostoru nic jako politická periferie neexistuje.

Mimo blíže uvedené konfliktní linie, na kterých bude založena vzájemná komparace volebních výsledků českých senátních voleb, jsou ve společnosti s různou intenzitou přítomny další rozdíly, vyjádřené odlišnými konfliktními liniemi.

Konfliktní linie církev - stát měla původně charakter sporu o základní podobu a fungování státu, kdy jedna skupina preferovala sekularizaci, zatímco oponenti požadovali zachování tehdejších podmínek. V českém prostředí umožňuje přítomnost této konfliktní linie existenci a relativně limitované úspěchy KDU-ČSL, částečně křesťanský charakter lze identifikovat také u zrodu TOP 09. Naproti tomu obhájci sekularizace jsou zejména strany se socialistickým a zvláště pak marxistickým ideovým profilem. Proto lze na stranu „státu“ postavit především KSČM a ČSSD. V České republice lze pro ilustraci využít rozložení sil okolo tématu církevních restitucí, které před rokem 2013 podporovaly především TOP 09 a ODS⁴, zatímco ČSSD, KSČM a VV byly proti (Česká televize 2012).

V České republice se pak objevují také projevy nových konfliktních linií, zvláště pak linie materialismus–postmaterialismus identifikovaná a konceptualizovaná Inglehartem (1977). Tento společenský spor má počátky v západním světě šedesátých let a na jedné straně akcentuje především kvalitu života, široký katalog lidských práv a ochranu životního prostředí, zatímco jiná část obyvatelstva se soustředí na obhajobu tradičního uspořádání, odmítání imigrace a oslabování role tradičních institucí. Na tuto konfliktní linii můžeme postavit hlavního zastávce

⁴ A také KDU-ČSL, která v té době nezasedala v Poslanecké sněmovně PČR.

postmateriálních hodnot Stranu zelených, jistý postmateriální aspekt podobného charakteru lze přiřknout také liberálním uskupením jako TOP 09 a US.

Tabulka č. 1: Zařazení stran do systému konfliktních linií

Vlastníci	ODS, ODA, US, TOP 09
Pracující	ČSSD, KSČM
Město	ODS, ODA, US, TOP 09, SZ, ČSSD
Venkov	KSČM, KDU-ČSL
Církev	KDU-ČSL, (TOP 09)
Stát	KSČM, ČSSD, VV
Centrum	ODS, TOP 09
Periferie	(KSČM)
Nezařazení	SPR-RSČ, ANO, Úsvit, různé

Zdroj: vlastní tabulka na základě Hloušeka a Kopečka (2004)

4.2 Druhořadé volby

Jak přistoupit ke studiu voleb z pohledu teoretického vymezení není snadná otázka, protože se nabízí celá řada možností. V následujícím textu se však skloubí několik základních pohledů, které již byly při analýze volební soutěže několikrát použity a patří tak k osvědčeným přístupům. Při celkovém zhodnocení voleb z makropohledu nebude chybět koncept „druhořadých“ voleb, který pochází z počátku osmdesátých let. Autorská dvojice Reif a Schmitt přistoupila k analýze prvních voleb do Evropského parlamentu a při porovnání výstupů formulovala rozdíly mezi „prvořadými“ a „druhořadými“ národními volbami (Reif a Schmitt 1980). Prvořadými národními volbami jsou výhradně ty, kde se rozhoduje o rozdělení moci. V případě parlamentních režimů to jsou volby do dolní komory zákonodárního sboru, v prezidentských systémech zase volby prezidentské. A volební soutěž, která stojí vedle nich, patří do skupiny voleb druhořadých.

Druhořadé volby v sobě podle autorů zahrnují šest dimenzí, se kterými je jejich koncept spojen.

1. První z nich je dimenze významu, tedy volby druhého řádu nemají takový význam jako volby prvního řádu a nemají vliv na podobu národní exekutivy.
2. Dimenze specifické arény, kdy je možné se podívat na vzájemnou shodu mezi prvořadými a druhořadými volbami podle nabídky politických stran a kandidátních listin. Pokud dojde k větší shodě, lze očekávat větší vliv prvořadých voleb na volby druhořadé.
3. Institucionálně-procedurální dimenze, tedy porovnání volebního systému, podle kterého se přerozdělují hlasy na mandáty ve volbách prvořadých a druhořadých. Čím více se systémy odlišují, tím větší vliv lze očekávat na volební účast.
4. Dimenze volební kampaně, kdy by účast ve volbách měla být závislá na intenzitě kampaně. Čím více budou politické strany „spořit“ prostředky, tím více se bude spíše pracovat na

tom, aby volič k volbám vůbec „přišel“, a nezůstane tak energie na přesvědčování, koho má volit.

5. Dimenze proměny hlavní politické arény by měla reflektovat skutečnost, že volby druhého řádu se konají po prvořadých volbách a zjišťují stupeň spokojenosti s politikou.
6. Dimenze sociální a kulturní proměny, která se promítá do hodnocení voleb např. v momentě, kdy vliv sekularizace postupně zasahuje elektorát křesťanskodemokratických stran.

Z uvedených dimenzí autoři dále definují osm základních kritérií, která jsou platná pro volby do Evropského parlamentu jako vzorového případu voleb druhého řádu:

- Na prvním místě je to nižší volební účast.
- Je tu větší prostor pro nové a menší strany.
- Setkáme se zde s větším podílem neplatných hlasů.
- Vládní strany zde ztrácejí podporu.
- Voliči zde nejsou stranicky založení a více dbají na personální rozměr.
- Volby překračují národní hranice.
- S větší vzdáleností od národních tradic roste volební abstence.
- Volební kampaň má odlišnou podobu, protože jak voliči, tak média věnují těmto volbám menší pozornost.

Uvedené předpoklady Reifa a Schmitta rozšiřovali další autoři. Michael Marsh (1998) dále definoval čtyři propozice voleb druhého řádu, přičemž první dvě jsou v souladu s již uvedenými očekáváními:

- a) V druhořadých volbách dochází k odlivu voličů větších stran k menším.
- b) Největší ztráty zaznamenávají vládní strany uprostřed svého volebního období.
- c) Výsledky voleb do Evropského parlamentu jsou ukazatelem pro příští parlamentní volby.
- d) V zemích, kde se střídají vládní alternativy, je slabší odliv voličů od velkých stran k menším.

Uvedená kritéria vycházejí z voleb do Evropského parlamentu a jejich uplatnění pro hodnocení českých senátních voleb bude nutné posuzovat s jistou dávkou opatrnosti. Například zmínky o překračování národních hranic jsou dopředu velice omezené.

4.3 Metody, představení nástrojů, data

Teorie konfliktních linií nám pomůže lépe uchopit následující rozdělení země na makroregiony, které vychází ze dvou linií: centrum - periferie a město - venkov. Z těchto základních linií vychází i optika, kterou se autor bude snažit analyzovat senátní volby. Na jedné straně budou města, proti kterým bude stát venkov (spíše menší města a hustěji zastoupená venkovská sídla)⁵. Také se bude pracovat s dělením země na Čechy a Moravu společně s českým Slezskem. K definici městského prostředí a především zařazení vybraných senátních obvodů do skupiny měst poslouží argumentace Tomáše Kosteckého a Daniela Čermáka. Autoři ve své práci popisující české metropolitní oblasti definují jako velké městské celky Prahu, Plzeň, Brno a Ostravu – tedy jediné sídelní celky, kde počet obyvatel včetně přilehlých obcí a městeček, které vytvářejí společnou městskou zónu, přesahuje 200 tisíc obyvatel (Kostecký a Čermák 2005). Českou republiku lze dodnes charakterizovat jako oblast se spíše venkovským charakterem sídelní struktury, protože v uvedených městských zónách žije pouze zhruba třetina obyvatel země.

Podle popsáných kritérií bude země rozdělena do tří makroregionů, ve kterých se nacházejí jednotlivé senátní obvody. První z nich bude představovat městské prostředí, tedy obvody, které se nacházejí výhradně na území velkých měst. Sem patří všechny senátní obvody v Praze, tedy obvody č. 17 a 19 – 27, a jeden v Plzni, obvod č. 9 Plzeň-město. Může se vyskytnout námitka, proč do této skupiny nepatří i volební obvod č. 7 Plzeň-město. Hlavním důvodem, proč je vyřazen obvod č. 7, je skutečnost, že ze samotné Plzně je tu zastoupena jen městská část se zhruba 30 tisíci voliči, ostatní části obvodu jsou obce a menší města okolo krajského města. Podobně je tomu i v případě senátního obvodu č. 55, který se sice jmenuje Brno-město, ale ve skutečnosti se jedná o rozsáhlou oblast okresu Brno-venkov s převládající venkovskou sídelní strukturou. Dále do skupiny městských obvodů patří tři obvody v Brně a pět obvodů na Ostravsku, které v sobě zahrnují velké městské celky Ostravy, Havířova a Karviné, jež spolu vytvářejí větší sídelní celek. U většiny ostatních obvodů se sice setkáváme s názvy shodujícími se s větším krajským, případně okresním městem, ale samotná podoba obvodu je velice heterogenní. Administrativně stanovené hranice ve velké míře nerespektují územní členění a jsou v nich zahrnuty i další sídelní celky, které nakonec poskytují senátnímu obvodu přece jen trochu odlišný „naturel“. Často se pak svým charakterem daleko více blíží menšímu městu než velké městské zástavbě, kterou v českém prostředí představuje primárně Praha.

Druhou skupinu budou představovat obvody v Čechách a patří do ní jednotky do čísla 48 (celkem 37 obvodů). Jedná se o obvody, které leží na historickém území Čech, mimo velké městské

⁵ Česká republika patří v Evropě k zemím s největším počtem malých obcí, početnější zastoupení místních samospráv můžeme najít jen ve Francii (Balík 2009).

zóny. Třetí skupinu tvoří senátní obvody na Moravě a části českého (rakouského) Slezska. Jedná se o 25 volebních obvodů, spíše jde o venkovské lokality, případně obvody zahrnující středně velké město s přilehlým okresem.

Tabulka č. 2: Přehled obvodů spadajících do jednotlivých makroregionů

Makroregion I: města, N = 19	Praha č. 17, 19–27; Plzeň č. 9, Brno č. 58–60; Ostravsko č. 70–72 a 74–75
Makroregion II: Čechy, N = 37	č. 1–8, 10–16, 18, 28–48
Makroregion III: Morava, N = 25	č. 49–57, 61–69, 73, 76–81

Zdroj: www.volby.cz

Dále budou vzájemně srovnány senátní obvody rozdělené do několika kategorií podle toho, jak se v nich umístili kandidáti různých politických stran a hnutí, případně nezávislí od roku 1996. V uvedených skupinách „makroregionů“ bude sledována úspěšnost kandidátů, a protože jich vzhledem ke stranické příslušnosti a podpoře uspělo velkým množstvím, budou všichni kandidáti rozděleni do skupin podle jejich příslušnosti k politickým stranám a hnutím, případně rodinám navrhuje politických stran.

První čtyři skupiny budou tvořit kandidáti stran, které disponují zastoupením v Senátu dlouhodobě: na prvním místě to bude Česká strana sociálně demokratická (ČSSD), vedle ní Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL), Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM) a Občanská demokratická strana (ODS).

Další skupinu budou tvořit kandidáti, kteří uspěli a získali mandát senátora s podporou politické strany zastoupené v Poslanecké sněmovně, ale nelze u nich ještě mluvit o dlouhodobém zastoupení v Senátu: konkrétně se jedná o Občanskou demokratickou alianci (ODA), Unii Svobody (US), později Unii Svobody – Demokratickou unii (US-DEU), Stranu zelených a TOP 09 s podporou starostů (TOP 09/STAN). Tuto skupinu budeme pro účely předloženého textu nazývat liberálními stranami zastoupenými v Poslanecké sněmovně.

Především v poslední době se podařilo získat mandát v Senátu i kandidátům nových politických stran, které lze na základě jejich ideologické profilace (nebo její absence) označit za populistické. Na základě již publikovaných textů (Havlík a Voda 2016; Havlík a Kaniok 2016) bude do této skupiny patřit politická strana Věci veřejné (VV), která se prosadila ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010 a následně pak zaujala pozici koaličního partnera ve vládě ODS a TOP 09. Dalším zástupcem se v roce 2013 stala strana ANO a Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury. Tato skupina bude označena jako „populisté“.

Mimo to se však podařilo prosadit do Senátu i úplně nezávislým kandidátům a kandidátům marginálních politických stran a hnutí, kteří budou zařazeni do posledních dvou skupin. Pokud se

bude jednat právě o reprezentanty marginálních a regionálních politických stran, budou zařazeni do kategorie s názvem „různé“. Toto označení je inspirováno zavedeným označením kandidátů malých politických stran např. ve Francii, kde se uplatňuje ve volbách do Národního shromáždění velice podobný volební systém.

Poslední skupinou potom budou nezávislí kandidáti (NK), tedy představitelé bez podpory jakékoliv politické strany, kteří na rozdíl od všech ostatních nezískávají z důvodu absence mateřské politické strany za získání mandátu senátora finanční příspěvek.

Vedle samotné schopnosti získávat hlasy v prvním kole a mandáty v druhém kole voleb, bude v textu zkoumán i index volební shody (volebních rozdílů). Tento index do současné politologie znovu zavedl nizozemský politolog Arjan Schakel (2011), který jej také rozšířil. Index byl poté již několikrát použit dalšími autory (Jeffery a Hough 2009; Pallares a Keating 2003; Dandoy a Schakel 2013). Jeho cílem je sledování teritoriálních rozdílů substátních volebních soutěží, případně jiných voleb mimo národní volby do parlamentu. Sledování volební shody vychází z výpočtu, v němž se odečítají výsledky pro stejnou politickou stranu účastníci se dvou odlišných typů voleb. Volební výsledek, jeho absolutní hodnoty se sečtou a nakonec se výsledek podělí počtem případů a vydělí dvěma. Index volební shody tedy vychází z následujícího vzorce:

$$Dissimilarity = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^n | X_{iN} - X_{iR} |$$

Zde X_{iN} je procentuální volební zisk strany i v národních volbách N a X_{iR} je procentuální zisk strany i v časově nejbližších subnárodních/regionálních volbách R . Absolutní hodnoty jsou sečteny a součet vydělen dvěma, abychom se vyhnuli dvojímu započtení hodnot. Výsledné hodnoty se mohou pohybovat od úplné shody neboli podobnosti (0 %) až po maximální rozdíl (diskongruenci) neboli nepodobnost (100 %). Pomocí tohoto indexu pak Schakel s širším kolektivem autorů sledoval nejen prostorovou odlišnost regionálních voleb v zemích západní a o něco později i východní Evropy. Uvedený index se dá použít i pro ostatní volební soutěže, které jsou teritoriálně a časově oddělené, a proto zde bude využit pro sledování prostorové teritoriality a homogenity českých senátních voleb.

Index je ve většině publikovaných textů znám ve trojí podobě:

- a) **NN-RR shoda stranického systému** (*party system congruence*); index ukazuje, jak odlišný je celostátní systém a systém na úrovni jednotlivých senátních obvodů. Tedy jak se voliči zachovají v jednom i druhém typu voleb. V našem případě bude sledovat, jak odlišný bude volební výsledek mezi národní úrovní, tedy volební výsledek sněmovních voleb (na celostátní úrovni), a volební výsledek senátních voleb na úrovni obvodu.

- b) **NN-NR shoda elektorátu** (*electorate congruence*); index sleduje výsledky jednoho druhu voleb, které jsou komparovány v rámci jednotlivých obvodů a národní úrovně. Index tak ukazuje, jak se elektorát mění v jednom typu voleb a ve stejnou dobu v závislosti na volebním obvodě. V našem případě senátních voleb se bude jednat o výsledek sněmovních voleb na celostátní úrovni a přepočtený výsledek sněmovních voleb na úrovni senátního obvodu. Výsledkem tak bude ukazatel heterogenity volební soutěže do Poslanecké sněmovny přepočtený na úroveň senátních obvodů.
- c) **NR-RR volební shoda** (*election congruence*); třetí podoba indexu sleduje, jak se elektorát chová na stejném území, ale v jiném typu voleb. V našem případě popisuje rozdíl mezi sněmovními a senátními volbami, tedy rozdíly v zisku politických stran ve sněmovních volbách přepočteným na úroveň senátních obvodů a zisku v samotných senátních volbách.

Arjan Schakel tento index použil za účelem analýzy volební soutěže v několika případech. K prvním textům patří sledování vzájemné shody mezi regionálními a národními volbami v zemích západní Evropy. Autor se zde zabývá rozdílností v čase a prostoru a pracuje se souborem 360 regionů v 18 zemích. K jeho závěrům patří hodnocení přítomnosti teritoriálních konfliktních linií a jednotlivé efekty druhořadosti popisovaných voleb (Schakel 2015). K rozvoji použití indexu při studiu voleb došlo v rámci širšího kolektivu, který pod vedením autorské dvojice Régis Dandoy a Arjan Schakel sledoval teritoriální rozdílnost hlasování v regionálních volbách ve 13 zemích západní Evropy. V publikaci je opět pomocí indexu rozebráno, jaké jsou typické znaky národních a regionálních voleb (Dandoy a Schakel 2013). Sledují se zde hlavně projevy druhořadosti substátních voleb, rozdílné tendence v podpoře politických stran v závislosti na postupné proměně politického systému, zdroje rozdílností a také samotné fungování substátních exekutiv a jejich shody, případně rozdílnosti s celonárodní vládou. Dalším krokem byla editovaná monografie, která se po vzoru výzkumu západní Evropy věnuje Evropě východní. V knize je rozebráno 10 zemí, které v posledních téměř třiceti letech prošly cestou demokratizace a liberalizace, dost často s velice rozdílným výsledkem (Schakel 2017). Podobně jako v publikaci pojednávající o západní Evropě se i zde hovoří o druhořadých charakteristikách volební soutěže, ale také o vzniku a postupném etablování krajských voleb a regionální exekutivě.

Index tak byl využit na skupině téměř třiceti zemí a prověřen v řadě výpočtů a analýz, které našly své místo v odborné literatuře. Mimo uvedené monografie jsou pomocí indexu a vzájemného srovnání volebních výsledků analyzovány i další volební soutěže (Jeffery a Hough 2003, 2009; Tronconi a Roux 2009; Floridia 2010). V českých podmínkách, případně na české volby byl zatím index využit jen velice omezeně: k první aplikaci došlo při analyzování českých krajských voleb po

roce 2012. Výsledky práce se staly konferenčním příspěvkem na světovém kongresu IPSA v Madridu a následně i na setkání v Amsterdamu v roce 2013.

Použitelnost a metoda aplikace indexu, použítá v této práci, byly poté diskutovány dvěma desítkami akademických odborníků na tuto oblast na semináři v belgickém Louvain-la-Neuve a analýza českých krajských voleb byla následně publikována v již zmíněné monografii pojednávající o teritoriálním rozložení volební podpory ve východní Evropě (Pink 2017). Z výše uvedených důvodů se proto jeví aplikace indexu na české senátní volby jako vhodné posunutí současné úrovně poznání a navázání na již existující výzkum.

Po hodnocení základních parametrů volebních výsledků českých senátních voleb pomocí uvedeného indexu volební shody se v textu dále setkáme i se základní kvantitativní technikou – regresní analýzou. Volba uvedené metody se odvíjí od snahy nalézt podmíněnost volební podpory, v úvahu tedy připadá korelační analýza, regresní analýza a případně její „nadstavby“ v podobě prostorové nebo prostorově vážené regrese. Ačkoli poslední dvě jsou schopny vzít v úvahu také prostorovou autokorelaci, která může být v datech disponujících prostorovým atributem přítomná, vzhledem k charakteru dat a práce, zůstane tato analýza věrná „tradiční“ lineární regresní analýze.⁶ Cílem této statistické metody je zhodnocení vztahu mezi jednou závislou proměnnou, kterou jsou ve všech případech volební výsledky, a jednou či více nezávislými proměnnými, kterými jsou vybraná data o struktuře společnosti ve volebním obvodu. Zjištěná závislost je vyjádřena prostřednictvím základních parametrů regresního modelu.

Regrese provádí modelování vztahu mezi nezávisle proměnnými a závisle proměnnou pomocí odhadu průběhu lineární regresní křivky, provedeného na základě metody nejmenších čtverců.⁷ Hodnota závisle proměnné je v tomto vztahu součtem konstanty (α), součinů nestandardizovaných regresních koeficientů (β) a příslušných hodnot nezávislých proměnných a chyby odhadu (e) (Hendl 2006).

$$y = \alpha + \beta x_1 + \beta x_2 + \dots + \beta x_k + e$$

Vhodnost modelu ukazuje hodnota *indexu determinace*, která udává proporcí vysvětleného rozptylu⁸ závisle proměnné za pomoci nezávisle proměnných. Čím více se hodnota blíží k jedné, tím je vysvětlující síla nezávisle proměnných vyšší. Dalšími charakteristikami vypovídajícími o modelu jako celku je upravený index determinace a směrodatná chyba odhadu, jejíž rostoucí

⁶ OLS regrese.

⁷ Metoda nejmenších čtverců (též OLS) spočívá v nalezení křivky prokládající napozorované hodnoty tak, aby součet čtvercových odchylek konkrétních hodnot od křivky byl co nejmenší (Hendl 2006).

⁸ Rozptyl je mírou disperze hodnot proměnné okolo průměru. Jde o sumu kvadratických odchylek hodnot proměnné od průměru podělenou počtem případů.

hodnota ukazuje na rostoucí odchylku výsledků analýzy od navrhované hodnoty. Standardní chyba se používá ke stanovení intervalů spolehlivosti, které ale mají význam jen při práci s výběrovými daty. Sledovat tuto hodnotu zde nemá smysl, neboť analýza je založena na souboru všech obcí (Soukup a Rabušic 2007).

Hodnoty jednotlivých koeficientů pak ukazují vypovídací schopnost proměnných. Ta je určena především beta koeficientem, standardizovaným beta koeficientem a koeficientem významnosti (sig.), ten má ale opět význam jen při práci s výběrovými daty (Soukup a Rabušic 2007). *Beta koeficient* ukazuje, o kolik se změní hodnota závisle proměnné při změně nezávisle proměnné o jednotku. *Standardizovaný beta koeficient* určuje intenzitu a charakter vztahu mezi závisle proměnnou a každou nezávisle proměnnou. Pokud je hodnota beta koeficientu kladná a vysoká, pak vysoké zastoupení jevu popsaného nezávislou proměnnou ukazuje na vysoké zastoupení jevu popisovaného závislou proměnnou (*pozitivní závislost*). Naopak pokud je jeho hodnota záporná, pak vysoké zastoupení dané charakteristiky snižuje hodnotu závisle proměnné (*negativní závislost*). Hodnoty standardizovaných beta koeficientů lze srovnávat uvnitř modelů, ukazují tedy také to, který prediktor je nejsilnější (Hendl 2006).

Smysluplné použití metody je založeno na několika předpokladech. Data vstupující do analýzy musejí splňovat následující podmínky: závisle proměnná musí být normálně rozložena; mezi závisle proměnnou a nezávisle proměnnými musí být lineární vztah; případy na sobě musejí být nezávislé, s čímž souvisí také nekorelovanost chyb (homoskedasticita); a nekorelované musejí být mezi sebou také nezávisle proměnné. Zda data splňují nebo nesplňují uvedené podmínky, bude specifikováno před interpretací samotných výsledků. V tomto bodě je jen možné upozornit na problém s předpokladem nezávislosti pozorování. Jedno ze základních geografických pravidel říká, že všechno souvisí se vším a co je blíže, to spolu souvisí více (Tobler 1970). Proto lze očekávat, že vztahy mezi proměnnými budou mezi obcemi podobné více v rámci okresu než mezi obcemi ze vzdálených oblastí.

Použití regresní analýzy s sebou nese spolu s výhodami i řadu nevýhod. Ve spojení s použitými daty jde především o nemožnost poskytovat odpovědi na otázky týkající se individuální úrovně voliče. Jeho osobní rozhodnutí je tím, co utváří volební podporu strany, ovšem vzhledem k práci s agregovanými daty toho k individuálnímu rozhodnutí voliče nelze spolehlivě mnoho říci. Práce v této části nijak nevybočuje z řady jiných studií (srovnej Blažek a Kostecký 1991; Kostecký 2001), které zakládají svou analýzu volebního chování na datech vzešlých z voleb. Taková data jsou vždy agregována za nějaké celky. Využití takových dat může zapříčinit vznik některé z tzv. ekologických chyb. Zcela chybná interpretace výsledků analýzy agregovaných dat, která je i zcela opačná, než jak by byla formulována při práci s individuálními daty, je pak označována jako

Robinsonův problém (viz Robinson 1950). Aby tato chyba nevznikla, bude interpretace výsledků důsledně vztažena k úrovni obcí.

5. Parlament a česká politika – postoje stran ke vzniku a samotné existenci Senátu

Horní komora Parlamentu České republiky byla ve svém „prenatálním“ věku formována především návrhy členů vládní komise pro přípravu Ústavy ČR, která byla zřízena na základě usnesení vlády č. 484 ze dne 10. 7. 1992. Tedy v době, kdy již bylo pomalu jasné, že Československo nebude dlouho existovat, a kdy zároveň česká demokracie prožívala hospodářskou transformaci, která také byla hlavním předmětem veřejného zájmu. Pro úvahy o povaze nové Ústavy a především Senátu tak nezbyvalo moc prostoru. Vše probíhalo v rozmezí pěti měsíců – od prvních jednání tvůrců Ústavy do jejího schválení v závěru roku 1992. Jednotlivých návrhů byla celá řada a s odstupem času byla tehdejší situace již hodnocena (Filip 2003). K nejdůležitějším otázkám patřilo především nastavení pravomocí Senátu, jeho složení v podobě počtu senátorů a volební systém. V rámci diskusí se dospělo k závěru, že Senát bude komorou s menšími pravomocemi, která nebude zasahovat do procesu přijímání státního rozpočtu a k jejímž pravomocem budou patřit spíše otázky strategického charakteru (Syllová 2016). Počet senátorů se v jednotlivých návrzích různil, vždy se však pohyboval na výrazně nižším počtu než je počet volených poslanců. Nejvíce návrhů se pohybovalo v rozmezí mezi 75 a 150 senátory, kam spadá i nakonec vybraný počet 81 (Kysela 2004: 419–420). U volebního systému došlo k řadě názorových střetů, nejdříve mezi zastánci většinového a poměrného systému, později mezi zastánci jednokolového a vícekolového, případně jiného většinového systému.

Tabulka č. 3: Postoje ke vzniku Senátu a jeho volebnímu systému

Strana	Postoj k Senátu	Prosazovaný volební systém
ČSSD	Zpočátku odmítavý postoj k Senátu, později opatrná podpora	–
HSD-SMS	Odmítavý postoj k přímo volenému Senátu, podpora komory založené na regionální reprezentaci	Nepřímo volený
KDU-ČSL	Jasná podpora Senátu	Alternativní hlasování, většinový dvoukolový
KSČM (LB)	Odmítavý postoj, jistá tolerance Senátu jako komory regionální reprezentace	–
LSU	Podpora	–
ODS	Nejprve rezervovaný, následně opatrně vstřícný jako reakce na odmítavý postoj ČSSD	–
ODA	Jasný zastánce Senátu, odkaz na tradici let 1918–1938, výrazný odpůrce vzniku prozatímního Senátu před rokem 1996	–
SPR-RSČ	Nejvíce proti, bojkot prvních voleb v roce 1996	–

Zdroj: Filip 2003

Z tehdejších politiků patřil do skupiny podporovatelů vzniku Senátu např. místopředseda Federálního shromáždění Václav Benda nebo představitelé ODA Jan Kalvoda a Daniel Kroupa. Ten byl hlavním zastáncem volebního systému odlišného od voleb do Poslanecké sněmovny a jiné délky funkčního období obou komor. Senát je ze strany jeho podporovatelů považován za „záchrannou brzdu“ Poslanecké sněmovny. Ve stejnou dobu odpůrci Senátu využívali argumentaci spojenou s tím, že Česká republika již nebude federální, ale unitární stát, a proto Senát nepotřebuje (Syllová 2016; Marková 2016).

K jasným odpůrcům vzniku Senátu z řady politických stran patřila především SPR-RSČ, která první volby v roce 1996 dokonce bojkotovala. Po jejím ustavení si ovšem politické strany na horní komoru postupně zvykají, byť v poslední době na adresu Senátu občas zazní, především z řad politiků, návrh na jeho zrušení. Před posledními volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2017 ve svém předvolebním „manuálu“ Andrej Babiš jasně uvedl, že by horní komoru zrušil (Babiš 2017). Jeho tvrzení dále podpořil prezident republiky, který České televizi odpověděl, že si není jist, zda desetimilionová země, jako je Česká republika, potřebuje horní komoru Parlamentu. Shodný postoj vůči horní komoře zastává i Tomio Okamura a jeho Strana přímé demokracie.⁹

⁹ Více na toto téma zaznělo v rozhovoru pro veřejnoprávní rozhlas bezprostředně po volbách do Poslanecké sněmovny 2017 (Český rozhlas 2017).

6. Současné poznatky spojené se senátními volbami

Za poslední zhruba dvě desetiletí existence Senátu vznikla řada publikací, které se horní komorou zabývají. Dají rozdělit do tří kategorií. První z nich tvoří texty pocházející z právního prostředí, které popisují horní komoru Parlamentu České republiky jako součást ústavního pořádku, věnují se jí jako instituci, popisují ji v mezinárodním srovnání, či analyzují její ústavně-právní roli. Z této skupiny autorů je nejproduktivnější Jan Kysela, který se zabývá funkcí a postavením zákonodárných sborů, jejich kompetencemi, zdrojem legitimacy atd. K jeho asi nejobsáhlejší práci patří monografie pojednávající o dvoukomorových systémech (bikameralismu) v komparativní perspektivě v Evropě, USA, Kanadě a Austrálii (Kysela 2004). Zde se autor v první části nejdříve věnuje bikameralismu z teoretického pohledu, poté jednotlivým příkladům bikamerálních parlamentů v téměř dvou desítkách zemí. Následně přibližuje historii bikameralismu v českém prostředí a nakonec popisuje Senát v krátké novodobé české historii. Kysela se tematikou horních komor zabývá i v dalších textech (např. Kysela 2001). Do skupiny textů pohybujících se na rovině právního uvažování se řadí také oblast vymezení volebních obvodů. Jejich podobě je věnován text Marka Antoše (2013), který popisuje okolnosti stanovení hranic jednotlivých obvodů v závislosti na platné legislativě. Autor se primárně zabývá dodržením rovnosti volebního práva a na jednotlivých přesunech realizovaných do roku 2010 ukazuje, že průměrný počet voličů, který se z různých důvodů přesouval mezi obvody, dosahoval přibližně 7 700 obyvatel. Vedle toho však existují i větší přesuny, kde maxima dosáhly úpravy volebních obvodů v roce 2006, které se dotkly více než 26 tisíc obyvatel hlavního města. Mimo Prahu, kde bylo přesunů nejvíce, se dále podle Antoše výrazně upravovaly obvody Beroun, Benešov, případně Frýdek-Místek. V těchto případech se jednalo o 12 až 18 tisíc obyvatel (Antoš 2013).

Druhou, méně početnou skupinu publikací představují sociologicky zaměřené texty. Zde se autoři soustředí na individuální charakteristiky voličů, okolnosti, které formují jejich rozhodnutí, případně na osobnosti samotných senátorů. K obsáhlejšími studiím, kde je možné najít nejvíce obecných závěrů, patří sociologická studie *Volby do Senátu 1996 až 2008* autorské trojice Lebeda, Malcová a Lacina (2009). Autoři zde zmiňují, že senátní volby jsou analyzovány ve srovnání s ostatními volbami méně, a hlavní důvody spatřují ve složitějším metodologickém přístupu a celkově menší atraktivitě druhé komory Parlamentu. Jejich monografie obsahuje teoretické pojednání o volebním systému, analýzu jeho fungování a vnímání voliči i charakteristiku jednotlivých kandidátů, kteří se o mandát senátora ucházeli do roku 2008. Dále jsou přiblíženy volební zisky včetně zhodnocení volební účasti. Autoři zde docházejí k závěru, že do roku 2008 je i přes výraznou disproporcionalitu výsledků složení horní komory podobné jako ve Sněmovně,

a skutečnost, že se Senát obměňuje po třetinách, pomáhá předcházet dramatickým zvrátům (Lebeda, Malcová, Lacina 2009).

Ve zhruba stejné době publikuje Martin Kreidl článek, ve kterém se pomocí podmíněného logitového modelu snaží rozkrýt, jaké charakteristiky kandidátů v senátních volbách ovlivňují rozhodování voličů. K jeho závěrům patří, že k vyšší volební úspěšnosti vede vysoký akademický titul a domácí prostředí. Současně však dodává, že profil „ideálního kandidáta“ není pro všechny voličské skupiny stejný. Například voličky upřednostňují kandidáta z domácího prostředí, voliči nad 40 let preferují věkově blízké kandidáty, starší voliči volí spíše ženy, mladší voliči na věk kandidátů moc nehledí. V závěru autor dodává, že vzdělanějšímu voliči nevádí kandidát, který žije mimo volební obvod (Kreidl 2009).

V roce 2015 se Karel Kouba snaží najít odpověď na otázku, kam mizí voliči v druhém kole senátních voleb, a zamýšlí se nad tím, proč se snižuje počet voličů a současně i neplatných hlasů v druhém kole senátních voleb. Ve shodě s Tomášem Lebedou (2011, 2016) autor uvádí, že souběžná volba vede k vyšší volební účasti a v případě druhého kola za nižším počtem neplatných hlasů může stát jednodušší technická stránka samotného hlasování, kdy voliči nemohou zaměnit lístek do senátních voleb za lístek do souběžně konaných voleb jiného typu. Dále Kouba tvrdí, že v kontrastu s poslaneckými volbami se ukazuje, že v senátních volbách voliči svou účast přizpůsobují tomu, jak silné programové odlišnosti mezi kandidáty jim volba nabízí. Tento rozpor je možné interpretovat specifičností druhého kola oproti jiným typům voleb. Zatímco v poslaneckých volbách s poměrným zastoupením, ale i v prvním kole senátních voleb, je volič konfrontován s kompletní ideologickou nabídkou, ze které může vybírat programově blízké strany a kandidáty, ve druhých kolech je tato nabídka uměle omezena na pouhé dva kandidáty. Toto omezení se ukazuje jako škodlivé pro volební účast, pokud se do druhého kola dostanou dva ideologicky blízcí kandidáti, mezi kterými následně řada občanů nenachází programové odlišnosti, a proto se hlasování nezúčastní (Kouba 2015: 255). Není zde podle uvedených závěrů důležitý těsný volební výsledek mezi prvním a druhým postupujícím kandidátem, ale podoba konkrétních kandidátů, kteří postupují z prvního kola. Popsané závěry jsou přece jen platné pro prvořadou arénu ve Francii a v Maďarsku, český senátní systém je ve srovnání s těmito zeměmi více odlišný. Platí to jen u kandidátů, kteří jdou významně ideologicky od sebe, přičemž nejvíce se tento efekt projevil v roce 1996. K dalším závěrům Koubova textu patří, že pro vyšší volební účast v druhém kole voleb je dobrá koncentrace, tedy spíše menší počet kandidátů již v kole prvním a hodnotová náplň politické soutěže, kdy např. za dob fungování Čtyřkoalice byla volební účast vyšší. Autor se také zamýšlí nad legitimitou senátorů a jako jednu z cest, jak zajistit její zvýšení, spatřuje v eliminaci druhého kola voleb, ve kterém dochází ke zvolení kandidáta s nižším výsledkem než v prvním kole.

Třetí skupinou prací, které spojuje politologické zaměření, jsou ty, které popisují samotné volby, proces hlasování a s ním spojené okolnosti. Na tomto místě je dobré uvést, že senátní volby jsou zajímavou laboratoří z toho důvodu, že ve srovnání s volbami do Poslanecké sněmovny nikdo dopředu nezná své šance a volič není pod vlivem neustále se opakujících výzkumů volebních „preferencí“. Proto je také přítomný minimální vliv strategického hlasování (Chytilík 2005). Roman Chytilík např. nabízí ve svém příspěvku z roku 2005 interpretaci senátních voleb ve dvou „konceptech druhořadých voleb“, přičemž zpochybňuje jejich „druhořadost“. Autor zde tvrdí, že se české senátní volby konají v rámci víceúrovňového srovnání na stejné, nikoliv odlišné úrovni jako volby sněmovní (prvořadé), a odkazuje tak na Michaela Marshe (1998), který právě jako nutnou podmínku druhořadosti zmiňuje jinou úroveň politické soutěže. Proto aplikace druhořadého prismatu není zcela korektní, pokud se tak děje v případě druhých komor národních parlamentů.

K lepšímu poznání, jak funguje český Parlament, přispěla také studie autorské dvojice Vlastimil Havlík a Kamil Gregor, která pomocí Riceova indexu sleduje na datech do roku 2010 jednotnost hlasování senátních a poslaneckých klubů v Senátu a Sněmovně. Autoři docházejí k závěrům, že senátorské kluby vládních stran jsou více jednotné než opoziční. Vedle toho je důležitý také počet členů, protože velké kluby vládních stran jsou méně jednotné, zatímco u opozičních stran je tomu naopak. Dále příslušnost strany k vládní koalici vede k větší jednotnosti při hlasování, přičemž tato skutečnost je v Senátu o něco nižší než ve Sněmovně, protože poslanec je ohrožen pádem vlády, a proto spíše hlasuje se svým klubem. Senátor si je také více jist svým znovuzvolením ve většinovém systému, a proto z těchto důvodů Senát přijímá svá rozhodnutí jiným poměrem než Sněmovna (Havlík a Gregor 2013).

K autorům, kteří se problematice senátních voleb věnují dlouhodoběji, bezesporu patří i Karolína Šurda Malcová, která již publikovala několik textů. K jejím pracím patří podrobné studie sledující projevy sousedského efektu na úrovni obcí v českých zemích. Prostřednictvím tří kategorií sídel (domácí, okolní, ostatní) popisuje chování českých voličů v senátních volbách v souvislosti sousedských vztahů. K jejím závěrům patří zjištění, že osobní blízkost a známost kandidáta hraje v senátních volbách důležitější roli než jeho ideově-hodnotový profil. Nejvyšších hodnot dosahuje sousedský efekt v malých obcích, naopak od úrovně okresního města (cca 10 tisíc obyvatel) se pomalu vytrácí. Vedle samotné podpory domácího kandidáta je možné sledovat i vyšší volební účast právě v obcích a městech, kde se domácí kandidát uchází o mandát v horní komoře Parlamentu (Malcová 2012). V dalších studiích se autorka zabývá mikroúrovňovou venkovských senátních obvodů a prostřednictvím mikroanalýzy nahlíží na jejich volební výsledky. U sledovaných obvodů autorka dochází k závěrům, že pro úspěch v senátních volbách je klíčová stranická

podpora a všeobecná známost u široké veřejnosti. Pokud absentuje všeobecná známost, voliči vnímají i známost regionální, což byl případ Josefa Novotného z Bystřice nad Pernštejnem v roce 2002. Jeho regionální popularity později využil Vít Bárta a Věci veřejné v roce 2010 při volbách do dolní komory. Vedle samotné známosti a domácí lokality autorka zmiňuje jako vhodný doplněk osobní angažovanost na veřejném životě v obci a jejím okolí. Vedle toho však existuje i negativní vnímání kandidáta na místní úrovni, především ve vazbě na politickou stranu, která není v konkrétním regionu v oblibě. Z hlediska profesního zaměření se za klíčovou pro získání mandátu jeví předchozí zkušenost z jiné politické funkce. Mimo to však autorka uvádí, že celkové výsledky senátních voleb ovlivňuje hned několik faktorů, které na sebe vzájemně působí. Jedná se především o konkrétní socioekonomické a politické podmínky daného volebního obvodu a také o sídelní strukturu obvodu (Malcová 2010).

Autorka své poznatky následně publikovala v disertační práci, kde rozebírá řadu okolností spojených právě se senátními volbami. K získání senátorského mandátu do roku 2012 platily za důležité především nominace celostátně působící politickou stranou, profese lokálního úspěšného politika, případně lékaře, a mediální informovanost, která je však důležitější před prvním kolem než druhým. Důležité jsou také vlastnosti samotného obvodu, kde důležitou roli hrají sociodemografické charakteristiky sídel, kde se volí (Šurda Malcová 2013).

K produktivním autorům v této oblasti patří také Tomáš Lebeda, který se ve svých textech opakovaně zabývá i senátními volbami. Například v textu z roku 2011 se zamýšlí nad důsledky dvoukolového volebního systému a reprezentací stran. Ve svých závěrech uvádí, že získání křesla senátora hned v prvním kole je vzácný, a proto je daleko důležitější kolo druhé. Z hlediska jednotlivých kandidátů autor dále označuje představitele KSČM a na druhém místě i ODS jako nekonsensuální kandidáty, kteří mají nulovou, případně minimální schopnost nárůstu získání hlasů v druhém kole. Senátní volební systém však autor označuje ve srovnání se sněmovními volbami za relativně přátelský pro zastoupení regionálních stran s jen částečně rozvinutou organizační strukturou. Současně v textu dodává, že i přes zásady většinového mechanismu volební systém nevede ke dvoustranickému zastoupení ve voleném tělese. Naopak se v případě českého Senátu jedná o docela pestré stranické složení, kterému napomáhá postupná obměna každé dva roky. K drobnému závěru může patřit i zjištění, že bonusem v případě senátních voleb je obdařen kandidát, který má před jménem titul MUDr. (Lebeda 2011).

Text zaměřený čistě na popis charakteru volební soutěže a možné typologie voleb do Senátu představuje práce Vojtěcha Navrátila, který se věnuje charakteru druhého kola senátních voleb do roku 2008, tedy do doby, kdy ve všech obvodech proběhly dvě funkční období. Popisuje charakter užší volební soutěže a schopnosti kandidátů prosadit se za různých okolností. K hlavním závěrům

patří podobná zjištění jako v předchozích textech, např. že především kandidáti komunistické strany jsou dlouhodobě penalizováni ze strany většiny voličů, a i přes jejich relativně disciplinovaný elektorát se jim v senátních volbách hůře prosazuje (Navrátil 2010).

Oblast výzkumu, která není příliš zastoupena, představuje pohled na samotné senátory z hlediska jejich původní profese, sledování jejich činnosti, názorů, socializačních návyků a prostředí, ze kterého vycházejí. Popsané charakteristiky jsou u členů celého Parlamentu ČR částečně rozebrány v textu představujícím výzkum, který se snažil ve srovnávací perspektivě popsat činnost a názory českých zákonodárců (Seidlová 2001). Mezi posledními texty lze také zmínit základní zhodnocení senátních voleb v roce 2014, tedy po změně volebního kalendáře, s důrazem na úspěšnost stran rok po volbách do Poslanecké sněmovny (Šedo 2016). Za uvedení stojí také studie zaměřená na schopnost opakovaného zvolení v případě, kdy senátor obhájí svou pozici. Voženílková a Hejtmánek zjišťují, že obecně předpokládaná výhoda obhájce mandátu se v případě českých senátních voleb mění spíše v nevýhodu. V závěru studie uvádějí, že na volební výsledky jednotlivých kandidátů v senátních volbách má větší vliv aktuální politická situace a podoba stranického systému, případně jiné individuální charakteristiky kandidátů, než to, zda kandidát obhájí senátorský mandát, či nikoliv (Voženílková a Hejtmánek 2015: 21).

7. Volební systém a jeho výstupy

7.1 Dvoukolové většinové systémy

Horní komora Parlamentu České republiky je od svého ustavení v roce 1996 volena na základě dvoukolového většinového volebního systému, přičemž druhé kolo se koná v případě, že v kole prvním nezíská žádný z kandidátů potřebnou absolutní většinu všech odevzdaných hlasů. K tomuto jevu došlo v českých podmínkách pouze devětkrát a po roce 2008 se zatím druhé kolo konalo vždy.

K základní charakteristice dvoukolového volebního systému patří skutečnost, že volič volí opakovaně. Dle Sartoriho (2001) může volič v prvním kole svobodně vyjádřit svou první preferenci a jeho svoboda je maximální, podobně jako v systému poměrného zastoupení. Dochází zde k selekci, něčemu jako k primárním volbám, a vyčlení se kandidáti, které skupina voličů nejvíce preferuje. V druhém kole je volič často dále „tlačen většinovou vůlí“ k hlasování pro svou druhou či třetí alternativu. Klíčovým bodem úspěchu je tak schopnost zisku hlasů mezi prvním a druhým kolem voleb, ve kterém rozhodují o celkovém výsledku a zisku mandátu hlasy voličů kandidátů, kteří byli v prvním kole eliminováni. Giovanni Sartori dvoukolový většinový volební systém označuje za systém, který trestá ideologickou politiku, a naopak odměňuje politiku pragmatickou. Systém tak produkuje flexibilní strany a vede ke zkldňování politiky. Politické strany, které Sartori označuje za extremistické, extrémní a izolované, v tomto systému patří k subjektům, které na jeho fungování spíše ztrácí. Při hodnocení českého prostředí je namísto také zmínka, že většinový systém se v počátku demokratizace jevil tehdejšími elitám blízkým Václavu Havlovi jako vhodnější, s cílem otevřít prostor kvalitním nezávislým kandidátům na úkor moci politických stran (Kopecký 2004). V současné Evropě se dvoukolové většinové systémy již příliš nevyskytují, určitou výjimku představuje níže popsaná Francie a v prostředí střední a východní Evropy to po dlouhou dobu bylo částečně také Maďarsko.¹⁰ V obou případech se však jedná o volby do dolní komory zákonodárského sboru a český Senát tak představuje velice specifický případ.

Ve Francii se dvoukolové hlasování používá již delší dobu a experimentování s poměrným zastoupením kandidátních listin v roce 1986 nevedlo k jeho opuštění, ale naopak k návratu a potvrzení, že se v tamním prostředí jedná o vhodnou cestu k zisku poslanecké legitimacy. Na rozdíl od úpravy platné pro český Senát se ve Francii druhé kolo otevírá pro více než dva kandidáty. Teoreticky se lze setkat v druhém kole i s více reprezentanty politických stran, prakticky to však nebylo dlouhou dobu reálné. Postup většího počtu kandidátů nebyl příliš častý, jednalo se o lokální

¹⁰ K těmto zemím by se dala přiřadit i Ukrajina, kde však v posledních více jak 25 letech proběhlo větší množství změn volebního systému. Od prvních většinových systémů se postupně přešlo k poměrnému systému (Šedo 2007). Dnes se na Ukrajině volí prostřednictvím smíšeného modelu, v němž polovina poslanců získá mandát ve většinové složce a druhá zase v poměrné.

případy, které sice byly „ostře sledovány“,¹¹ ale nijak zásadně nenarušily základní pravidla fungování volebního systému, případně vznikající většinu na půdě Národního shromáždění (Perottino 2005).

Francie je rozdělena do 577 volebních obvodů, do prvního kola se může přihlásit „kdokoliv“ a pro vítězství je potřeba získat absolutní většinu při minimálně 25% volební účasti. Do druhého kola, které se koná týden po kole prvním, postupují všichni kandidáti, kteří dosáhli minimálně 12,5 % zisku všech zapsaných voličů v daném volebním obvodu. V druhém kole již postačuje k získání poslaneckého mandátu prostá většina hlasů. Omezovací klauzule 12,5 % se ve francouzském případě postupně navyšovala a současná podoba platí od roku 1988. Cílem omezení je postupná redukce kandidátů s nedostatečnou voličskou podporou, kteří nedisponují takovým počtem hlasů, který by nakonec vedl k zisku většiny odevzdaných hlasů (Farrell 2001: 52). Jak již bylo uvedeno, postup více než dvou kandidátů je ve francouzských podmínkách možný, i když ne častý, a samotné výstupy voleb ve Francii nakonec vedou k nejvíce disproporčním výsledkům v západních demokraciích. Tyto skutečnosti potvrzují jak odborné studie, tak i poslední výsledky voleb do Národního shromáždění.¹² Dvoukolový volební systém pro volby do Národního shromáždění tak ve Francii dlouhodobě vede k vytváření bipolární soutěže, v rámci níž dochází ve výsledku k eliminaci krajních tendencí. Dnes na tento efekt primárně doplácí Národní fronta, v předchozích letech to byla spíše Komunistická strana Francie (Chytilík et al. 2009: 155).

V druhém případě, v Maďarsku, se na základě dohod na počátku transformace před více jak 25 lety došlo k závěru, že pro parlamentní volby bude uplatňován smíšený volební systém s proporčními účinky. Voliči disponují dvěma hlasy, jedním pro poměrnou a druhým pro většinovou složku. Do roku 2012 byla tedy část parlamentu volena většinově dvoukolovým systémem ve 176 jednomandátových volebních obvodech. Pro získání mandátu v prvním kole voleb bylo nutné, aby přišlo k volbám minimálně 50 % voličů a kandidát získal více jak 50 % všech odevzdaných hlasů. Pokud k takové situaci nedošlo, konalo se druhé kolo voleb, do něhož postoupili tři nejméně úspěšnější kandidáti plus jakýkoli další kandidát, který v prvním kole překročil hranici 15 % hlasů. V druhém kole voleb již k získání mandátu stačila jen 25% účast a relativní většina hlasů (Šedo 2007). Po roce 2010 však došlo k úpravám volebního systému, které snížily celkový počet volených poslanců z původních 386 na 199 a současně ve většinové složce zavedly místo

¹¹ Klasickým příkladem může být přítomnost kandidátů Národní fronty, kteří však nejsou schopni do roku 2012 výrazněji prosadit své kandidáty v druhém kole voleb, případně role místních politiků, kteří jsou schopni upozadit celostátně významné politiky. V roce 2012 dokázal Olivier Falorni, nezávislý levicový kandidát, postoupit do druhého kola voleb a následně i získat mandát na úkor předchozí kandidátky na prezidentský úřad Ségolène Royalové, oficiální kandidátky Socialistické strany. Podobnou situaci lze najít v případě centristického kandidáta F. Bayroua a M. Le Penové za Národní frontu ve stejném roce.

¹² V roce 2017 získala vítězná strana LREM (Le République en Marche – Republika v pohybu) v prvním kole voleb 28,21 % hlasů s konečným ziskem 308 mandátů. Ani ne 30 % v prvním kole voleb tak stačilo k více jak 53 % mandátů. Národní fronta získala 13,20 % hlasů a ve výsledku jen 8 mandátů, které představují podíl zákonodárců ve voleném sboru jen 1,38 %.

dvoukolové volby jednokolovou ve 106 obvodech. Tím se ovšem otevřela dosud neuzavřená diskuse nad samotným vymezením volebních obvodů ve většinové složce (Charvát et al. 2015). Po této úpravě maďarského systému tak české a francouzské dvoukolové systémy zůstávají mezi volebními systémy v parlamentních volbách osamocené.

Při hodnocení českého dvoukolového většinového systému můžeme citovat Michala Kubáta, který ve své práci uvádí následující: většinový volební systém vytváří přímý vztah mezi voliči a kandidáty a s tím související tlak na politické strany nominovat „kvalitní“ charismatické kandidáty, kteří se nemohou schovat za určitou anonymitu kandidátních listin. V poznámce pod čarou ke svému hodnocení současně dodává, že tato skutečnost neplatí ve volbách do Senátu, na nichž politické strany nemají až tak velký zájem (Kubát 2013: 92). Současně však autor popsaný volební systém navrhuje jako vhodnou alternativu pro volby do Poslanecké sněmovny, kde by spíše silný dvoukolový většinový systém napomohl utváření většiny na půdě dolní komory Parlamentu a omezil by antisystémovou či extrémní politickou opozici, kterou by dále nutil k umírněnosti nebo reformě (Kubát 2013: 93).

7.2 Senát a volební systém

Volební systém pro senátní volby vychází z Ústavy, kde je v čl. 18 napsáno, že „volby do Senátu se konají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásady většinového systému“ (Ústava ČR, zákon č. 1/1993 Sb.). Dále na rozdíl od voleb do Poslanecké sněmovny, kde je pasivní volební právo stanoveno na 21 let, se v případě Senátu může o mandát senátora ucházet kandidát nebo kandidátka starší 40 let v den voleb. V následujících článcích Ústavy se dále hovoří o nemožnosti výkonu funkce senátora s dalšími volenými, případně jmenovanými funkcemi, ke kterým patří role poslance, prezidenta a soudce. Další okolnosti reálného průběhu voleb v českých podmínkách popisuje zákon č. 247/1995 Sb., který byl za dobu své existence několikrát novelizován. Pro účely senátních voleb je celé území České republiky rozděleno do 81 volebních obvodů, které jsou nedílnou součástí přílohy volebního zákona. Vzhledem k šestileté délce mandátu se volby konají každé dva roky, a to vždy jen ve třetině volebních obvodů. V prvních volbách tak došlo k rozdělení senátorů a samotných obvodů do tří skupin podle délky mandátu. První třetina získala dvouletý mandát, druhá čtyřletý a posledních 27 senátorů svou pozici získalo na šest let. Od té doby se pravidelně volí každé dva roky třetina senátorů ve 27 jednomandátových obvodech. Mimo tyto pravidelně se opakující řádné volby se konají i volby mimořádné, pokud někomu z různých důvodů mandát zanikne.¹³

¹³ V posledních letech je jedním z nejčastějších důvodů zvolení poslancem ve volbách do Poslanecké sněmovny či Evropského parlamentu. V lednu 2018 však došlo k netradiční situaci, kdy k mimořádným volbám do Senátu došlo ve volebním obvodu Trutnov č. 39 na základě zvolení do té doby úřadujícího senátora Jiřího Hlavatého poslancem. Po

Jednomandátové volební obvody jsou na rozdíl od ostatních voleb v definovány s ohledem na počet obyvatel a jejich základem byla v roce 1996 území jednotlivých okresů, proto se kromě čísla senátního volebního obvodu používají i jejich názvy. Ty se zpravidla shodují s názvem příslušného okresního města, i když existuje i řada výjimek. Základní pravidlo, podle kterého se volební obvody vymezují, je jejich velikost vzhledem k počtu hlasujících. V důsledku nezbytných úprav, které vycházejí z požadavku rovnosti hlasů, vzniklo několik obvodů, které nerespektují administrativní členění země a překračují i hranice krajů. Proto můžeme najít např. volební obvod č. 15 Pelhřimov, do kterého je však z velké části začleněn i okres Jindřichův Hradec. Podobně je tomu třeba také u senátního obvodu Cheb.

Na druhou stranu je nutno uvést, že se najdou i opačné případy, kdy při tvorbě volebních obvodů byly respektovány historické hranice. To je případ senátního obvodu Jihlava, kam patří i Dačicko a Slavonicko. I když jsou tyto správní obvody dnes součástí Jihočeského kraje, pro účely senátních voleb byly připojeny k moravské Jihlavě. Hranice senátního obvodu tak sice nerespektují současné administrativní členění země, ale přibližně se drží historické zemské hranice. Další zajímavostí je možnost paralelní kandidatury jednoho kandidáta v současně probíhajících senátních a krajských (případně komunálních) volbách. Jedna osoba může být jak na listině do krajského zastupitelstva, tak i jako kandidát do Senátu. Přesahují-li senátní obvody hranice kraje, může dojít k situaci, kdy v jedné části senátního obvodu kandidát paralelně kandiduje do krajských voleb a v druhé už ne.

Zákon dále v § 59 stanoví, že vymezení volebních obvodů je pravidelně každé dva roky novelizováno. Počet obyvatel se následně nesmí v žádném obvodu lišit k 1. lednu volebního roku o více než 15 % od průměrného počtu obyvatel připadajících na jeden mandát. Díky tomu dochází k situacím, kdy někteří voliči volí častěji než jednou za šest let, a jiní naopak za více než šest let, aniž by se přestěhovali.

Pokud se podíváme na počet voličů v jednotlivých obvodech, pak nejmenší z nich tvoří skupinu, kde počty zapsaných voličů nedosahují ani 90 tisíc. Z velké části to jsou pražské obvody v posledních letech, jak vidíme v tabulce č. 4. Minimum bylo dosaženo v obvodě č. 25 (Praha 6), kde bylo zapsáno jen 81 958 voličů. Kromě hlavního města najdeme obvody s menším počtem voličů i v Brně a v Ostravě. Určitou výjimku představuje obvod Znojmo, který svým charakterem patří spíše k venkovskému obvodu. I přes tuto situaci tak můžeme říci, že nejmenší obvody se nacházejí v městském prostředí jak v Čechách, tak i na Moravě.

vyhlášení voleb však zvolený poslanec Hlavatý oznámil, že o funkci poslance nemá zájem a bude se opět v doplňujících volbách ucházet o právě pozbylý mandát senátora. Poslaneckého mandátu se skutečně vzdal a ve stanovené lhůtě potvrdil svou kandidaturu do Senátu. V doplňovacích volbách postoupil do druhého kola, ovšem mandát neobhájil (volby.cz).

Naopak nejvíce početné jsou venkovské obvody na území Čech. V posledních letech představovaly nejpočetnější volební obvody jednotky č. 29, 18 a 41, přičemž ve všech třech přesáhl počet zapsaných voličů 120 tisíc.

Tabulka č. 4: Nejmenší a největší volební obvody v letech 1996–2016

Nejmenší			Největší		
Obvod	Počet voličů	Rok	Obvod	Počet voličů	Rok
Praha, č. 25	81 958	2016	Litoměřice, č. 29	120 605	2012
Praha, č. 22	82 750	2016	Příbram, č. 18	120 263	2014
Praha, č. 26	83 839	2012	Benešov, č. 41	120 225	2006
Ostrava, č. 70	84 107	1996	Kladno, č. 30	119 560	2008
Praha, č. 27	85 246	2014	Benešov, č. 41	118 258	2012
Znojmo, č. 54	85 503	1996	Kolín, č. 42	118 105	2014
Ostrava, č. 70	85 612	1998	Mělník, č. 28	117 936	2010
Karviná, č. 75	85 855	1996	Český Krumlov, č. 10	117 782	2016
Brno, č. 58	85 886	1996	Louny, č. 30	117 387	2014
Praha, č. 22	86 460	2010	Jičín, č. 37	115 954	2016

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

7.3 Senátní volby a jejich výsledky

Za více než dvě desetiletí od ustavení Senátu jsme byli v rámci všech 81 obvodů svědky několika set volebních soutěží. Poslední z nich se uskutečnily v lednu 2018: jednalo se o opakované volby v obvodě č. 39 Trutnov, kde se hledal náhradník za Jiřího Hlavatého. Před ním to byly opakované volby v obvodě č. 4, kde obhájila své předchozí působení v roli senátorky Alena Dernerová.

Od roku 1996 se prvních kol senátních voleb zúčastnilo celkem více než 2500 kandidátů a kandidátek. Přehledy za jednotlivé roky jsou uvedeny v tabulce č. 5. Nejvíc jich bylo v roce 1996, protože se obsazovalo všech 81 mandátů. V roce 1998 naopak bylo kandidátů nejméně, přičemž od té doby počty kandidujících postupně narůstají. Od roku 2008 jejich počet přesahuje 200, s dosavadním maximem v roce 2014.

Druhá charakteristika sledovaná v tabulce č. 5, věk kandidátů, se pohybuje na zhruba stejné úrovni okolo 55 let. S postupem času jen mírně narůstá. Při srovnání počtu mužů a žen je patrné, že v senátních volbách jsou více zastoupeni muži. Od roku 1996, který je z určitého pohledu specifický, se počet žen postupně navyšuje, s maximálním zastoupením v roce 2016.

Zbývající kategorie tabulky č. 5 ukazují podíl stranických kandidátů a ostatních. Zajímavým trendem je pomalý pokles kandidujících straníků ve prospěch nestraníků s podporou politické strany. Tato skupina byla v roce 1996 méně zastoupena, protože z celkového počtu více jak 500 kandidujících jich bylo 87, ale v posledních volbách již tato skupina přesáhla třetinu všech kandidátů. Opačný trend je možné sledovat u nezávislých kandidátů bez podpory politické strany.

V druhých volbách v roce 1998 jich bylo 11, následně 22, ovšem od roku 2002 jejich počet opět klesá. Pokud porovnáme jen řádné volby, tak po určitém nárůstu v roce 2012 jejich počet klesl a podobně jako v ostatních letech jsou jejich počty v řádu jednotek.

Tabulka č. 5: Počty a základní charakter kandidátů v senátních volbách 1996–2016¹⁴

Rok	Celkem	Věk	Muž	Žena	Straní	Nestr. s podp. PS	NK
1996	568	53,82	509	59	432	87	49
1998	137	53,48	125	12	106	20	11
1999 D	8	57,88	6	2	2	5	1
2000	160	52,49	134	26	108	30	22
2002	168	53,13	142	26	108	49	11
2003 D	14	54,14	13	1	11	2	1
2004	209	55,01	172	37	126	75	8
2006	204	53,96	166	38	133	64	7
2007	17	50,35	15	2	9	6	2
2008	200	54,11	166	34	117	79	4
2010	227	55,23	190	37	155	68	4
2011 D	9	52,22	8	1	8	1	0
2012	233	56,06	191	42	154	68	11
2014	261	55,95	218	43	157	101	5
2016	233	56,08	190	43	139	92	2
Celkem	2648	54,26	2245	403	1765	747	138

Pozn.: D – doplňovací volby, PS – politická strana, NK – nezávislý kandidát

Zdroj: *www.volby.cz*

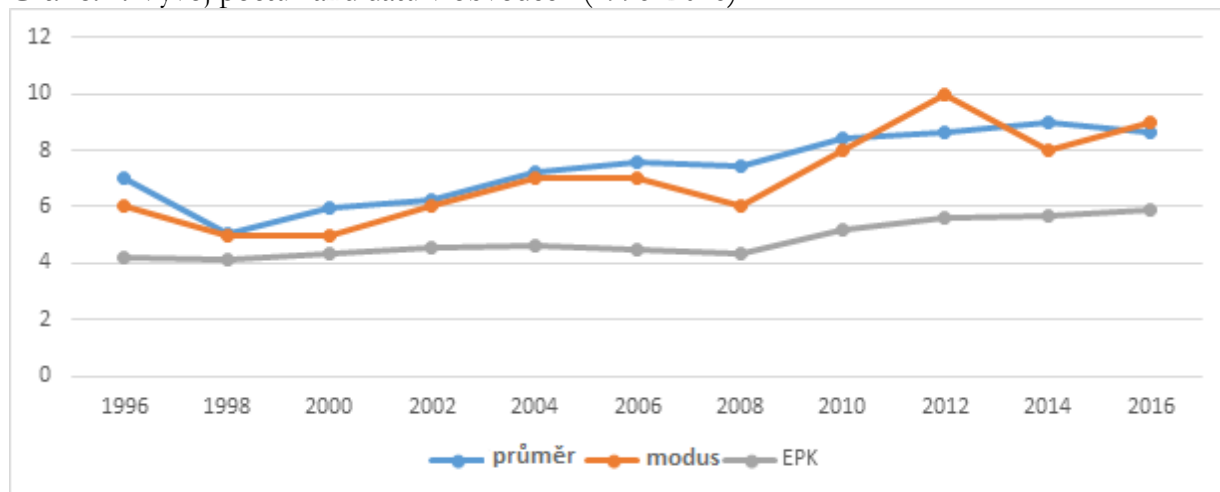
Kromě celkových počtů kandidátů je vhodné se podrobněji podívat na úroveň jednotlivých obvodů. Od roku 1996 se počet uchazečů soutěžících v rámci jednoho obvodu pohyboval mezi čtyřmi a třinácti, průměrný počet kandidátů byl 7,1 a nejtypičtější (nejčastější) volební soutěž představoval souboj sedmi kandidátů. Jak se vyvíjely průměrné počty kandidátů v průběhu času, zachycuje graf č. 1. Z grafu lze vysledovat poměrně zajímavý trend – po jistém propadu zájmu o post senátora (z kvantitativního hlediska) v roce 1998 (kdy průměrný počet z roku 1996 poklesl ze sedmi na čtyři), sledujeme mírný – ale setrvalý – nárůst, který vyvrcholil v roce 2012. V tomto momentě se průměrný počet kandidátů na jeden volební obvod dostal na hodnotu vysoce převyšující číslo osm. V této souvislosti je více než zajímavé, že alespoň do roku 2010 nebylo možné hovořit o soustavném zvyšování „soutěživosti“ jednotlivých obvodů. Efektivní počet kandidátů¹⁵ se totiž výrazně neměnil a jeho hodnota se pohybovala nad čtyřmi (4,12–4,57), což

¹⁴ Tabulka ukazuje všechny volby, řádné i mimořádné. V případě, že se doplňovací volby konají ve stejném roce jako volby řádné, jsou údaje uvedeny společně u jednoho roku. Pokud se však konají v jiném roce, tabulka je zohledňuje v samostatné kategorii.

¹⁵ Efektivní počet kandidátů je odvozen od efektivního počtu stran, konceptu zavedeného autorskou dvojicí Laakso a Taagepera (1979), který poskytuje informaci o upraveném počtu politických stran (kandidátů) v rámci stranického systému.

poukazuje na poměrně velké rozdíly mezi jednotlivými kandidáty.¹⁶ Hodnoty z let 2010 a 2012 poukazují na možnou změnu tohoto poměrně dlouhodobého trendu, protože hodnota Laakso-Taageperova indexu narůstá na hodnotu 5,21 v roce 2010 a na hodnotu 5,62 v roce 2012. Nakonec ještě naroste a v roce 2016 dosáhne hladiny šesti bodů.

Graf č. 1: Vývoj počtu kandidátů v obvodech (1996–2016)¹⁷

Pozn. Z důvodu malého počtu případů jsou vypuštěny volby v letech 1999, 2003, 2007, 2011.

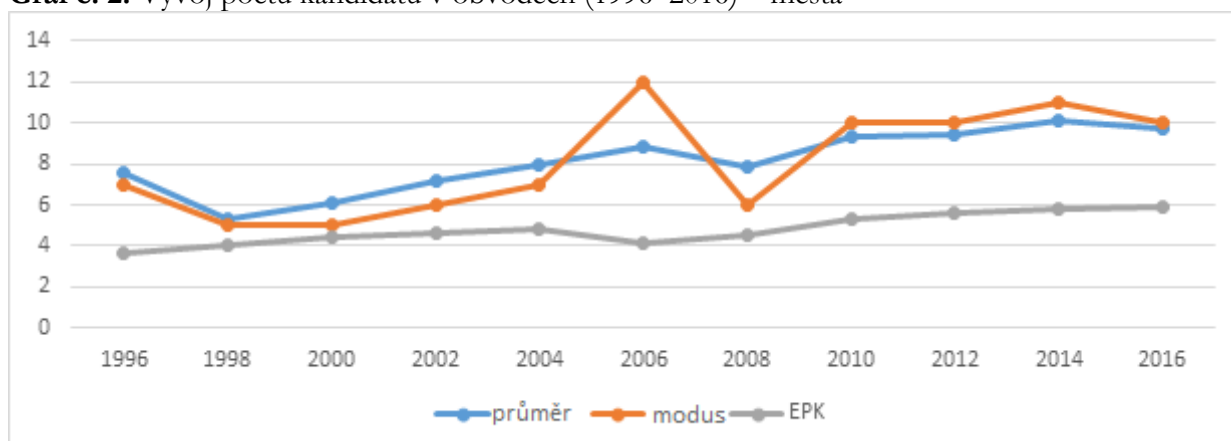
Zdroj: vlastní výpočty

Pro podrobnější pohled na vývoj počtu kandidátů jsou podle rozdělení na městské obvody a na venkovské lokality v Čechách a na Moravě vytvořeny další grafy. První z nich pracuje s počty uchazečů o senátorský mandát v městském prostředí. Zde jsou dobře patrné rozdíly v reálném počtu kandidátů a efektivním počtu kandidátů, které se snad nevíce ze všech rozcházejí. Na začátku dosahoval rozdíl mezi ukazateli hodnotu vyšší než čtyři, v roce 1998 a 2000 byl rozdíl nejmenší a od té doby se opět postupně rozevírá. V posledních dvou letech, 2014 a 2016, dosahuje průměrný počet kandidátů nejdříve nejvyšších hodnot, poté mírně klesne. Nárůst počtu soutěžících je však doprovázen menší proměnou efektivního počtu kandidátů.

¹⁶ V historii konání senátních voleb jsme identifikovali několik volebních obvodů, ve kterých byla v daný časový okamžik rozložena volební podpora téměř rovnoměrně. Tyto obvody tak lze považovat za vysoce soutěživé, hodnota Laakso-Taageperova indexu se blížila skutečnému počtu kandidátů, kteří mezi sebe rovnoměrně rozložili přízeň voličů. Pro ilustraci uvádíme pětici obvodů, kde byla naměřena nejvyšší soutěživost. Šlo o volební obvody č. 40 (výsledky kandidátů v procentech: 26,15; 24,62; 20,97; 28,26), č. 61 (29,31; 26,46; 29,3; 14,93) a č. 79 (34,32; 18,31; 20,8; 26,57) v roce 1998, o volební obvod č. 29 (35,6; 19,79; 24,12; 20,47) v roce 2000 a o volební obvod č. 65 v roce 2006 (17,86; 21,1; 24,32; 13,13; 23,58).

¹⁷ EPK – efektivní počet kandidátů.

Graf č. 2: Vývoj počtu kandidátů v obvodech (1996–2016) – města

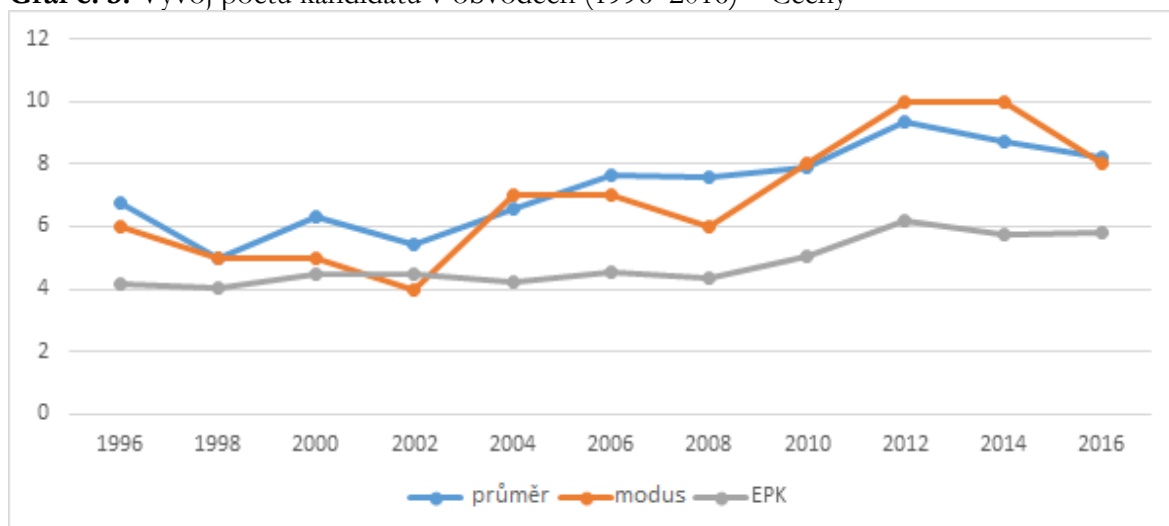

Pozn.: Z důvodu malého počtu případů jsou vypuštěny volby v letech 1999, 2003, 2007 a 2011

Zdroj: vlastní výpočty

V druhém případě je možné sledovat vývoj počtu kandidátů ve venkovském prostředí v Čechách, který v některých momentech kopíruje předchozí tendence. Po prvních volbách v roce 1996 nastává mírný pokles všech tří ukazatelů. Průměrný počet kandidátů, jejich nejčastěji zastoupená hodnota v rámci obvodu i efektivní počet dosáhly svých nejnižších hodnot na začátku fungování opoziční smlouvy, která měla na strukturu kandidátů v senátních volbách jeden z největších vlivů.

Graf č. 3: Vývoj počtu kandidátů v obvodech (1996–2016) – Čechy

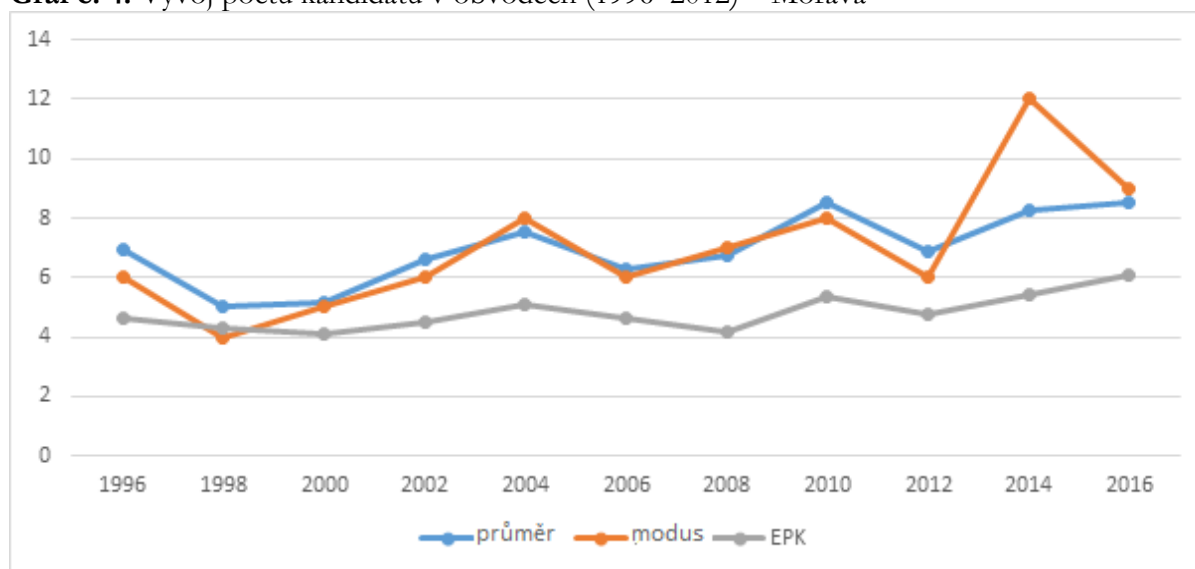
Pozn.: Z důvodu malého počtu případů jsou vypuštěny volby v letech 1999, 2003, 2007 a 2011

Zdroj: vlastní výpočty

Další roky se nesou ve znamení pozvolného nárůstu, který však nakonec nedosahuje takových hodnot jako v případě městského prostředí. Po dosažení maxim v roce 2012 se jak průměrný počet kandidátů, tak i další ukazatele opět snižují. Podobně jako v minulém grafu tak můžeme říci, že nárůst počtu kandidátů není doprovázen proměnou volební soutěže na úrovni volebního obvodu, kterou nám zobrazuje efektivní počet kandidátů.

Poslední případ zobrazuje skupinu venkovských senátních obvodů na Moravě. Při pohledu na tři ukazatele můžeme říci, že zde jsou si počty kandidátů nejbližší, v některých případech se skoro překrývají. Jedinou výjimku, v tomto případě ale spíše potvrzující pravidlo, zde představuje rok 2014.¹⁸

Graf č. 4: Vývoj počtu kandidátů v obvodech (1996–2012) – Morava

Pozn.: Z důvodu malého počtu případů jsou vyloučeny volby v letech 1999, 2003, 2007 a 2011

Zdroj: vlastní výpočty

Jak na tom jsou jednotlivé strany z hlediska reálného zisku senátorů? Níže uvedená tabulka představuje výsledky senátních voleb po druhém kole z pohledu počtu úspěšných senátorů. Po druhém kole je to proto, že v drtivé většině případů byl senátor zvolen právě až ze vzájemného střetu dvou postupujících kandidátů. Senátor zvolený v prvním kole je spíše výjimkou a naposled se tak stalo v roce 2008. Níže uvedená tabulka představuje, kdy a kde k tomuto jevu došlo a koho se zvolení v prvním kole týkalo. Nejvíce kandidátů, kteří získali potřebnou většinu hned v prvním kole, můžeme najít v prvních volbách v roce 1996 v Praze. Podobně jsou v prvním kole později zvoleni i Václav Fischer a Josef Zieleniec. Podobnou situaci můžeme najít i Brně v roce 1996

¹⁸ V roce 2014 bylo možné ve venkovských obvodech na Moravě napočítat ve stejném počtu dvou případů jak pět kandidátů, tak i sedm a dvanáct. Proto se v rámci přípravy grafu zobrazuje takto vysoká hodnota, která je však spíše výsledkem matematických pravidel.

a v Plzni o osm let později. Posledním případem je volební obvod Karviná, kde v roce 2008 získal mandát v prvním kole Radek Sušil. Většina uvedených případů patří do skupiny městských volebních obvodů, ke zvolení v prvním kole došlo ve spíše venkovském obvodu jen v roce 2002 a s postupem času se jejich počet snižuje. V celkovém počtu volebních soutěží je to minimální počet, a proto je daleko důležitější kolo druhé, které se v senátních volbách koná pravidelně o týden později.

Tabulka č. 6: Kandidáti zvoleni v prvním kole senátních voleb

Rok	Jméno	Navrhující strana	Obvod	Výsledek
1996	Milan Kondr	ODS	Praha 10, č. 22	50,84
1996	Jan Koukal	ODS	Praha 6, č. 25	54,13
1996	Vladimír Zeman	ODS	Praha 2, č. 26	53,79
1996	Jan Zahradníček	KDU-ČSL	Brno, č. 60	50,06
1999	Václav Fischer	NK	Praha 1, č. 27	71,24
2000	Josef Zieleniec	US-DEU	Praha 4, č. 20	52,11
2002	Vladimír Železný	Nezávislí	Znojmo, č. 54	50,82
2004	Jiří Šneberger	ODS	Plzeň, č. 7	50,52
2008	Radek Sušil	ČSSD	Karviná, č. 75	53,34

Zdroj: *www.volby.cz*

Při hodnocení celkového počtu senátorů za poslední dvě desetiletí lze říci, že nejméně úspěšná strana je ODS, s ČSSD na druhém místě. Obě strany dokázaly získat více jak 100 senátorů, i když i u nich můžeme najít roky s nízkým výsledkem, případně bez zisku senátorského křesla.

Tabulka č. 7: Počty zvolených senátorů

	ČSSD	KDU	KSČM	ODS	Lib. str.	Populisté	NK	Různé
1996	25	13	2	32	7	–	1	1
1998	3	6	2	9	7	–	–	–
1999	–	–	–	–	–	–	1	–
2000	1	8	–	8	9	–	1	–
2002	7	1	1	9	1	–	1	7
2003	–	1	–	1	–	–	–	–
2004	–	4	1	19	1	–	–	4
2006	6	4	–	14	–	–	1	2
2007	1	–	1	–	–	–	–	–
2008	23	–	1	3	–	–	–	–
2010	12	2	–	8	2	–	–	3
2011	1	–	–	–	–	–	–	–
2012	13	2	1	4	2	1	1	3
2014	10	6	–	3	2	4	–	4
2016	2	6	–	3	5	3	1	7
2017	–	–	–	–	–	–	–	1
Celkem	104	53	9	113	36	8	7	32

Zdroj: *vlastní výpočty na základě www.volby.cz*

Kromě prvního roku 1996, kdy se obsazovalo všech 81 mandátů, byl pro ČSSD jednoznačně nejúspěšnější rok 2008, s větším odstupem potom roky 2010, 2012 a 2014. Ve všech případech se jedná o období, kdy se sociální demokraté nacházejí v opozici nebo na počátku výkonu vládního mandátu po delší pauze. Pro občanské demokraty platí podobné pravidlo, jen v jiných letech. Maximum dosáhla tato strana v roce 2004, další pro ODS úspěšné volby se konaly v letech 1998, 2002 a 2006. Třetí místo z hlediska počtu získaných senátorských mandátů patří KDU-ČSL, která za celé sledované období získala 53 senátorů. Z hlediska úspěšných let se jedná o léta opoziční smlouvy, kdy KDU-ČSL představovala v rámci Čtyřkoalice výraznější opoziční sílu. Samostatně byla strana v senátních volbách úspěšná především v posledních dvou volbách (včetně jedné doplňovací), kdy dokázala získat 12 senátorů. Skupina senátorů zastupujících menší a většinou nelevicové strany zastoupené v Poslanecké sněmovně celkově dosáhla více než tři desítek volených zástupců s maximálním počtem zvolených v době opoziční smlouvy. Po roce 2010 se pravidelně podařilo získat zastoupení dvěma kandidátům, přičemž v roce 2016 jejich počet dosáhl pěti. Za dlouhodobě výrazně neúspěšnou stranu můžeme považovat KSČM, která v průběhu dvou desetiletí dokázala získat jen devět senátorů. Nejúspěšněji se straně vedlo hned na konci devadesátých let, kdy získala po dvou senátorech. Později její zisky klesají na jednoho, případně žádného zvoleného člena horní komory Parlamentu. Skupina senátorů, kteří vystupují jako kandidáti menší, případně marginální strany ve skupině „různé“, přesahuje tři desítky, přičemž nejvyšší zastoupení dosáhla v roce 2002 a 2016. I když technické a administrativní okolnosti dovolují v případě senátních voleb relativně snadný vstup do volební soutěže pro nezávislé kandidáty,¹⁹ z uvedených tabulek je zřejmé, že politická realita je jiná. V případě zvolených nezávislých kandidátů se za celé funkční období jedná jen o sedm zástupců, kteří nedisponují podporou politické strany.

Jak už bylo naznačeno v obecných částech pojednávajících o volebním systému, volby vycházející z většinového principu jsou současně jedním z nejvíce disproporčních mechanismů, kde se vůle voličů a reálný zisk mandátů mohou hodně odlišovat. Jak jsou na tom jednotlivé strany z hlediska poměru zisku hlasů v prvním kole, tedy „svobodné vůle voličů“, a zisku mandátů na konci druhého kola, nám ukazuje další tabulka. Zde pomocí indexu reprezentace můžeme sledovat, jak jsou jednotlivé politické strany zastoupené v horní komoře Parlamentu. Sám index představuje nejjednodušší způsob zjištění, zda jsou strany v porovnání se svým ziskem nadreprezentované nebo podreprezentované. Index reprezentace již byl v českých podmínkách použit pro popis výsledků voleb do Poslanecké sněmovny (Kubát 1998). Jde v podstatě o podíl procent mandátů

¹⁹ V případě, že se nezávislý kandidát rozhodne vstoupit do senátních voleb, musí jej podpořit svým podpisem minimálně 1 000 voličů v konkrétním obvodu. U stranického kandidáta stačí jen předání jeho kandidatury prostřednictvím zmocněnce (zákon č. 247/1995 Sb.).

získaných politickou stranou a procent hlasů, které strana získá. Hodnota indexu jedna znamená dokonale rovnoměrné zastoupení vzhledem k podílu hlasů, čím je hodnota indexu vyšší než jedna, tím větší je nadreprezentace. Čím více se hodnota blíží nule, tím větší je podreprezentace.

Tabulka č. 8: Disproporcionalita volebních výsledků (jen řádné volby)

	ČSSD	KDU	KSČM	ODS	Lib. str.	Populisté	NK	Různé
1996	1,52	1,61	0,17	1,08	1,07	–	0,29	1,38
1998	0,51	2,53	0,45	1,20	1,58	–	–	–
2000	0,21	2,10	–	1,26	2,88	–	0,42	–
2002	1,37	0,41	0,22	1,30	0,49	–	0,81	2,17
2004	–	0,81	0,21	1,99	1,01	–	–	1,31
2006	1,16	1,20	–	1,56	–	–	1,33	3,71
2008	2,57	–	0,26	0,46	–	–	–	–
2010	1,76	0,89	–	1,28	0,51	–	–	4,42
2012	2,05	0,88	0,21	0,86	0,81	–	1,74	2,81
2014	1,68	1,48	–	0,32	0,82	0,84	–	2,59
2016	0,51	2,52	–	0,95	0,87	0,65	5,36	–

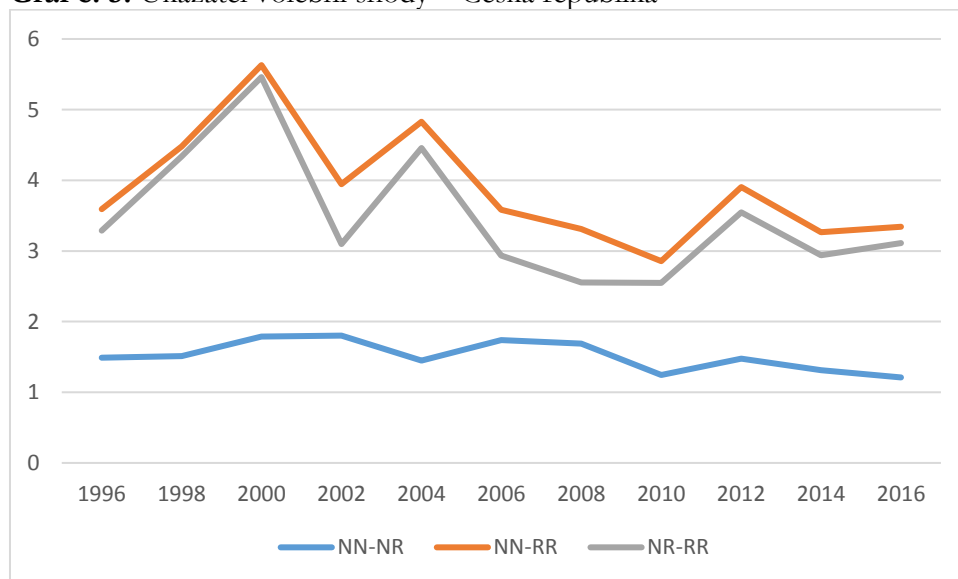
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Tabulka č. 8 zobrazující stupeň nadreprezentace, případně podreprezentace jednotlivých stran a hnutí ukazuje, že v poměru podílu odevzdaných hlasů v prvním kole voleb a podílu získaných mandátů existují značné nerovnosti. Politická strana, která je nejvíce znevýhodněna a dlouhodobě podreprezentovaná, je KSČM. Dvoukolový většinový systém je pro tuto stranu jednoznačně nepříznivý, což se odráží ve výrazně nižším zastoupení. Strana je ve volbách buďto neúspěšná, nebo jen výrazně podreprezentovaná. Minimální hodnoty indexu v jejím případě dosahují hodnoty 0,17, v ostatních případech se pohybují mírně nad hodnotou 0,20 a pouze v roce 1998 vystoupí k 0,45. Přesným opakem jsou menší až marginální politické strany a hnutí zastoupené ve skupině „různé“, u nichž index dosahuje naopak vysokých hodnot. U velkých politických stran, jako jsou ČSSD nebo ODS do roku 2013, hodnoty indexu naznačují spíše mírnou nadreprezentaci senátorů. V době delšího výkonu vládní role těchto stran se tu však projevuje daň za vládní angažmá, kdy u ODS v roce 2008 a 2012 hodnota indexu klesá pod hladinou „1“. Podobně je to u ČSSD v roce 1998, 2000 a 2016. U této strany se také můžeme setkat s absencí zisku senátorského mandátu v roce 2004, tedy po šestiletém vládnutí. Politickou stranou, která je po dvou desetiletích charakteristická jak pod-, tak i nadreprezentací v horní komoře Parlamentu, je KDU-ČSL. U této strany se projevují obě hodnoty indexu, přičemž není patrný žádný jasný vztah mezi hodnotou indexu a zapojením strany do vlády v daném období.

8. Senátní volby a územní rozložení volební podpory

V předchozích kapitolách bylo popsáno, co vše souvisí se senátními volbami, jak funguje volební systém, jaké máme volební obvody a co do dnešní doby o samotných volbách víme. Nyní se již zaměříme na samotnou volební podporu a její bližší analýzu prostřednictvím uvedených nástrojů. V případě, že na senátní volby nahlížíme jako na celostátní soutěž, která jen funguje na odlišnějších pravidlech než volby sněmovní, pomůže nám pro jejich pochopení popsáný trojí index volební shody. Shoda elektorátu (NN-NR) zobrazuje, jak se mezi sebou odlišují volební výsledky sněmovních voleb na celém území České republiky přepočítané na úroveň senátních obvodů. Z tohoto ukazatele je jasně patrné, že sněmovní výsledky jsou mezi senátními obvody velice rovnoměrně rozložené bez výraznějších rozdílů. Při porovnání jednotlivých změn jsou maximální hodnoty pod hranicí dvou procentních bodů a při sledování dlouhodobého trendu můžeme hovořit o stagnaci, případně velmi mírném poklesu volební shody v čase. Celkově se jedná o relativně rovnoměrnou a vyrovnanou podporu všech stran.

Graf č. 5: Ukazatel volební shody – Česká republika

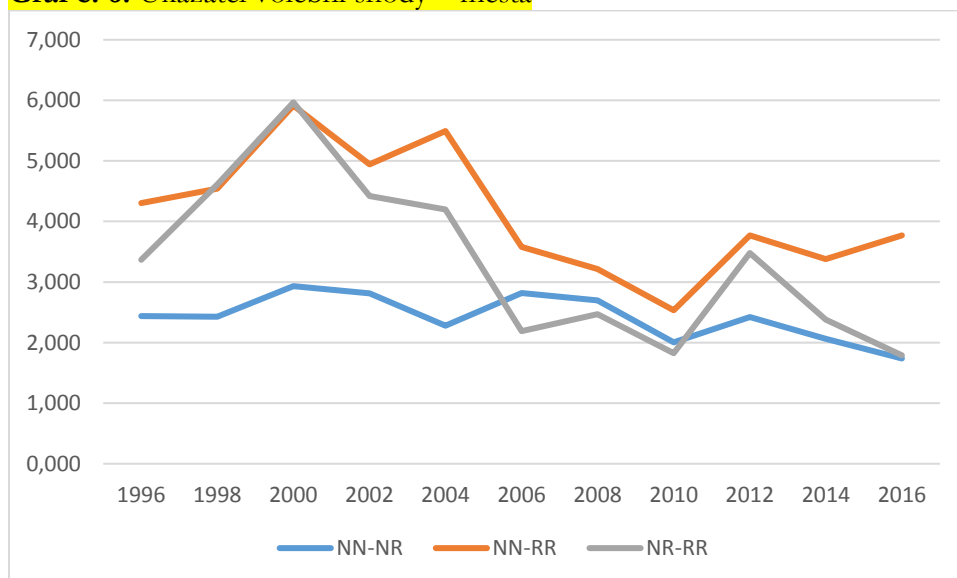
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Druhý ukazatel volební shody (NR-RR) zobrazuje, jak se od sebe liší výsledky sněmovních a senátních voleb na stejném území, tedy v 81 volebních obvodech, jen v jiný čas. U tohoto ukazatele jsou již patrné větší rozdíly, které naznačují maxima v letech 2000, 2004 a 2012. V těchto volbách, které se konaly vždy dva roky po volbách do Sněmovny, tedy v polovině funkčního období vlády, jsou meziregionální rozdíly nejvyšší. Nejnižší hodnoty jsou naopak dosaženy v letech 2002, případně v roce 2010, kdy voliči hlasovali v senátních volbách jen několik měsíců po volbách do Sněmovny.

Třetí a poslední ukazatel (NN-RR) zobrazující shodu stranického systému na celostátní úrovni a na úrovni volebního obvodu nabývá nejvyšších rozdílů. Jeho výstupem je rozdíl mezi procentuálním volebním výsledkem sněmovních voleb na celostátní úrovni a ziskem politických stran na úrovni senátního obvodu v senátních volbách. V tomto případě se jedná o průměry výsledků politické strany v jednotlivých letech. Na českém území tak můžeme najít politické strany, které jsou organizačně zastoupeny ve všech regionech, krajích, ale nedisponují shodnou podporou. Jak ukazuje graf č. 5, v jednotlivých letech zde můžeme najít největší rozdíly s maximální odlišností v roce 2000. Je to období, kdy se dvě největší strany snaží o další prohlubování spolupráce na základě opoziční smlouvy, na což reagují menší opoziční strany společným postupem v senátních volbách. Výsledkem jsou největší rozdíly mezi stranickým systémem na celostátní úrovni a na úrovni volebních obvodů.

Jak se uvedené trendy dále projevují ve třech makroregionech, zobrazují grafy č. 6, 7 a 8. V městském prostředí podobně jako na celostátní úrovni jsou patrné minimální rozdíly v celkové soutěži politických stran zobrazené ukazatelem NN-NR, který vychází z výsledků jednoho druhu voleb. Podobně jako v předchozím případě jsou největší rozdíly ve zbývajících dvou indexech volební shody patrné v letech 2000, 2004 a 2012. Ve srovnání s předchozím grafem však vidíme rozdíly v posledních volbách, kde se ukazatel shody stranického systému a volební shody od sebe navzájem vzdalují.

Graf č. 6: Ukazatel volební shody – města

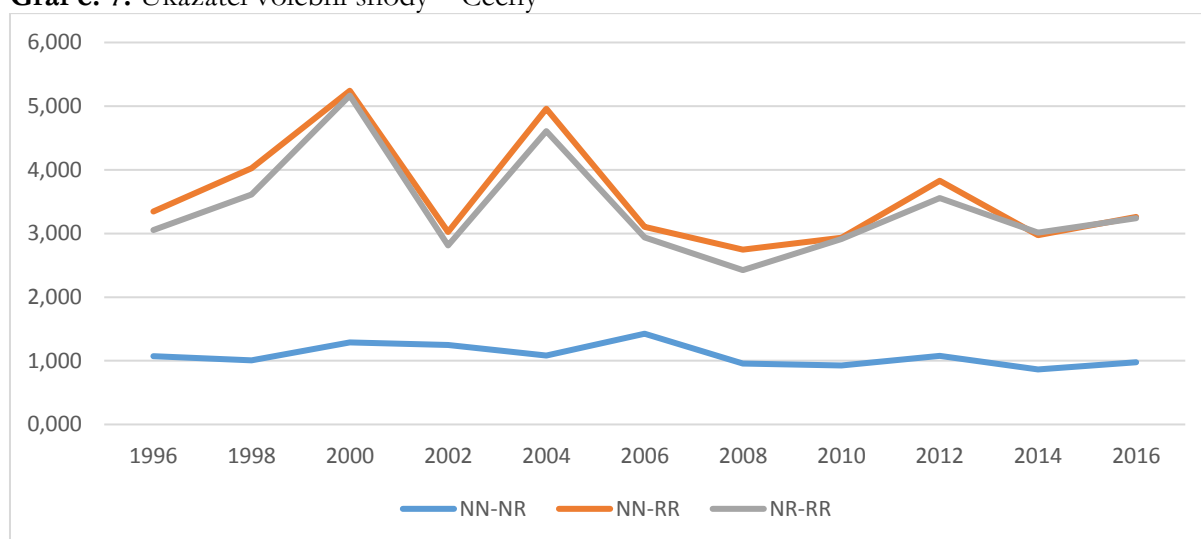

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Další graf, který popisuje rozdílnost volební soutěže do horní komory Parlamentu v Čechách, dobře ukazuje dva aspekty volební soutěže v tomto makroregionu: Za prvé je to minimální rozdíl

mezi celostátním výsledkem a výsledkem sněmovních voleb přepočteným na úroveň senátních obvodů. Za druhé je to kopírující trend v rozdílu mezi zisky na celostátní úrovni a na úrovni jednotlivých obvodů, s maximálními výkyvy ve stejných třech letech jako v předchozích případech. Obecně zde opět platí, že větší změny ve volební podpoře je možné najít u senátních voleb, které se konají s delším časovým odstupem od voleb do Sněmovny.

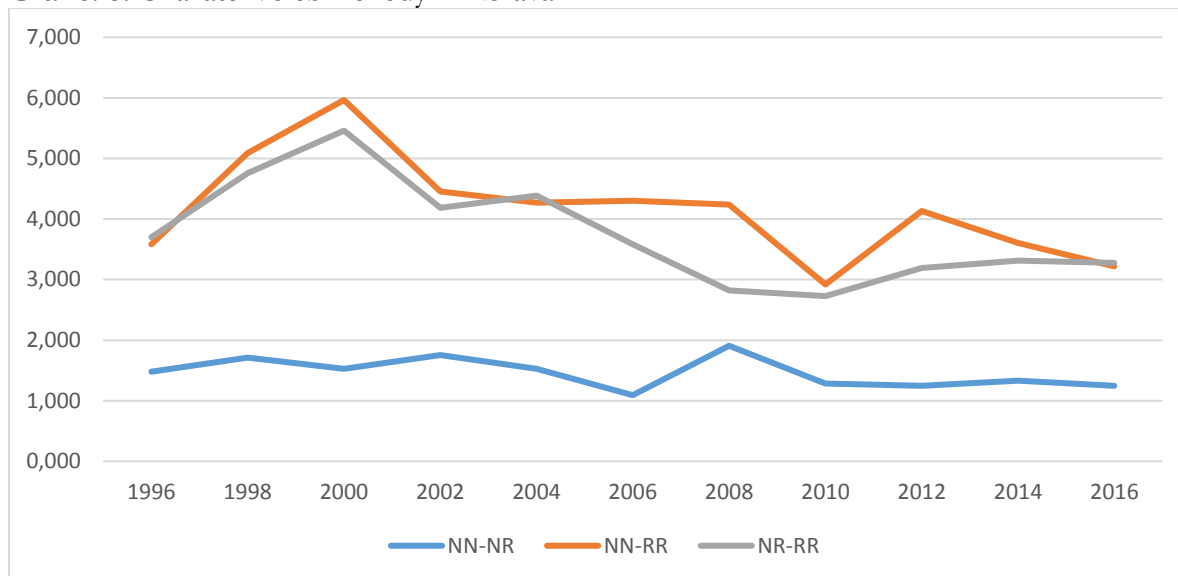
Graf č. 7: Ukazatel volební shody – Čechy

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf zobrazující trojí index volební shody u všech sledovaných obvodů na Moravě může naznačit drobné odlišnosti. Nejsou tu zachována trojí maxima v letech 2000, 2004 a 2012 jako v městském prostředí a v Čechách, větší rozdíl je patrný jen v roce 2000. Dále je zde patrný sice malý, ale stále sledovatelný rozdíl u ukazatele NN-NR (shody elektorátu) v roce 2008, kdy jsou zaznamenány o něco vyšší rozdíly než u předchozího roku 2006, a volební soutěž je tak o něco málo více heterogenní. A podobě jako v případě městského prostředí i na Moravě k sobě měly všechny tři indexy nejbliž v roce 2010. Obecně lze ve všech případech hovořit o nevelkých rozdílech při sledování volební soutěže na úrovni senátních obvodů u všech tří indexů. Zisk politické strany ve sněmovních volbách přepočtený na úroveň senátního obvodu je tedy základem pro možnou predikci, jak se kandidátovi dané strany povede v prvním kole senátních voleb. Z hlediska možných rozdílů jsou senátní volby uskutečněné v kratším časovém odstupu od sněmovních voleb přesnější, delší časový odstup naznačuje větší rozdílnost.

Graf č. 8: Ukazatel volební shody – Morava

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

9. Úspěšnost jednotlivých politických stran

9.1 Česká strana sociálně demokratická

V rámci krystalizace stranického spektra se mezi lety 1992–1996 Česká strana sociálně demokratická stala hlavním reprezentantem levicových hodnot v českém stranickém systému, v němž se vymezovala především vůči vládní koalici liberálně-konzervativních stran. Vládní role se ujala v roce 1998 a po čtyřech letech tuto pozici úspěšně obhájila. Po roce 2006 však odchází do opozice, a i když v následujících sněmovních volbách vyhrála, vládní koalici nesestavila (Hloušek a Kopeček 2010).

Tabulka č. 9 popisuje základní charakter volebních výsledků ČSSD mezi lety 1996 a 2016. Zde vidíme proměnlivost průměrného zisku a jeho minimální a maximální hodnoty včetně směrodatné odchylky. Při hodnocení průměru je patrné, že maximální hodnoty dosáhl v roce 2008, kdy překročil 32 %, podobně jako při volbách do Sněmovny o dva roky dříve.²⁰ Současně ve stejné době bylo dosaženo maxima, které přesáhlo 50 %, což se v jiných volbách nikdy nestalo. Při hodnocení průměrného výsledku je dále patrné, že minimální odezvy ze strany voličů se ČSSD dostalo v roce 2004, kdy tento zisk nedosáhl ani 13 %. U rozpětí volební podpory je však minimální podpora zaznamenaná v posledních volbách v roce 2016, kde se dostala pod 6 %. Podobně se nízké hodnoty dostaly ke stejné úrovni v roce 2000 a 2004, tedy v době, kdy ČSSD byla u vlády delší dobu.

Tabulka č. 9: Průměrné zisky kandidátů ČSSD v řádných senátních volbách – I. kolo

%	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
<i>průměr I. kolo</i>	20,93	21,96	17,56	20,15	12,72	19,33	32,88	25,04	23,57	21,92	15,03
<i>min I. kolo</i>	10,80	15,54	6,25	9,86	6,03	7,99	16,93	15,06	7,95	8,88	5,77
<i>max I. kolo</i>	30,34	41,55	39,26	37,11	21,82	36,94	53,35	37,28	42,66	41,13	29,64
<i>StD I. kolo</i>	3,73	5,36	7,07	7,32	4,38	7,30	8,49	5,41	8,10	8,49	5,09
<i>N</i>	79	27	27	26	27	27	27	27	27	27	26

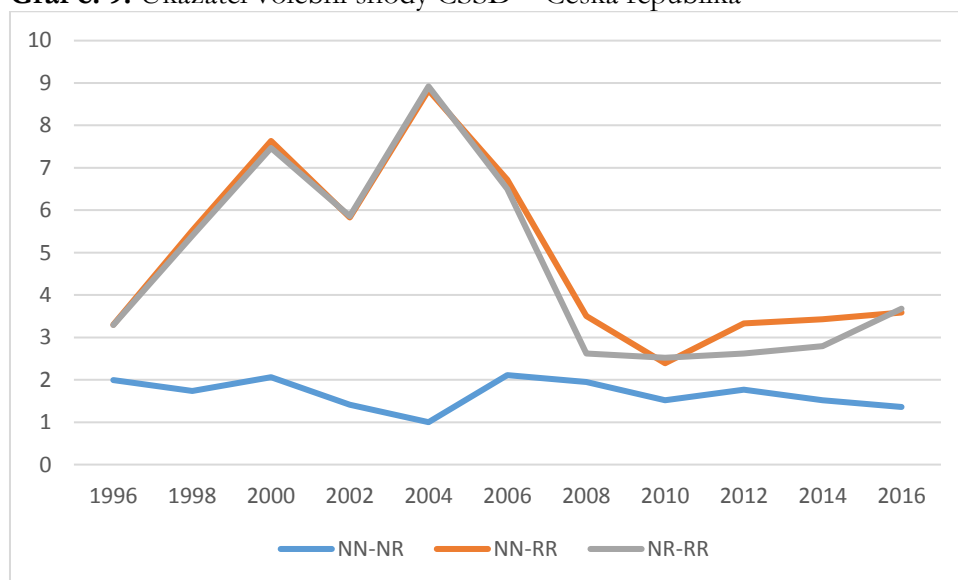
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Podívejme se nyní na první kolo senátních voleb podrobněji prostřednictvím trojí podoby indexu volební shody. Ten nám ukazuje, jak se vyvíjela volební podpora ČSSD v senátních volbách. Pokud se podíváme na ukazatel volební shody (NN-NR), který pracuje jen se sněmovními výsledky, tak je víceméně stabilní a po celou dobu dvou desetiletí se jednotlivé rozdíly ve volebním zisku ČSSD pohybují velice nízko. Nejnižších hodnot dosáhl v letech 2002 a 2004, kdy ČSSD vládla

²⁰ V roce 2006 dokázala ČSSD ve volbách do Poslanecké sněmovny získat více jak 1,7 milionu hlasů a 32,32 %, což je druhý nejlepší výsledek po roce 1998, kdy ČSSD dokázala oslovit více jak 1,9 milionu voličů.

společně s představiteli koalice (KDU-ČSL a US-DEU). Větší, ale přesto ne moc výrazné rozdíly vidíme v roce 2006, kdy se strana nacházela i přes relativně slušný volební výsledek v opozici. Dva ukazatele odlišností volební výsledků ČSSD, shoda stranického prostředí (NN-RR) a shoda volebních výsledků ve volebních obvodech (NR-RR), jsou po celou dobu sledování velice podobné. V letech 2008, 2012, případně 2014 můžeme najít mezi ukazateli pouze drobné odlišnosti. Znamená to, že podíl voličů strany se ve sněmovních a senátních volbách na stejném území víceméně shoduje. Výjimku představují roky 2000 a 2004, kdy byla ČSSD u vlády, a volby se konaly v polovině funkčního období. Naopak když se senátní volby konaly dva roky po volbách sněmovních a sociální demokracie představovala opoziční alternativu, ukazují všechny tři ukazatele vyšší shodu. Pro ČSSD v senátních volbách jsou tak primárně důležité sněmovní volby, které „nastaví“ podmínky, v rámci kterých se dále odehrávají volby senátní.

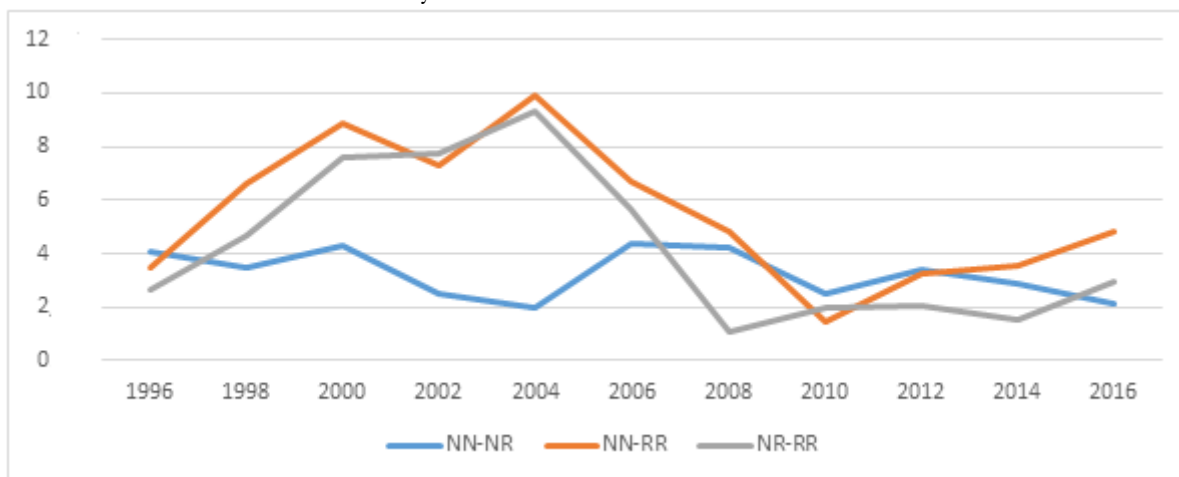
Graf č. 9: Ukazatel volební shody ČSSD – Česká republika

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

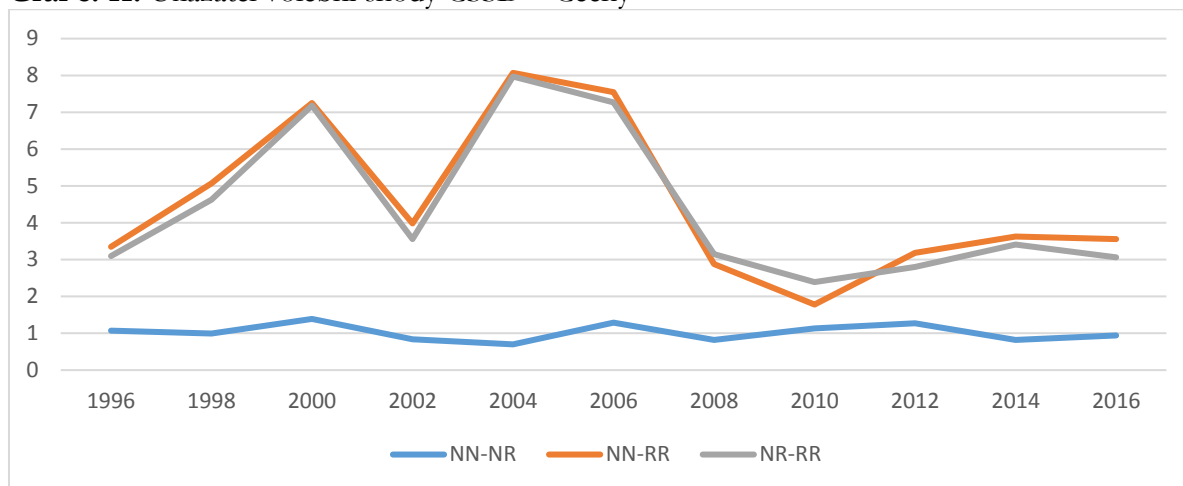
Další grafy ukazují, jak se jednotlivé trendy promítají ve třech srovnávaných makroregionech. V městském prostředí (graf č. 10) se u podpory ČSSD projevují podobné rysy jako na celostátní úrovni, ale s několika odlišnostmi. V roce 1996, v době prvních voleb, které probíhaly na celém území ve všech obvodech, je dobře viditelný minimální rozdíl. V případě senátních voleb (které pracují s ukazatelem volební a stranické shody) jsou však postupně patrné rozdíly, které narůstají až do roku 2004, a to ve všech třech srovnávaných makroregionech. Pokles je u ukazatele volební shody (NR-RR), dokonce se v městském prostředí propadl na nejnižší hodnotu pod ukazatele shody elektorátu (NN-NR), a rozdíly jsou tak minimální. Zisky v senátních volbách se tak skoro rovnaly poměru hlasů získaných na stejném území ve volbách sněmovních.

Graf č. 10: Ukazatel volební shody ČSSD – města

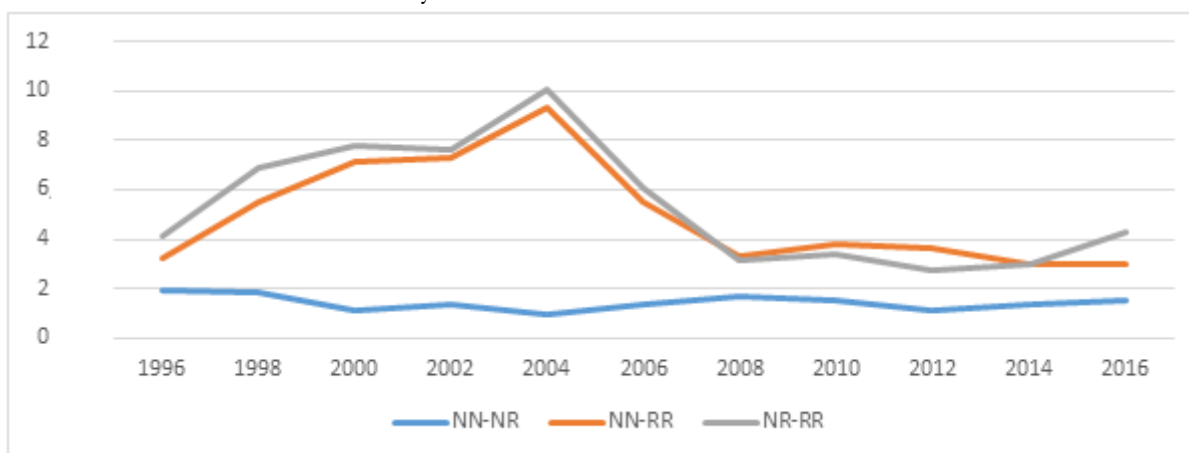
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 11: Ukazatel volební shody ČSSD – Čechy

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 12: Ukazatel volební shody ČSSD – Morava

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

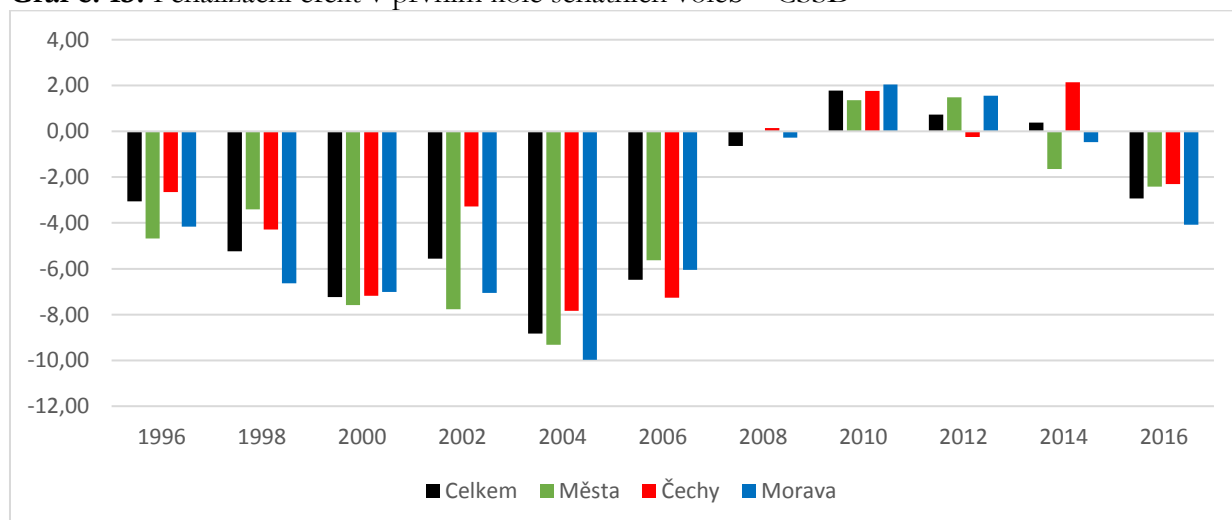
V dalších dvou makroregionech je dobře patrné, že výsledky sociálních demokratů v senátních volbách opět sledují zisky z předchozích sněmovních voleb, ale s jistými rozdíly. Větší rozdíl

podpory v roce 2004, který ukazují grafy č. 10–12, je patrný především v Čechách a nemá stejnou váhu na Moravě. Zde sice dojde k mírnému poklesu, podobně jako v městském prostředí, ale není tak výrazný. Rozdíly se následně do značné míry shodují, především co se týká ukazatele porovnávacího zisky sněmovních a senátních voleb na stejném území.

Z uvedených čtyř grafů je patrné, že ČSSD vykazuje největší odlišnost volebních zisků v senátních a sněmovních volbách v roce 2004, přičemž v městském prostředí a na Moravě jsou rozdíly o něco větší než v Čechách. Výsledky prvního kola senátních voleb ve srovnání s volbami sněmovními se po roce 2010 příliš neliší ani na celostátní úrovni, ani v jednotlivých oblastech. V městském prostředí je to však o něco málo proměnlivější a kandidáti ČSSD zde podle grafů zaznamenali větší změny než v ostatních dvou oblastech.

Z předchozích grafů víme, že volební podpora ČSSD dosahuje různých změn. U dalšího grafu jsou znázorněny směry změny volební podpory, kterou v senátních volbách strana zažívá.²¹ Při porovnání zisků ČSSD ve sněmovních a senátních volbách do roku 2008 pokaždé a v každém makroregionu strana v senátních volbách ztrácí. Nejvíce je to patrné v senátních obvodech na Moravě v roce 2004, kde mají sociální demokraté dlouhodobě oslovit své voliče i v senátních volbách.

Graf č. 13: Penalizační efekt v prvním kole senátních voleb – ČSSD

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

V roce 2008 dochází ke změně trendu, protože zisky kandidátů ČSSD v senátních volbách dosahují přibližně stejných hodnot jako v předchozích sněmovních volbách. V následujícím roce 2010 dokázala dokonce získat relativně více podpory právě v senátních volbách. Zisky však nebyly dlouhodobé a se vstupem do vlády v roce 2013 se trend opět obrátil. Při podrobnějším pohledu na

²¹ V grafech s názvem „Penalizační efekt“ je zobrazena hodnota indexu volební shody NR-RR, který porovnává volební výsledek na stejném území, ale v jiném typu voleb (Sněmovna a Senát).

graf č. 13 je dále patrné, že v Čechách strana dokáže v senátních volbách oproti sněmovním spíše získat, ale v městském prostředí a na Moravě už zase konsistentně ztrácí. V roce 2016 se opět vrací do ztráty jak na území ČR jako celku, tak ve všech třech sledovaných oblastech.

Dosud jsme se zabývali výsledky prvního kola senátních voleb, mandáty se ale rozdělují až v druhém kole. Tady lze ČSSD²² z hlediska celkového úspěchu v senátních volbách označit za subjekt s pozvolným nástupem. Od roku 2010 poprvé disponuje většinou 41 senátorů na půdě horní komory zákonodárního sboru, což se jí nikdy předtím nepodařilo. Po roce 2012 se její senátorský klub rozšířil na 46 členů, což představuje historické maximum. Jak dále uvádí tabulka č. 10, v posledních dvou řádných termínech v roce 2014 a 2016 se počet zvolených senátorů nejdříve mírně snížil a následně klesl až na pouhé dva senátory.

Tabulka č. 10: ČSSD a zisky v daných volbách²³

1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
25	3	1	7	0	6	23	12	13	10	2

Pozn.: V roce 1996 se obsazuje 81 mandátů, v následujících volbách 27. Zvýrazněné roky – účast ve vládě.

Zdroj: www.volby.cz

Na základě poznatků z prvního kola voleb se nyní podíváme i na druhé kolo a schopnost kandidátů získat mandát. Pokud zhodnotíme druhy obvodů uvedených v tabulce č. 11, tak nejpočetněji zastoupenou skupinou jsou obvody s opakovaným ziskem mandátu, kterých je 27. Na druhém místě je 25 obvodů, kde jsou kandidáti ČSSD schopni ve sledovaném období jednou získat mandát. Ve 21 případech sice postoupí do druhého kola, ale mandát nezískají. Do nejmenší skupiny čtyř obvodů potom patří skupiny obvodů, kde zatím vždy došlo k zisku mandátu, nebo naopak kandidát ČSSD nebyl nikdy schopen postupu do druhého kola.

Tabulka č. 11: ČSSD a její úspěchy v senátních volbách

Vítěz – bašta ²⁴	Opakovaný mandát	Mandát jednou	Postup do II. kola (bez mandátu)	Eliminace ²⁵
4	27	25	21	4

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

²² Do skupiny kandidátů této politické strany je počítán i Richard Falbr, ale až od roku 1998. V prvních volbách totiž v obvodu Most kandidoval jako nezávislý kandidát a až o dva roky později se o znovuzvolení ucházel jako bezpartijní kandidát s podporou ČSSD.

²³ Počty vycházejí ze zařazení kandidátů k navrhuující straně.

²⁴ Ve skupině obvodů, které jsou označeny jako volební bašta, jsou ty, kde politická strana získává senátora vždy a žádné jiné straně se to v takovém obvodu nepodařilo.

²⁵ Eliminaci představuje účast pouze v prvním kole voleb a nejlepší výsledek v podobě nejvýše třetího místa v prvním kole.

Při podrobnějším pohledu na jednotlivé makroregiony můžeme porovnat, jak se kandidátům ČSSD vedlo v městské prostředí, v Čechách a na Moravě proti ostatním reprezentantům politických stran a hnutí. V první skupině městských volebních obvodů byl nejčastějším protivníkem zástupce ODS. S ním kandidáti ČSSD většinou prohrávali, případně v roce 2006 a 2012 dokázali uhájit vyrovnaný výsledek. Podstatně méně často se kandidáti ČSSD v druhém kole setkali s představitelem KDU-ČSL, KSČM, případně zástupcem populistické strany a marginálních hnutí. V rámci jednoho roku dokázali kandidáti ČSSD vyhrát jen ve dvou případech, a to s KSČM nebo zástupcem stran, které patří do skupiny „různé“. Současně je však na místě říci, že v některých letech se ČSSD nedokáže do druhého kola v městském prostředí vůbec prosadit, případně absentuje její soupeř ze skupiny liberálních stran a nezávislých kandidátů.

Tabulka č. 12: ČSSD v druhém kole senátních voleb – města

	KDU-ČSL	KSČM	ODS	Liberální str.	Různé	Populisté	NK
1996	–	1:0	3:8	–	–	–	
1998	–	–	0:2	–	–	–	
2002	–	–	0:2	–	–	–	
2006	–	–	2:2	–	–	–	
2008	–	–	0:3	–	–	–	
2010	–	–	0:1	–	–	–	
2012	–	–	1:1	–	1:0	–	
2014	–	–	0:1	–	0:1	0:1	
Celkem	–	1:0	6:20	–	1:1	0:1	

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Mnohem úspěšnější je ČSSD ve skupině obvodů, které se nacházejí v Čechách mimo velké městské oblasti. Podobně jako v předchozím případě, i zde je nejčastějším protivníkem ODS, ale sociální demokraté nad ní dokážou uspět daleko častěji, i když ne vždy. Mimo první volby v roce 1996, kdy je výsledný poměr 17:11, se za nejúspěšnější dá v tomto ohledu považovat rok 2008. Zde v deseti případech společného postupu do druhého kola získává ČSSD všechna vítězství. Stejně tak i proti KDU-ČSL, NK a reprezentantovi marginální strany. V ostatních případech, kterých je ovšem výrazně méně, sice ČSSD také dokáže zvítězit, ale už ne pokaždé. Zajímavé je tedy sledovat počty vítězství vůči KSČM, případně menším liberálním stranám a nezávislým kandidátům, kde kandidát ČSSD vyhrává ve většině případů. Ve dvou duelech s KDU-ČSL je skóre vyrovnané, v roce 2008 ČSSD vyhrává, o dva roky později naopak prohrává.

Tabulka č. 13: ČSSD v druhém kole senátních voleb – Čechy

	KDU-ČSL	KSČM	ODS	Liberální str.	Různé	Populisté	NK
1996	–	–	17:11	–	–	–	–
1998	–	–	1:6	–	–	–	1:0
2000	–	–	0:1	–	–	–	1:0
2002	–	1:0	4:3	–	0:1	–	–

2004	–	–	0:2	–	–	–	–
2006	–	–	2:2	–	–	–	–
2008	1:0	–	10:0	–	1:0	–	1:0
2010	0:1	–	1:4	1:0	–	–	–
2012	–	5:1	3:1	–	–	–	0:1
2014	–	–	2:0	3:2	–	1:1	–
2016	–	–	0:1	1:0	0:2	0:1	–
Celkem	1:1	6:1	40:31	5:2	1:3	1:2	3:1

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Na Moravě je situace trochu odlišná. ČSSD zde soupeřila jak s ODS, tak i KDU-ČSL, případně reprezentanty různých menších stran mnohem častěji než v předchozích případech. Při vzájemném duelu s ODS většinou vyhrávala, mimo rok 1996 to bylo nejčastěji v roce 2006 a 2010. Pokaždé se jednalo o šest vítězství. S kandidáty KDU-ČSL to již bylo obráceně – sociální demokraté prohrávají v poměru 6:8. Vítězné střety kandidátů ČSSD a KDU-ČSL je možné najít jen v roce 2008 a 2002, tedy v momentě, kdy je ČSSD výraznou opoziční silou, nebo naopak vládní stranou, a senátní volby se konají krátce po vítězných volbách. V ostatních případech se jednalo o vyrovnané souboje (2010 a 2014) nebo prohry (2000, 2012 a 2016). V posledních zhruba třech letech byli také úspěšnější kandidáti menších stran a hnutí, stejně tak jako jeden nezávislý kandidát. V případě postupu do druhého kola senátních voleb vůči kandidátům KSČM a populistických stran ČSSD vyhrávala.

Tabulka č. 14: ČSSD v druhém kole senátních voleb – Morava

	KDU-ČSL	KSČM	ODS	Liberální str.	Různé	Populisté	NK
1996	–	–	6:3	–	–	–	–
1998	–	–	1:0	–	–	–	–
2000	0:2	–	–	0:1	–	–	–
2002	1:0	–	1:1	–	–	–	–
2004	–	–	0:1	–	–	–	–
2006	–	–	2:0	–	–	–	–
2008	2:0	1:0	6:0	–	1:0	–	–
2010	1:1	–	6:1	–	1:0	1:0	–
2012	0:2	4:0	1:0	–	0:2	–	0:1
2014	2:2	–	–	–	0:1	1:1	–
2016	0:1	–	–	–	0:2	1:0	–
Celkem	6:8	5:0	23:6	0:1	2:5	3:1	0:1

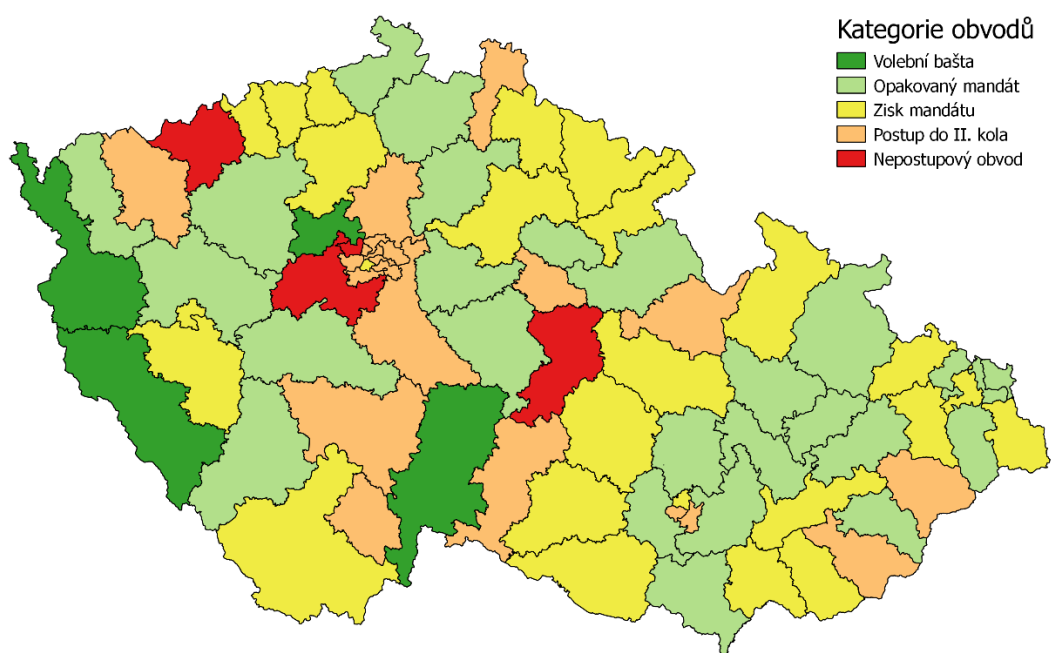
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Představené tabulky nastínily, kde si ČSSD vede dobře, kde průměrně a kde je pro ni druhé kolo spíše velká výzva s malou nadějí na úspěch. V závěrečné části této kapitoly se však podíváme na jednotlivé obvody případ po případu podle jednotlivých kategorií, jak byly uvedeny na začátku práce.

Za volební baštu, kde ČSSD získává mandát v každých volbách, můžeme považovat obvody č. 3 Cheb, č. 11 Domažlice, č. 15 Pelhřimov a č. 30 Kladno. V obvodě č. 15 je navíc stále volen

stejný kandidát, Milan Štěch; v dalších obvodech dochází k personální alternaci, byť znovuzvolení stejného kandidáta není výjimkou ani zde.²⁶ Všechny ryze vítězné obvody leží v Čechách, mimo větší městské oblasti. Vedle zmíněných obvodů, kde ČSSD získává své senátory vždy, je možné identifikovat další obvody, kde jsou senátoři voleni sice opakovaně, ale jejich úspěšnost není stoprocentní. Tuto skupinu obvodů představují sledované jednotky v Čechách i na Moravě. Podobně jsou napříč Českou republikou rozprostřeny i další obvody, kde ČSSD získala mandát alespoň jednou, a celkově tuto schopnost získat mandát ze strany sociální demokracie v jednotlivých obvodech přehledně ukazuje mapa č. 1.

Mapa č. 1: Senátní obvody z pohledu úspěšnosti ČSSD

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Obvody, kde kandidáti ČSSD vstupují do druhého kola, v němž ale následně prohrávají, nalézáme většinou v Čechách a ve velkých městech. V mapě jsou tyto regiony vyznačeny růžovou barvou. V poslední kategorii, kde kandidáti ČSSD nejsou schopni ani postoupit do druhého kola voleb, se nachází obvod č. 16 Beroun a č. 44 Chrudim. Do roku 2012 to však byla početnější skupina, která ještě zasahovala do hlavního města Prahy (obvod č. 25) a také na periferní obvod

²⁶ V obvodu č. 3 Cheb se po roce 1996 stal senátorem Petr Morávek, jehož mandát byl šestiletý. Po této době již neobhájoval a úspěšným kandidátem ČSSD se stal Ladislav Macák, který post senátora získal zhruba pět měsíců po vítězných sněmovních volbách, ve kterých ČSSD obhájila vládní pozici. Poslední volby se zde konaly v roce 2014, kdy byl opět zvolen Miroslav Nenučil. V sousedním obvodě č. 11 Domažlice byl dvakrát zvolen Petr Smutný, kterého v roce 2006 nahradila senátorka Jiřina Rippelová. V roce 2012 získal v tomto obvodu mandát Jan Látka, který byl opět zvolen za ČSSD. Třetí senátní obvod s dlouhodobým a nepřetržitým úspěchem ČSSD představuje č. 30 Kladno. Zde byl v roce 1996 a 2002 zvolen Ladislav Svoboda, kterého vystřídal v roce 2008 polistopadový ministr zahraničních věcí Jiří Dienstbier, nestraní s podporou ČSSD. Dienstbier neměl možnost svůj mandát dokončit, v březnu 2011 náhle zemřel. Z tohoto důvodu byly vyhlášeny doplňovací volby, které vyhrál jeho syn (místopředseda ČSSD a velký kritik radniční koalice ODS a ČSSD v Praze, uzavřené po komunálních volbách 2010).

č. 54 Znojmo. V těchto oblastech jsou početné voličské základny především ODS a liberálních stran (Beroun a Praha). Výjimku představuje obvod Znojmo, kde ČSSD dokázala postoupit do druhého kola a získat mandát až v roce 2014. O tomto obvodu však budu hovořit v další části textu, která se bude věnovat KSČM.

Z uvedených závěrů tak můžeme říci, že pro ČSSD představují nejúspěšnější makroregion volební obvody v Čechách (mimo městské prostředí). Ve zbývajících dvou se její kandidáti hůře prosazují do druhého kola nebo se v případě postupu neprosadí vůči druhému postupujícímu kandidátovi z jiných stran než ODS.

9.2 Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová

Křesťanskodemokratický proud, často označovaný za střed stranického systému českých zemí, reprezentuje po roce 1990 KDU-ČSL, která se po celou dobu musí vyrovnávat s řadou nepříznivých okolností – ať už je to regionální umístění voličské podpory, snižující se religiozita české společnosti nebo rozštěpení strany v roce 2009. Strana se sice v rámci stranického systému postupně marginalizuje (Hloušek a Kopeček 2010), své volené zástupce si však přesto dokázala v horní komoře Parlamentu udržet. Po historickém neúspěchu v roce 2010 se jí o tři roky později podařilo překonat 5% omezovací klauzuli, a strana se tak vrátila do Poslanecké sněmovny. Vzhledem k rozložení sil a vnitřnímu politickému „naturelu“ rovnou zaměřila do vlády, kde společně se ČSSD a ANO od roku 2013 vytvářela vládní politiku.

Křesťanští demokraté sice patří v rámci horní komory k méně úspěšné politické straně, ale při srovnání s jejich zisky ve volbách do Poslanecké sněmovny a při zohlednění „lokální legitimacy“ zvolených poslanců/senátorů si dovolíme senátní volby označit za úspěšnější typ voleb. KDU-ČSL v nich získala mandát např. i v obvodě č. 29 Litoměřice, který se nachází v oblasti, kde je (souzeno optikou voleb do Poslanecké sněmovny) křesťanskodemokratických voličů minimum.

V tabulce č. 15 jsou opět dobře vidět specifika jednotlivých let. Nejlepší průměrný zisk v prvním kole senátních voleb pochází z roku 2000, tedy z období vrcholící opoziční smlouvy. Výrazně nižších podílů odevzdaných hlasů dosáhli kandidáti KDU-ČSL v roce 2008 a 2010, kdy se přiblížily k deseti procentům. Právě v roce 2010 KDU-ČSL po dlouhé době nedokázala zasednout v Poslanecké sněmovně a velice nízký výsledek z těchto voleb byl dále doprovázen i nízkou odezvou v následujících volbách do Senátu. U této strany je zajímavé sledovat i minimální a maximální hodnoty, které se pohybují od minimálních zisků okolo jednoho procenta právě v roce 2010 k více jak 17 % v letech 1998 a 2000.

Tabulka č. 15: Průměrné zisky kandidátů KDU-ČSL v řádných senátních volbách – I. kolo

%	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
<i>průměr I. kolo</i>	17,45	28,15	32,62	20,90	16,10	15,17	12,36	11,03	14,86	15,63	19,68
<i>min I. kolo</i>	2,91	17,30	17,88	9,21	6,27	2,83	4,57	1,01	2,79	5,07	7,68
<i>max I. kolo</i>	50,76	45,62	48,39	38,67	37,96	44,01	27,45	24,83	47,28	27,19	33,61
<i>StD I. kolo</i>	8,18	8,58	9,38	9,04	6,72	9,84	6,36	6,88	10,26	6,61	7,34
N	45	13	11	12	23	21	17	20	15	17	14

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Maxima jsou rovněž relativně proměnlivá: kolísají od zisku přesahujícího 50 % hned v prvních volbách po hodnoty okolo 25 % v letech 2008 a 2010. Poslední sledované ukazatele, jako je směrodatná odchylka a především počet případů, naznačují již několikrát zmiňovanou nerovnoměrnost podpory této strany (Šimon 2015; Kostecký a kol. 2014).

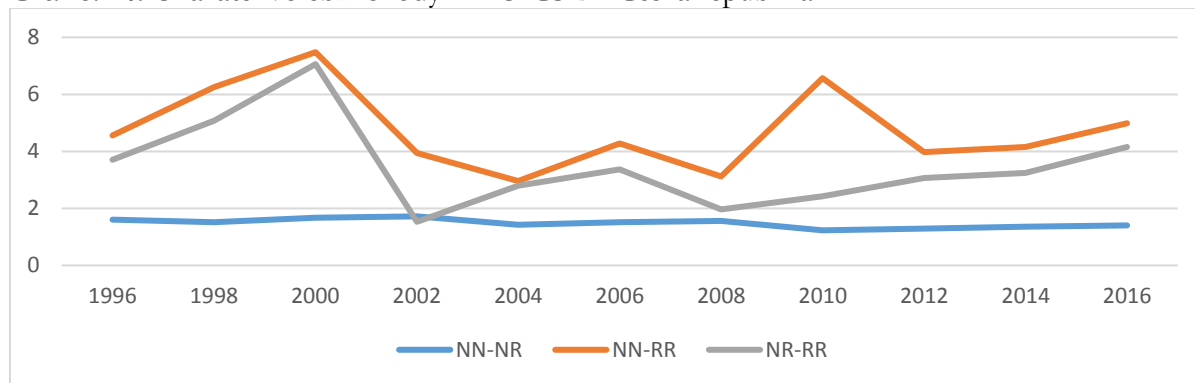
V prvních volbách strana nominovala jen něco přes polovinu kandidátů, později při samostatném působení po roce 2002 nikdy nedosáhla plného počtu 27 kandidátů ve všech obvodech. Nižší počty jsou patrné především po roce 2010, kdy také nabývá nejvyšší hodnoty i směrodatná odchylka naznačující největší rozdíly mezi popisovanými případy.

Nejlepších výsledků KDU-ČSL dosáhla nejprve ve volbách 1996, které však byly specifické, a později v roce 1998 a 2000, kdy kandidovala společně s ODA, US a DEU v rámci Čtyřkoalice.²⁷ Za pozornost stojí i fakt, že se kandidátům KDU-ČSL podařilo postupně navýšit své zisky v prvním kole po roce 2012, kdy v senátních volbách vystupovala jako strana zastoupená mimo Poslaneckou sněmovnu. A protože jde o stranu s regionálně rozloženou podporou, je zde daleko zajímavější sledovat trojí index volební shody. Při přepočtu výsledků sněmovních voleb na úroveň senátního obvodu jsou patrné podobně jako u ostatních stran relativně shodné trendy ukazatelů NN-RR a NR-RR. K největšímu sblížení, ba přímo překrytí došlo v roce 2002 (NN-NR a NR-RR) a 2004 (NN-RR a NR-RR), tedy v době, kdy strana vládne společně s US-DEU a ČSSD a jedná se o volby bezprostředně následující po volbách do Sněmovny.

Z grafu č. 14. je velice dobře patrné, že v letech, kdy se počet senátorů za KDU-ČSL zvyšuje (2000, 2002, 2014, 2016), se s výjimkou roku 2002 zisky hlasů v prvním kole voleb odlišují od zisků ve volbách do Poslanecké sněmovny. Naopak v době, kdy strana žádného senátora nezískává (2008), se zisky v prvním kole voleb nejvíce přibližují ziskům ve volbách sněmovních, podobně jako v roce 2002. Za celkovým výsledkem je proto nutné hledat více vlivů.

²⁷ Účast na projektu Čtyřkoalice v letech 1998 a 2000 byla pro KDU-ČSL z hlediska zisku mandátů výhodná. KDU-ČSL se totiž podařilo získat křesla i v Praze, Litoměřicích a Benešově, které nepatří mezi oblasti tradiční podpory této strany. V rámci předčasných voleb se jí také podařilo jednorázově uspět v dalším „netradičním obvodu“ – ve Strakonících (makroregion II).

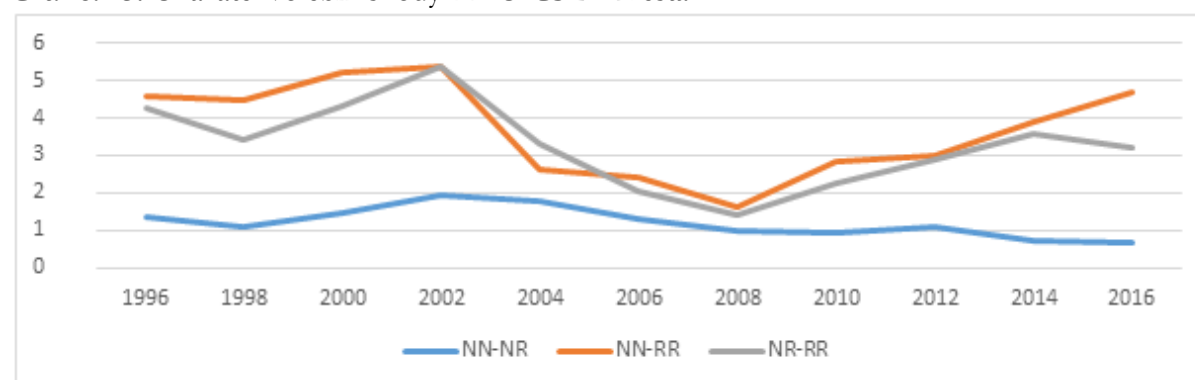
Graf č. 14: Ukazatel volební shody KDU-ČSL – Česká republika

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

U prvního grafu věnovanému podrobnějším ziskům KDU-ČSL ve sněmovních a senátních volbách v městském prostředí jsou patrné silné i slabé stránky této strany. Zatímco ve volbách do Poslanecké sněmovny strana dlouhodobě nepatří k těm nejúspěšnějším a omezovací klauzule se pro ni ukázala v jednom případě nepřekonatelnou, v senátních volbách je však strana relativně úspěšnější. V letech 2000 a 2010 je dobře patrné, že právě volby do horní komory patřily k těm s největším rozdílem shody stranického systému (NN-RR). Minimálních rozdílů bylo naopak dosaženo v roce 2008, tedy v době, kdy KDU-ČSL představovala minoritního koaličního partnera společně se Stranou zelených ve vládě Mirka Topolánka. Od té doby však v senátních volbách její podpora v městském prostředí postupně narůstá.

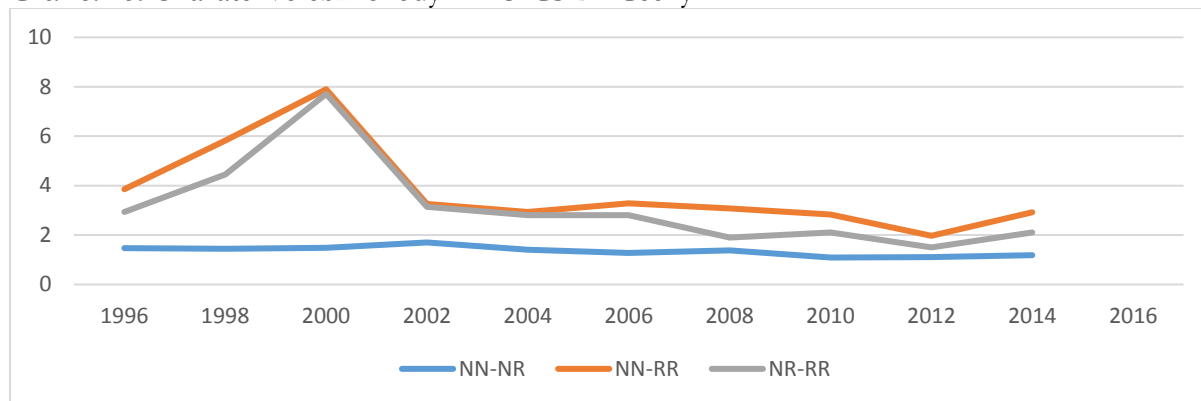
Graf č. 15: Ukazatel volební shody KDU-ČSL – města

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Voličská podpora v prvním kole senátních voleb pro kandidáty KDU-ČSL v druhé skupině volebních obvodů v Čechách je znázorněna v grafu č. 16. Zde je jasně patrné, že mimo období opoziční smlouvy v letech 1998 a 2002 jsou rozdíly ve volební podpoře minimální. Pokles z osmi na zhruba tři procentní body mezi lety 2000 až 2002 je následován dlouhodobou stagnací, kdy se volební shoda pohybuje kolem hodnoty dvou procentních bodů.

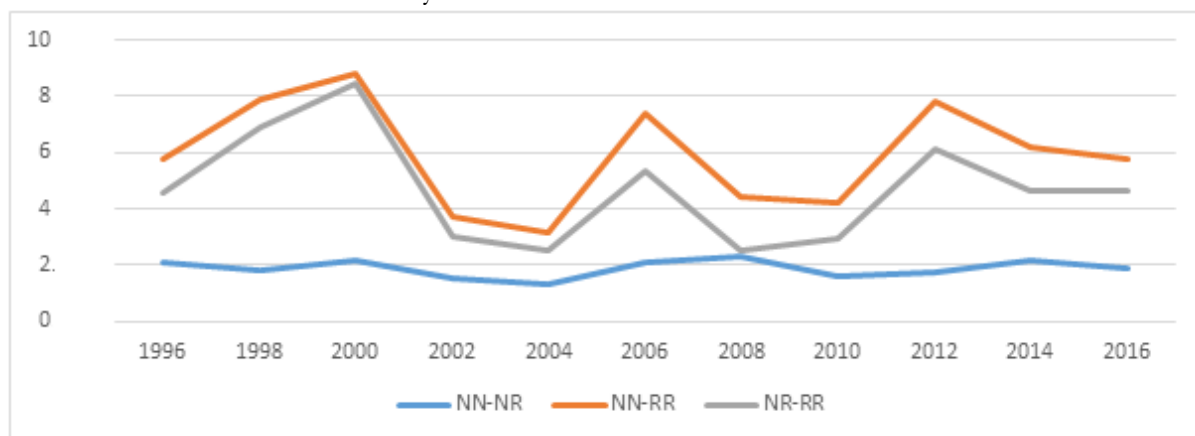
Graf č. 16: Ukazatel volební shody KDU-ČSL – Čechy

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Na rozdíl od obvodů v Čechách je situace na Moravě daleko proměnlivější. V regionu, kde KDU-ČSL dlouhodobě nachází teritoriálně ohraničenou voličskou přízeň, jsou rozdíly volební podpory výraznější. První a z dlouhodobého hlediska maximální rozdíl, který se blíží devíti procentním bodům, je patrný v roce 2000, v době vrcholící opoziční smlouvy. Následuje výrazný pokles obou indexů pracujících s výsledky rozdílného druhu voleb na minimální hodnoty v letech 2002 a 2004, který opět střídá nárůst v roce 2006. Po zakolísání v roce 2008 dochází ke kratší stagnaci a s odchodem z Poslanecké sněmovny se kandidátům KDU-ČSL na Moravě opět daří a navyšují své zisky. Po roce 2013 však následuje pozvolný sestup.

Graf č. 17: Ukazatel volební shody KDU-ČSL – Morava

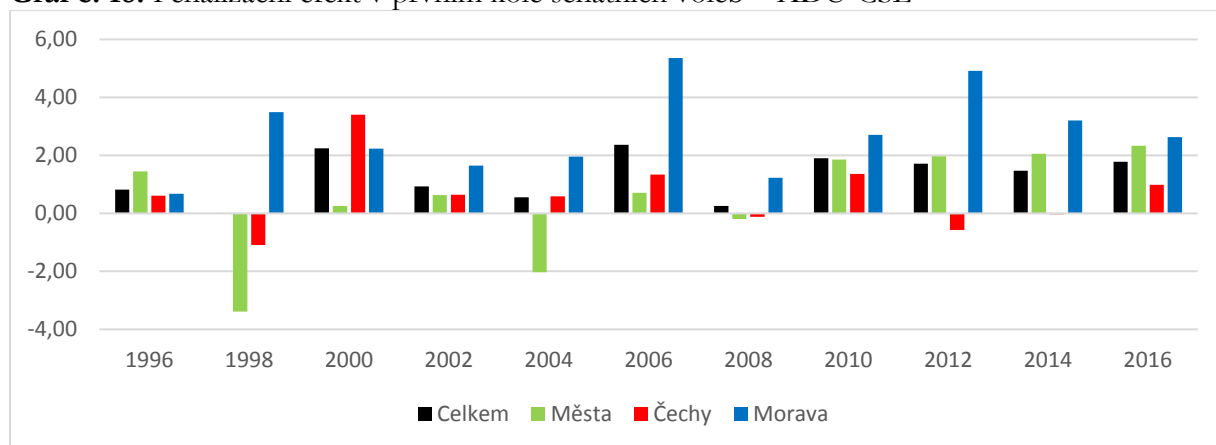

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Předchozí grafy ukazují jen rozdíly zachycené trojím indexem volební shody a není možné na jejich základě určit, zda se ze strany voličů jednalo o penalizaci nebo bonifikaci. To nám ukazuje graf č. 18. Kandidáti KDU-ČSL dokázali na Moravě vždy spíše získat, nejvíce to bylo v roce 2006, případně 2012. Oblastí, kde se jim spíše nedařilo, jsou města. Zde naopak kandidáti KDU-ČSL ztráceli, případně získávali jen málo. Od roku 2010 se situace mění a dokážou i zde získávat

v senátních volbách kladnou odezvu. Oblastí se spíše neúspěšnou bilancí jsou jednoznačně Čechy, zde se KDU-ČSL dostala do výraznějšího pozitivního rozdílu jen v roce 2000.

Graf č. 18: Penalizační efekt v prvním kole senátních voleb – KDU-ČSL

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Na základě předchozích grafů je zhruba jasné, jak je na tom KDU-ČSL v prvním kole voleb. Protože se ale až na jednu výjimku²⁸ žádnému kandidátovi nepodařilo získat mandát hned v prvním kole, následovalo i kolo druhé. Při hodnocení druhého kola ve třech skupinách obvodů nám pomohou následující tabulky č. 16, 17 a 18. Senátorští kandidáti KDU-ČSL postoupili do druhého kola v městském prostředí celkem jedenáctkrát, z toho nejčastěji společně s kandidátem ODS. Dále je tu dvojí postup do druhého kola proti kandidátům ČSSD a jeden duel s reprezentantem liberálních stran. Vůči všem zde jmenovaným si KDU-ČSL vede úspěšně a mimo rok 1996 vyhrává nebo se jedná o vyrovnaný výsledek (v roce 2000). Jediný kandidát, vůči kterému se KDU-ČSL v roce 2016 nedokázala po postupu do druhého kola prosadit, je zástupce populistů.²⁹

Tabulka č. 16: KDU-ČSL a druhé kolo senátních voleb – město

	ČSSD	KSČM	ODS	Liberální str.	Různé	Populisté	NK
1996	–	–	0:2	–	–	–	–
1998	–	–	1:0	–	–	–	–
2000	–	–	1:1	–	–	–	–
2004	–	–	1:0	–	–	–	–
2010	1:0	–	–	–	–	–	–
2014	1:0	–	1:0	–	–	–	–
2016	–	–	–	1:0	–	0:1	–
Celkem	2:0	–	4:3	1:0	–	0:1	–

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

²⁸ V roce 1996 byl ve volebním obvodě č. 60 v Brně zvolen s výsledkem 50,06 % Jan Zahradníček. K zisku mandátu mu pravděpodobně výrazně pomohla absence kandidáta ODS.

²⁹ V roce 2016 postoupil do druhého kola ve volebním obvodu č. 58 Stanislav Juránek za KDU-ČSL a Jiří Dušek za ANO, který se stal senátorem se ziskem 51,94 % hlasů v druhém kole voleb.

Ve druhé skupině obvodů, nacházející se v Čechách, je do roku 2006 podobně jako v předchozím případě nejpočetnějším protivníkem pro KDU-ČSL skupina kandidátů ODS. Vzájemná bilance je zpočátku nakloněna kandidátům KDU-ČSL, ale později se vyrovnává. Dále ve třech případech v letech 2008, 2010 a 2014 představovala protivníka křesťanských demokratů ČSSD, která ve dvou ze třech případů vyhrála. Jednotky vzájemných duelů je možné dále zaznamenat s KSČM, populisty a marginálními stranami, které jediné KDU-ČSL porazily.

Tabulka č. 17: KDU-ČSL a druhé kolo senátních voleb – Čechy

	ČSSD	KSČM	ODS	Liberální str.	Různé	Populisté	NK
1996	–	–	3:1	–	–	–	–
1998	–	–	1:0	–	–	–	–
2000	–	1:0	2:1	–	–	–	–
2002	–	–	–	–	0:1	–	–
2004	–	–	1:1	–	–	–	–
2006	–	–	1:1	–	–	–	–
2008	0:1	–	–	–	–	–	–
2010	1:0	–	–	–	–	–	–
2014	0:1	–	–	–	–	–	–
2016	–	–	–	–	–	1:0	–
Celkem	1:2	1:0	8:4	–	0:1	1:0	–

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Třetí skupina volebních obvodů, které leží na Moravě, je z pohledu KDU-ČSL nejzajímavější. Nejčastějšími protikandidáty KDU-ČSL jsou představitelé ODS, nad kterými ve většině případů vyhrávají. Od roku 1998 se jedná o jeden, dva, maximálně tři souboje v druhém kole, mezi lety 2008–2014 se už ale postup s ODS do druhého kola neopakuje. Druhý nejčastější protivník zástupců KDU-ČSL byl od roku 1998 kandidát ČSSD. Výjimku představují jen roky 2004 a 2006, kdy tuto roli zastávali kandidáti marginálních politických stran. Zatímco s kandidáty ODS křesťanští demokraté vyhrávali nebo byla vzájemná bilance vyrovnaná, u ČSSD tomu tak není. V letech 2002, 2008 a 2010 s nimi KDU-ČSL prohrávala, podobně jako s kandidáty strany ze skupiny „různé“ v letech 2014 a 2016. Posledními protikandidáty křesťanských demokratů byli v druhém kole představitelé populistických stran, vůči nimž ale na Moravě stejně jako v Čechách KDU-ČSL dokázala vyhrát.

Tabulka č. 18: KDU-ČSL a druhé kolo senátních voleb – Morava

	ČSSD	KSČM	ODS	Liberální str.	Různé	Populisté	NK
1996	–	–	4:2	–	–	–	–
1998	4:0	–	2:0	–	–	–	–
2000	2:0	1:0	1:0	–	–	–	–
2002	0:1	–	1:0	–	–	–	–

2004 ³⁰	–	–	2:2	–	0:1	–	–
2006	–	–	3:0	–	0:1	–	–
2008	0:2	–	–	–	–	–	–
2010	0:1	–	–	–	–	–	–
2012	2:0	–	–	–	–	–	–
2014	2:2	–	–	–	0:1	1:0	–
2016	1:0	–	1:1	–	0:1	2:0	–
Celkem	11:6	1:0	14:5	–	0:4	3:0	–

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Na základě výsledků druhé kola lze hodnotit i celkové počty mandátů. Při pohledu na schopnost získání mandátů v době, kdy je KDU-ČSL ve vládě, nebo v opozici, si můžeme všimnout, že jejich výsledky nejsou na tomto postavení tolik závislé. Nejvyšší počty mandátů jsou dosaženy jak v dobách, kdy je strana ve vládě (2014, 2016), tak i v době opozičního působení (2000). Podobně je tomu i s minimálními zisky, kdy v momentě, že strana není součástí exekutivy (v tomto případě i Poslanecké sněmovny), dosahuje jen jednoho křesla v horní komoře (2012).

Tabulka č. 19: KDU-ČSL a její zisky mandátů v senátních volbách

1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
13	5	8	1	3	4	0	2	1	6	9

Pozn.: V roce 1996 se obsazuje 81 mandátů, v následujících volbách 27. Zvýrazněné roky – účast ve vládě.

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Tabulka č. 20: KDU-ČSL a její úspěchy v senátních volbách

Vítěz – bašta	Opakovaný mandát	Mandát jednou	Postup do II. kola	Eliminace
1	15	13	7	45

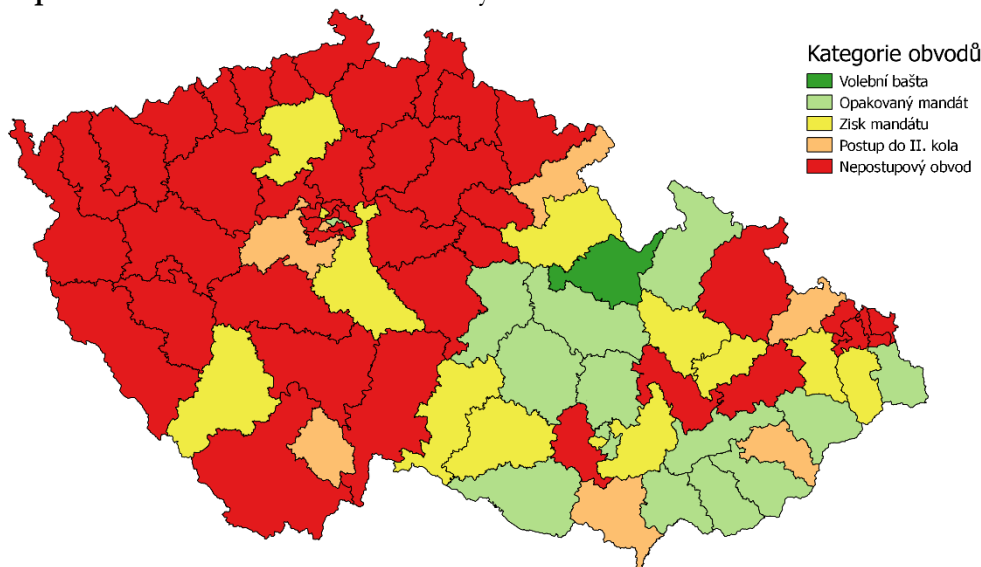
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Jak je patrné z předchozí tabulky, KDU-ČSL je stranou, jejíž kandidáti ve většině případů nepostupují ani do druhého kola. Takových obvodů jsme napočítali celkem 48 a v drtivé většině se nacházejí v městském prostředí nebo v Čechách. Podporu tak KDU-ČSL čerpá zejména z moravských obvodů, k nimž lze zařadit i některé výjimky. Např. ve volebním obvodu č. 58 strana dokázala získat mandát opakovaně, a jak už ukazoval předchozí graf č. 15, městské prostředí se v posledních letech začíná z pohledu KDU-ČSL pomalu „měnit“. Ale zpět na Moravu – právě zde se nachází nejvíce obvodů, kde KDU-ČSL získává mandát opakovaně (15 obvodů; za pozornost v této souvislosti stojí obvod č. 44, který je sice v Čechách, ale třikrát po sobě zde získal mandát Petr Pithart, dlouholetý předseda Senátu) nebo zde v minulosti mandát alespoň jednou získala. Jediným obvodem, který představuje pro KDU-ČSL volební baštu, je obvod č. 46 Ústí nad Orlicí. V prvních dvou volbách (1996, 1998) byl zvolen opakovaně Petr Čada, v letech 2004, 2010 a 2016

³⁰ Do dvou případů jsou zařazeny také doplňovací volby v obvodu Znojmo, které se konaly o měsíc dříve.

pak dochází částečně k personální, nikoliv stranické alternaci v podobě zvolení Ludmily Müllerové a Petra Šílara.

Mapa č. 2: KDU-ČSL a senátní obvody

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

9.3 Komunistická strana Čech a Moravy

Hlavního dědice nedemokratického režimu z doby před rokem 1989 představuje v systému stále přítomná a na nižších úrovních dokonce relativně úspěšná Komunistická strana Čech a Moravy. Její projevy a program (které se v posledních dvou dekadách umírnily) jsou zaměřeny na obhajobu levicových hodnot a strana také patří k nejtvrdějším odpůrcům evropské integrace v českém prostředí. I přes její zastoupení v zákonodárném sboru České republiky je na ni na této úrovni (na rozdíl od úrovně komunální a krajské) uplatňována „dohoda o vyloučení“ a její koaliční potenciál na celostátní úrovni byl ve sledovaném období nulový. Faktem zůstává, že jde o nejúspěšnější jen částečně transformovanou komunistickou formaci ve střední Evropě. Úspěchy ale zaznamenává spíše mimo volby do Senátu.

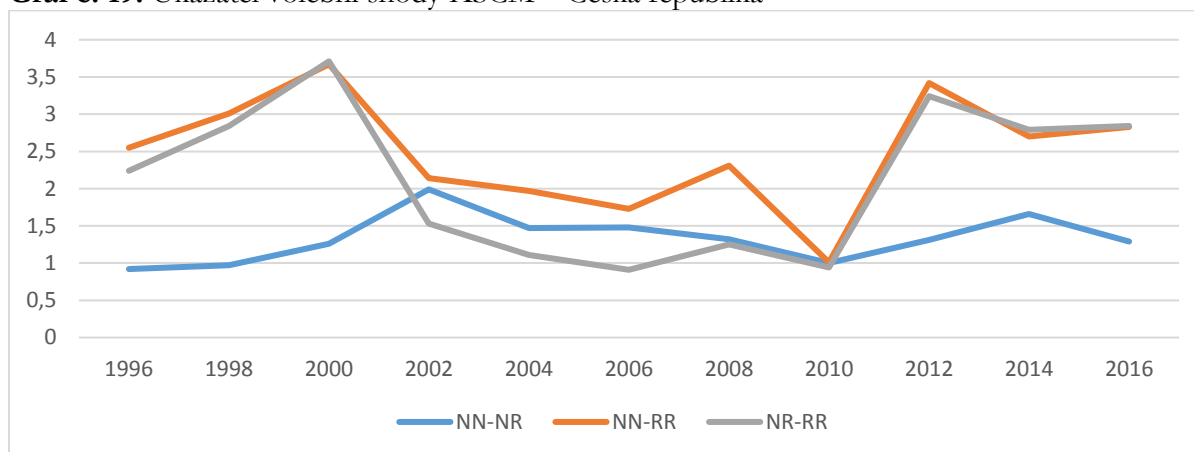
Základní tabulka popisující volební výsledky KSČM v senátních volbách v posledním řádku dobře dokazuje schopnost strany postavit kandidáta v každém obvodu a v každých volbách. Současně je patrný i postupný pokles průměrných zisků, které v posledních dvou volbách klesají pod 10 %. U rozpětí volebních výsledků najdeme maximální hodnotu přesahující 40 % v roce 2008, o něco nižších maxim strana dosáhla v roce 2000 a 2004. Směrodatná odchylka nás dále informuje o poměrně malých rozdílech od průměrného zisku, který se podobně jako celková podpora rovněž snižuje.

Tabulka č. 21: Průměrné zisky kandidátů KSČM v řádných senátních volbách – I. kolo

%	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
<i>průměr I. kolo</i>	14,76	16,83	18,26	17,59	17,92	12,84	14,28	10,21	17,47	9,85	9,52
<i>min I. kolo</i>	5,77	9,31	10,35	7,10	9,91	6,88	6,12	5,92	7,45	2,16	3,34
<i>max I. kolo</i>	28,18	21,63	32,65	28,79	32,19	25,70	41,40	17,10	29,57	19,53	18,59
<i>StD I. kolo</i>	4,39	4,28	6,67	5,16	5,28	4,36	6,68	2,46	5,51	3,86	3,30
<i>N</i>	81	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Při dalším sledování trendů ve vývoji volební podpory kandidátů KSČM v prvním kole senátních voleb jsou jasné některé základní rysy. Ve srovnání se všemi ostatními stranami se její indexy volební shody pohybují na nejnižších úrovních, nedosahují ani hodnoty pěti procentních bodů. Komunistická strana jako formace, která si nenechá ujít žádné senátní volby, dosahuje přibližně stejných zisků jak ve sněmovních, tak i v senátních volbách. Zajímavá je její mírně odlišná úspěšnost zobrazená ukazatelem volební a stranické shody (NR-RR a NN-RR), zaměřeným pouze na senátní volby. Mimo to, že se oba indexy víceméně shodují, v roce 2000 za vlády ČSSD dosahují svého maxima. Odlišnost výsledků sněmovních voleb přepočtených na úroveň senátního obvodu a celostátních výsledků za ČR ve srovnání s výsledky na úrovni obvodů v senátních volbách je nejvyšší.

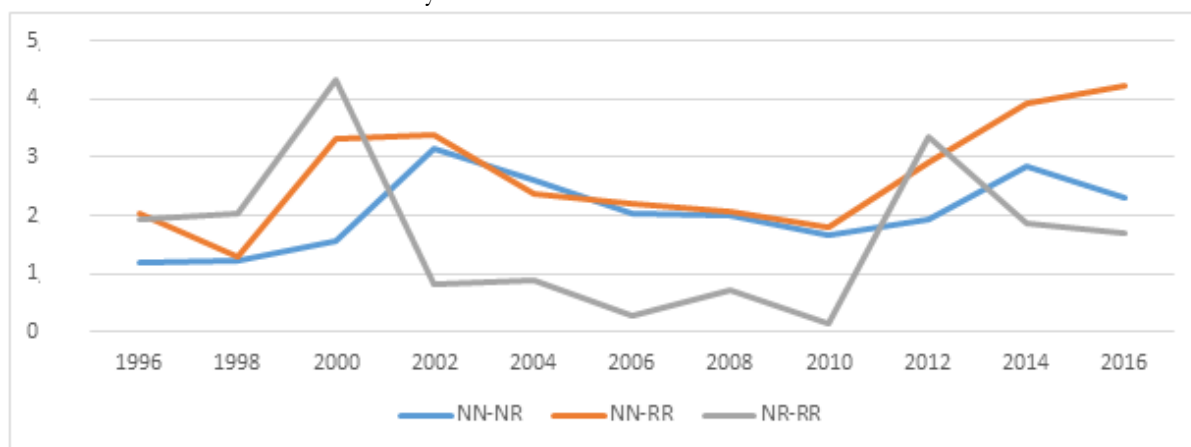
Graf č. 19: Ukazatel volební shody KSČM – Česká republika

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Podobný trend je možné najít v roce 2012, případně později. Ukazatel zobrazující její úspěšnost pouze ve sněmovních volbách není podobně jako v předchozích případech nijak vysoký, shoda elektorátu (NN-NR) dosahuje o něco málo vyšších hodnot v době, kdy ČSSD v předchozím období kontrolovala výkonnou moc. Dobrým důkazem jsou v této souvislosti roky 2002 a 2014. Zajímavý je také rok 2010, kdy se volební podpora KSČM nejvíce shodovala v rámci všech tří ukazatelů.

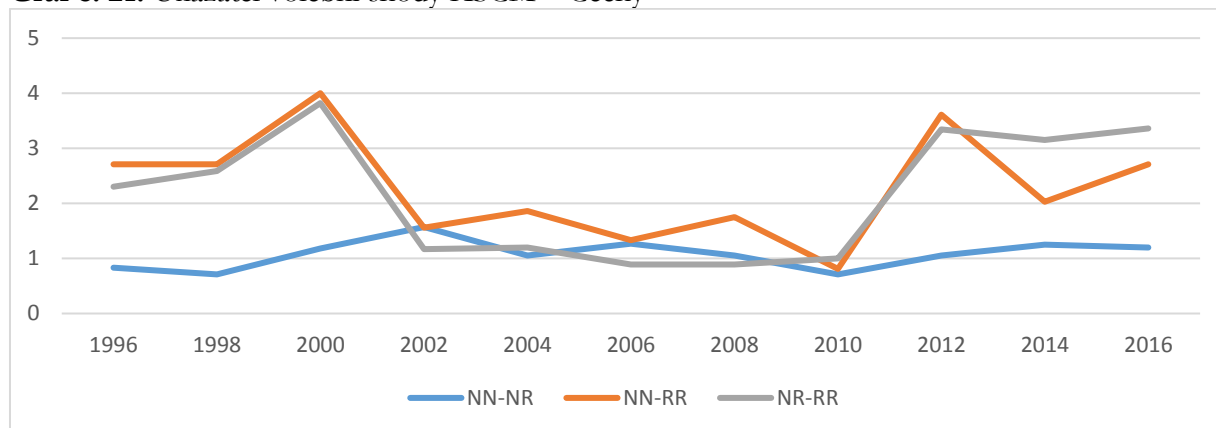
V městském prostředí, které přibližuje graf č. 20, se opět odrážejí základní rysy volební podpory KSČM. Ukazatel NN-NR se podobně jako zbylé dva příliš nemění, rozdíl mezi jednotlivými obvody a celostátním ziskem dosáhl nejvyšší hodnoty v roce 2002, aby se po osmi letech zase vrátil na původní hodnotu. Daleko zajímavější jsou však zbylé dva ukazatele, kde můžeme dobře sledovat, že v době vlády ČSSD v roce 2000 byl rozdíl mezi ziskem ve sněmovních a senátních volbách nejvyšší. Následně od roku 2002 do roku 2010 se tento rozdíl propadl na minimální hodnoty. Proto je možné říci, že komunistický elektorát nijak nevybočoval z celostátních volebních trendů. Následně v roce 2012 opět narostl a poté se znovu pomalu snížil. Rostoucí tendenci však můžeme spatřovat v ukazateli NN-RR, který od roku 2010 postupně narůstá.

Graf č. 20: Ukazatel volební shody KSČM – města

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 21: Ukazatel volební shody KSČM – Čechy

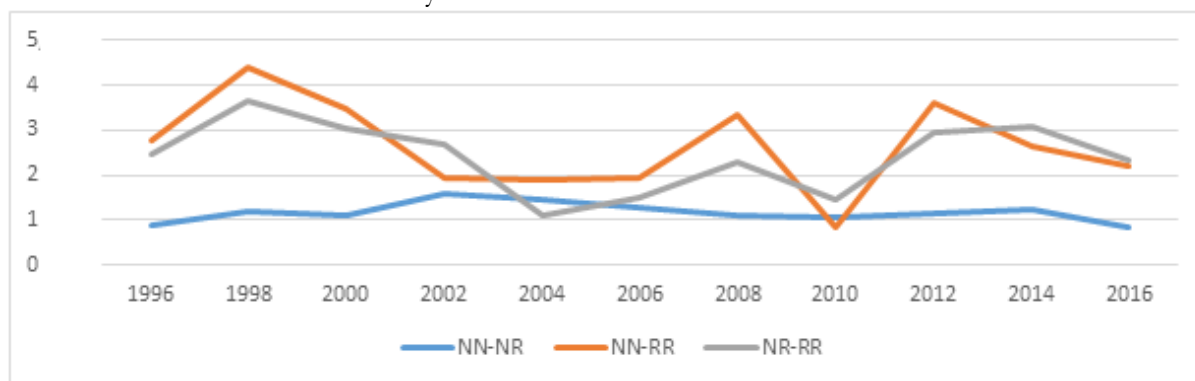
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Podobné, byť ne zcela totožné tendence je možné najít u volební podpory KSČM v prvním kole senátních voleb v Čechách. Můžeme zde spatřit minimální rozdíly ukazatele NN-NR a dva větší výkyvy v rozdílech podpory mezi jednotlivými volbami vyjádřené NN-RR a NR-RR. Tato

maxima jsou patrná v roce 2000 a 2012. Na rozdíl od předchozího grafu však po roce 2012 ukazatele neklesají, ale spíše stagnují.

Při hodnocení posledního grafu reflektujícího výsledky KSČM na Moravě jsou ve srovnání s předchozím případem patrné rozdíly. Nejvyšší rozdíl zobrazující shodu stranické síly (systému) je již v roce 1998 a od té doby pomalu klesá, s dvěma výjimkami v roce 2008 a 2012, přičemž v roce 2010 dosahuje minimálních hodnot, a dokonce se překrývá s ukazatelem shody elektorátu. Rozdílnost mezi výsledky KSČM na celostátní úrovni ve sněmovních volbách a výsledky na úrovni senátního obvodu v senátních volbách se postupně snižuje. Podobný vývoj měl i ukazatel srovnávající dvoje výsledky na stejném území volebního obvodu (NR-RR), který po svém maximu v roce 1998 pomalu klesá, po roce 2010 zase mírně naroste a nakonec opět klesá. Je ale potřeba zohlednit to, že všechny změny se pohybují mezi jedním a čtyřmi procentními body, což není příliš mnoho.

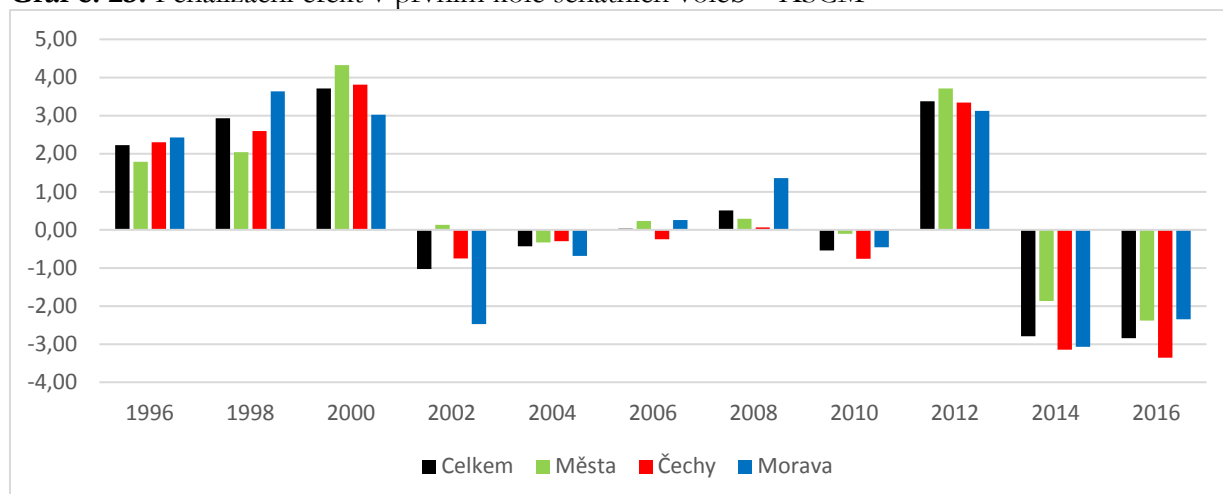
Graf č. 22: Ukazatel volební shody KSČM – Morava

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 23 sledující penalizační efekty prvního kola senátních voleb pro kandidáty KSČM ukazuje velké rozdíly mezi jednotlivými roky. V letech 1996–2000 se straně v senátních volbách vedlo spíše lépe, což je nejvíc patrné v městských obvodech v roce 2000. Následně začíná zvrát, kdy se komunistická podpora snižuje, popřípadě je srovnatelná jak ve volbách do Sněmovny, tak i v prvním kole senátních voleb. Drobný nárůst lze najít v roce 2008 na Moravě, ale tato situace se již neopakuje. Poslední volby, ve kterých strana není od voličů penalizována, jsou v roce 2012, následně se však dostává do největších ztrát od roku 1996. V Čechách je tento trend o něco zřetelnější, města a moravské obvody jsou na tom přibližně stejně.

Graf č. 23: Penalizační efekt v prvním kole senátních voleb – KSČM

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Na základě znalostí z prvního kola senátních voleb se nyní můžeme věnovat popisu druhého kola a samotného počtu získaných mandátů, kterých ovšem není mnoho. Tabulky č. 22 a 23 dobře ilustrují platnost jednoho ze základních pravidel fungování dvoukolového většinového volebního systému. Ten totiž nepřeje stranám extrémním, extremistickým a izolovaným (Sartori 2001: 79). Z uvedené skupiny je KSČM asi nejbližší izolované straně, tedy subjektu, který panující veřejné mínění (zejména z hodnotových důvodů) neakceptuje a ostrakizuje. Zde je patrné, že pokud kandidát s podporou KSČM postoupí do druhého kola voleb, většinou prohrává. Hned z první tabulky č. 22 vyplývá, že při čtyřech postupech do druhého kola v městském prostředí se podařilo komunistickému kandidátovi získat mandát jen jednou, a to v roce 1996. U ostatních případů vítězili protikandidáti z ODS nebo menších liberálních stran.

Tabulka č. 22: KSČM a její pozice v druhém kole senátních voleb – města

	ČSSD	KDU-ČSL	ODS	Liberální str.	Různé	Populisté	NK
1996	1:0	–	–	–	–	–	–
2000	–	–	0:1	0:1	–	–	–
2012	–	–	0:1	–	–	–	–
Celkem	1:0	–	0:2	0:1	–	–	–

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

U druhé skupiny volebních obvodů v Čechách sice dokázali komunističtí kandidáti postoupit ve větším počtu případů, ale vzájemná bilance, nejčastěji s kandidátem ODS, je opět v neprospěch KSČM, a to v daleko horším poměru 5:12. Nejčastěji se toto záporné skóre objevovalo v roce 2000 a 2004, kdy kandidáti ODS vyhráli v poměru 0:3, případně 1:4. Vedle toho se do druhého kola dostali kandidáti KSČM také proti zástupcům ČSSD, vůči kterým je celkový počet vítězství 1:6. Naposled se tak stalo v roce 2012, kdy byla tato podoba druhého kola s účastí KSČM nejčastější.

Tabulka č. 23: KSČM a její pozice v druhém kole senátních voleb – Čechy

	ČSSD	KDU-ČSL	ODS	Liberální str.	Různé	Populisté	NK
1996	–	–	1:1	–	–	–	–
1998	–	–	1:0	–	–	–	–
2000	–	–	0:3	–	–	–	–
2002	0:1	–	0:1	–	–	–	–
2004	–	–	1:4	–	–	–	–
2006	–	–	0:2	–	–	–	–
2007 D ³¹	–	–	1:0	–	–	–	–
2008	–	–	1:0	–	–	–	–
2012	1:5	–	0:1	–	–	–	–
Celkem	1:6	–	5:12	–	–	–	–

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Třetí skupina volebních obvodů na Moravě zobrazuje podobné schopnosti kandidátů KSČM jako v předchozích případech. Do druhého kola dokázal v některém z obvodů postoupit reprezentant KSČM skoro v každých volbách s výjimkou let 2010 a 2014. V ostatních letech se kandidáti KSČM do druhého kola dostávali nejčastěji se zástupci ODS. Proti nim se však zástupci KSČM prosazují velice málo. Skoro ve všech případech pro ně druhé kolo skončilo neúspěchem, jednou byl vzájemný výsledek vyrovnaný a v jednom případě, v roce 2008, ODS v senátním obvodu Znojmo prohrála. Druhým nejčastějším soupeřem byli kandidáti ČSSD, ale s nimi podobně jako se všemi ostatními KSČM na Moravě prohrává.

Tabulka č. 24: KSČM a její pozice v druhém kole senátních voleb – Morava

	ČSSD	KDU-ČSL	ODS	Liberální str.	Různé	Populisté	NK
1996	–	–	0:1	–	–	–	–
1998	–	–	1:1	–	–	–	–
2000	–	0:1	0:1	0:1	–	–	–
2002	–	–	0:1	–	0:1	–	–
2004	–	–	0:4	–	–	–	–
2006	–	–	0:1	–	–	–	–
2007 D	0:1	–	–	–	–	–	–
2008	–	–	1:0	–	–	–	–
2012	0:4	–	–	–	–	–	–
2016	–	–	–	–	–	0:1	–
Celkem	0:5	0:1	2:9	0:1	0:1	0:1	–

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Z hlediska počtu reálně získaných senátorů se KSČM neřadí k úspěšným stranám. V letech 1996 a 1998 dokázala získat dva senátory, později to byl buď jeden, nebo žádný člen horní komory Parlamentu. Posledního senátora strana získala v roce 2012 v obvodě č. 5 Chomutov a od té doby zatím nebyla znovu úspěšná. Potýká se tak s dvojitým nulovým ziskem po sobě, což se jí nikdy předtím nestalo.

³¹ „D“ označuje doplňovací volby, které se nekonají v řádném termínu a nepředchází jim celostátní kampaň.

Tabulka č. 25: KSČM a její úspěchy v senátních volbách

1996	1998	2000	2002	2004	2006	2007	2008	2010	2012	2014	2016
2	2	0	1	1	0	1	1	0	1	0	0

Pozn. V roce 1996 se rozdělovalo 81 mandátů, v následujících volbách pouze 27.

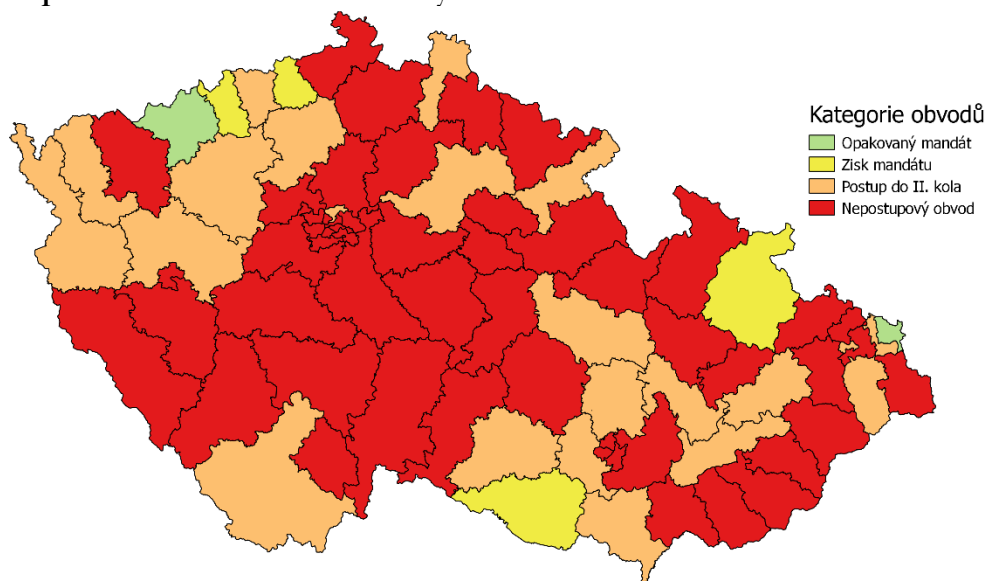
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

O malé úspěšnosti kandidátů KSČM při senátních volbách svědčí i vysoké počty obvodů, ve kterých její kandidát není schopen postoupit do druhého kola. Je to celkem 53 obvodů napříč všemi sledovanými makroregiony. Celkem ve 21 obvodech dokázal kandidát KSČM postoupit do druhého kola, ale zisku mandátu bylo dosaženo jen v dalších čtyřech. Z hlediska nejvíce úspěšných jednotek jsou to dva obvody, kde dokáže KSČM opakovaně získat svého senátora.

Tabulka č. 26: KSČM a její úspěchy v senátních volbách

Vítěz – bašta	Opakovaný mandát	Mandát jednou	Postup	Eliminace
0	2	4	22	53

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Mapa č. 3: KSČM a senátní obvody

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Mapa č. 3 zobrazuje úspěšnost kandidátů KSČM v jednotlivých volebních obvodech. Na rozdíl od předchozích stran není možné nikde najít personální, případně volební baštu. Nejúspěšnější jednotku představuje pro KSČM obvod č. 5 Chomutov, kde byl opakovaně zvolen Václav Homolka a v roce 1996 Ladislav Drlý. Podobně je na tom i obvod č. 75 Karviná, kde byl zvolen Antonín Petráš a Eduard Matykiewicz. O stupeň níže, do kategorie minimálně jednoho zisku mandátu, patří i obvod č. 64 Bruntál, č. 31 Ústí nad Labem, č. 4 Most a č. 54 Znojmo. V ostatních obvodech se kandidáti KSČM vůbec nedostanou do druhého kola. Při hledání společných znaků

úspěšnějších obvodů můžeme říci, že z velké části patří do českého pohraničí, případně vnitrozemské periferie.³² Výjimku zde tvoří pražský obvod č. 23, kde do druhého kola postoupil místopředseda strany Jiří Dolejš.

9.4 Občanská demokratická strana

Hlavního reprezentanta občanské opozice na konci roku 1989 a heterogenní hnutí vymezující se jako nová demokratická politická síla představovalo v novodobé historii Občanské fórum. Jeho role však byla splněna bezprostředně po prvních volbách v roce 1990 a postupně se transformovalo na moderní politické strany. Hlavním následovníkem a představitelem protransformačního procesu se stala liberálně-konzervativní Občanská demokratická strana. V roce 1992 vyhrála v českých podmínkách volby a její předseda Václav Klaus obsadil pozici ministerského předsedy. Do roku 1998 tak ODS představovala hlavní vládní stranu, která stála za postupnou transformací a demokratizací (srov. Hloušek a Kopeček 2004).

ODS a její kandidáti se prvního kola senátních voleb účastní v téměř maximálním počtu. Absence jsou minimální, v roce 1996 se jednalo o jeden obvod v Brně, v roce 2002 to byl obvod č. 54 Znojmo. V posledních dvou volbách se o hlasy voličů ucházelo celkem 25 kandidátů v roce 2014 a 18 v roce 2016. Jejich průměrné zisky dosahují nejvyšší úrovně v prvních volbách a následně v roce 2004 a 2006, tedy v době, kdy ODS představuje opoziční stranu, nebo naopak ve sněmovních volbách dosáhne nejvyššího volebního zisku přes 35 %. Minimální zisky na úrovni jednotlivých obvodů od roku 1996 postupně klesají až do posledních voleb v roce 2016, kdy se přiblíží k 4 %. Proměnlivá hodnota směrodatné odchylky je v tomto případě vyšší než u předchozí KSČM, ale nedosahuje přitom takových hodnot jako u KDU-ČSL.

Tabulka č. 27: Průměrné zisky kandidátů ODS v řádných senátních volbách – I. kolo

%	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
<i>průměr I. kolo</i>	36,34	27,70	23,67	26,35	33,15	33,26	23,94	22,80	17,04	12,82	13,75
<i>min I. kolo</i>	18,79	13,56	13,21	8,99	14,65	19,12	13,11	11,54	7,62	5,30	4,38
<i>max I. kolo</i>	55,30	40,20	39,54	44,43	50,53	49,61	36,36	39,94	39,56	24,71	32,10
<i>StD I. kolo</i>	7,50	6,60	6,25	8,89	9,36	8,17	6,19	8,18	7,30	5,18	6,56
<i>N</i>	80	27	27	26	27	27	27	27	27	23	23

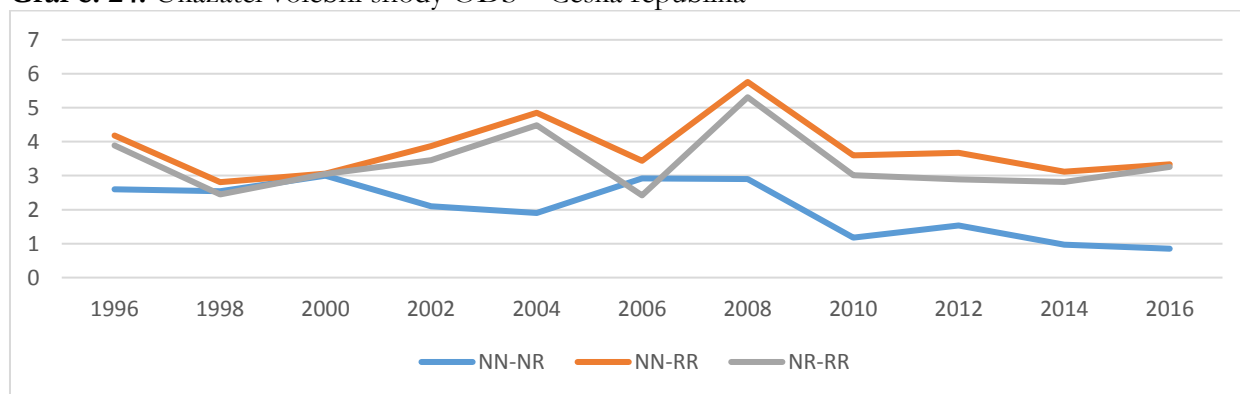
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

³² Do skupiny vnitrozemské periferie jsou řazeny problémové oblasti, které jsou definovány celou řadou indikátorů (Novák – Netrdová 2011). Vnitrozemská periferie je území na hranicích více krajů, které je charakteristické vyšší nezaměstnaností, horší dopravní dostupností, je tu nižší podíl obyvatel pracujících v oblasti služeb. Dobrým příkladem může být skupina obcí na rozhraní Jihomoravského a Jihočeského kraje a Vysočiny.

Při dalším pohledu na první kolo senátních voleb a zisky ODS jsou jasně patrné některé důsledky jejího systémového postavení po většinu zkoumaného období. Nejprve při sledování indexu NN-NR v grafu č. 24 můžeme najít minimální rozdílnosti ve volební podpoře na celostátní úrovni a přepočtem na úroveň 27 obvodů napříč celou zemí. Rozdíly zde sice existují, ale nejsou nijak výrazné, přičemž po roce 2010 a především v posledních třech letech klesají na minimum. Pokud se však zaměříme více na první kolo samotných senátních voleb, jsou zde jasně patrné rozdíly ve schopnosti získávat hlasy v jednotlivých letech. V době vrcholící opoziční smlouvy v roce 2000 jsou rozdíly v zisku hlasů nejvyšší a oba ukazatele zaměřující se čistě na senátní volby přesahují deset procentních bodů. Podobné rozdíly jsou dále patrné v roce 2008, kdy ODS stojí v čele vlády, na kterou se v době krajských a senátních voleb výrazně zaměřuje kritika opozice. Naopak historický úspěch ODS v roce 2006 ve sněmovních volbách se promítl i do voleb senátních a všechny tři indexy jsou zde víceméně shodné. S poklesem voličské přízně v roce 2010 a především po roce 2013 přichází i pokles všech tří ukazatelů rozdílných zisků v prvním kole senátních voleb a dochází k pomalé stagnaci.

Při hodnocení trojího indexu volební shody kandidátů ODS v prvním kole senátních voleb jsou zpočátku všechny tři ukazatele na podobných hodnotách kolem tří procentních bodů. Ukazatel shody elektorátu (NN-NR) později stagnuje nebo po roce 2008 postupně klesá a zisky ve sněmovních volbách se od sebe na úrovni jednotlivých obvodů příliš neodlišují. Ukazatel shody stranického systému a volební shody však dvakrát nabývá vyšších hodnot, a to v roce 2004 a 2008, kdy se dokonce přiblížil k šesti procentům. Společně poté klesají na úroveň okolo tří procent a stagnují.

Graf č. 24: Ukazatel volební shody ODS – Česká republika

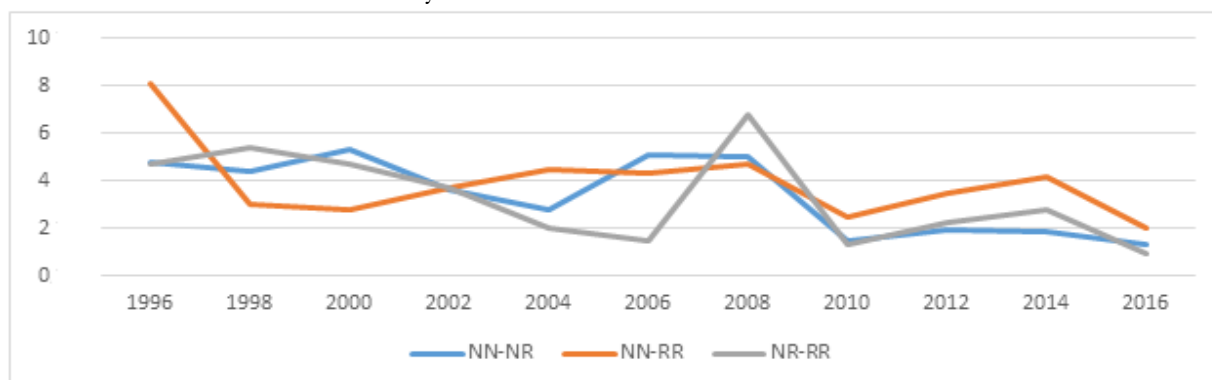

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Pokud se však podíváme blíže na jednotlivé oblasti, tak ve skupině městských obvodů jsou uvedené rozdíly výraznější. Hned v prvních volbách je dosaženo větších rozdílů u shody elektorátu (NN-NR), která od té doby nabývá jen nižších hodnot. Současně je tu však podobně jako na

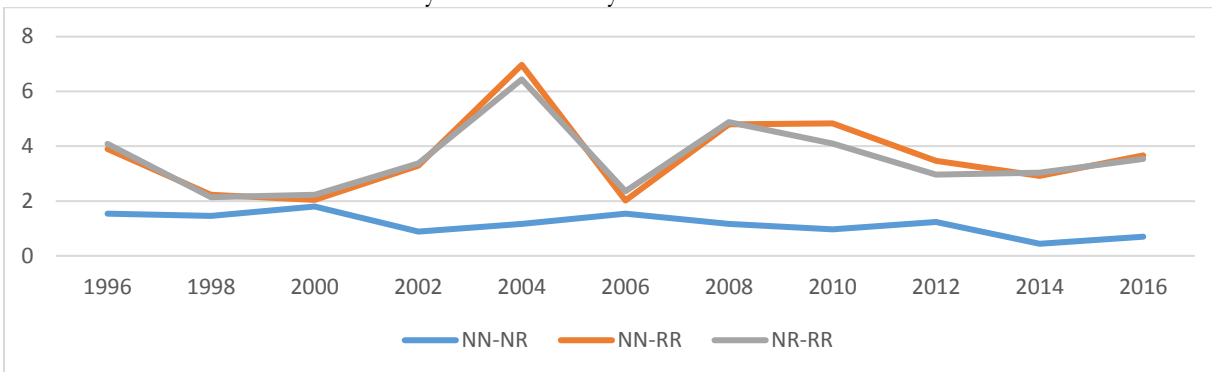
celostátní úrovni nejvyšší rozdíl ve volební shodě (NR-RR) v roce 2008, která se později stejně jako ostatní ukazatele už jen snižuje.

Graf č. 25: Ukazatel volební shody ODS – města

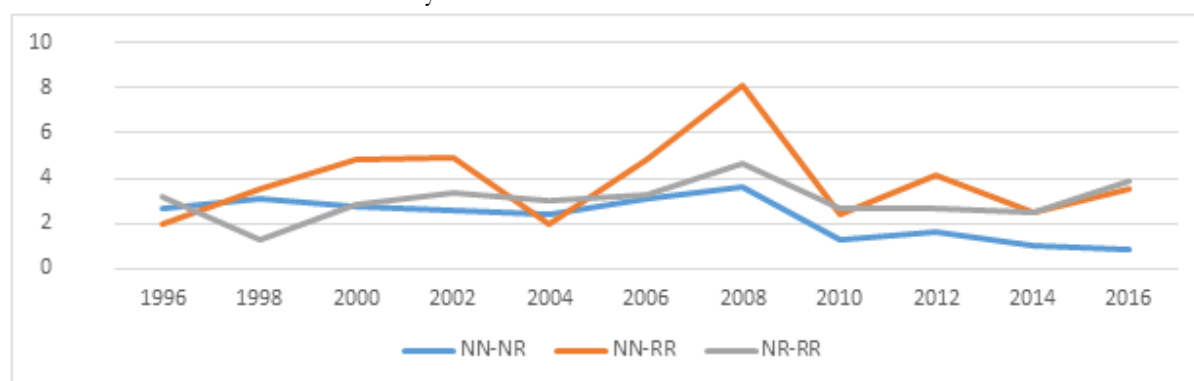
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 26: Ukazatel volební shody ODS – Čechy

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 27: Ukazatel volební shody ODS – Morava

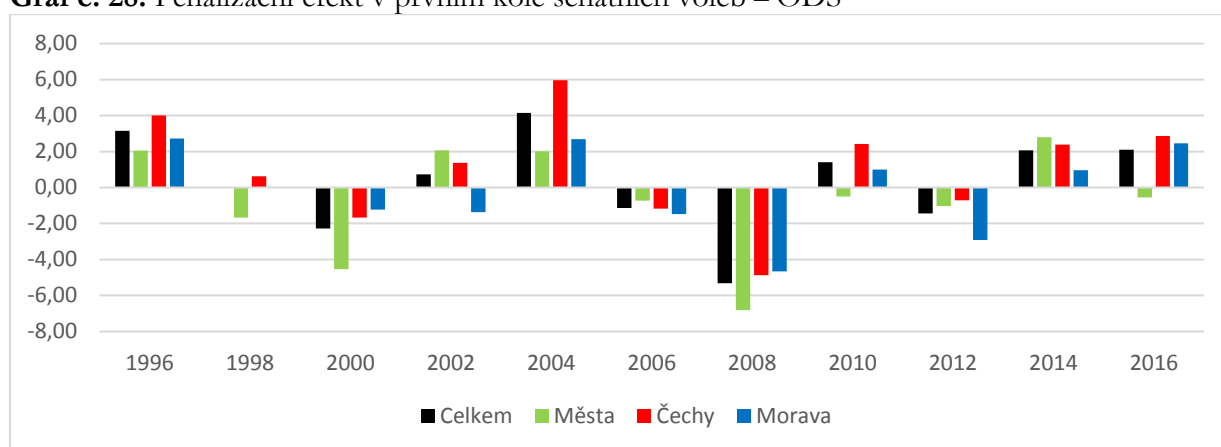
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Při srovnání dvou dalších regionů, Čech a Moravy, v grafech č. 26 a 27 jsou patrné rozdílné trendy. Zatímco v Čechách se ukazatele volební shody a shody stranického systému skoro shodují s maximálními hodnotami v roce 2004, na Moravě je tomu jinak. Ukazatel volební shody (NR-RR) se více přibližuje ukazateli shody elektorátu (NN-NR), který vychází čistě z výsledků sněmovních

voleb, a podpora se tak více homogenizuje. Následně ukazatel stranické shody dosáhl maxima v roce 2008, kdy se podobně jako v městském prostředí přiblížil k osmi procentům.

Při hodnocení zisků a ztrát v prvním kole senátních voleb je v grafu č. 28 dobře vidět, jak postavení ODS ovlivňuje její volební výsledky. Pokud se volby konají bezprostředně po volbách do Poslanecké sněmovny (1996, 2010) nebo v době, kdy ODS zastává jasnou opoziční roli (2004, 2014, 2016), její kandidáti spíše získávají, v ostatních případech naopak většinou ztrácí, a celkově je ODS úspěšnější spíše v Čechách. Pokud však dojde k penalizaci, tak větší ztráty nacházíme v městském prostředí, jako je tomu v roce 2000 a 2008.

Graf č. 28: Penalizační efekt v prvním kole senátních voleb – ODS

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Tabulka č. 28: ODS a druhé kolo senátních voleb – města

	ČSSD	KDU-ČSL	KSČM	Liberální str.	Různé	Populisté	NK
1996	5:0	2:0	–	0:1	–	–	–
1998	–	0:1	–	0:2	–	–	–
2000	–	1:0	–	1:1	–	–	–
2002	1:0	–	–	1:1	0:1	–	–
2004	1:0	–	–	0:1	1:1	–	–
2006	1:0	–	–	1:0	1:0	–	1:0
2008	3:0	–	–	–	–	–	–
2010	1:0	–	–	1:1	–	–	–
2012	1:1	–	1:0	–	–	–	–
2014	0:1	0:1	–	–	0:1	0:1	–
2016	–	–	–	0:1	–	–	–
Celkem	13:2	3:2	1:0	4:8	2:3	0:1	1:0

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Tabulka č. 28 shrnuje výsledky ODS v druhém kole voleb. I když se z pohledu výsledků prvního kola jedná o nejúspěšnější stranu, v druhém kole se situace mění, jak už v minulosti ukázal výzkum dalších autorů (např. Lebeda 2011). V městském prostředí je možné za nejčastějšího soupeře považovat ČSSD, kterou dokáže ODS porazit, a to i za velice nepříznivých podmínek

v roce 2008. V každém roce voleb se jedná o vítězství, případně remízu (v roce 2012). Dalším protikandidátem ODS v druhém kole byli představitelé liberálních stran, proti kterým již bylo pro ODS složitější uhájit zpravidla vítěznou pozici z prvního kola. Zde se buď drží vyrovnané bilance (roky 2000, 2002, 2010), nebo prohrává (roky 1996, 1998, 2004, 2016). Jedinou výjimku představuje rok 2006, kdy kandidáti ODS vítězili proti představitelům všech stran. Naopak v roce 2014 se i přes postup do druhého kola nepodařilo žádnému ze čtyř kandidátů ODS získat mandát.

V druhém kole v Čechách je situace přece jen odlišná. Nejčastějším protivníkem byla podobně jako v městském prostředí ČSSD, která ale v Čechách daleko častěji vítězila. ODS odešla z většiny duelů poražená, pozitivní bilanci si dokázala udržet jen v roce 1998, 2002 a 2010. Po jednom vítězství získala v roce 2000 a 2016. Z ostatních stran ODS pravidelně vítězila jen nad KSČM, s výjimkou jednoho obvodu v roce 1998 a jednoho v roce 2004. U liberálních stran je zajímavé také porovnání prvních tří voleb, především období „opoziční smlouvy“, kdy s nimi ODS prohrává, a dalších let, kdy již byla schopna i vyhrát. U duelů s reprezentanty menších stran a hnutí, případně nezávislymi kandidáty se ODS dokáže udržet na vyrovnané pozici nebo prohrává. Nakonec stojí za zmínku i souboj s kandidátem populistické strany, kde v roce 2014 ODS zvítězila.

Tabulka č. 29: ODS a druhé kolo senátních voleb – Čechy

	ČSSD	KDU-ČSL	KSČM	Liberální str.	Různé	Populisté	NK
1996	10:17	3:1	1:1	0:3	–	–	0:1
1998	6:1	0:1	0:1	0:3	–	–	–
2000	1:0	1:2	3:0	0:3	–	–	–
2002	3:4	–	1:0	–	–	–	–
2004	2:0	1:1	4:1	1:0	1:1	–	–
2006	1:3	1:2	1:0	1:0	1:1	–	0:1
2008	0:10	–	–	–	–	–	–
2010	4:1	–	–	1:1	0:1	–	–
2012	1:3	–	1:0	0:2	–	–	–
2014	0:2	–	–	–	–	1:0	–
2016	1:0	–	–	0:1	–	1:0	–
Celkem	29:41	6:7	11:3	3:13	2:3	2:0	0:1

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

U třetí skupiny obvodů na Moravě je již patrné, že v tomto regionu nemá ODS silné postavení. Vůči většině protikandidátů v druhém kole prohrává, výjimku představují jen kandidáti KSČM, kde se celkově drží remízy a prohrává jen v roce 2008 v senátním obvodu Znojmo. S ČSSD jako se svým nejčastějším protivníkem kandidáti ODS častěji prohrávají, nejvíce v roce 2008. O něco lépe je na tom ODS v ostatních letech, ovšem po roce 2012 se druhé kolo ve znamení souboje ODS a ČSSD už nekonalo. Druhou častou skupinou protikandidátů jsou reprezentanti KDU-ČSL, se kterými má ODS dlouhodobou zápornou bilanci. Prvním vyrovnaným rokem voleb byl až rok 2016. V tomto roce ODS získala mandát ve volebním obvodu Jihlava, bez mandátu skončila

v druhém kole v obvodě Blansko. V několika málo případech vůči nezávislým kandidátům a menším stranám ODS podobně jako ve většině ostatních případů ve druhém kole prohrávala.

Tabulka č. 30: Pozice kandidátů ODS v druhém kole senátních voleb – Morava

	ČSSD	KDU-ČSL	KSČM	Liberální str.	Různé	Populisté	NK
1996	6:8	2:9	1:0	0:3	0:1	–	–
1998	2:1	0:1	1:1	0:1	–	–	–
2000	–	0:2	1:0	0:1	–	–	0:1
2002	1:1	0:1	1:1	–	0:1	–	–
2004	1:0	2:3	4:0	–	0:1	–	–
2006	2:4	0:2	–	–	–	–	–
2008	0:6	–	0:1	–	–	–	–
2010	1:6	–	–	–	–	–	–
2012	0:1	–	–	–	–	–	–
2014	–	0:1	–	–	–	–	–
2016	–	1:1	–	–	–	–	–
Celkem	13:27	5:20	8:3	0:5	0:3	–	0:1

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Tabulka č. 31: ODS a její úspěchy v senátních volbách

1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
32	9	8	9	18	14	3	8	4	2	3

Pozn. V roce 1996 se obsazuje 81 mandátů, v následujících volbách 27. Zvýrazněné roky – účast ve vládě.

Zdroj: www.volby.cz

Tabulka č. 32: ODS a její úspěchy v senátních volbách

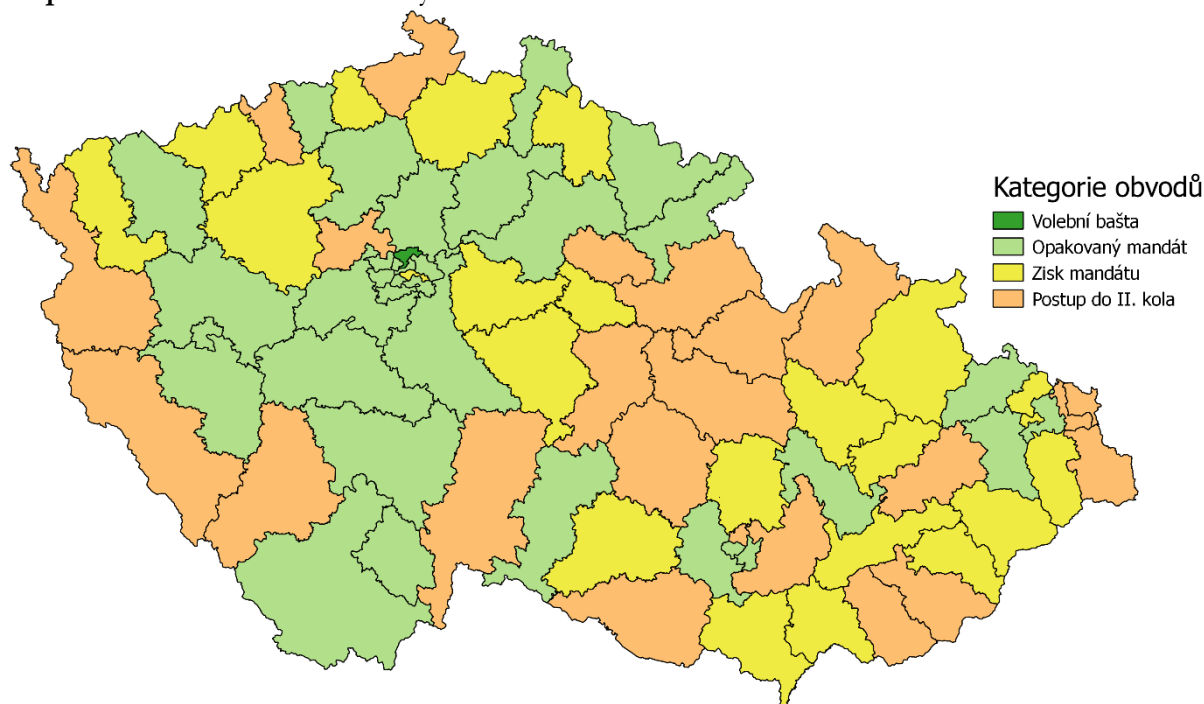
Vítěz – bašta	Opakovaný mandát	Mandát jednou	Postup	Eliminace
1	34	23	23	0

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

ODS a její kandidáti patří z hlediska schopnosti „vyhrát“ v senátních volbách podle počtu celkem získaných mandátů k nejúspěšnějším, rozložení mandátů mezi jednotlivé obvody zobrazené v mapě č. 4 je ale celkem zajímavé. Po roce 2016 existoval pouze jeden obvod, kde ODS dokázala vždy získat mandát.³³ Je to obvod č. 23 Praha 8, kde byla dlouhou dobu senátorkou Alena Palečková, kterou později nahradila Daniela Filipiová. Ve 34 případech dokázali kandidáti ODS opakovaně obhájit svůj mandát, přičemž většina těchto obvodů leží v Čechách, a to jak ve městech, tak i mimo ně. Na Moravě jich naopak najdeme pouze osm. Alespoň jednou získala ODS senátorské křeslo v dalších 23 obvodech. Za pozornost stojí i skutečnost, že v případech ODS jsme nenašli obvod, ve kterém by kandidát nikdy nepostoupil do druhého kola. Na základě mapy č. 4 nicméně můžeme říci, že ODS čerpá podporu zejména ve městech a v Čechách. Jinými slovy se zdá, že čím více jsou kandidáti ODS vzdáleni od Prahy, případně větších měst (jako Brno nebo Ostrava), tím více klesá jejich schopnost získat senátní mandát.

³³ Do roku 2016 jich bylo více, mimo Prahu se jednalo o personální baštu senátního obvodu č. 34 Liberec, kde opakovaně získával mandát Přemysl Sobotka, a č. 13 Tábor, zde byl dlouhodobým senátorem Pavel Eybert.

Mapa č. 4: ODS a senátní obvody

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

9.5 Liberální strany zastoupené ve Sněmovně

Skupina menších a spíše liberálně orientovaných stran, které se dokážou prosadit ve volbách do Poslanecké sněmovny, se stala nedílnou součástí české politické scény. I přes častější proměnlivost této skupiny stran se jedná o relativně stabilní zastoupení. Tyto strany se poměrně často stávaly koaličními partnery. Nejdříve působily v koalicích vedených ODS, poté představovaly spolu s KDU-ČSL opoziční alternativu. Následně vstoupily do vlády s ČSSD, poté dosavadní hlavní reprezentant této skupiny US-DEU upadá do marginality, aby jeho pozici převzala Strana zelených s podobnou schopností udržet si své postavení jako její předchůdci. Od roku 2010 se následně můžeme setkat s projektem politiků okolo Miroslava Kalouska v rámci TOP 09 a sdružení komunálních politiků STAN. Pro sněmovní volby po roce 2010 tyto dva subjekty postupují společně a sestavují jednu kandidátní listinu, ale na krajské a komunální úrovni vystupují obě strany zpravidla samostatně.

Tabulka č. 33 ukazuje značné rozdíly mezi sledovanými ukazateli. Nejvyšších průměrných hodnot bylo dosaženo v letech 1998 a 2000, kdy Unie svobody představovala společně s KDU-ČSL opoziční alternativu. Po tomto období podpora nástupnických stran a jejich kandidátů v prvním kole klesá, v roce 2008 je to méně jako 6 %. Následně ale podíl hlasů odevzdaných v prvním kole opět narůstá. Podobné trendy je možné najít i u maximálních a minimálních zisků. Výsledek přes 50 %, který je nutné pro získání mandátu již v prvním kole voleb, získal v roce 2000 Josef Zieleniec, který se v té době ucházel o hlasy voličů na základě návrhu US-DEU. To se jinému

kandidátovi za tento typ stran za celých dvacet let nepodařilo. Hodnoty směrodatné odchylky jsou nejvyšší mezi lety 2000 až 2004.

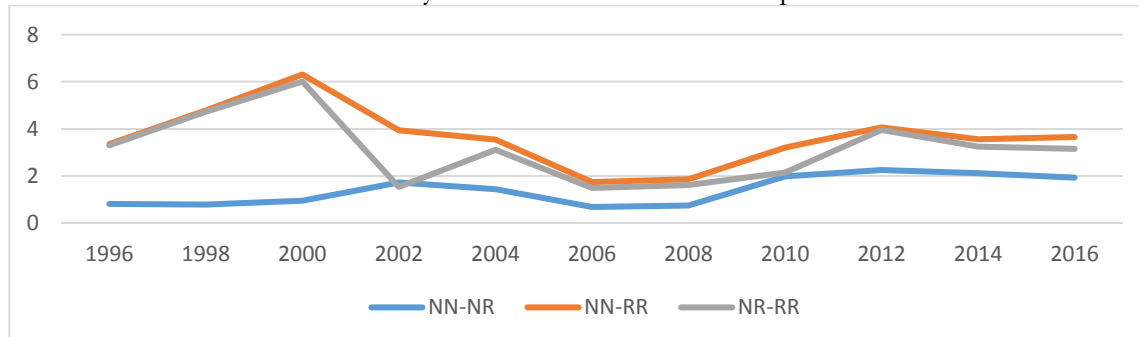
Tabulka č. 33: Průměrné zisky kandidátů liberálních stran v řádných senátních volbách – I. kolo

%	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
<i>průměr I. kolo</i>	12,81	25,03	23,11	16,32	15,17	7,00	5,96	14,28	11,04	12,30	16,00
<i>min I. kolo</i>	1,52	13,46	5,48	6,79	2,25	2,02	0,79	4,39	6,04	2,98	5,92
<i>max I. kolo</i>	38,03	40,67	52,11	46,96	33,21	16,69	18,53	31,24	22,92	33,35	42,31
<i>StD I. kolo</i>	7,52	9,51	10,87	10,97	11,28	3,36	4,11	6,87	3,97	7,09	8,31
N	50	13	16	12	6	19	19	26	22	19	22

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Index volební shody zobrazený v grafu č. 29 naznačuje na celém území České republiky minimální rozdíly z pohledu shody elektorátu (NN-NR), které nepřesahují dva procentní body. U zbývajících dvou ukazatelů je již situace trochu odlišná. Jak je patrné již z předchozí tabulky, největších rozdílů z pohledu stranické (NN-RR) a volební (NR-RR) shody bylo dosaženo v roce 2000 a od té doby se hodnoty obou indexů mírně snižují. Minimální rozdíly jsou dokumentovatelné mezi lety 2006–2008, později po roce 2010 se mírně navyšují a následně opět stagnují.

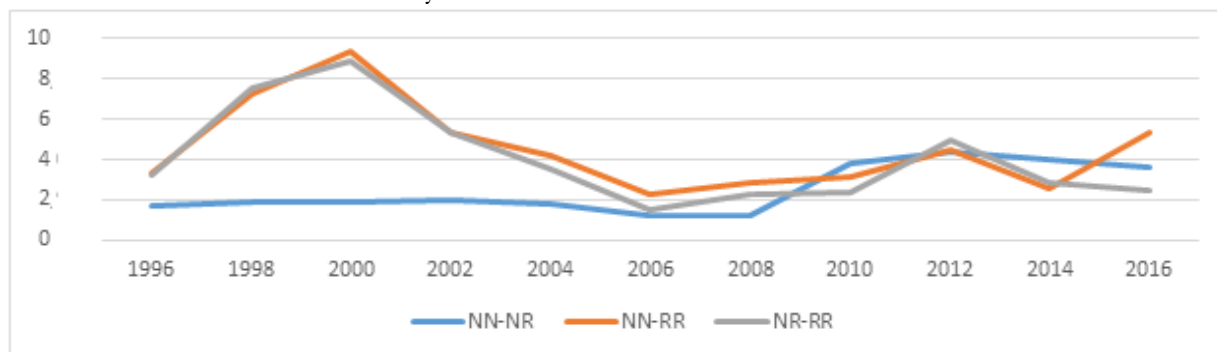
Graf č. 29: Ukazatel volební shody liberálních stran – Česká republika

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

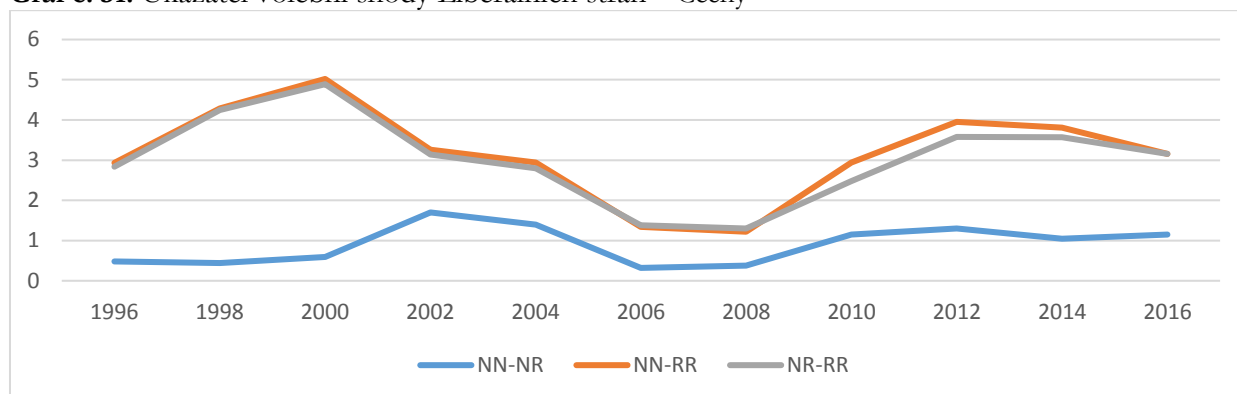
V městském prostředí lze dobře sledovat proměnlivost volební podpory, která právě v těchto obvodech dosahuje největších rozdílů. To dokumentují ukazatele stranické a volební shody, jejichž hodnota dosahuje k 10 procentním bodům. V pozdějších letech se přibližují dlouhodobě spíše stagnujícímu ukazateli shody elektorátu (NN-NR) a v roce 2006 se skoro vyrovnají. Později můžeme identifikovat pomalý nárůst rozdílých volebních výsledků ve sněmovních a senátních volbách, ale už nikoliv tak výrazný jako okolo roku 2000.

Graf č. 30: Ukazatel volební shody Liberálních stran – města

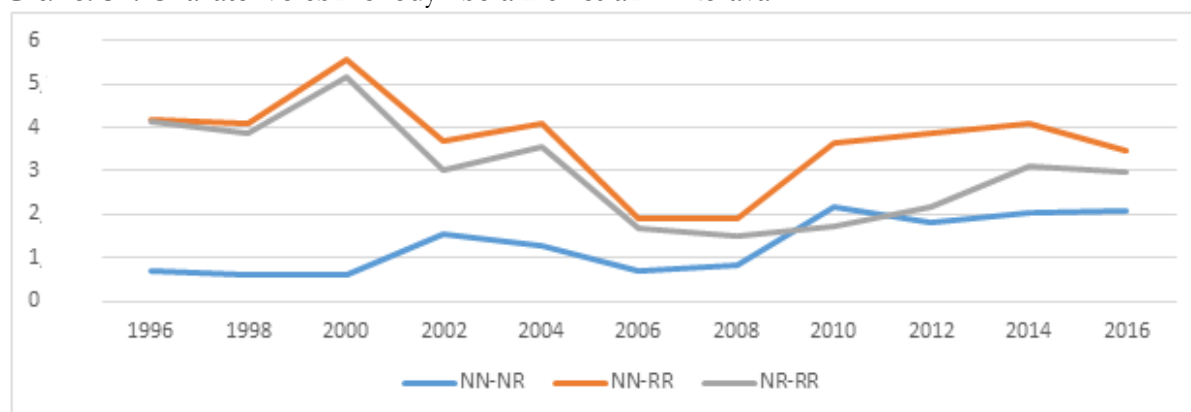
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 31: Ukazatel volební shody Liberálních stran – Čechy

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 32: Ukazatel volební shody liberálních stran – Morava

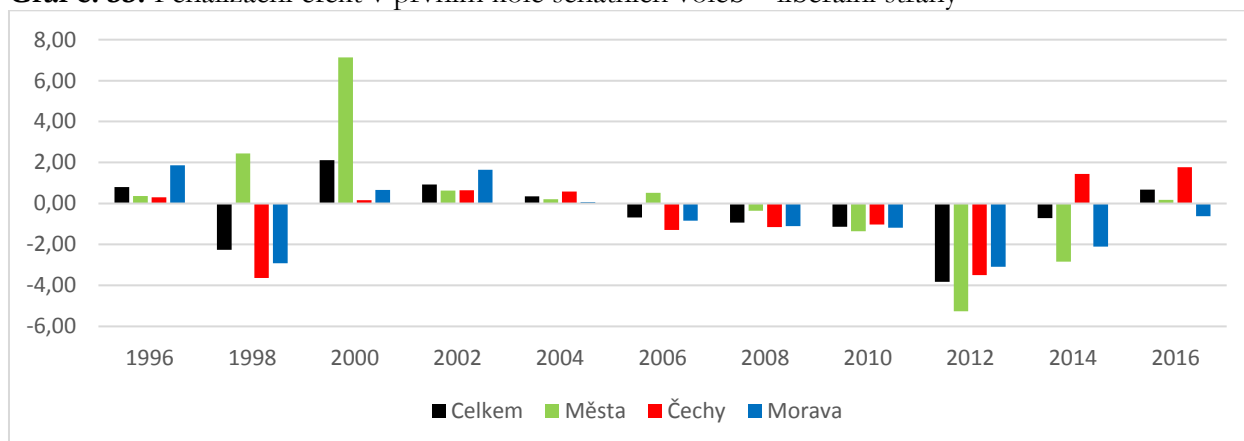
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Při porovnávání skupiny volebních obvodů v Čechách a na Moravě vidíme u indexů NN-RR a NR-RR víceméně shodné tendence. Maximálních rozdílů bylo stejně jako v předchozích případech dosaženo v roce 2000 a následně dochází k poklesu u dvou ukazatelů stranické a volební shody. Po roce 2008 se na rozdíl od Čech na Moravě téměř setkává ukazatel volební shody a ukazatel shody elektorátu, který dosahuje jen o něco málo vyšších hodnot. Na ukazateli rozdílů podpory zobrazeného ukazatelem volební shody (NR-RR) v jednotlivých letech, je dobře patrné, kde a kdy se kandidátům několika menších liberálních politických stran dařilo.

K výraznějšímu nárůstu podpory v prvním kole voleb došlo jen v několika málo případech. Jednoznačně největší pozitivní nárůst byl dosažen v roce 2000, a to ve skupině městských volebních obvodů. Podobně tomu bylo i v roce 1998. K pozitivním nárůstům volební podpory se také zařadila skupina volebních obvodů na Moravě v roce 1996 a velice omezeně také v roce 2000 a 2002. Podobně se do této části pozitivních rozdílů zařadila i část obvodů v Čechách v posledních dvou letech. Vedle toho je však z grafu dobře vidět, kde došlo k výraznějším propadům. Nejvíce je to patrné v roce 2012, kdy jsou představitelé TOP 09 a STAN nedílnou součástí vládní koalice. K další penalizaci došlo i v roce 2008 a 2010, u ostatních případů se jedná o minimální rozdíly.

Počty senátorů menších liberálních stran zastoupených v Poslanecké sněmovně se různí. Nejvyšší počet senátorů z této skupiny byl zvolen v roce 2000, v polovině funkčního období menšinové vlády ČSSD. V ostatních letech je možné najít vyšší počty nových senátorů především ve volbách v roce 1996 a 1998. Současně je na místě uvést i roky 2006 a 2008, kdy se nedokázal prosadit nikdo. Jsou to volby, které se konají bezprostředně po patových volbách do Poslanecké sněmovny roce 2006, resp. přibližně v polovině mandátu koaliční vlády ODS, KDU-ČSL a SZ.

Graf č. 33: Penalizační efekt v prvním kole senátních voleb – liberální strany

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Dále se můžeme podívat na pozice kandidátů menších liberálních stran v druhém kole voleb. Ve všech třech případech je nejčastějším postupujícím protikandidátem zástupce ODS, nad kterým zástupci liberálních stran častěji vyhrávají. Nejvíce je to patrné v Čechách, kde je poměr výher 13:3 a současně zde jsou kandidáti liberálních stran dlouhodobě úspěšní, pokud jde o postup do druhého kola. Na Moravě tuto schopnost ztrácejí po roce 2000, kdy s rozpadem Čtyřkoalice absentuje postup do druhého kola senátních voleb. S kandidáty dalších politických stran postupují kandidáti liberálního proudu méně často. V městském prostředí, v Čechách i na Moravě jsou to jednotky. Negativní bilanci můžeme najít vůči kandidátům ČSSD mimo město po roce 2010 a

v jednom případě prohrávají liberální kandidáti v duelu s kandidátkou KDU-ČSL v městském prostředí. To však je jen jedna výjimka z roku 2016.

Tabulka č. 34: Liberální strany a jejich pozice v druhém kole senátních voleb – město

	ČSSD	KDU-ČSL	KSČM	ODS	Různé	Populisté	NK
1996	–	–	–	1:0	–	–	–
1998	–	–	–	2:0	–	–	–
2000	–	–	1:0	1:1	–	–	–
2002	–	–	–	1:1	–	–	–
2004	–	–	–	1:0	–	–	–
2006	–	–	–	0:1	–	–	–
2010	–	–	–	1:1	–	–	–
2016	1:0	0:1	–	–	–	–	–
Celkem	1:0	0:1	1:0	8:4	–	–	–

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Tabulka č. 35: Liberální strany a jejich pozice v druhém kole senátních voleb – Čechy

	ČSSD	KDU-ČSL	KSČM	ODS.	Různé	Populisté	NK
1996	–	–	–	3:0	–	–	–
1998	–	–	–	3:0	–	–	–
2000	–	–	–	3:0	–	–	–
2004	–	–	–	0:1	–	–	–
2006	–	–	–	0:1	–	–	–
2010	0:1	–	–	1:1	–	–	–
2012	–	–	–	2:0	–	–	–
2014	–	–	–	–	–	0:1	–
2016	0:1	–	–	1:0	–	3:0	–
Celkem	0:2	–	–	13:3	–	3:1	–

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Tabulka č. 36: Liberální strany a jejich pozice v druhém kole senátních voleb – Morava

	ČSSD	KDU-ČSL	KSČM	ODS	Různé	Populisté	NK
1996	–	–	–	3:0	–	–	–
1998	–	–	–	1:0	–	–	–
2000	1:0	–	1:0	1:0	–	–	–
Celkem	1:0	–	1:0	5:0	–	–	–

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Při celkovém hodnocení schopnosti získávat mandáty v celostátním srovnání chybí u liberálních stran obvody, kde by tato skupina stran zaznamenávala nepřetržitý zisk mandátu – volební bašty. Do druhé kategorie patří šest obvodů, kde se liberálním stranám daří získávat senátory opakovaně. Konkrétně se jedná o dva obvody v Praze, kde byl dvakrát zvolen Jaromír Štětina a dále Jan Ruml, kandidát US-DEU, kterého vystřídal Karel Schwarzenberg s podporou US-DEU/ODA v roce 2004. Podobně tomu bylo také v obvodě Karlovy Vary, kde byl opakovaně zvolen Jan Horník, který je nyní členem senátního klubu Starostové a nezávislí. Do výčtu patří i volební obvod Beroun, kde dříve opakovaně získal mandát kandidát ODA Jiří Růckl. Další obvod se schopností obhájit mandát v Čechách představují Pardubice, kde potřebnou většinu hlasů získala

dvakrát po sobě Jaroslava Moserová. Poslední obvod, kde kandidáti liberálních stran získávají křesla senátorů, se nachází na Moravě a jedná se o obvod č. 52 Jihlava.

Tabulka č. 37: Liberální strany a jejich zástupci v Senátu

1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
7	6	8	1	1	0	0	2	2	1	5

Pozn.: V roce 1996 se obsazuje 81 mandátů, v následujících volbách 27. Zvýrazněné roky – účast ve vládě.

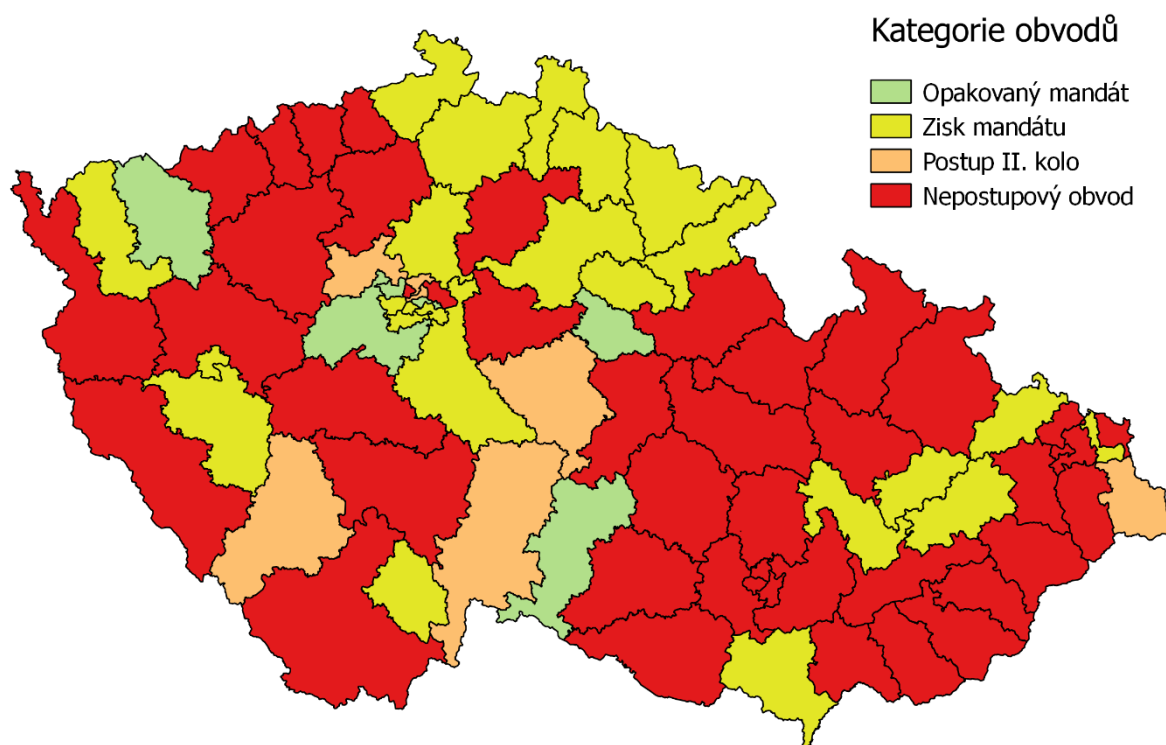
Zdroj: *www.volby.cz*

Tabulka č. 38: Liberální strany a volební úspěchy

Vítěz – bašta	Opakovaný mandát	Mandát jednou	Postup do II. kola	Eliminace
0	6	24	8	43

Zdroj: *vlastní výpočty na základě www.volby.cz*

Mapa č. 5: Liberální strany zastoupené ve Sněmovně a senátní obvody

Zdroj: *vlastní výpočty na základě www.volby.cz*

Druhou nejpočetnější skupinu představují obvody, kde se sledované skupině kandidátů podařilo jednou získat senátorský mandát. Sem patří skupina volebních obvodů v Praze a nejbližším okolí, dále obvody v severovýchodních Čechách, popřípadě v obvodě krajského města. To jsou příklady Českých Budějovic, Karlových Varů a dvou „plzeňských“ obvodů. Na Moravě se jedná o méně početnou skupinu obvodů: č. 56 Břeclav, č. 62 Prostějov, č. 61 Olomouc, č. 63 Přerov, č. 68. Opava a také č. 74 Karviná. Nejpočetnější je však skupina obvodů, kde jsou

kandidáti menších liberálních stran eliminováni hned v prvním kole, určitou výjimku představuje osm obvodů, kde se jim podaří postoupit do druhého kola. Velká část uvedených jednotek se nachází na Moravě, mimo oblasti větších měst, případně ve spíše periferních oblastech Čech.

9.6 Populistické strany (VV, ANO, Úsvit)

Z hlediska časového srovnání představují novou skupinu politických stran populistické formace, které v poslední době relativně úspěšně oslovují voliče ve volbách do Poslanecké sněmovny. Do této skupiny jsou zařazeny tři politické strany, které ve sledovaném období dokázaly získat zastoupení v Parlamentu. Je to strana Věci veřejné, která po volbách do Poslanecké sněmovny 2010 nejen vstoupila do Sněmovny, ale také společně s ODS a TOP 09 zasedla ve vládě. Její vládní role sice nevydržela ani do konce zkráceného funkčního období (2013), ale i tak strana ve volbách prokázala schopnost oslovit voliče. Dále sem patří strana Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury (později Svoboda a přímá demokracie)³⁴, který svou dráhu celostátně známého politika začal právě z pozice senátora. Třetí populistická strana je ta nejúspěšnější, od roku 2013 vládne ANO, které bylo založeno v roce 2012 Andrejem Babišem. Strana se v prvních volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013 profilovala jako protestní hnutí nespokojených představitelů společnosti (ANO – Akce nespokojených občanů) a v podzimních volbách 2013 dokázala získat více jak 18 % hlasů.

Na rozdíl od předchozích stran se představitelé populistických stran začínají v senátních volbách objevovat se značných zpožděním. S jejich kandidáty se setkáváme až v roce 2010. Průměrné zisky se z nízkých hodnot v letech 2010 a 2012 následně přiblíží skoro k 20 % v letech 2014 a 2016. Rozdílné jsou i další hodnoty, především minima a maxima dosažená v jednotlivých obvodech. Zatímco minima jsou neustále relativně nízká, maxima přesahují v posledních dvou sledovaných volbách 30 %. Ne vždy je však možné najít zástupce této skupiny v každém obvodu³⁵.

Tabulka č. 39: Průměrné zisky kandidátů populistických stran v řádných volbách – I. kolo (%)

	2010	2012	2014	2016
<i>průměr I. kolo</i>	7,06	3,07	19,21	19,54
<i>min I. kolo</i>	1,69	1,31	5,26	2,73
<i>max I. kolo</i>	25,56	5,06	37,02	33,18
<i>StD I. kolo</i>	6,43	1,50	7,74	6,30
<i>N</i>	19	7	27	26

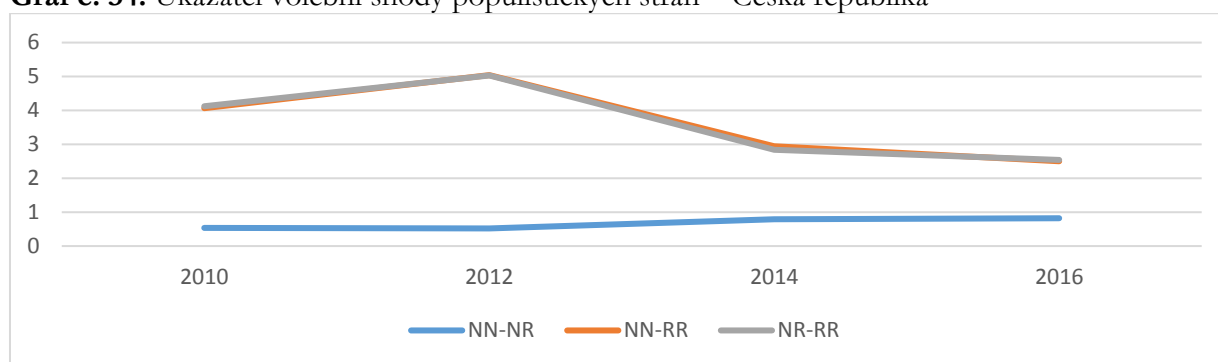
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

³⁴ Strany jsou uváděné pod zkratkou Úsvit (2014) nebo SPD (2016), podle toho k jakému období se o ní hovoří a kdy byl jejím hlavním představitelem Tomio Okamura.

³⁵ V roce 2016 ANO nenasadilo svého kandidáta do obvodu č. 10. Český Krumlov.

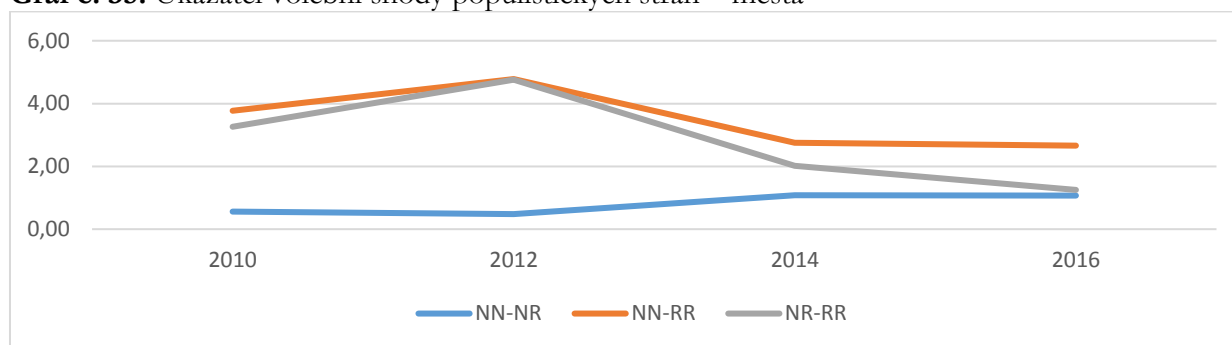
V senátních volbách oslovují populistické strany voliče s různou úspěšností. Trojí index volební shody nám od roku 2010 naznačuje, že voličská podpora byla velice rovnoměrná, bez výraznějších rozdílů. Shoda elektorátu (NN-NR) je nízká, žádné velké rozdíly se zde nedají pozorovat a ve čtyřech letech nedosahovala regionální podpora ve sněmovních volbách výraznějších odchylek. V případě prvního kola senátních voleb se oba zbývající indexy víceméně shodují a jejich hodnoty jsou také poměrně nízké. Proto lze říci, že jejich voličská (ne)odezva je velice rovnoměrná, postrádá výraznější regionální odlišnosti a vychází z obecně homogenního charakteru volebních soutěží v českém prostředí.

Graf č. 34: Ukazatel volební shody populistických stran – Česká republika

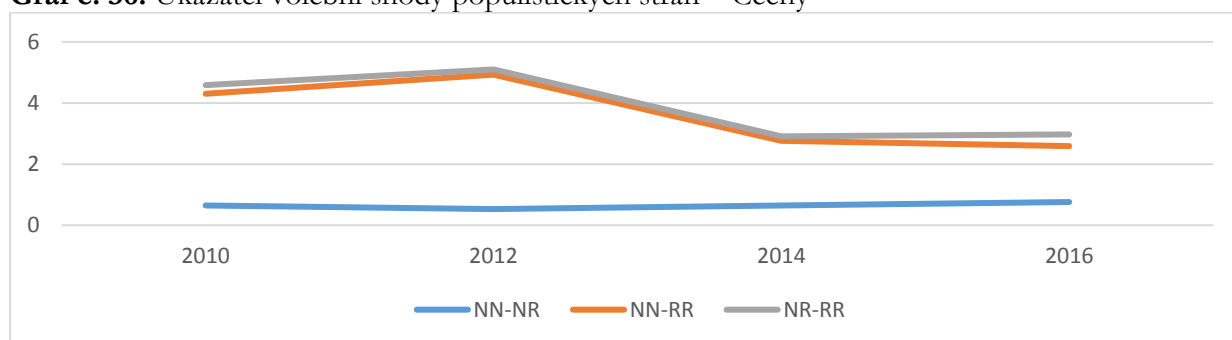
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 35: Ukazatel volební shody populistických stran – města

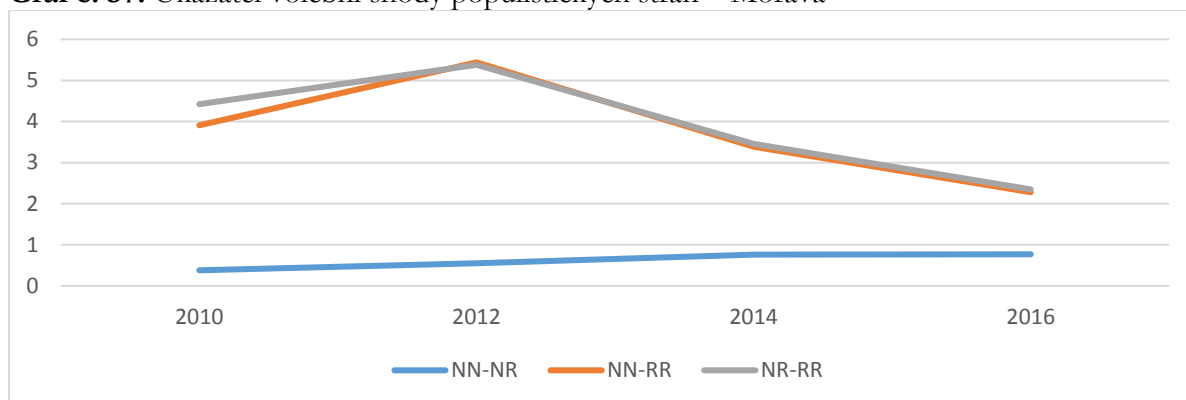
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 36: Ukazatel volební shody populistických stran – Čechy

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

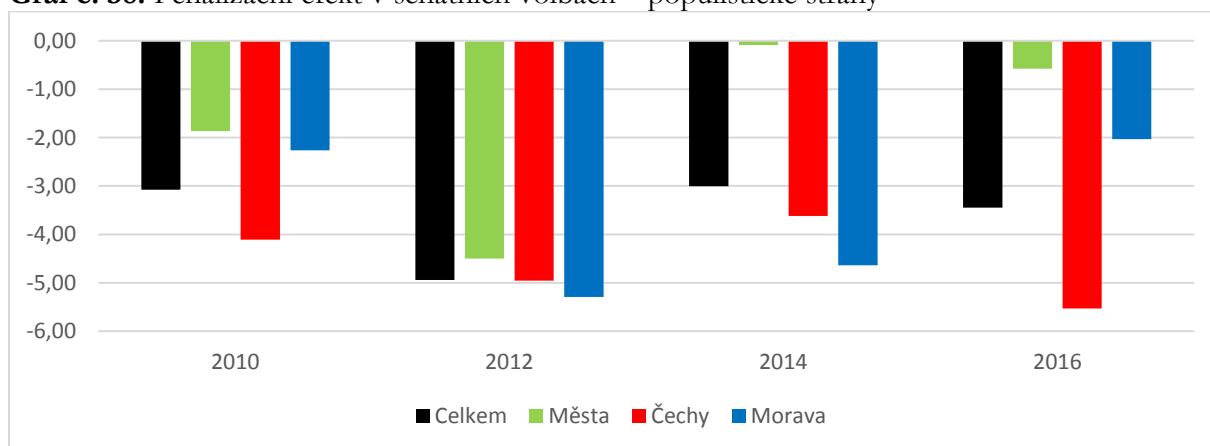
Graf č. 37: Ukazatel volební shody populistických stran – Morava

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Při pohledu na rozdíly voličské podpory v prvním kole senátních voleb a voleb do Poslanecké sněmovny lze říci, že v tomto druhu volební soutěže se strany moc neprosazují, většinou jsou méně podporovány, ale existují zde větší rozdíly. Pokud budeme hodnotit první dvoje volby, kdy ke srovnání slouží volební výsledky VV, nižší podpora je patrná ve všech regionech. Nejen celostátně, ale i v Čechách, na Moravě a v městském prostředí. Pokud se však podíváme na senátní volby v letech 2014 a 2016, tedy v době po nástupu ANO, tak i přes celkově negativní rozdíl na celostátní úrovni je tu dále větší nesoulad. V městském prostředí můžeme najít minimální „ztráty“, zatímco mimo větší městskou zástavbu v Čechách a na Moravě dochází k výraznějším ztrátám.

Graf č. 38: Penalizační efekt v senátních volbách – populistické strany

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Při pohledu na shrnující tabulku č. 40 jsou schopnosti kandidátů populistických stran získat mandát jasnější. Pro korektní hodnocení je potřeba připomenout, že se jedná o porovnání voleb po roce 2010. Proto na srovnatelné hodnocení jako u předchozích politických stran bude nutné si ještě chvíli počkat a podle toho, co přinesou následující volby, bude možné vytvářet širší a obecnější závěry. Zatím je zřejmé, že opakovaný zisk mandátu byl pro populistické kandidáty

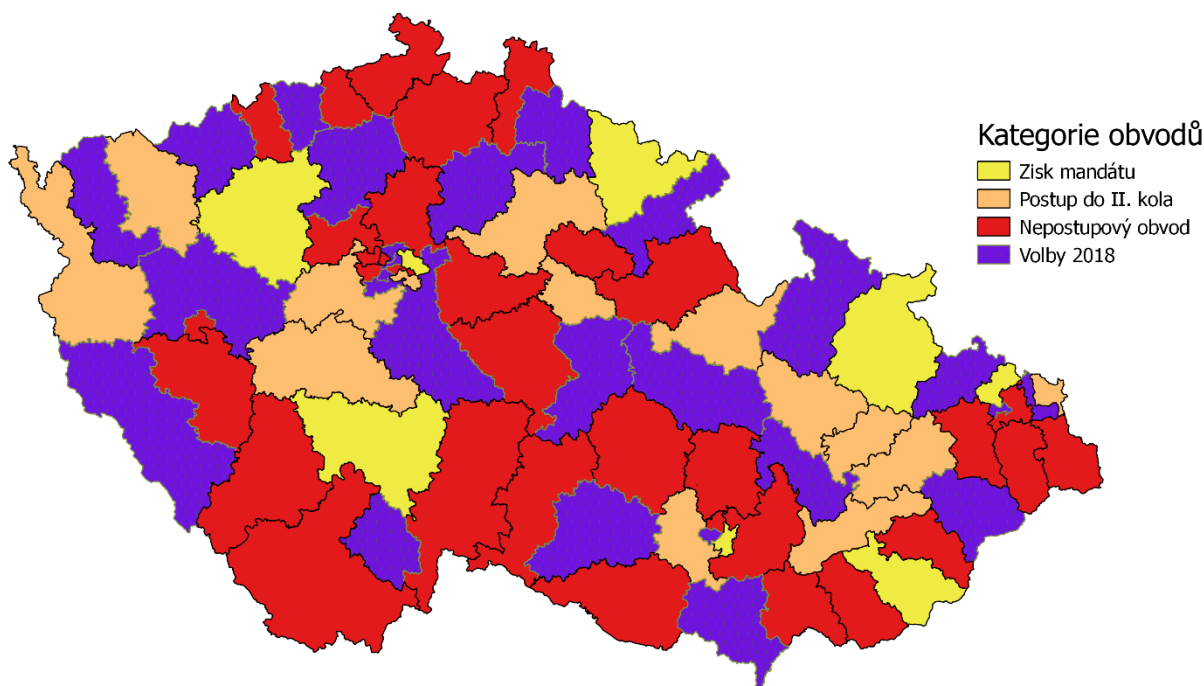
doposud nedosažitelný. Existuje však osm obvodů, kde dokázali jednotliví reprezentanti stran získat senátora. V dalších 14 obvodech je možné najít postup do druhé kola voleb a nakonec v poslední a nejpočetnější skupině došlo k eliminaci v prvním kole voleb.

Tabulka č. 40: Populistické strany a její úspěchy v senátních volbách

Vítěz – bašta	Opakovaný mandát	Mandát jednou	Postup	Eliminace ³⁶
0	0	8	14	39

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Mapa č. 6: Představitelé populistických stran

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Mapa č. 6 zobrazuje rozdělení obvodů podle úspěšnosti populistických kandidátů. Osm senátorů za ANO bylo zvoleno ve všech třech makroregionech dohromady. Zuzana Baudyšová dokázala postoupit do druhého kola voleb a následně vyhrát v Praze, podobně jako Zdeňka Hamousková v obvodě č. 6 Rakovník. Senátorský klub dále rozšiřoval Jiří Hlavatý, který však vzhledem k rozhodnutí z konce roku 2017 nakonec mandát pozbyl. Vedle něj byl v Čechách zvolen Jaroslav Větrovský, který dokázal oslovit potřebný počet voličů v obvodě č. 13 Tábor. K uvedeným senátorům dále patří Jiří Dušek, Ladislav Václavec a Peter Koliba, zvolení v Brně, obvodě č. 64 Bruntál a č. 72 Ostrava. Obvody, které patří do skupiny „postupových“, se dále nacházejí na Moravě, v Čechách i v Praze. Na věrohodné srovnání u této skupiny kandidátů však bude nutné si

³⁶ Do této skupiny je zařazena také skupina 27 obvodů, kde se bude volit v druhé polovině roku 2018, a proto při vyvozování jakýchkoliv závěrů by bylo dobré zohlednit i skutečnost uzavření třetí třetiny voleb, které se konají po nástupu hnutí ANO a stran Tomia Okamury do Poslanecké sněmovny.

počkat do konce roku 2018, kdy proběhnou volby ve zbylé třetině obvodů, kde se naposled volilo v roce 2012, tedy před nástupem ANO a politických stran Tomia Okamury do Poslanecké sněmovny.

9.7 Skupina menších politických stran lokálního a regionálního významu – „různé“

Na rozdíl od voleb do Poslanecké sněmovny se v senátních volbách můžeme častěji setkat s kandidáty politických stran a hnutí, které disponují velice limitovanou podporou a v celostátní politice se vyskytují velice omezeně. Do této skupiny jsou zařazeni kandidáti a následně senátoři, kteří získali více jak 5 % hlasů v prvním kole a nedisponují návrhem ke kandidatuře některé z již dříve uvedených politických stran, které by disponovaly mandáty v dolní komoře Parlamentu. Pro lepší představu do této skupiny patří kandidáti a kandidátky regionalistických stran, Strany zelených mimo roky 2006–2010, podobně i STANu před rokem 2010. Vzhledem k absenci srovnatelného volebního výsledku u těchto politických stran při volbách do Poslanecké sněmovny zde bude chybět zhodnocení prostřednictvím trojího indexu volební shody a analýza bude vycházet čistě jen z porovnání samotných volebních výsledků do Senátu. Při pohledu do tabulky č. 41 jsou v jednotlivých letech patrné rozdílné počty zvolených senátorů s podporou marginální politické strany. Nejvíce jich dosáhlo na mandát v roce 2002 a 2016, kdy v horní komoře zasedlo celkem sedm senátorů z řad menších stran. Bez schopnosti získat mandát byla tato skupina kandidátů v letech 1998, 2000 a 2008. Ve všech třech případech se jednalo o velice výrazný souboj hlavních stran na národní úrovni, ať už to bylo v dobách opoziční smlouvy nebo v době těsných většin v Poslanecké sněmovně po roce 2006. V ostatních případech najdeme počty senátorů menších politických stran spíše nižší, jedná se o dva až čtyři případy.

Tabulka č. 41: Počty senátorů menších a regionálních politických stran

1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
1	0	0	7	4	2	0	3	3	4	7

Pozn. V roce 1996 se rozdělovalo 81 mandátů, v následujících volbách jen 27.

Zdroj: *www.volby.cz*

Při hodnocení volební podpory v prvním kole voleb, včetně celkového počtu kandidátů, můžeme říci, že volební podpora dokázala překročit po šesti letech od prvních voleb i 50 % hlasů. Naopak průměrný výsledek v prvních letech spíše odpovídá ziskům okolo 10 %, případně nižším, později narůstá k 20 %. Minimální hodnoty se pohybují poměrně nízko, většinou se přibližují ke stanovené hranici 5 %, jen v roce 2006 a 2016 jsou minima o zhruba dva procentní body vyšší.

Tabulka č. 42: Průměrné zisky kandidátů menších a regionálních politických stran v řádných senátních volbách – I. kolo (%)

	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
<i>průměr I. kolo</i>	9,25	7,77	11,91	20,77	19,03	16,66	16,55	16,57	19,84	18,35	22,93
<i>min I. kolo</i>	5,21	5,84	5,37	5,86	5,83	7,38	6,27	6,12	5,05	5,51	7,28
<i>max I. kolo</i>	28,47	11,03	22,03	50,83	33,69	39,61	30,09	45,57	41,80	40,79	62,46
<i>StD I. kolo</i>	4,70	1,74	5,90	11,76	9,08	8,02	6,73	10,62	10,98	11,09	15,75
<i>N</i>	42	9	9	23	22	22	22	20	22	21	25

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

U skupiny politických stran nezastoupených v dolní komoře Parlamentu opět můžeme porovnat jejich schopnost prosadit se po úspěšném postupu do druhého kola voleb. Kandidáti většinou regionálních, případně méně významných celostátních stran postupují do druhého kola s docela pestrá skupinou protikandidátů. V městském prostředí je to za dvě desetiletí devětkrát, nejčastěji proti ODS, v menší míře proti ČSSD nebo nezávislým kandidátům. U obou stran si však dokázali podržet pozitivní výsledek, prohru zaznamenala jen Liana Janáčková, kandidátka strany Nezávislí.

Tabulka č. 43: Menší a regionální strany a jejich pozice v druhém kole senátních voleb – města

	ČSSD	KDU-ČSL	KSČM	ODS	Liberální str.	Populisté	NK
2002	–	–	–	2:0	–	–	–
2004	–	–	–	2:0	–	–	–
2006	–	–	–	0:1	–	–	–
2010	0:1	–	–	–	–	–	–
2012	2:0	–	–	–	–	–	–
2016	–	–	–	–	–	–	0:1
Celkem	2:1	–	–	4:1	–	–	0:1

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

V Čechách můžeme najít daleko více případů postupu kandidáta méně významné politické strany, nejčastěji je to proti kandidujícím za ČSSD, dále proti ODS a v jednom případě i proti KDU-ČSL a představiteli populistické strany. Kandidáti regionálních a marginálních stran ve většině případů dokázali zvítězit.

Tabulka č. 44: Menší a regionální strany a jejich pozice v druhém kole senátních voleb – Čechy

Různé	ČSSD	KDU-ČSL	KSČM	ODS.	Liberální str.	Populisté	NK
2002	1:0	1:0	–	–	–	–	0:1
2006	–	–	–	1:1	–	–	–
2008	0:1	–	–	–	–	–	–
2010	2:0	–	–	1:0	–	–	–
2016	2:0	–	–	–	–	1:0	–
Celkem	5:1	1:0	–	2:1	–	1:0	0:1

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Podobně jako v městském prostředí i na Moravě se zástupcům menších stran podařilo postoupit do druhého kola jen v osmi volbách, ale zde to bylo nejčastěji společně s kandidáty KDU-ČSL, kteří všechny souboje prohráli. Podobně tomu bylo i s kandidáty KSČM, ODS a v roce 2002 i proti nezávislému kandidátovi Janu Dřínkovi. Zástupci malých a regionálních stran prohráli jen s kandidátkou ČSSD v roce 2008, kdy neobhájil svůj mandát Josef Novotný, který vystupoval s podporou SNK-ED.

Tabulka č. 45: Menší a regionální strany a druhé kolo senátních voleb – Morava

Různé	ČSSD	KDU-ČSL	KSČM	ODS	Liberální str.	Populisté	NK
2002	–	–	1:0	1:0	–	–	1:0
2004	–	1:0	–	–	–	–	–
2006	–	1:0	–	–	–	–	–
2008	0:1	–	–	–	–	–	–
2014	–	1:0	–	–	–	–	–
2016	–	1:0	–	–	–	–	–
Celkem	0:1	4:0	1:0	1:0	–	–	1:0

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Pro hodnocení jednotlivých kategorií volebních obvodů nám poslouží další tabulka č. 46. Z té je patrné, že v žádném obvodu se marginální stranám nedaří dlouhodobě a jen ve třech případech uspěly opakovaně. Docela početnou skupinu představují obvody se schopností zisku mandátu. Naopak minimum obvodů je charakteristické tím, že zde kandidát menších stran sice postoupí do druhého kola voleb, ale nezíská mandát. Nejpočetnější jsou však případy eliminace, kdy kandidáti obsadí třetí a nižší pozici v kole prvním.

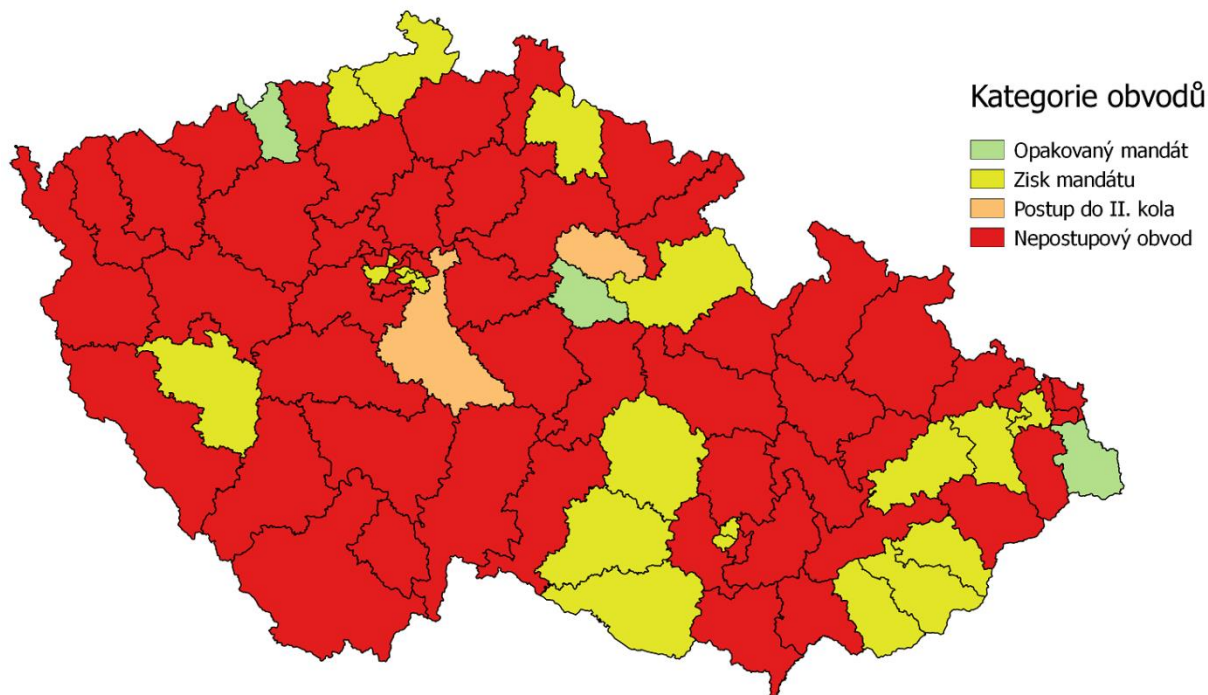
Tabulka č. 46: Kandidáti menších a regionálních stran

Vítěz – bašta	Opakovaný mandát	Mandát jednou	Postup do II. kola	Eliminace
0	3	21	2	54

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Mapa č. 7 ukazuje rozložení obvodů podle úspěšnosti kandidátů této skupiny stran. Opakovaný zisk mandátu lze najít ve volebním obvodě č. 4 Most, kde od roku 2010 dokáže získat potřebnou většinu Alena Dernerová. Podobně je tomu i v obvodě č. 43 Pardubice se senátkou Miluší Horskou a obvodě č. 73 Frýdek-Místek, kde naposled získal mandát Jiří Cieñciala. Další obvody, kde dokážou reprezentanti menších stran uspět, se nacházejí v počtu tří jednotek v Praze. Pět dalších obvodů, většinou při hranicích, se nachází dále v Čechách a zbytek na Moravě, z toho vždy po dvou v Brně a Ostravě.

Mapa č. 7: Představitelé menších a regionálních stran – „různé“

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

9.8 Skupina nezávislých kandidátů, kteří nedisponují žádnou podporou politické strany

Poslední skupinou kandidátů, se kterými se můžeme setkat v senátních volbách (a to na rozdíl od sněmovních voleb relativně často), jsou nezávislí kandidáti, tedy ti, kteří nedisponují podporou žádné politické strany. Patří sem tak následně senátoři, kteří jsou ve volebním seznamu uvedeni bez podpory jakékoliv politické strany, která by za ně v případě zvolení inkasovala finanční příspěvek ze strany státu (zákon č. 424/1991 Sb.)

Při pohledu do tabulky č. 47 lze jasně říci, že skupina nezávislých kandidátů představuje z hlediska celkového počtu zvolených senátorů v jednotlivých letech marginální část. Buďto je senátorem jeden z kandidátů, jako tomu bylo mezi lety 1996–2002, případně ještě v roce 2006, 2012 a 2016, nebo žádný. I z pohledu jednotlivých obvodů nelze říci, že by existovala nějaká menší skupina v konkrétní lokalitě. V sedmi volebních obvodech dokázali kandidáti získat mandát, případně ve třech obvodech postoupit do druhého kola. Ostatní případy jsou ve skupině, která není schopna získat dostatek hlasů ani na postup do druhého kola.

Tabulka č. 47: Nezávislí kandidáti a druhé kolo senátních voleb

Rok	Duel	Obvod	Region
1996	NK/ODS	č. 4 Most	Čechy
1998	ČSSD/NK	č. 4 Most	Čechy
2000	ČSSD/NK	č. 11 Domažlice	Čechy
2002	Různé/NK	č. 51 Žďár nad Sázavou	Morava

2006	ODS/NK	č. 23 Praha	Města
2006	NK/NK	č. 5 Chomutov	Čechy
2012	NK/ČSSD	č. 44 Chrudim	Čechy
2016	NK/Různé	č. 70 Ostrava	Města

Zdroj: *www.volby.cz*

Tabulka č. 48: Počty nezávislých kandidátů zvolených do Senátu

1996	1998 ³⁷	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
1	1	1	1	0	1	0	0	1	0	1

Pozn. V roce 1996 se rozdělovalo 81 mandátů, v následujících volbách jen 27.

Zdroj: *www.volby.cz*

Tabulka č. 49: Nezávislí kandidáti a jejich schopnost získat mandát v Senátu

Vítěz – bašta	Opakovaný mandát	Mandát jednou	Postup do II. kola	Eliminace
0	0	7	3	71

Zdroj: vlastní výpočty na základě *www.volby.cz*

Samotná schopnost nezávislých kandidátů získat mandát bez podpory jakékoliv strany je docela nízká. Nejvíce se jich o voličskou přízeň ucházelo hned v prvních volbách, později to bylo v roce 2000. Po roce 2012 jejich počet klesá. Průměrná podpora dokáže opakovaně překročit 10 %, ale maximální zisky dosahovaly svých nejvyšších hodnot do roku 2006.

Tabulka č. 50: Průměrné zisky nezávislých kandidátů v senátních volbách – I. kolo (%)

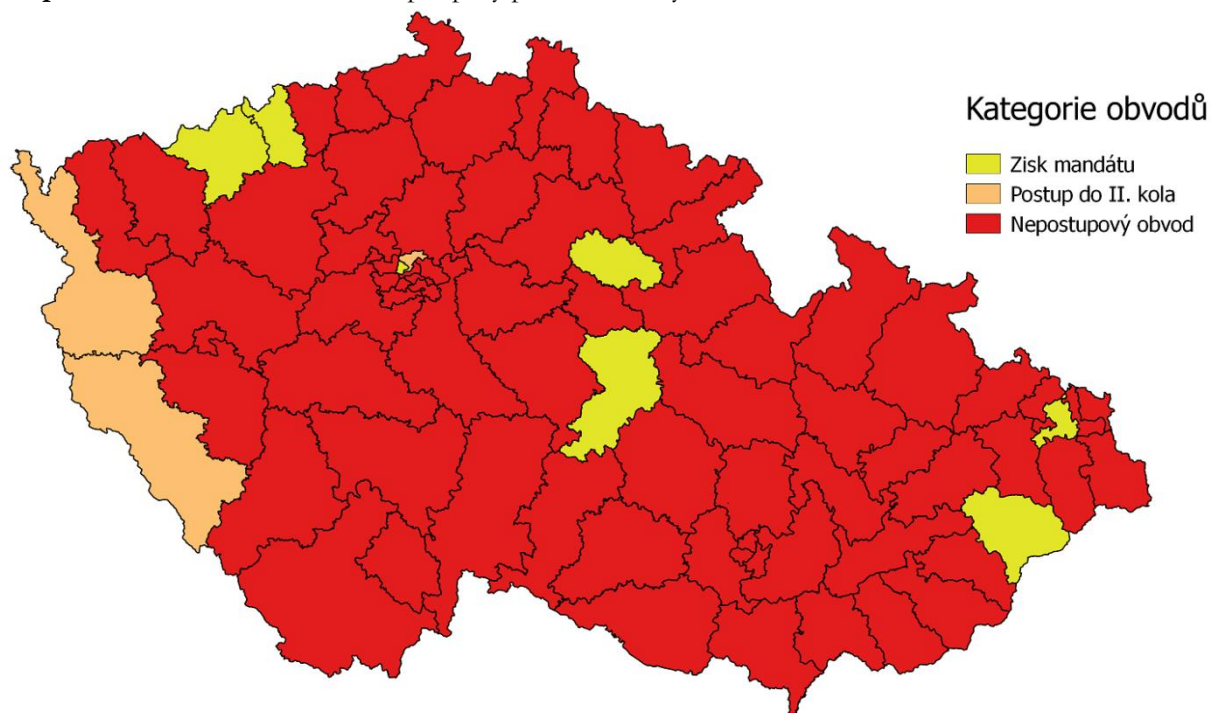
	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
<i>průměr I. kolo</i>	10,42	14,55	14,51	13,41	11,93	12,96	11,90	11,21	8,25	11,07	10,42
<i>min I. kolo</i>	1,39	4,83	2,36	2,62	8,04	1,99	5,28	7,26	6,65	10,32	5,39
<i>max I. kolo</i>	26,34	23,34	37,44	27,77	16,93	27,22	22,03	16,66	9,86	11,83	15,44
<i>StD I. kolo</i>	6,39	5,45	9,28	8,28	3,30	8,73	6,75	3,98	1,28	0,75	5,03
N	35	8	16	9	7	6	4	3	6	2	2

Zdroj: vlastní výpočty na základě *www.volby.cz*

Mapa č. 8 ukazuje oblasti se zvoleným nezávislým kandidátem. Do této úzké skupiny se zařadily obvody na okraji Ústeckého kraje č. 5 Chomutov a č. 4 Most, kde získal v roce 2006 mandát Petr Skála a v roce 1996 Richard Falbr. Dále obvod č. 27 Praha 1, zastoupený senátorem Václavem Fischerem, č. 45 Hradec Králové, kde v roce 2002 uspěl Karel Barták, a také č. 77 Vsetín se zvoleným senátorem Jaroslavem Kubínem a č. 70 Ostrava, kde našel potřebnou podporu Zdeněk Nytra. Jsou tu zastoupeny obvody mimo typické venkovské prostředí, které svým charakterem patří do skupiny spíše městských obvodů. Výjimku zde představuje Vsetín a Chrudim. Postupové obvody se dále nacházejí na periferii na západě Čech nebo v Praze. V drtivé většině ostatních obvodů jsou nezávislí kandidáti eliminováni v prvním kole voleb.

³⁷ Zde je uveden Václav Fišer, nezávislý kandidát zvolený v doplňovacích volbách v Praze.

Mapa č. 8: Nezávislí kandidáti bez podpory politické strany

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

10. Vládní shoda aneb proměna většiny horní komory ve srovnání s Poslaneckou sněmovnou

Předchozí pasáže popisovaly, jakou zhruba získávají kandidáti jednotlivých stran podporu, jak se jejich podpora liší ve volbách do Poslanecké sněmovny a Senátu a jaký je charakter druhé kola, které nakonec vede k zisku senátorského mandátu. Od toho se následně odvíjí i průběh legislativního procesu, na němž se Senát podílí. Mediální výstupy často budí dojem, že většina ve volbách do Poslanecké sněmovny automaticky opravňuje vzniklou exekutivu k realizaci preferované politiky. Zda tomu tak je, ale záleží kromě dosažené většiny v Poslanecké sněmovně i na politickém složení Senátu, na což se v mnoha případech zapomíná.

Úspěšná vláda se v parlamentním režimu opírá o svou většinu na půdě voleného sboru, a to jak Poslanecké sněmovny, tak i Senátu. Při hodnocení vládní úspěšnosti a schvalování jednotlivých zákonů v Parlamentu se ale pozornost zaměřuje na samotnou Poslaneckou sněmovnu, Senát již zůstává v pozadí. Přitom je to právě horní komora, která v celé řadě případů³⁸ musí vyslovit s navrhovaným zákonem souhlas. Proto je přínosné sledovat, jak se k některým zákonům prosazeným na sněmovní půdě staví jejich kolegové v Senátu. Je pravděpodobné, že vládní poslanci budou hlasovat pro vládní návrhy, zatímco opoziční naopak. Podobně by tomu mělo být i v Senátu, i když politická praxe je někdy jiná. Existují případy, kdy pro některé novelizace hlasují poslanci např. ČSSD, ODS, KDU-ČSL, ale jejich kolegové v Senátu jsou jiného názoru a hlasují proti nim.

Následující kapitola představí proměnu vládních většin od roku 1996, tedy to, jak se vzájemně shodovala, případně odlišovala skupina „většinových“ vládních poslanců a senátorů. Ke změnám, a to někdy i významným, vzhledem k dvouletému volebnímu cyklu Senátu docházelo poměrně často. Tabulka č. 51 shrnuje základní informace o shodě senátní většiny a vládní koalice či strany. V prvních dvou letech je možné najít shodu mezi složení vládní koalice a současně i většiny v Senátu, která s krátkou pauzou v první polovině roku 1998 dále pokračuje do roku 2000.

Od tohoto momentu nastává šestileté období, kdy vládní koalice nedisponuje senátní většinou. Až po volbách v roce 2006 opět nastává kratší, už jen čtyřleté období shodných většin v dolní i horní komoře.

³⁸ Jedná se především o změnu Ústavy, zákon o volbách do Parlamentu ČR č. 247/1995, mezinárodní smlouvy, podle čl. 39/4 třípětinovou většinou všechny ústavní zákony a taktéž dává souhlas k ratifikaci mezinárodní smlouvy uvedené v čl. 10a odst. 1, tedy přistoupení k (vystoupení z) EU. Prostá většina je pak nutná k souhlasu s ratifikací mezinárodních smluv podle čl. 10, specifikovaných v čl. 49 Ústavy: „K ratifikaci mezinárodních smluv v oblasti: a) upravujících práva a povinnosti osob, b) spojeneckých, mírových a jiných politických, c) z nichž vzniká členství České republiky v mezinárodní organizaci, d) hospodářských, jež jsou všeobecné povahy, e) o dalších věcech, jejichž úprava je vyhrazena zákonu, je třeba souhlasu obou komor Parlamentu.“

Tabulka č. 51: Shoda vládní koalice a většiny v Senátu

Roky	Vládní koalice	Počet hlasů v Senátu	Pozice
1996–1998	ODS/ODA/KDU-ČSL (semiúřednická vláda) ³⁹	Většina 53 Menšina	Shoda Opozice
1998–2000	ČSSD (ODS)	Většina 49	Shoda
2000–2002	ČSSD (ODS)	Menšina 37	Opozice
2002–2004	ČSSD/KDU-ČSL/US	Menšina 22	Opozice
2004–2006	ČSSD/KDU-ČSL/US	Menšina 25	Opozice
2006–2008	ODS/KDU-ČSL/SZ	Většina 52	Shoda
2008–2010	ODS/KDU-ČSL/SZ (úřednická vláda) ⁴⁰	Většina 43	Shoda Shoda
2010–2012	ODS/TOP 09/VV	Menšina 30	Opozice
2012–2014	ODS/TOP 09/LIDEM ČSSD/ANO/KDU-ČSL	Menšina 15 Většina 54	Opozice Shoda
2014–2016	ČSSD/ANO/KDU-ČSL	Většina 49	Shoda

Zdroj: *www.volby.cz*

Především mezi lety 2006 a 2008 se tehdejší ministerský předseda mohl spolehnout na svou vlastní stranickou většinu v Senátu, protože ODS obsadila 41 mandátů. Podobná situace nastala po roce 2012, kdy senátorský klub ČSSD dosáhl počtu 45 členů, tedy za celou dobu existence Senátu nejpočetnějšího zastoupení jedné strany. ODS na druhou stranu po obnovení vládní role v roce 2010 vstupovala do pozice, kdy většinu v horní komoře kontrolovala opozice. Naopak, podobně jako ODS vstupovala do vládní role v roce 2006 se silným senátorským klubem, od roku 2013 se mohla ČSSD a její vládní partneři opřít o početnou většinu v horní komoře. Z uvedeného tedy plyne, že při úspěšné obhajobě vládní role, jako tomu bylo u ČSSD v roce 2002 a ODS v roce 2010, představuje většina na půdě Senátu nepříznivou okolnost, která může znepříjemňovat úspěšnou realizaci vládní politiky.

Jak ale ve skutečnosti dokáže Senát „vzdorovat“ Poslanecké sněmovně? Za dvacetiletou existenci Senátu bylo jeho zamítavé stanovisko přehlasováno v dolní komoře ve skoro 60 % případech, ovšem v období první rozdílné většiny se jednalo jen o zhruba 38 %. Podobně i v následujících letech se poměr odlišoval, přičemž nejvíce přehlasovaných usnesení Senátu je možné najít mezi lety 2002–2004. V ostatních obdobích jich bylo méně. Zároveň je ale potřeba zopakovat, že ani shodné většiny obou komor automaticky nezaručují rozhodování Senátu ve shodě s Poslaneckou sněmovnou (Just 2106).

³⁹ Jednalo se o vládu, kde zasedala skupina ministrů ODA, KDU-ČSL, US a nestraníci.

⁴⁰ Jednalo se o vládu, kde zasedala skupina ministrů navržených ODS, ČSSD a SZ.

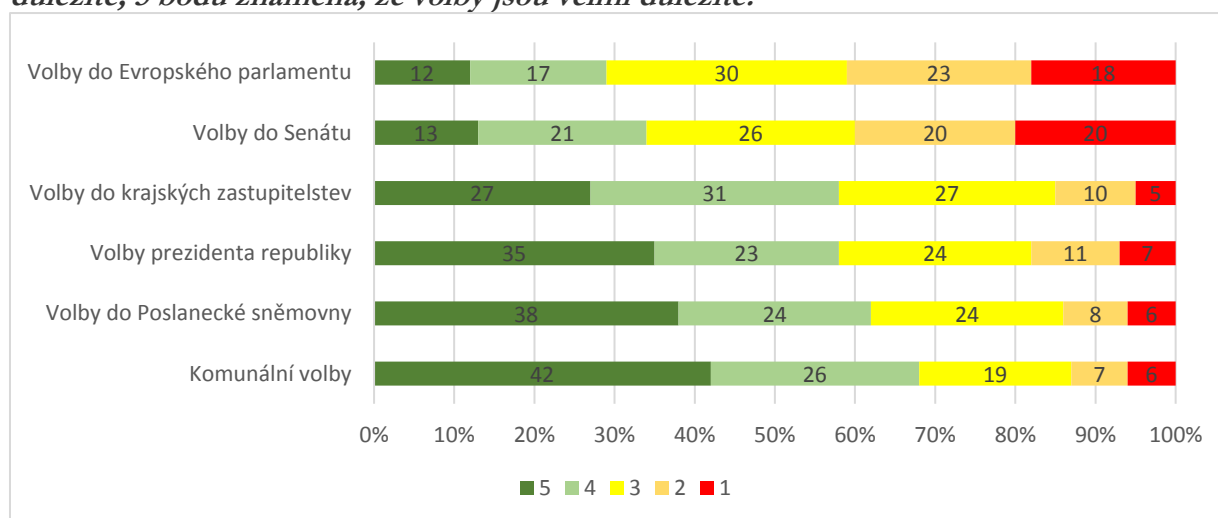
11. Volební účast a senátní volby

Volební účast je nedílnou součástí studií pojednávajících o volbách a jejich výstupech. Nechybí proto ani v tomto případě, kdy bude hodnocena podobně jako samotné volební výsledky. Senátní volby jsou v českém prostředí často řazeny do skupiny „druhořadých voleb“ právě na základě nižší volební účasti než ve volbách sněmovních. Jak to ale skutečně se samotnou volební účastí je?

Jak jsou vůbec senátní volby v českém prostředí vnímány ze strany voličů? Pro lepší náhled na jejich hierarchii z pohledu subjektivní výpovědi voličů můžeme použít výsledky výzkumu, který publikovala agentura STEM na začátku roku 2012. V tomto šetření měl dotazovaný označit na škále od 1 do 5, jak důležité jsou pro něj jednotlivé druhy voleb, se kterými se můžeme v českém prostředí setkat. Při tomto srovnání vyšlo, že senátní volby považuje za důležité, případně spíše důležité jen 33 % dospělé populace, při zahrnutí prostřední kategorie dotázaných v tabulce se dostaneme na podíl blížící se 60 %, což je však v reálu zatím nedosažená hladina voličské participace.

Tabulka č. 52: Důležitost vnímání jednotlivých typů voleb v České republice

„Jak jsou podle Vašeho názoru obecně důležité jednotlivé volby? Ohodnot'te, prosím, následující typy voleb pomocí pětibodové stupnice, kde 1 bod znamená, že volby jsou málo důležité, 5 bodů znamená, že volby jsou velmi důležité.“

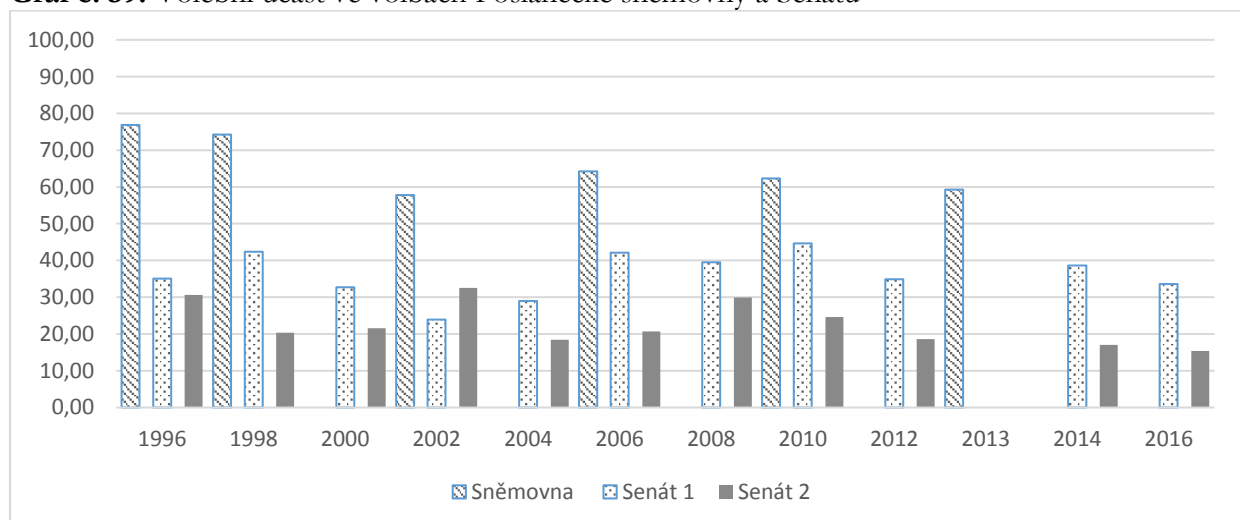
Zdroj: STEM, Trendy 1/2012, 1 258 respondentů starších 18 let

Do dnešní doby byla volební účast v senátních volbách předmětem několika studií, jejichž autoři (Kouba 2015; Lebeda 2011, 2016) došli k následujícím závěrům. Prvním a asi nejdůležitějším předpokladem pro vyšší volební účast je souběžné konání voleb, tedy situace, kdy jsou senátní volby organizovány společně s volbami komunálními, případně krajskými. Výjimku v tomto roce

činí rok 2002, kdy se koná souběžně s komunálními volbami až druhé kolo voleb senátních, a právě zde je možné zaznamenat vyšší volební účast. Dále volební účast v druhém kole (která je však stále jedna z nejnižších mezi různými typy voleb) zvyšuje i těsný výsledek prvního kola voleb a podobně i polarizace volební soutěže. Čím jsou pozice kandidátů v druhém kole bližší, tím více se snižuje i samotná volební účast. Podobně k nižší volební účasti pomáhá i koncentrace volební soutěže, kdy se volič cítí „unaven“ častější docházkou do volební místnosti. Zajímavostí je také přítomnost kandidáta KSČM, který vede k vyšší volební participaci a snadnějšímu vítězství jeho protikandidáta. Tomáš Lebeda také upozorňuje na slabší efekt „obhájce mandátu“, kdy skutečnost, že politik je již ve výkonu funkce, nemá příliš velký vliv na volební účast, případně na jeho znovuzvolení (Lebeda 2011).

Graf č. 39 porovnává volební participaci v senátních a sněmovních volbách a ukazuje na rozdíly mezi nimi. Zatímco v případě voleb do Poslanecké sněmovny se podíl voličů účastnících se hlasování pohyboval nejdříve nad 70 % a později klesl na hodnotu okolo 60 %, u prvního kola senátních voleb se jedná o podíl dosahující okolo 40 %, případně méně. Za minimum lze považovat rok 2002, kdy se prvního kola účastnilo necelých 24 % voličů zapsaných ve voličských seznamech. Při pohledu do tabulky č. 53 je patrné, že od roku 1996, kdy se v prvním kole voleb dostavila k hlasování zhruba třetina zapsaných voličů, byla volební účast nejvyšší (44,13 %) v roce 2010, naopak nejméně (jen 24,12 %) voličů přišlo právě v roce 2002. U druhého kola můžeme dále sledovat pokles podílu hlasujících, který se navíc postupně snižuje. Po roce 2010 se dostal pod 20 % voličů zapsaných ve volebních seznamech a v poslední trojici sledovaných voleb se v druhém kole nikdy nad 20 % nedostal.

Graf č. 39: Volební účast ve volbách Poslanecké sněmovny a Senátu

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Pro podrobnější pohled na vývoj volební účasti je možné porovnat ukazatele shrnuté také v tabulce č. 53. K nejnižšímu průměrnému poklesu mezi prvním a druhým kolem došlo při prvních senátních volbách v roce 1996, kdy účast klesla o cca 4 % (v roce 1996 se vyskytlo několik málo obvodů, kdy došlo k – zanedbatelnému – nárůstu účasti). V roce 1998 byl propad o poznání větší, (téměř 22 p.b.), k takto velkému propadu došlo i v letech 2006 (20,6 p.b.) a 2010 (19,6 p.b.). Ve zbylých případech se propad pohyboval na úrovni 10 p.b. (v roce 2000 šlo o 12,1 p.b., v roce 2004 o 10,1 p.b. a v roce 2008 o propad 9,8 p.b.). Pokles hlasujících v druhém kole se odráží i na samotných výsledcích. Zatímco ve většině případů dochází k (alespoň) mírnému nárůstu podpory postupujících kandidátů (a druhého kola se tedy neúčastní pravděpodobně především voliči neúspěšných kandidátů, pro které není přijatelný ani jeden z postupujících), lze vysledovat i případy, kdy dochází k poklesu podpory postupujících kandidátů (zejména to platí pro rok 2006). V některých případech dochází dokonce k tak razantnímu poklesu, že zvítězí kandidát, jehož absolutní zisk v druhém kole je menší než absolutní zisk protikandidáta v kole prvním (tzn. že se druhého kola neúčastní ani všichni ti, kteří v prvním kole pro daného kandidáta hlasovali). Takových případů jsme zaznamenali celkem šest, z toho čtyři v roce 2006 a dva v roce 2012.⁴¹

Tabulka č. 53: Průměrná volební účast, minima, maxima v řádných senátních volbách (%)

	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
<i>průměr I. kolo</i>	34,91	42,29	33,63	24,12	28,29	41,94	39,48	44,13	34,71	38,58	33,45
<i>průměr II. kolo</i>	30,36	20,34	21,51	32,49	18,17	21,38	29,84	24,56	18,61	16,71	15,97
<i>min I. kolo</i>	20,89	31,45	25,13	15,87	19,50	27,31	32,81	29,63	27,25	36,94	25,81
<i>max I. kolo</i>	49,72	52,25	39,98	37,45	35,32	49,67	47,30	51,74	42,85	47,26	39,9
<i>min II. kolo</i>	16,69	14,08	12,84	21,16	13,46	14,46	24,07	15,73	10,43	10,45	11,78
<i>max II. kolo</i>	40,94	31,75	30,21	43,03	28,86	42,23	38,31	30,30	29,78	21,26	25,81
<i>StD I. kolo</i>	5,50	6,19	3,58	4,21	3,66	5,77	4,02	4,84	4,17	4,89	3,30
<i>StD II. kolo</i>	5,03	4,12	4,16	4,10	3,62	5,36	3,06	3,44	4,63	3,06	3,26

Zdroj: www.volby.cz

V tabulce č. 54 zobrazující volební účast v doplňovacích volbách do Senátu je dále dobře vidět, že dosahuje minimální úrovně. K nejnižším hodnotám dokázal počet voličů účastnících se hlasování klesnout v prvním kole na 15 % zapsaných voličů. Nejvyšší podíl hlasujících je možné zaznamenat v případě doplňujících voleb v Praze v roce 1999, kdy se do volebních místností dostavila přibližně třetina zapsaných. Jednoznačně nejnižší hodnotu 8,75 % můžeme najít

⁴¹ V roce 2006 se jedná o obvody č. 35 č. 38, č. 44, č. 50. V roce 2012 jsou to obvody č. 8 a č. 14.

v druhém kole v roce 2014. Jednalo se o volební obvod v Praze, kde získala mandát kandidátka Strany zelených Ivana Cabrnchová, která disponovala také podporou ČSSD.

Tabulka č. 54: Volební účast, minima, maxima v doplňovacích volbách (% volební obvod)

	1999 ⁴²	2003 ⁴³	2004 ⁴⁴	2007 ⁴⁵	2011 ⁴⁶	2014 ⁴⁷	2017 ⁴⁸	2018 ⁴⁹
<i>průměr I. kolo</i>	33,70	17,57	17,61	10,92	23,32	19,57	12,00	22,90
<i>průměr II. kolo</i>	–	11,41	16,26	9,73	17,63	12,56	–	59,43
<i>min I. kolo</i>	–	16,69	19,50	–	–	15,80	–	–
<i>max I. kolo</i>	–	18,44	20,00	–	–	23,33	–	–
<i>min II. kolo</i>	–	14,01	10,27	–	–	8,75	–	–
<i>max II. kolo</i>	–	15,21	12,56	–	–	16,36	–	–

Zdroj: www.volby.cz

Zajímavé je také sledovat vzájemnou souvislost volební účasti v druhém kole a rozdílu mezi ziskem prvního a druhého postupujícího (tabulka č. 55). Uvedený krok tak má za úkol poukázat na možný mobilizační potenciál těsného výsledku pro druhé kolo voleb.

Tabulka č. 55: Vzájemná souvislost těsnosti výsledku prvního a druhého postupujícího a volební účasti v II. kole voleb (N = 350)

r	0,199
---	-------

Hodnota korelačního koeficientu nenaznačuje, že by zde existovala nějaká větší vazba mezi těsným výsledkem v prvním kole a volební účastí v druhém kole. Není tedy možné říci, že by vyrovnaný výsledek postupujících kandidátů vedl k výrazně vyšší volební účasti, jak uvádí předchozí studie z jiného prostředí (Downs 1957; Fauvelle-Aymar a Francois 2006). Spíše naopak, nižší rozdíly ve volebním výsledku mírně napovídají i nižší volební účast.

⁴² Jedná se o jednu volbu v obvodu č. 17 Praha 1, kde se konalo jen jedno kolo a vyhrál je hned v prvním kole nezávislý kandidát Václav Fischer. Volby se konaly z důvodu náhlého úmrtí senátora Václava Bendy.

⁴³ V roce 2003 se konaly doplňující volby ve dvou obvodech – č. 12 Strakonice a č. 58 Brno. V obou případech se jednalo o volby, kde se nahradili dosavadní senátoři (Pavel Rychecký a Dagmar Lastovecká), kteří se stali soudci Ústavního soudu.

⁴⁴ Doplňovací volby se uskutečnily, protože dosavadní senátoři (Železný a Zieleniec) se stali poslanci Evropského parlamentu.

⁴⁵ Nezávislý senátor Petr Skála ukončil svůj mandát v obvodu č. 5 Chomutov na základě zdravotních komplikací, a po relativně krátké době se tak konaly doplňující volby.

⁴⁶ Na základě úmrtí Jiřího Dienstbiera st. se konaly doplňovací volby v senátním obvodu č. 30 Kladno, které vyhrál jeho syn Jiří Dienstbier ml.

⁴⁷ Rok 2014 byl na senátní volby velice pestrý, neboť vedle regulérních voleb ve 27 obvodech se ještě konaly doplňkové volby v Praze (obvod č. 22), protože senátor Štětina se stal poslancem Evropského parlamentu, a na Zlínsku (obvod č. 80), kde se hledala náhrada za Tomia Okamuru, který zasedl v dolní komoře Parlamentu.

⁴⁸ Doplňovací volby se uskutečnily v lednu 2017 a na začátku ledna 2018. V prvním případě na základě výsledků soudního sporu ohledně zvolení Aleny Dernerové a dále v již popisovaném volebním obvodu Trutnov č. 39.

⁴⁹ Poslední doplňovací volby se uskutečnily v lednu 2018, kdy se o uvolněný mandát Jiřího Hlavatého opět ucházel sám Jiří Hlavatý, který však nedokázal ve druhém kole oslovit potřebný počet voličů. Vysoká volební účast vychází ze souběhu senátních a prezidentských voleb.

Pro lepší představu o podobě druhého kola voleb rozděluje tabulka č. 56 rozdělující kandidáty do několika skupin. V níže uvedených sloupcích můžeme sledovat rozdíl ve volební účasti v druhém kole voleb podle toho, zda postupují kandidáti z vládních, opozičních, případně ostatních politických stran. Zvláště jsou uvedeni kandidáti KSČM, abychom mohli posoudit, zda a do jaké míry platí pravidlo, že jejich přítomnost v druhém kole zvyšuje volební účast. Otázkou zde zůstává, jak naložit s pozicí ODS v době opoziční smlouvy mezi lety 1998–2002. ODS v tomto období uzavřela dohodu, na základě které mohla vzniknout jednobarevná a menšinová vláda ČSSD, ale vzhledem k samotnému fungování vlády, hlasování na půdě Poslanecké sněmovny a spolupráci s dalšími stranami se jedná spíše o stranu opoziční, která jen na základě politických dohod přišla o pozici výrazného vládního kritika. Jednoduše řečeno, ODS je sice formálně opoziční stranou, ale představitelé Čtyřkoalice ji v kritice vlády výrazně zastíňují (Kopeček 2015). I přes popsanou situaci bude ODS zařazena v letech 1998–2002 do skupiny opozičních stran, protože to více odpovídá jejímu chování při hlasování v Poslanecké sněmovně.

V momentu, kdy postupují do druhého kola voleb dva kandidáti vládní a opoziční politické strany, se volební účast ve srovnání s celostátním výsledkem pohybuje na stejné, případně vyšší úrovni. K poklesu dochází jen ve čtyřech případech mezi lety 2002–2008, ale vždy se jedná jen o několik málo procentních bodů. Naopak nadprůměrných výsledků dosahuje volební účast v druhém kole, nejvíce v roce 2012 a v roce 2000. Jedná se ale oproti průměru o rozdíl o dva a půl, respektive necelé čtyři procentní body.

Druhá skupina kandidátů v druhém kole, kdy jsou zastoupeni dva vládní kandidáti, vede ve většině případů k poklesu podílu hlasujících voličů. Nejvíce je to patrné v roce 2010, kdy proti sobě v Praze kandidují představitelé TOP 09 a ODS, o něco nižších hodnot dosahují roky 1996 a 2012. Současně je však nutné říci, že v některých volebních letech vůbec nedojde k postupu dvou kandidátů vládních stran (v letech 1998–2000 je to i technicky nemožné). V případě, že postupují do druhého kola dva opoziční kandidáti, což se stalo jen v letech 1998 a 2000, jsou patrné jak poklesy, tak i nárůsty hladiny volební účasti. Vzhledem k fungování opoziční smlouvy je však otázkou, zda se nejedná z pohledu voliče spíše o charakter druhého kola v rozložení vláda/opozice, protože postupující byli představitelé ODS a Čtyřkoalice.

Zajímavým prvkem v druhém kole voleb je již zmiňovaná přítomnost kandidátů KSČM. V dalším sloupečku je patrné, že můžeme být svědky jak vyšší, tak i nižší volební účasti v druhém kole voleb, přičemž nejvyšších rozdílů se dosahuje okolo tří až čtyř procentních bodů

Poslední ukazatel v tabulce č. 56 zobrazuje podíl voličů, kteří se účastní hlasování v momentu, kdy postupuje nezávislý kandidát nebo kandidát regionální, případně reprezentant marginální politické strany či jiné části politického spektra. U této skupiny kandidátů vidíme spíše nárůst

volební účasti, a to nejvíc v letech 2002 a 2006, kdy rozdíl proti celkové volební účasti přesáhl dva procentní body. Z poklesu byla jednoznačně hodnota nejnižší hned na začátku v roce 1996, kdy rozdíl přesáhl čtyři procentní body.

Tabulka č. 56: Rozdíl oproti celostátní hladině volební účasti – II. kolo (%) (jen řádné volby)

	Vládní/opoziční	Vládní/vládní	Opoziční/opoziční	KSČM	NK + Různé
1996	1,24	-2,23	–	-4,16	-4,19
1998	1,46	–	2,2 ⁵⁰	1,57	-1,55 ⁵¹
2000	2,45	–	-1,81	2,34	-1,88
2002	-0,34	4,88 ⁵²	–	-3,87	2,33
2004	-0,67	–	–	0,97	0,94
2006	-0,03	–	–	0,78	2,23
2008	-0,03	–	–	3,19	-0,93
2010	0,85	-4,29 ⁵³	–	–	0,19
2012	3,74	-2,93	–	-1,97	0,56
2014	0,15	-0,41	–	–	1,31
2016	1,61	-0,51	–	-1,72	0,13

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

⁵⁰ Ve všech devíti případech jde o kandidáta Čtyřkoalice a proti němu ODS.

⁵¹ Je to případ, kdy proti sobě jdou Richard Falbr, již plně za ČSSD, a nezávislý kandidát Wiess.

⁵² Je to jeden případ, kde proti sobě jdou KDU a ČSSD ve volebním obvodu Vyškov (Bárek/Adamec)

⁵³ A zde je to čtyřikrát TOP 09 proti ODS.

12. Náměty na úpravu – reformu?

Součástí některých odborných textů pojednávajících o volbách do dolní komory Parlamentu v českém prostředí jsou různé úvahy o tom, jak by mohla Poslanecká sněmovna vypadat v případě úpravy volebního zákona. Motivací jsou většinou problémy spojené se sestavováním vládní (těsné) většiny na půdě Poslanecké sněmovny, která je v českém prostředí s různou intenzitou přítomná od roku 1996. Z velké části to jsou úvahy, které jsou zaměřeny na zvýšení akceschopnosti voleného tělesa a snadnější vytvoření vládní většiny s omezením stranické fragmentace. U senátních voleb jsou podobné výpočty a úpravy spíše omezené, ale i tady lze uvažovat o reformě, např. v podobě odstranění druhého kola voleb. Senátní volby by se tak staly jednokolovými, odpadly by organizační starosti s druhým kolem a snížila by se finanční náročnost. Senátor a jeho zvolení by bylo výrazně levnější, náklady by vlastně byly jen minimální, protože řádné volby se konají vždy souběžně s volbami komunálními nebo krajskými. Zároveň by se tím vyřešil problém nízké legitimacy druhého kola, kterého se účastní jen malá část voličů. Zvolený senátor by se tak opíral o vyšší legitimitu pramenící z prvního kola, kde je volební účast vyšší.

Jak by ale takové volební výsledky vypadaly? Pokud se podíváme na tabulku č. 57, můžeme porovnat, kdo by na takové změně mohl vydělat, a pro koho by taková změna naopak představovala hrozbu v podobě nižšího zastoupení v horní komoře. Výpočty ale pochopitelně ilustrují pouze mechanický dopad podobné změny, nemohou reflektovat případnou změnu strategií voličů ani kandidátů.

Je zřejmé, že v tomto modelu by zpočátku trčila zejména ČSSD, která by v roce 1996 nedokázala získat v prvním kole ani jedno první místo, naopak ODS by na takové úpravě výrazně posílila. S postupem času se ovšem situace mění a od roku 2008 by ČSSD vítězila. Rozdíly oproti skutečným výsledkům jsou však nízké, jedná se o jednoho nebo dva senátory a strana by na takové úpravě výrazně neprodělala ani nezískala. Výrazný rozdíl mezi prvenstvím v prvním kole a ziskem mandátů v druhém kole se u ODS po roce 1996 postupně snižuje. I když tedy ODS v přepočtu na modelové změně volebního systému celkově vydělává, po roce 2010 by pro ni už změna zásadní výhodu neznamenal. V roce 2006 je ještě možné zaznamenat rozdíl sedmi míst, který se později snižuje ke třem, nebo dokonce v roce 2016 mizí. Za stranu, která by byla dlouhodobě spíše poškozena, můžeme považovat KDU-ČSL. Počty jejích senátorů zvolených v druhém kole voleb jsou většinou vyšší než počty vítězství v kole prvním. Maximální rozdíly jsou patrné v období Čtyřkoalice v letech 1998 a 2000. V pozdějších volbách se rozdíly snižují k jednotkám, ale celkově patří kandidáti KDU-ČSL k úspěšnějším spíše v druhém kole. Podobně jsou na tom i kandidáti spadající do skupiny menších liberálních stran, kteří tak často nedosahují na první místo hned

v prvním kole voleb. Jejich silnou stránkou je však schopnost prosadit se do druhého kola a následně získat mandát. K nejvyšším pozitivním rozdílům patří roky opoziční smlouvy, případně rok 2002. Po roce 2012 však jejich výsledky klesají a již nedokážou tak úspěšně oslovovat voliče – a to jak v prvním, tak i v druhém kole voleb.

Tabulka č. 57: Vítězové prvního kola 1996–2016 a srovnání s dvoukolovým modelem

Rok	ČSSD		KDU-ČSL		KSČM		ODS		Liberál. str.		Populisté		Různé		NK	
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
1996	0	25	2	14	1	2	76	32	0	1	–	–	0	0	0	1
1998	3	3	5	6	1	2	13	9	5	7	–	–	0	0	0	0
2000	4	1	7	8	4	0	6	8	5	9	–	–	0	0	1	1
2002	4	7	3	2	2	1	15	10	5	9	–	–	3	7	1	1
2004	0	0	1	4	3	1	22	19	3	5	–	–	2	4	0	0
2006	4	7	3	4	0	1	21	14	0	2	–	–	0	2	1	1
2008	20	23	0	0	1	1	6	3	0	0	–	–	0	0	0	0
2010	12	13	1	2	0	0	11	8	4	5	–	–	1	3	0	0
2012	11	13	3	4	4	1	5	4	4	5	1	1	3	3	1	1
2014	11	10	4	6	0	0	1	2	1	0	5	4	4	5	0	0
2016	1	2	7	9	0	0	2	2	2	2	6	3	5	6	0	1

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Dalším argumentem pro zavedení jednokolového systému je skutečnost, že v současné úpravě může dojít ke zvolení senátora, který v druhém kole obdržel méně hlasů než někteří jeho soupeři v prvním kole. Od roku 1996 k tomu mimo roky 2002 a 2008 došlo v každých volbách. Nejčastěji v roce 2006, kdy byl v 18 volebních obvodech v druhém kole zvolen senátor s nižším počtem odevzdaných hlasů, než kolik v průměru získal protikandidát v kole prvním. Podobně tomu bylo i v roce 1998 a 2014, kdy k takové situaci došlo v 15 a 14 sledovaných jednotkách.

Tabulka č. 58: Obvody, kde vítěz v II. kole získal méně hlasů než protikandidát v I. kole

Rok	obvody	Průměr hl.
1996	N = 1 (č. 20)	714
1998	N = 15 (č. 4, 10, 13, 16, 28, 37, 40, 43, 46, 49, 52, 70, 73, 76, 79)	2 036
2000	N = 3 (č. 14, 44, 80)	1 036
2003	N = 1 (č. 58)	97
2004	N = 4 (č. 13, 16, 43, 52)	831
2006	N = 18 (č. 2, 8, 14, 17, 20, 23, 26, 29, 32, 41, 44, 47, 50, 59, 62, 65, 68, 77)	2 071
2010	N = 8 (č. 4, 10, 13, 16, 22, 25, 52, 79)	1 827
2012	N = 6 (č. 2, 8, 50, 62, 74, 77)	1 552
2014	N = 14 (č. 3, 15, 24, 30, 33, 39, 42, 48, 54, 57, 63, 66, 75, 81)	2 530
2016	N = 10 (č. 4, 10, 31, 34, 40, 43, 46, 52, 58, 73)	1 336

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Další otázkou také je, o jak velký pokles hlasů se jednalo. Průměrné hodnoty za všechny obvody v daném roce shrnuje poslední sloupec tabulky č. 58, kde je zřejmé, že maximálního rozdílu bylo dosaženo v roce 2014. Další hodnoty nad dva tisíce hlasů jsou zaznamenány v roce 1998 a 2006,

v ostatních případech se jedná o hodnoty nižší, s minimem v roce 2003 při doplňovacích volbách v Brně. Jsou však i opačné případy, kdy byla volební účast vyšší v druhém kole voleb, byť těchto situací nebylo mnoho. Plošně k této situaci došlo v roce 2002, což vzhledem k specifickým politickým okolnostem není překvapující, a dále u několika obvodů v roce 1996 a v roce 2012 v Praze. V roce 1996 to bylo plus 1,6 procentních bodů. V roce 2002 došlo k nárůstu ve 26 obvodech a průměrně více jak 8 p.b., Vladimír Železný byl zvolen hned v I. kole, proto se zde druhé kolo nekonalo. V roce 2012 situace nastala v jednom případě v Praze, kde šlo o nárůst o 0,65 procentních bodů. Samotné hodnoty ukazují, že se nejedná o velké rozdíly, ale spíše velice těsné hodnoty, které na druhou stranu mohou být rozhodující.

Tabulka č. 59: Obvody s vyšší účastí ve II. kole senátních voleb

Rok	Obvody s vyšší účastí II. kola	Obvod	Makroregion
1996	8	č. 3, 5, 14, 31, 33, 69, 71, 72,	Čechy venkov a Ostravsko
2002	26	Všechny obvody	Všechny obvody
2012	1	č. 23	Praha

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

13. Senátní volby a sousedský efekt v letech 2014 a 2016

Bylo opakovaně prokázáno, že na zisk hlasů ve volbách má vliv blízkost lokality, kde kandidát žije, k lokalitě, kde se právě uchází o voličskou podporu. První práce poukazující na vzájemnou souvislost mezi narůstajícím podílem odevzdaných hlasů a „domácí lokalitou“ pochází z prostředí Spojených států amerických z poloviny 20. století (např. Key 1949). Na její výsledky navázaly další texty, které se vlivem „blízkosti“ mezi volebními výsledky a domácím prostředím dále zabývají (Gorecki a Marsch 2012; Arzheimer a Evans 2012), případně jeho prostřednictvím popisují poslední volební výsledky v Anglii (Evans et al. 2017).

Jejich obecným závěrem je, že kandidáti, kteří se ucházejí o přízeň voličů ve svém domácím prostředí, disponují oproti kandidátům, kteří se nenacházejí na domácí půdě, výhodou. Jedná se o projev tzv. sousedského efektu, který patří k základním geografickým faktorům ovlivňujícím politické postoje, názory a rozhodování voličů (Taylor a Johnston 1979).⁵⁴ Občas bývá tento efekt zaměňován s „efektem náказы“, který však vychází z předpokladu společně sdílených hodnot určité sousedské vzájemnosti. Úspěch, případně prohra, jsou podle sousedského efektu ovlivněny tím, odkud kandidát pochází, kde žije a kde usiluje o mandát. Ideální by měla být shoda těchto lokalit vedoucí k výrazně vyšším volebním ziskům (Johnston 2000: 282; Gimpel et al. 2008: 234). Existují i publikace, ve kterých autoři tvrdí, že preference lokálního kandidáta může být natolik silná, že potlačí socioekonomický status a posune tradiční stranickou profilaci do pozadí (Rice a Macht 1987; Gimpel et al. 2008). Vedle vlivu na vyšší volební zisky kandidáta v domácím prostředí poukazují odborné studie i na další efekt, a to vyšší volební účast. K hlasování by se tak měli dostavit i voliči, kteří se jinak hlasování příliš neúčastní, a motivem by měla být právě přítomnost lokálně zakotveného kandidáta (Gimpel et al. 2008; Rice a Macht 1987). Můžeme tak říci, že v teorii přítomnost lokálního kandidáta vede k vyššímu zájmu voličů o politiku, vyjádřenou vyšší participací ve volbách.

Vedle popsaných efektů, které jsou nahlíženy jako spíše pozitivní, se však setkáme i s negativním hodnocením. Samotný autor konceptu Valdimer O. Key považoval odevzdání hlasu pro „svého známého souseda“ za projev nedostatečně vyzrálé společnosti a jejího vnímání politiky. Při hlasování pro kandidáta s lokální známostí a pocházejícího ze „sousedského prostředí“ tak podle něj voliči prokazují nižší informovanost, malý rozhled a zájem o veřejné dění atd. Výchozím bodem je tu skutečnost, že voliči samostatně příliš nevyhledávají informace o kandidátech

⁵⁴ Ke geografickým faktorům ovlivňujícím rozhodování voličů autoři řadí vedle sousedského efektu také hlasování o sporném bodu, efekt kampaně a efekt náказы.

a povědomí nebo znalost kandidáta je u nich vyšší u kandidáta z blízkého okolí (Bowler, Donovan, Snipp 1993: 475–476, dle Malcová 2012).

Pro objektivní zhodnocení projevů sousedského efektu je třeba doplnit, že část volebních geografů odmítá jeho negativní hodnocení a označení za produkt voličské ignorace. Zvýšenou volební podporu lokálnímu kandidátovi připisují loajalitě voličů k lokalitě, ve které žijí, a loajalitě k blízké osobě, které mohou důvěřovat (Gimpel et al. 2008: 249, dle Malcová 2012).

V rámci zjištění, která jsou do dnešní doby k dispozici, víme, že při rozdělení obcí do tří kategorií (domácí, okolní, ostatní) je sousedský efekt v senátních volbách přítomen jak v prvním, tak i druhém kole. Kandidáti do roku 2012 vykazují ve volbách nejvyšší zisky v domácím prostředí. S postupující vzdáleností jejich podpora klesá. Nejvýrazněji se přitom lokální preference domácích kandidátů projevila v nejmenších obcích (tj. v obcích s nejvýše 999 voliči), kde domácí kandidáti obdrželi dokonce 5,7krát více hlasů v porovnání se zisky z celého volebního obvodu (Malcová 2012: 310). S narůstající velikostí sídla nadprůměrnost volebních zisků v domácí lokalitě klesá, přičemž u obcí a měst o velikosti zhruba 10 000 obyvatel již tento efekt zcela mizí.

Při sledování volební účasti bylo prokázáno, že počty voličů účastnících se voleb narůstají v případě domácího kandidáta nejvíce v malých obcích do 1 000 obyvatel, případně menších sídlech do 5 000 obyvatel. Ve zbytku volebních obvodů stejně jako ve větších domácích městech se volební účast držela na tradičně nízkých hodnotách, a to jak v prvním, tak v druhém volebním kole (Malcová 2012).

Jak se však tyto trendy vyvíjejí po roce 2012, kdy se do volební soutěže zapojují ve větší míře nové politické strany a dochází ke změně volebního kalendáře? Případně jak jsou popsané trendy přítomné u jednotlivých skupin politických stran a jejich kandidátů? Na tyto otázky odpoví právě následující část textu, zaměřená na volby 2014 a 2016, které zatím nejsou v literatuře zpracovány.

Ve srovnání s předchozími českými texty popisujícími senátní volby bude nyní postupováno odlišným způsobem. Základní nástroj sledování změny volební podpory v závislosti na vzdálenosti od domácího města či obce bude regresní analýza. Závislou proměnnou v tomto případě představuje sledovaná volební podpora, nezávislou zase vzdálenost udávaná v kilometrech. Měřena je vždy nejbližší vzdálenost po pozemní komunikaci, tedy silnici uvedené v mapovém podkladu bez ohledu na její kvalitu. Vyloučeny jsou místní komunikace a nezpevněné silnice, po kterých mohou vést cyklostezky a turistické trasy. Sleduje se tak vzdálenost, kterou je nutné urazit po silnici pomocí individuální nebo hromadné dopravy.

Základní databázi tvoří všichni kandidáti, kteří se v letech 2014 a 2016 ucházejí o hlasy voličů ve volebním obvodu, kde současně vykazují své trvalé bydliště uvedené v přehledu kandidátů dostupném na adrese www.volby.cz. Vyloučení jsou tedy kandidáti, kteří nekandidují v domácím

obvodě a také obvody, které jsou z velké části městské. Jedná se o všechny obvody v Praze a dále o obvody na Ostravsku, případně v Čechách, kde větší sídelní jednotka představuje více jak 50% podíl všech voličů zapsaných ve volebním seznamu. Dobrým příkladem je obvod Ústí nad Labem, Most, Chomutov a Kladno, kde okresní, případně krajské město a jeho suburbánní bezprostředně přiléhající část představuje výrazné sídelní jednotky v rámci obvodu. Společně se tak obvod skládá např. z deseti administrativních celků, u kterých měření sousedského efektu pomocí uvedeného nástroje postrádá smysl. Naopak ideálním předmětem zkoumání je celá řada obvodů v Čechách a na Moravě, kde se můžeme setkat s více jak stovkou obcí doplněných středně velkými městy, která představují zhruba 20 % voličů. Takových jednotek je do souboru zařazeno v roce 2014 celkem 18, z toho deset v Čechách a osm na Moravě, kde jsou započítány i doplňující volby v lednu v obvodě č. 80. Podobně je tomu v roce 2016 s poměrem devět v Čechách a osm na Moravě.⁵⁵

13.1 Sousedský efekt u kandidátů České strany sociálně demokratické

Hned první tabulka č. 60 nám ukazuje, že volební podpora kandidátů ČSSD ve většině případů prvního kola senátních voleb klesala se vzdáleností od místa bydliště. Opačné trendy je možné podle hodnoty korelačních koeficientů a regresního modelu najít pouze ve třech obvodech na Moravě u kandidátů Korytáře, Hájka a kandidátky Doupovcové. V těchto třech případech je možné říci, že byla zjištěna slabá nebo střední pozitivní souvislost mezi jejich volební podporou a zvyšující se vzdáleností od místa trvalého bydliště. Následně však tuto skutečnost jen částečně rozvíjí regresní model, který poukazuje na velice slabý podíl vysvětlené variability, v případě kandidátky Doupovcové se jedná dokonce o extrémně nízkou hodnotu blížící se nule.

U ostatních kandidátů byla prokázána vzájemná souvislost se zvyšující se volební podporou kandidáta v blízkosti jeho trvalého bydliště a následně s narůstající vzdáleností i poklesy zisku. Regresní modely nejlépe vysvětlují sousedský efekt v případě kandidátů Ivo Bárka a Miroslava Nenutila v obvodech Vyškov a Cheb. Zde dosáhl podíl vysvětlené variability k hodnotě okolo 0,5 a hodnota koeficientu beta dále potvrzuje i výrazně klesající počet získaných hlasů v prvním kole voleb s narůstající vzdáleností. Podle samotných hodnot regresního koeficientu přesahujících hladinu 0,5 lze říci, že se jedná o nejstrměji klesající podporu, kde s každým dalším kilometrem od domácího města klesne o více než půl procenta i volební podpora. Částečně je možné považovat za relevantní i výsledky modelů pro kandidáty v obvodech Strakonice, Česká Lípa, Frýdek-Místek a Znojmo, kde podíl vysvětlené variability dosáhl nižších hodnot.

⁵⁵ V roce 2014 je soubor porovnávaných obvodů složen celkem z 18 obvodů (č. 3, 6, 12, 15, 18, 33, 36, 39, 42, 48 v Čechách a č. 51, 54, 57, 63, 66, 69, 80, 81 na Moravě). V roce 2016 je to skupina 17 obvodů (č. 1, 7, 10, 13, 16, 28, 37, 40, 46 v Čechách a č. 49, 52, 55, 64, 67, 73, 76, 79 na Moravě).

Tabulka č. 60: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů u ČSSD 2014 – I. kolo

Obvod	Kandidát/ka	r	R2	Beta	Konst.	Komunál ⁵⁶
Cheb	Miroslav Nenutil	-0,767	0,588	-0,578	56,43	Z
Louny	Marcel Chládek	-0,234	0,055	-0,211	29,57	Z
Strakonice	Karel Kratochvíle	-0,389	0,152	-0,234	23,16	R
Příbram	Josef Řihák	-0,123	0,015	-0,070	21,98	Z
Děčín	Jaroslav Sykáček	-0,246	0,061	-0,118	15,83	Z
Česká Lípa	Karel Kapoun	-0,476	0,226	-0,543	32,96	MS
Trutnov	Pavel Trpák	-0,122	0,015	-0,090	14,85	Z
Kolín	Emilie Trísková	-0,325	0,106	-0,388	34,29	Z
Žďár nad Sázavou	Dagmar Zvěřinová	-0,180	0,033	-0,151	30,08	S
Znojmo	Pavel Štohl	-0,436	0,190	-0,359	30,13	-
Vyškov	Ivo Bárek	-0,705	0,497	-0,790	53,81	Z
Prerov	Michal Chromec	-0,209	0,044	-0,083	13,43	Z
Olomouc	Karel Korytář	0,134	0,018	0,119	17,24	Z
Frýdek-Místek	Jiří Hájek	0,426	0,181	0,349	13,58	Z
Uherské Hradiště	Hana Doupovcová	0,313	0,005	0,064	8,553	Z

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Na posledním místě je vhodné zmínit, že mimo jednoho kandidáta, Pavla Štohla, disponují všichni ostatní zkušeností z komunální politiky, často v pozici starostů, radních a místostarostů v době konání senátních voleb. A pokud bychom toto kritérium mírně rozvolnili, tak se podmínka držení mandátu v komunálním zastupitelstvu vztahuje i na kandidáta Štohla ze Znojma, který svou politickou dráhu zahájil jako nestraníka u menších liberálních stran, později přešel k ODS, následně vstoupil do lokálního politického subjektu a nakonec vystupoval za ČSSD. Pokaždé se jednalo o pozici nestraníka s podporou uvedené politické strany (www.volby.cz).

Při hodnocení druhého kola senátních voleb jsou u kandidátů ČSSD v některých případech patrné výraznější rozdíly. U většiny případů se snižuje vzájemná souvislost mezi volební podporou a vzdáleností, regresní modely dále snižují svou vypovídací hodnotu a ve dvou případech kandidáta Sykáčka a kandidátky Doupovcové se obrací a naznačují zvyšující se podporu s vyšší vzdáleností od místa trvalého bydliště. Sousedský efekt tak v těchto případech jde proti teoretickým předpokladům a za zvyšující se volební podporou pravděpodobně stojí jiné okolnosti než lokální sounáležitost. V případě kandidáta Chládky se však situace opět obrací a ve srovnání s prvním kolem voleb je možné říci, že nejenže narostl podíl vysvětlené variability, ale také se více projevil i samotný sousedský efekt vyšší a zápornou hodnotu koeficientu beta, který přesáhl hladinu -0,8.

Tabulka č. 61: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů u ČSSD 2014 – II. kolo

Obvod	Kandidát/ka	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Cheb	Miroslav Nenutil	-0,152	0,023	-0,104	58,30	Z
Louny	Marcel Chládek	-0,490	0,241	-0,841	69,60	Z

⁵⁶ Jednotlivé symboly označují roli v komunální politice: Z – zastupitel/ka, R – radní, S – starosta/ka, MS – místostarosta/ka.

Strakonice	Karel Kratochvíle	-0,029	0,001	-0,035	48,59	Z
Děčín	Jaroslav Sykáček	0,208	0,043	0,162	21,39	Z
Česká Lípa	Karel Kapoun	-0,278	0,077	-0,507	56,22	Z
Kolín	Emilie Třísková	-0,176	0,031	-0,301	63,52	Z
Žďár nad Sázavou	Dagmar Zvěřinová	0,051	0,003	0,078	44,09	Z
Znojmo	Pavel Štohl	-0,066	0,004	-0,126	56,07	-
Vyškov	Ivo Bárek	0,041	0,002	0,051	52,87	Z
Frýdek-Místek	Jiří Hájek	-0,290	0,079	-0,489	45,91	Z

Pozn.: Zvýraznění – úspěšní kandidáti.

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Situaci kandidátů ČSSD popisuje další tabulka zaměřená na první kolo senátních voleb v roce 2016. Podobně jako v předchozím roce i zde je u většiny kandidátů patrná postupně klesající volební podpora s narůstající vzdáleností od jejich místa bydliště. Nejvyšší hodnoty vzájemné souvislosti jsou patrné u Jaromíra Strnada, kandidáta v obvodě Kolín, který současně vykonává funkci starosty města Čáslav. Podobně je na tom i Jiří Peřina v obvodě Beroun, starosta menších Hořovic. Zajímavou výjimku představují kandidáti na Moravě Jaroslav Chmelař a Zdeněk Škromach. U obou je možné zaznamenat obrácený sousedský efekt, tedy se zvyšující se vzdáleností od místa bydliště poroste i jejich volební podpora.

Tabulka č. 62: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů u ČSSD – I. kolo 2016

Obvod	Kandidát/ka	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Karlovy Vary	Pavel Čekan	-0,200	0,040	-0,105	15,56	S
Plzeň	Dagmar Terelmešová	-0,089	0,008	-0,050	22,14	MS
Český Krumlov	Jindřich Florián	-0,231	0,103	-0,231	30,64	R
Tábor	Jan Mládek	-0,141	0,020	-0,074	21,57	-
Beroun	Jiří Peřina	-0,583	0,340	-0,327	23,79	S
Mělník	Stanislav Huml	-0,439	0,192	-0,198	15,69	Z
Jičín	Josef Táborský	-0,467	0,218	-0,458	26,48	Z
Kutná Hora	Jaromír Strnad	-0,694	0,482	-0,653	48,40	S
Ústí nad Orlicí	Dalibor Zelený	-0,424	0,180	-0,296	16,40	Z
Blansko	Ivo Polák	-0,382	0,146	-0,304	18,40	S
Jihlava	Rudolf Chloupek	-0,015	0,000	-0,007	9,521	MS
Bruntál	Ladislav Velebný	-0,538	0,289	-0,345	23,73	Z
Nový Jičín	Jaroslav Dvořák	-0,232	0,054	-0,134	20,14	S
Frýdek-Místek	Petr Gawlas	-0,137	0,019	-0,080	17,54	Z
Kroměříž	Jaroslav Chmelař	0,187	0,035	0,082	9,99	MS
Hodonín	Zdeněk Škromach	0,363	0,132	0,486	15,68	Z

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

V druhém kole, kam ze sledovaných kandidátů postoupila šest z nich, jsou projevy sousedského efektu různé. Podobně jako v prvním kole voleb, i v druhém je možné tvrdit, že podpora Zdenka Škromacha narůstá se zvyšující se vzdáleností od jeho domovské obce Rohatec, ale podíl vysvětlené variability vyjádřený indexem determinace tento jev moc nepotvrzuje. Podobná situace je u Jaroslava Dvořáka, starosty Nového Jičína, který i přes postup do druhého kola mandát senátora

nezískal. Nejvýrazněji, se v druhém kole voleb sousedský efekt projevil u Jaromíra Strnada, který na rozdíl od ostatních v horní komoře zasedl. Zde je možné říci, že při každém kilometru od Čáslavi jeho volební podpora klesla o skoro jeden procentní bod.

Tabulka č. 63: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů u ČSSD – II. kolo 2016

Obvod	Kandidát/ka	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Český Krumlov	Jindřich Florián	0,054	0,003	0,056	44,29	R
Plzeň	Dagmar Terelmešová	0,126	0,016	0,120	38,50	MS
Tábor	Jan Mládek	-0,343	0,118	-0,320	53,39	-
Kutná Hora	Jaromír Strnad	-0,605	0,366	-0,823	76,07	S
Nový Jičín	Jaroslav Dvořák	0,317	0,100	0,327	21,09	S
Hodonín	Zdeněk Škromach	0,176	0,031	0,264	26,69	Z

Pozn.: Zvýraznění – úspěšní kandidáti.

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

13.2 Sousedský efekt u kandidátů Křesťanské a demokratické unie – Československé strany lidové

Pro jakoukoliv predikci volební podpory KDU-ČSL je klíčový podíl katolického obyvatelstva v populaci a tento trend je za posledních skoro sto let víceméně stabilní (Šimon 2015). Proto bude zajímavé podívat se, jak u kandidátů KDU-ČSL reálně pracuje sousedský efekt v senátních volbách. Následující tabulka č. 64 ukazuje, že u většiny z nich je patrný nárůst volební podpory v obcích, které se nacházejí blíže domácí adrese kandidáta. Nejvyšší souvislost v tomto případě prokázala volební podpora a snižující se vzdálenost u Františka Bradáče z Velkého Meziříčí. U něj lze říci, že s každým narůstajícím kilometrem se o více jak 0,8 procentního bodu snižoval i volební zisk v prvním kole voleb. U ostatních kandidátů nebyl tento efekt tak výrazný a výjimku představoval jen kandidát Roman Celý z Vyškova, u kterého jako jediného není možné říci, že by zde byla prokázána jak vzájemná souvislost, tak vliv mezi poměrem odevzdaných hlasů ve volbách a vzdáleností od domácího města.

Tabulka č. 64: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů u KDU-ČSL – I. kolo 2014

Obvod	Kandidát/ka	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Strakonice	Robert Huneš	-0,474	0,225	-0,371	27,17	R
Pelhřimov	Tomáš Křišťan	-0,428	0,183	-0,130	14,26	Z
Rychnov nad Kněžnou	Luboš Řehák	-0,666	0,443	-0,536	31,60	S
Žďár nad Sázavou	František Bradáček	-0,725	0,525	-0,838	44,78	Z
Znojmo	Jiří Němec	-0,588	0,346	-0,741	39,38	MS
Vyškov	Roman Celý	-0,033	0,001	-0,023	22,92	R
Olomouc	Alena Šromová	-0,469	0,220	-0,749	39,58	R
Frydek-Místek	Jiří Carbol	-0,552	0,305	-0,640	35,59	S
Uherské Hradiště	Pavel Botek	-0,124	0,015	-0,175	18,75	MS

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

V druhém kole senátních voleb je u některých kandidátů dobře patrná proměna volební podpory. Ve dvou případech, a to v obvodech Vyškov a Uherské Hradiště, se sousedský efekt projevil dokonce obráceně, protože jak hodnota korelačního, tak i regresního koeficientu nabývá kladných hodnot. U Romana Celého proto můžeme říci, že jeho zisky v druhém kole voleb rostou s každým kilometrem od domácího Vyškova o 0,6 procentního bodu, což je jednou tolik jako u podobného efektu zaznamenaného u Pavla Botka v obvodě Uherské Hradiště. Při porovnání s prvním kolem voleb tedy vidíme, jak kandidáti získávají nakonec podporu v obcích, kde se jim v prvním kole příliš nedařilo. I přes tuto schopnost oslovit voliče i v odlišnějších oblastech však nedokázali v druhém kole vyhrát a získat mandát. To se naopak povedlo Františku Bradáčovi, u kterého se sousedský efekt v druhém kole projevil podobně jako v prvním. Pro dokreslení celé situace v obvodě Žďár nad Sázavou je dobré také zmínit, že z celkového počtu 12 kandidátů byl jediný, kdo kandidoval z Velkého Meziříčí, druhého největšího města okresu.⁵⁷ Pět dalších kandidátů naopak v roce 2014 reprezentuje okresní město a ostatní jsou z menších obcí a měst okresu.

Tabulka č. 65: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů u KDU-ČSL – II. kolo 2014

Obvod	Kandidát/ka	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Rychnov nad Kněžnou	Luboš Řehák	-0,400	0,160	-0,501	54,87	S
Žďár nad Sázavou	František Bradáč	-0,449	0,201	-0,626	70,43	Z
Znojmo	Jiří Němec	-0,478	0,228	-0,804	67,22	MS
Vyškov	Roman Celý	0,481	0,231	0,612	31,96	Z
Olomouc	Alena Šromová	-0,386	0,149	-0,732	66,45	R
Frydek-Místek	Jiří Carbol	-0,596	0,355	-0,688	69,83	S
Uherské Hradiště	Pavel Botek	0,103	0,011	0,325	48,18	MS

Pozn.: Zvýraznění – úspěšní kandidáti.

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

V dalším sledovaném roce 2016 je dobře patrné, jaké jsou rozdíly u kandidátů, kteří se ucházejí o podporu voličů ve „stranicky úspěšném prostředí“, a jak je tomu v jiných oblastech. U Anny Hubáčkové, nestranické kandidátky KDU-ČSL v obvodě Hodonín, nelze podle zjištěných hodnot říci, že by v tomto pro KDU-ČSL dlouhodobě ve všech typech voleb úspěšném obvodu bylo nějak důležité, odkud kandidátka pochází. V prvním kole voleb našla podporu napříč celým obvodem a vzdálenost zde nehrála žádnou roli. Na druhou stranu v obvodech, které pro KDU-ČSL nejsou tak významné, jako je Český Krumlov nebo o něco méně Jihlava, je z naměřených hodnot patrná vzájemná souvislost mezi poklesem volební podpory a narůstající vzdáleností od místa trvalého bydliště jednotlivých kandidátů a kandidátek.

⁵⁷ Okresní město Žďár nad Sázavou má více než 21 tisíc obyvatel, druhé Velké Meziříčí 11,5 tisíc a třetí v pořadí Nové Město na Moravě něco málo přes 10 tisíc obyvatel (ČSÚ 2017).

Tabulka č. 66: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů u KDU-ČSL – I. kolo 2016

Obvod	Kandidát/ka	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Český Krumlov	Jitka Zikmundová	-0,317	0,101	-0,141	12,06	R
Ústí nad Orlicí	Petr Šilar	-0,450	0,203	-0,469	51,79	–
Blansko	Jaromíra Vítková	-0,346	0,120	-0,472	31,14	MS
Jihlava	Michal Stehlík	-0,403	0,163	-0,266	27,80	Z
Bruntál	Vítězslav Maláč	-0,263	0,069	-0,189	16,17	–
Frýdek-Místek	Pavla Golasowská	-0,107	0,011	-0,076	18,33	Z
Kroměříž	Šárka Jelínková	-0,127	0,016	-0,059	22,18	R
Hodonín	Anna Hubáčková	0,000	0,000	-0,001	29,13	S

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

V druhém kole senátních voleb v roce 2016 se opět změnilы hodnoty jednotlivých ukazatelů. U čtveřice, která nakonec získala mandát za KDU-ČSL se sousedský efekt nejvíce projevil u Petra Šilara. U ostatních případů se hodnoty korelačního koeficientu, případně indexu determinace pohybují na nízké úrovni, a za získáním mandátu tak budou jiné okolnosti.

Tabulka č. 67: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů u KDU-ČSL – II. kolo 2016

Obvod	Kandidát/ka	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Ústí nad Orlicí	Petr Šilar	-0,493	0,244	-0,496	79,17	–
Blansko	Jaromíra Vítková	-0,086	0,007	-0,141	65,97	MS
Jihlava	Michal Stehlík	-0,069	0,005	0,063	44,50	Z
Frýdek-Místek	Pavla Golasowská	0,231	0,053	0,258	25,13	Z
Kroměříž	Šárka Jelínková	-0,214	0,046	-0,145	62,06	R
Hodonín	Anna Hubáčková	0,000	0,000	-0,007	67,30	S

Pozn.: Zvýraznění – úspěšní kandidáti.

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Při hodnocení všech kandidátů z hlediska jejich zapojení do komunální politiky můžeme říci, že každý z nich má již zkušenost s nejnižší úrovní politiky. Pouze Petr Šilar v okamžiku znovuzvolení nedisponoval komunálním mandátem, ale v předchozích více jak dvaceti letech opakovaně vykonával pozici starosty města Letohrad, malé obce Horní Čermná a dlouhodobě působil jako krajský zastupitel. U všech popisovaných kandidátů jsou tedy splněny podmínky známosti ve svém okolí právě skrze výkon funkce starosty, místostarosty, radního nebo řadového zastupitele.

13.3 Sousedský efekt u kandidátů Občanské demokratické strany

U kandidátů ODS jako politické strany s dlouhodobou a relativně hodnotově vyprofilovanou podobou je zajímavé, že i u velké většiny jejich kandidátů byla v roce 2014 prokázána vzájemná souvislost jejich volební podpory a vzdálenosti od domácího prostředí. Jednoznačně nejvyšší vzájemná souvislost mezi volebními zisky a vzdáleností byla prokázána u kandidáta Jiřího Buriana,

který je dlouholetým komunálním politikem v domácích Sedlčanech. Zde dosáhla hodnota indexu determinace více než 0,65 a regresní koeficient nám ukazuje, že s každým kilometrem klesá volební podpora zhruba o 0,85 procentního bodu. U ostatních kandidátů již takto jasné projevy sousedské podpory nejsou zjištěny. K dalším podobným případům přesto můžeme zařadit Jaroslava Kočvaru v senátním obvodu Cheb, případně Jaroslava Ptáčka, který se o důvěru voličů ucházel v obvodech Žďár nad Sázavou.

Tabulka č. 68: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů u ODS – I. kolo 2014

Obvod	Kandidát/ka	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Cheb	Jaroslav Kočvara	-0,767	0,589	-0,267	20,19	Z
Strakonice	Jiří Mánek	-0,430	0,185	-0,318	19,86	-
Pelhřimov	Josef Doubek	-0,425	0,181	-0,124	10,00	R
Příbram	Jiří Burian	-0,808	0,652	-0,851	44,28	S
Děčín	Josef Holub	-0,536	0,288	-0,148	7,66	-
Česká Lípa	Karel Tejnora	-0,303	0,092	-0,175	17,94	R
Trutnov	Pavel Káňa	-0,515	0,265	-0,296	13,77	R
Kolín	Milan Rak	-0,201	0,041	-0,135	21,02	-
Žďár nad Sázavou	Jaroslav Ptáček	-0,615	0,378	-0,357	16,70	-
Znojmo	Karel Podzimek	-0,192	0,037	-0,135	16,89	-
Olomouc	Radek Vincour	-0,431	0,185	-0,325	15,53	S
Frýdek-Místek	Eva Pastušková	0,232	0,054	0,073	4,20	-
Uherské Hradiště	Jan Pijáček	0,050	0,003	0,067	9,27	S

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Z hlediska celkových výsledků do druhého kola voleb postoupili jen dva kandidáti, a to v obvodech Příbram a Kolín. Jiří Burian opět dokázal oslovit voliče poblíž svého bydliště. Ukazatele v podobě korelačního a regresního koeficientu naznačují o něco více rozloženou voličskou základnu, index determinace poklesl, ale hodnota konstanty nad 66 % ukazuje na celkový výsledek v podobě zisku mandátu. U druhého kandidáta v obvodě Kolín se však nic výrazného neprokázalo a sousedský efekt se zde skoro vůbec nijak neprojevil. Při hodnocení jednotlivých projevů sousedského efektu nelze při porovnání údajů z tabulky říci, že by se jednalo o vlastnost spojenou častěji s představiteli komunální politiky, protože podíl kandidátů nedisponujících voleným mandátem na nejnižší úrovni se blíží k polovině ze všech a lokální zvýšená podpora je přítomná u obou podskupin kandidátů.

Tabulka č. 69: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů u ODS – II. kolo 2014

Obvod	Kandidát	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Příbram	Jiří Burian	-0,464	0,216	-0,560	66,40	S
Kolín	Milan Rak	0,032	0,001	0,043	42,40	-

Pozn.: Zvýraznění – úspěšní kandidáti.

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

O dva roky později, po třech letech opozičního působení, se společně s krajskými volbami konaly i volby senátní, v jejichž rámci hledali voličskou podporu i kandidáti ODS. Při hodnocení projevů sousedského efektu můžeme říci, že výjimku představuje Tomáš Jirsa, u něhož byla prostřednictvím korelačního koeficientu prokázána existence vyšších zisků ve vzdálenějších obcích a městech. Následné hodnoty regresního modelu v tomto případě však nic výrazného nenaznačují a poukazují na velice nízký podíl vysvětlené variability.

V roce 2016 se účastnila senátních voleb řada kandidátů, z nichž se na základě stanovených kritérií zařadila do porovnávaného souboru skupina 11 kandidujících. Při pohledu na modely popisující projevy sousedského efektu v prvním kole se u šesti z nich nejenže podařilo prokázat jeho přítomnost, ale podle hodnoty adj. indexu determinace také vysvětlit zhruba třetinu variability ve sledovaném souboru obcí a měst. Nejvyšší hodnoty korelačního koeficientu a relativně vysoké hodnoty indexu determinace je možné najít u kandidujících v obvodech Mělník, Brno-venkov, Jihlava, Hodonín a Jičín, případně Tábor. Všude je možné tvrdit, že s narůstající vzdáleností od domácího prostředí bude také klesat podíl hlasů odevzdaných pro představitele ODS.

Tabulka č. 70: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů u ODS – I. kolo 2016

Obvod	Kandidát/ka	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Karlovy Vary	Jiří Brdlík	-0,431	0,186	-0,292	36,79	Z
Český Krumlov	Tomáš Jirsa	0,303	0,074	-0,188	23,54	S
Tábor	Jindřich Bláha	-0,506	0,256	-0,261	22,08	S
Beroun	Jiří Oberfalzer	-0,380	0,145	-0,278	26,28	MS
Mělník	Veronika Vrecionová	-0,664	0,441	-0,790	36,52	S
Jičín	Ivan Doležal	-0,543	0,295	-0,263	17,60	S
Blansko	Jan Machač	-0,079	0,006	-0,061	15,89	–
Jihlava	Miloš Vystrčil	-0,540	0,292	-0,493	40,66	Z
Brno-venkov ⁵⁸	Jiří Ventruba	-0,566	0,320	-0,292	24,49	S
Kroměříž	Daniela Hebnarová	-0,634	0,402	-0,358	16,09	S
Bruntál	Jiří Žák	-0,248	0,061	-0,092	9,23	–
Hodonín	Jana Bačíková	-0,546	0,298	-0,791	23,92	S

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

V druhém kole senátních voleb je již situace odlišnější. Jediným případem, kde došlo k výraznějšímu projevu klesající volební podpory a rostoucí vzdálenosti od bydliště je Veronika Vrecionová. U ostatních kandidátů se nedá říci, že zde existovala nějaká vzájemná souvislost, a pokud ano, tak jen velice nízká.

⁵⁸ Název volebního obvodu Brno-venkov patří obvodu č. 55, který je v oficiálních statistikách uváděn jako obvod Brno-město, ale ve skutečnosti jsou zde zastoupeny jen tři okrajové městské části (Kníničky, Bystřec, Žebětín) a velkou většinu obvodu tvoří právě obce okresu Brno-venkov. Proto označení tohoto obvodu jako Brno-venkov více odpovídá jeho reálné podobě.

Tabulka č. 71: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů u ODS – II. kolo 2016

Obvod	Kandidát/ka	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Český Krumlov	Tomáš Jirsa	-0,054	0,054	-0,201	63,71	S
Beroun	Jiří Oberfalzer	0,053	0,003	0,068	55,63	MS
Mělník	Veronika Vrecionová	-0,531	0,282	-0,992	55,87	S
Blansko	Jan Machač	0,086	0,007	0,141	34,04	-
Jihlava	Miloš Vystřčil	-0,187	0,035	-0,217	58,66	Z

Pozn.: Zvýraznění – úspěšní kandidáti.

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

13.4 Sousedský efekt u kandidátů Komunistické strany Čech a Moravy

Komunistická strana Čech a Moravy patří k dlouhodobě etablovaným stranám, které se vyznačují pevnou voličskou základnou. Je také stranou, která dokáže nominovat své zástupce do všech voleb. V nadcházející tabulce můžeme najít případy, kdy se u jednotlivých kandidátů dá říci, že jejich zisky v prvním kole senátních voleb jsou ovlivněny lokálními vlivy sousedského efektu, ale i případy, které nic takového nenaznačují.

Tabulka č. 72: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů u KSČM – I. kolo 2014

Obvod	Kandidát/ka	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Cheb	Pavel Hojda	-0,588	0,345	-0,188	21,75	Z
Louny	Eva Kašová	-0,415	0,172	-0,378	26,44	Z
Strakonice	Vítězslava Baborová	-0,237	0,056	-0,153	17,80	-
Pelhřimov	Radek Nejezchleb	-0,230	0,053	-0,069	10,82	-
Příbram	Josef Hála	-0,473	0,224	-0,325	25,00	S
Děčín	Václav Šenkýř	-0,419	0,175	-0,126	10,66	Z
Česká Lípa	Jan Dvořák	0,303	0,092	0,145	8,17	-
Trutnov	Slavomil Brádlér	-0,183	0,034	-0,090	9,70	-
Kolín	František Švarc	-0,050	0,002	-0,033	15,93	-
Rychnov nad Kn.	Josef Lukášek	0,211	0,002	-0,033	15,93	Z
Ždár and Sázavou	Petr Stoček	-0,096	0,009	-0,034	7,08	-
Znojmo	Marta Bayerová	0,185	0,034	0,126	10,83	-
Znojmo	Petr Krátký	-0,184	0,034	-0,093	10,08	Z
Vyškov	Zdeněk Koudelka	-0,083	0,007	-0,030	12,48	-
Přerov	Miroslav Raindl	-0,391	0,153	-0,247	17,31	Z
Olomouc	Zdeněk Beňo	0,214	0,046	0,157	9,44	Z
Frýdek-Místek	Ivan Vrba	0,318	0,101	0,172	9,78	Z
Uherské Hradiště	Ivan Mařák	0,012	0,000	0,008	7,73	-

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Hned na prvním místě je nutné zmínit obvod Znojmo, který představuje velice zajímavý případ, protože zde došlo k vnitřnímu rozdělení elektorátu KSČM na základě vnitřních neshod v rámci lokálních struktur. Obhajující senátorka Marta Bayerová zde nezískala podporu u místní organizace, ale byla potvrzena celostátním vedením strany jako oficiální kandidátka strany. Místní organizace však přesto podpořila svého kandidáta, který vystupoval jako nezávislý a člen KSČM.

Proto bylo možné se setkat se dvěma reprezentanty této strany souběžně v rámci jednoho obvodu. Zjištěné hodnoty korelačního koeficientu a zvoleného regresního modelu jsou si velice blízké, a lze tak podle nich usuzovat na rozdělení voličské základny podobně jako v případě stranických struktur.

Mimo specifikum v podobě dvou reprezentantů KSČM v jednom obvodu jsou u některých případech patrné obrácené trendy voličské podpory, tedy zvyšující se podíl odevzdaných hlasů s narůstající vzdáleností od bydliště. První z nich je Jan Dvořák v obvodě Česká Lípa a potom dvojice kandidátů na Moravě v závěru tabulky. Pozitivní hodnotu korelačního koeficientu však dále nerozvíjí index determinace, který je velice nízký. Jedním z možných vysvětlení zde může být oblast s vyšší koncentrací voličů KSČM ve vzdálenějších obcích a městech, případně kvalitativní ukazatele lokálního charakteru.⁵⁹

V dalším sledovaném roce 2016, který nám přibližuje tabulka č. 73, jsou naznačeny různé trendy. Ve volebních obvodech v Čechách lze říci, že v domácí lokalitě získává nadprůměrnou podporu jen Věra Beranová, u které sousedský efekt prokazuje jak korelační koeficient, tak i další hodnoty regresního modelu. Na Moravě ji dále doplňují Radovan Skála a Pavel Pisch, kteří se o důvěru voličů ucházeli na západním předměstí Brna a v obvodě Nový Jičín. Podle již dříve několikrát uvedených zjištění je postup kandidáta KSČM do druhé kola méně častý, přesto k němu v roce 2016 došlo v obvodě Bruntál. Ladislav Sekanina zde postoupil, ale sousedský efekt se u něj vůbec neprojevil.

Tabulka č. 73: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů u KSČM – I. kolo 2016

Obvod	Kandidát/ka	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Karlovy Vary	Věra Bartůňková	0,429	0,184	0,225	6,44	Z
Český Krumlov	Miroslav Máče	0,214	0,046	0,103	9,33	–
Tábor	Ladislav Šedivý	0,107	0,012	0,054	8,72	Z
Jičín	Věra Beranová	-0,481	0,232	-0,178	16,87	Z
Kutná Hora	Lenka Bochníčková	0,038	0,001	0,016	14,18	Z
Ústí nad Orlicí	Antonín Vyšohlíd	-0,279	0,078	-0,113	12,09	Z
Blansko	Mária Koudelová	-0,169	0,029	-0,080	11,69	Z
Jihlava	Helena Vrzalová	0,028	0,001	0,021	12,17	Z
Brno-venkov	Radoslav Skála	-0,476	0,227	-0,302	21,35	Z
Bruntál	Ladislav Sekanina	-0,174	0,030	-0,134	19,84	Z
Nový Jičín	Pavel Pisch	-0,625	0,391	-0,909	31,15	MS
Kroměříž	Eva Badinková	0,362	0,131	0,126	10,17	–
Hodonín	Ján Lahvička	0,074	0,005	0,027	7,03	–

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

⁵⁹ Určité vysvětlení by možná poskytla profese kandidátů, kde u Jana Dvořáka v pozici strážníka městské policie by mohla hrát určitou roli právě obliba.

Tabulka č. 74: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů u KSČM – II. kolo 2016

Obvod	Kandidát	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Bruntál	Ladislav Sekanina	-0,222	0,049	-0,304	45,68	Z

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

13.5 Sousedský efekt u kandidátů TOP 09 a STAN v letech 2014 a 2016

Příkladem menších liberálně orientovaných politických stran v Poslanecké sněmovně je v letech 2014 a 2016 v té době relativně fungující spojení TOP 09 a STANu. U téměř všech jejich kandidátů je patrné, že vzdálenost od domácího prostředí vykazovala očekávanou vzájemnou souvislost s vyšší volební podpory. Nejvíce je to znatelné ve volebním obvodu Trutnov, kde kandidoval náčelník horské služby Adolf Klepš. Jak hodnota korelačního koeficientu, tak i index determinace ve spojení s hodnotou regresního koeficientu a vysokou konstantou napovídají, že při každém kilometru od jeho domácího působiště Špindlerova Mlýna se jeho podpora snížila přibližně o půl procentního bodu. Podobně na tom byl i Jiří Vosecký v obvodě Česká Lípa. Nejstrměji potom klesala voličská podpora u kandidáta Slavomíra Bači ve volebním obvodě Frýdek-Místek, kde s každým dalším kilometrem od domácí obce klesala o více než jeden procentní bod i voličská podpora.

Tabulka č. 75: Hodnoty korelačních koef. a regresních modelů TOP 09 a STAN – I. kolo 2014

Obvod	Kandidát	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Cheb	Vítězslav Padevět	-0,472	0,222	-0,208	12,63	Z
Strakonice	Martin Gregora	-0,157	0,025	-0,250	57,83	-
Pelhřimov	Ivo Jahelka	-0,513	0,263	-0,269	26,00	-
Příbram	Václav Švenda	-0,151	0,023	-0,073	17,23	Z
Česká Lípa	Jiří Vosecký	-0,638	0,407	-0,526	34,70	S
Trutnov	Adolf Klepš	-0,660	0,435	-0,533	46,47	Z/R
Kolín	Pavel Kárník	0,026	0,077	0,014	13,50	-
Vyškov	Zdeněk Šigut	-0,625	0,391	-0,340	18,26	-
Frýdek-Místek	Slavomír Bača	-0,673	0,454	-1,04	25,76	Z

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Tabulka č. 76: Hodnoty korelačních koef. a regresních modelů TOP 09 a STAN – II. kolo 2014

Obvod	Kandidát	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Strakonice	Martin Gregora	-0,157	0,025	-0,250	57,83	-
Pelhřimov	Ivo Jahelka	-0,014	0,000	-0,012	37,87	-
Česká Lípa	Jiří Vosecký	-0,408	-0,167	-0,488	72,57	S
Trutnov	Adolf Klepš	-0,402	0,162	-0,420	58,25	R

Pozn.: Zvýraznění – úspěšní kandidáti.

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Do druhého kola postoupili čtyři kandidáti, z toho mandátu dosáhl jen Jiří Vosecký, reprezentant STANu v obvodě Česká Lípa. Při srovnání s prvním kolem se snížila vzájemná souvislost volebních zisků a vzdálenosti, snížila se i výpovědní hodnota všech čtyř modelů, a proto

můžeme říci, že za volební podporou již stojí i jiné vlivy než jen lokální oblíbenost konkrétního kandidáta.

O dva roky později je možné opět sledovat projevy lokální oblíbenosti jednotlivých kandidátů TOP 09 a STANu. Ze skupiny jedenácti případů pouze u jednoho kandidáta v obvodě Kutná Hora můžeme říci, že se v rozložení jeho volební podpory nepromítla vyšší obliba v domácí lokalitě. U ostatních je tomu naopak, je pouze otázka, s jak velkou intenzitou se projevila. Nejvíce je to patrné u kandidáta Petra Holečka v obvodě Mělník, kde dosáhla hladina korelačního koeficientu a dalších ukazatelů regresního modelu nejvyšších hodnot. Většina z nich jsou také představitelé komunální politiky, výjimku tvoří jen David Žák v jihočeském prostředí, Bronislav Sedláček a Michal Burian. Jeho absence v komunální politice zde však nebyla přítěží, protože v rámci celé skupiny dosáhl nejvyšší hodnoty indexu determinace a druhé nejvyšší hodnoty korelačního koeficientu.

Tabulka č. 77: Hodnoty korelačních koef. a regresních modelů TOP 09 a STAN – I. kolo 2016

Obvod	Kandidát	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Karlovy Vary	Jan Horník	-0,525	0,276	-0,336	33,94	S
Plzeň	Jiří Dort	-0,081	0,007	-0,038	12,20	Z
Český Krumlov	David Žák	-0,338	0,114	-0,127	15,85	-
Mělník	Petr Holeček	-0,737	0,543	-0,926	43,60	S
Tábor	Pavel Klíma	-0,218	0,047	-0,138	15,50	Z
Jičín	Tomáš Czernin	-0,446	0,199	-0,463	38,35	MS
Kutná Hora	Ivo Šanc	0,128	0,016	0,094	21,23	Z
Ústí nad Orlicí	Jaroslav Zedník	-0,464	0,215	-0,381	21,54	S
Blansko	Drago Sukalovský	-0,698	0,487	-0,743	29,42	S
Jihlava	Milan Kolář	-0,438	0,192	-0,184	10,88	R
Brno – venkov	Michal Burian	-0,731	0,535	-0,493	34,63	-
Bruntál	Bronislav Sedláček	-0,379	0,144	-0,215	14,24	-
Kroměříž	Vojtěch Škrabal	-0,216	0,047	-0,134	14,54	Z

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Čtveřice postupujících zástupců TOP 09 a STANu uspěla v druhém kole voleb jen částečně. Mandát senátora nakonec získal Jan Horník, starosta Božího Daru v obvodě Karlovy Vary, a potřetí tak obhájil mandát senátora. Sousedský efekt se u něj projevil s o něco větší intenzitou, narostla především hodnota konstanty a regresního koeficientu. Podobně jsou na tom i další dva vítězní kandidáti, starosta Kralup nad Vltavou Petr Holeček a Tomáš Czernin z Dymokur, který ve volebním obvodě Jičín získal mandát poprvé. U obou narostla především hodnota konstanty při zhruba stejné, případně o něco nižší úrovni regresního koeficientu. Neuspěl pouze Ivo Šanc, u kterého se neprokázala lokální známost prostřednictvím zvýšené volební podpory v domácím prostředí.

Tabulka č. 78: Hodnoty korelačních koef. a regresních modelů TOP 09 a STAN – II. kolo 2016

Obvod	Kandidát	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Karlovy Vary	Jan Horník	-0,624	0,389	-0,606	82,33	S
Mělník	Petr Holeček	-0,582	0,338	-0,777	79,77	S
Jičín	Tomáš Czernin	-0,338	0,114	-0,478	67,44	MS
Kutná Hora	Ivo Šanc	0,518	0,268	0,738	24,02	Z

Pozn.: Zvýraznění – úspěšní kandidáti.

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

13.6 Sousedský efekt u kandidátů populistických stran v letech 2014 a 2016

Jendou z výraznějších změn senátních voleb po roce 2014 byl vstup nové skupiny kandidátů, tvořené především kandidáty populistických stran. Skoro všichni, kteří se na základě zvolených kritérií zařadili do níže uvedených tabulek, vystupovali ve volbách jako reprezentanti politického hnutí ANO. Hned v prvních volbách v roce 2014 jsou patrné zásadní rozdíly oproti kandidátům zmiňovaným výše, a to především v minimálním zastoupení představitelů komunální politiky. Ze všech 14 případů se můžeme setkat se starostou a starostkou jen ve dvou, a to ve volebních obvodech Olomouc a Louny. Ostatní kandidující tak nezapadají do skupiny předchozích kandidátů, z nichž velká většina vycházela právě z prostředí nejnižší politické úrovně.

Tabulka č. 79: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů ANO – I. kolo 2014

Obvod	Kandidát/ka	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Cheb	Jiří Dufka	-0,568	0,322	-0,477	42,61	–
Louny	Zdeňka Hamousková	-0,763	0,582	-1,154	60,36	S
Pelhřimov	Josef Fučík	-0,491	0,241	-0,252	23,04	–
Příbram	Vladimír Danda	0,008	0,000	0,004	22,39	–
Děčín	Marcela Dvořáčková	-0,710	0,504	-0,841	38,69	–
Česká Lípa	Milan Adamec	0,564	0,318	0,233	10,30	–
Trutnov	Jiří Hlavatý	-0,756	0,571	-0,865	52,94	–
Kolín	Regina Davidková	0,143	0,020	0,092	16,70	–
Rychnov nad Kn.	Petr Sadovský	0,098	0,010	0,047	14,01	–
Vyškov	Pavel Zůna	0,369	0,136	0,274	14,10	–
Přerov	Antonín Prachař	-0,668	0,446	-0,547	40,38	–
Olomouc	Jan Zahradníček	-0,123	0,017	-0,151	29,62	S
Frydek-Místek	Stanislav Fridrich	-0,474	0,224	-0,371	25,84	–
Uherské Hradiště	Zdenek Botek	-0,201	0,040	-0,176	13,99	–

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Při hodnocení sousedského efektu jednotlivých kandidátů si v prvním kole voleb jednoznačně nejlépe vedla Zdeňka Hamousková v obvodě Louny. K tomuto tvrzení nás opravňuje hodnota jak korelačního koeficientu, tak indexu determinace, který dosáhl nejvyšších hodnot. Dále vše potvrzuje i hodnota regresního koeficientu, který přesahuje hodnotu 1,00, a konstanty, která přesahuje 60 %. Nižších hodnot bylo dále dosaženo u sedmi kandidátů. Minimální projevy lokální známosti můžeme identifikovat u Vladimíra Dvořáčka v obvodě Příbram, případně Petra

Sadovského ve východních Čechách. Na Moravě je dále patrné, že lokální známost byla potvrzena rozložením volební podpory Antonína Prachaře, který v té době vykonával pozici ministra dopravy. Podobně na tom byla i podpora Stanislava Fridricha ve volebním obvodu Frýdek-Místek. Sousedský efekt u této skupiny kandidátů není vázán na pozici komunálního politika, protože se projevil i u dalších kandidátů.

V druhém kole senátních voleb, kam postoupilo pět zástupců z kola prvního, se opět sousedský efekt projevil s různou intenzitou. Nárůst konstanty u každého z nich byl doprovázen snížením indexu determinace a také proměnou regresního koeficientu. K mandátu nakonec dospěla dvojice Zdeňka Hamoušková a Jiří Hlavatý.

Tabulka č. 80: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů ANO – II. kolo 2014

Obvod	Kandidát/ka	r	R2	Beta	Konst.	Komunál.
Louny	Zdeňka Hamoušková	-0,517	0,267	-0,732	74,37	S
Příbram	Vladimír Danda	-0,279	0,078	-0,285	59,05	–
Trutnov	Jiří Hlavatý	-0,669	0,447	-0,863	81,19	–
Přerov	Antonín Prachař	-0,630	0,397	-0,729	53,90	–
Olomouc	Jan Zahradníček	-0,051	0,003	-0,103	49,44	S

Pozn.: Zvýraznění – úspěšní kandidáti.

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Senátní volby v roce 2016 se konaly dva roky po volbách komunálních, ve kterých hnutí ANO získalo zastoupení v řadě městských a obecních zastupitelstev. Ve třinácti volebních obvodech, kde kandidáti ANO dokázali překročit minimálně 5% hranici, je u většiny případů možné říci, že v domácím prostředí byli voliči více ochotni hlasovat pro reprezentanta ANO. Nejvíce je to patrné ve volebním obvodu Karlovy Vary, kde se o hlasy voličů ucházel Josef Váňa. V dalších dvou případech volebních obvodů Nový Jičín a Frýdek-Místek se ale projevil obrácený efekt, kandidáti zde s rostoucí vzdáleností od své domácí lokality získávají i více hlasů.

Tabulka č. 81: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů ANO – I. kolo 2016

Obvod	Kandidát/ka	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Karlovy Vary	Josef Váňa	-0,660	0,435	-0,457	40,55	Z
Plzeň	Miloslava Rutová	0,027	0,001	0,016	17,09	Z
Tábor	Jaroslav Větrovský	-0,505	0,255	-0,343	32,65	S
Mělník	Igor Karen	-0,480	0,231	-0,469	28,51	–
Jičín	Jan Malý	-0,580	0,336	-0,456	38,47	S
Ústí nad Orlicí	Jan Lipavský	-0,456	0,208	-0,236	26,61	Z
Blansko	Jiří Míšeňský	-0,055	0,003	-0,033	10,77	Z
Jihlava	Zdeněk Faltus	-0,334	0,112	-0,189	19,13	Z
Brno – venkov	Pavel Staněk	-0,420	0,177	-0,280	27,00	R
Bruntál	Ladislav Václavec	-0,183	0,034	0,132	22,78	–
Nový Jičín	Jiří Strýček	0,510	0,260	0,287	13,76	Z
Kroměříž	Jan Hašek	-0,468	0,219	-0,288	21,88	–
Frýdek-Místek	Ivo Raška	0,658	0,433	0,731	5,08	–

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

V druhém kole voleb je již situace odlišná a efekt domácího prostředí je možné identifikovat u všech postupujících. Otázkou pouze zůstává, s jakou intenzitou se projevuje a jaké nabývá hodnoty. V případě dvou obvodů Kroměříž a Jičín můžeme podle hodnot regresního modelu a koeficientu korelace hovořit o nejvýraznějších projevech, naopak ve volebním obvodu Bruntál se jedná o minimální intenzitu lokálního vlivu.

Tabulka č. 82: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů ANO – II. kolo 2016

Obvod	Kandidát	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Karlovy Vary	Josef Váňa	-0,564	0,318	-0,533	58,08	Z
Tábor	Jaroslav Větrovský	-0,339	0,115	-0,309	69,48	S
Jičín	Jan Malý	-0,513	0,263	-0,624	60,49	S
Ústí nad Orlicí	Jan Lipavský	-0,316	0,100	-0,264	42,13	Z
Brno – Venkov	Pavel Staněk	-0,363	0,131	-0,514	59,51	R
Bruntál	Ladislav Václavec	-0,113	0,013	-0,128	65,87	-
Kroměříž	Jan Hašek	-0,466	0,217	-0,650	56,22	-

Pozn.: Zvýraznění – úspěšní kandidáti.

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Tabulka č. 83: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů Úsvit – I. kolo 2014

Obvod	Kandidát	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Příbram	Martin Bartoš	-0,359	0,129	-0,069	6,68	-
Kolín	Roman Škrabánek	-0,444	0,197	-0,159	10,66	-
ZR	Jiří Nekovář	-0,383	0,147	-0,144	9,13	-

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Skupinu kandidátů populistických stran rozšiřuje trojice reprezentantů strany Úsvit přímé demokracie, která byla na podzim 2014 ještě pod vedením Tomia Okamury. V senátních volbách získali její kandidáti ve třech obvodech více než 5 % hlasů a při hodnocení tabulky č. 83 můžeme říci, že se v rozložení jejich volební podpory lokální efekt promítl omezeně. I když byla ve všech třech případech prokázána souvislost snižující se podpory s narůstající vzdáleností od domácího prostředí, následný index determinace a další hodnoty jsou ve srovnání s většinou předchozích případů velice nízké.

13.7 Sousedský efekt u kandidátů menších politických stran lokálního a regionálního významu – „různé“

Poslední početnější skupinu představuje skupina kandidátů marginálních politických stran, které nedisponují zastoupením v Poslanecké sněmovně. U této skupiny jsou zastoupeni reprezentanti stran jak lokálně ohraničených, tak i dnes více známých, ale v době zde sledovaných voleb ještě marginálních.

Tabulka č. 84: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů „různé“ – I. kolo 2014

Obvod	Kandidát/ka	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Cheb	Libor Špaček (Piráti)	-0,119	0,014	-0,014	6,07	–
Louny	Ivo Trešl (MPV)	-0,720	0,518	-0,636	27,05	Z
Strakonice	Miroslav Krejča (Rep.)	-0,319	0,102	-0,109	7,69	Z
Příbram	Karel Beneš (Svobodní)	-0,048	0,002	-0,009	6,20	–
Česká Lípa	Miroslav Coufal (SPO)	-0,579	0,336	-0,228	13,97	–
Rychnov n/K.	Soňa Hlavová (SPO)	-0,320	0,102	-0,125	10,51	–
Žďár nad Sázavou	Ladislav Stalmach (STO)	-0,676	0,457	-0,638	26,98	S
Frýdek-Místek	Martin Adamec (NMFEM)	-0,039	0,002	-0,017	7,62	–

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

V celé skupině osmi obvodů lze za možným ziskem hlasů hledat právě lokální známost kandidáta. Ve třech případech, volebních obvodech Louny, Česká Lípa a Žďár nad Sázavou, se sousedský efekt potvrdil jak hodnotou korelačního koeficientu, tak i u některých dalších kandidátů následným regresním modelem. Nízké hodnoty konstanty však napovídají, že samotné zisky nedosahovaly potřebné výše a všichni kandidáti zůstali jen v prvním kole voleb.

Tabulka č. 85: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů „různé“ – I. kolo 2016

Obvod	Kandidát/ka	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Karlovy Vary	Eduard Frisch (SNK1)	-0,529	0,280	-0,314	13,32	S
Karlovy Vary	Jiří Kotek (Alternativa)	-0,321	0,103	-0,113	10,92	Z
Plzeň	Václav Chaloupek (OPAT)	-0,322	0,104	-0,173	23,73	Z
Český Krumlov	Tomáš Novák (Piráti)	-0,387	0,150	-0,085	10,60	–
Tábor	Jiří Fišer (T2020)	-0,310	0,096	-0,200	19,22	S
Beroun	Petr Hampl (APAČI)	-0,548	0,300	-0,184	10,37	–
Jičín	Jiří Fiala (Rozumní)	-0,179	0,032	-0,076	10,02	–
Jihlava	Petr Paul (SPD)	-0,260	0,068	-0,100	8,96	–
Brno – venkov	Bohuslav Klíma (Moravané)	-0,125	0,016	-0,044	8,48	–
Bruntál	Salome Sýkorová (SNK ED)	-0,540	0,291	-0,478	19,87	S
Nový Jičín	Petr Orel (SZ)	-0,474	0,225	-0,486	41,56	S
Frýdek-Místek	Jiří Ciećiala (OSN)	-0,782	0,616	-1,197	64,42	–
Kroměříž	Zdeněk Zlámal (NEZ)	-0,365	0,133	-0,167	15,52	–
Hodonín	Vítězslav Krabička (Moravané)	-0,291	0,084	-0,115	7,89	MS

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Sledování sousedského efektu u skupiny kandidátů marginálních politických stran v roce 2016 přináší pestrou škálu informací. Z celkem 14 zástupců, z toho ve volebním obvodě Karlovy Vary dokonce u dvou kandidátů, ukazují hodnoty korelačního koeficientu na snižující se podíl hlasů s postupnou vzdáleností od domácího prostředí, ale s rozdílnými hodnotami. Ve třech případech jeho hodnota přesáhla hladinu 0,5 a následný index determinace se pohyboval zhruba na třiceti procentech vysvětlené variability, ale u dalších kandidujících to bylo horší. Například u dvou kandidátů regionalistické strany Moravané je otázkou, zda vůbec lze vzhledem k hodnotám regresního modelu o sousedském efektu hovořit. Zajímavé je sledovat především trojici kandidátů, kteří postoupili do druhého kola. V této skupině naznačují všechny ukazatele na přítomnost

výraznějšího lokálního vlivu právě u kandidáta Strany zelených. V druhém kole se u trojice kandidátů výrazně snížil podíl vysvětlené variability regresního modelu, ale s nárůstem konstanty lze usuzovat na dobré výchozí postavení právě díky dobře zvolené lokalitě.

Tabulka č. 86: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů „různé“ – II. kolo 2016

Obvod	Kandidát	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Plzeň	Václav Chaloupek (OPAT)	-0,209	0,044	-0,239	65,59	Z
Nový Jičín	Petr Orel (SZ)	-0,317	0,100	-0,327	78,91	Z
Frýdek-Místek	Jiří Cieńciała I (OSN)	-0,188	0,035	-0,192	74,03	–

Pozn.: Zvýraznění – úspěšní kandidáti.

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Posledním případem, který zatím nezapadl do předchozích kategorií, je nezávislý kandidát Luděk Galuška, který se rozhodl o hlasy voličů ucházet ve volebním obvodu Uherské Hradiště. Při hodnocení projevů sousedského efektu však musíme konstatovat, že jeho volební podpora byla spíše rovnoměrně rozložená po celém obvodu a hodnota korelačního koeficientu a následného modelu neprokázala větší rozdíly v zisku hlasů v závislosti na vzdálenosti od jeho bydliště.

Tabulka č. 87: Hodnoty korelačních koeficientů a regresních modelů NK – I. kolo 2016

Obvod	Kandidát	r	R2	Beta	Konst.	Komunál
Uherské Hradiště	Luděk Galuška	-0,082	0,007	-0,085	13,98	–

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

14. Možná vysvětlení volební podpory – proč tomu tak může být?

V předcházejících kapitolách bylo popsáno rozložení volební podpory vybraných politických stran v prvním a druhém kole senátních voleb. Bylo nastíněno, jaká je schopnost kandidátů politických stran získávat hlasy ve městech, v Čechách a na Moravě. Vedle toho se dostalo prostoru i přiblížení charakteru druhého kola voleb a volební účasti, která je nejen v senátních volbách mnohdy podobně důležitá jako samotná podpora kandidátů. Nechybělo ani pojednání o projevech sousedského efektu, který se vzhledem k většinovému volebnímu systému u senátních voleb dobře analyzuje. Nicméně otázka, jaké faktory mohou ovlivňovat rozložení volební podpory, zatím zůstala nezodpovězená. Nastínit možnou odpověď je ambicí právě této kapitoly. Časový a geografický rozměr analýzy je zářmován především posledními proměnami na stranické scéně a také samotným obsahem předchozích kapitol. Z výsledků zkoumání jednotlivých projevů sousedského efektu bylo vybráno v letech 2014 a 2016 šest volebních obvodů, kde jsou jeho projevy minimální, nebo dokonce obrácené, než by se dalo očekávat podle teoretických přístupů. Jsou to tři obvody v Čechách – Český Krumlov, Strakonice a Kolín – a tři na Moravě – Hodonín, Uherské Hradiště a Blansko. Okruh stran, jejichž volební podpora je předmětem analýzy, byl stanoven předcházejícími kapitolami popisujícími rozložení volební podpory. Z toho vyplývá, že následující text se bude zabývat nalezením podmínek volební podpory stran ČSSD, KDU-ČSL, KSČM, TOP 09/STAN a populistických stran ANO a Úsvit.

Ve volbě teoretického přístupu se nabízejí dvě možnosti, případně pak jejich kombinace. Tyto dva přístupy jsou založeny na různých teoretických předpokladech toho, které prostorově diferenciované vlivy působí na voliče a jeho rozhodnutí. Ve volbě se odrážejí motivy voličů, ať jde o sociální ukotvení, přesvědčení o sounáležitost s volenou stranou, společný názor na řešení některých významných problémů nebo sympatie ke kandidátům. Tyto motivy se mohou měnit působením místního prostředí – lokálního kontextu. První možností je pracovat dle logiky kompozitního přístupu (Pink 2006; Thrift 1983), který bere v úvahu především regionální rozdíly ve struktuře populace (či spíše elektorátu) napříč sledovaným územím. Tento přístup lze v rámci volební geografie považovat za dominantní a svým způsobem tradiční. Za své rozšíření vděčí především dostupnosti dat o sociální struktuře, zpravidla pocházejících ze sčítání lidu, a pak také poměrně rozšířené znalosti metod, s jejichž pomocí lze data analyzovat (Johnston 2000: 205). Naproti tomu stojí kontextuální přístup, který si všímá lokálních zvláštností a působení samotného místa na osobu voliče. Jde především o různé geografické účinky: efekt kandidáta, efekt náky, efekt kampaně, efekt hlasování o sporném bodu a efekt vykrmování (Taylor a Johnston 1979). I přes nesporné výhody, které by přineslo sledování vlivů zdůrazňovaných oběma přístupy, zůstane tato kapitola vzhledem k náročnosti a charakteru dat zakotvena pouze v kompozitním přístupu.

14.1 Faktory ovlivňující prostorovou rozdílnost volebních výsledků

Před samotnou analýzou budou představeny jednotlivé proměnné a důvody jejich výběru. Především jde o indikátory, které identifikují segmenty určené konfliktními liniemi. Analyzované volební výsledky pocházejí z prvního a druhého kola senátních voleb v letech 2014 a 2016. Pro hledání faktorů ovlivňujících volební podporu stran byla využita data z registrů obyvatelstva, data o kupní síle společnosti Incoma GFK a data za sčítání lidu (Sčítání lidu, domů a bytů – SLDB v roce 2011). Tyto informace byly standardizovány na jednotnou územní strukturu. Výsledky za obce, které se v průběhu sledovaného období připojily k jiné obci, byly sečteny také za volby před spojením. Pokud vznikla nová obec, byly její výsledky vždy přičteny k obci, od které se odloučila.

V datech ze sčítání lidu byly nalezeny takové proměnné, které jsou vhodnými indikátory konceptů vycházejících z představené teorie. Bude tak využito proměnných definujících především socioekonomickou konfliktní linii, dále církev a stát, případně městské a venkovské prostředí. V potaz nebude brán jen rozdíl mezi vlastníky a pracujícími, ale také mezi manuálně a nemanuálně pracujícími. Mimo to budou sledovány také některé proměnné dále popisující společnost v daném místě. Těmito proměnnými budou vzdělanost a nezaměstnanost.

Konfliktní linie vlastníci–pracující je popsána na základě dat ze sčítání lidu. V datech je vyjádřena podílem zaměstnavatelů⁶⁰ na celkovém počtu ekonomicky aktivních obyvatel v obci v procentech, tak také v současnosti literaturou preferovaným pojetím jakožto konfliktu mezi manuálně a nemanuálně pracujícími. Proměnnou reflektující takovouto strukturu ekonomické aktivity je podíl pracujících ve službách⁶¹ na celkovém počtu ekonomicky aktivních obyvatel. Tato proměnná kontroluje, zda má strana nějaké významnější postavení mezi nemanuálně (nebo manuálně) pracujícími. V obou případech musíme na základě teorie konfliktních linií a na základě zařazení jednotlivých stran očekávat vyšší podporu ODS, případně TOP 09 v obcích s vyšším podílem zaměstnavatelů a pracujících ve službách, a naopak s menším zastoupením těchto ekonomických skupin by v obcích měla být silnější podpora ČSSD a KSČM. Ve službách ovšem řada osob rovněž pracuje manuálně, případně jde o málo kvalifikovanou pracovní sílu. Zároveň je pak obvykle vyšší podíl zaměstnaných ve službách ve větších obcích a městech. Výsledky analýzy mohou být těmito faktory mírně zkresleny (tj. v případě některých stran zastupujících obecně venkovské obyvatelstvo se může zdát, že zároveň zastupuje manuálně pracující, anebo, dotaženo do důsledků, že jde o levicovou stranu, což ale na základě této analýzy ani není možné říci). S touto

⁶⁰ V datech ze sčítání lidu se jedná o položky podnikatelé se zaměstnanci a bez zaměstnanců.

⁶¹ Za pracovníky ve službách jsou považováni pracovníci v obchodu, pohostinství a ubytování, školství a zdravotnictví a v ostatních službách.

konfliktní linií pak souvisí další dvě proměnné indikující ekonomickou výkonost a ekonomickou situaci v obcích obecně – kupní síla a nezaměstnanost.

Kupní síla je vyjádřena průměrným měsíčním příjmem na osobu v tisících korun. Tato data nepocházejí ze sčítání lidu, jejich zdrojem je společnost Incoma GFK. Přesný postup, kterým společnost poskytovaná data získala, bohužel není zcela veřejný, nicméně v popisu datového souboru je specifikováno, že data odrážejí mzdy ve veřejném i soukromém sektoru a také finanční prostředky rozdělované ve formě důchodů či sociálních dávek. Data tak nelze považovat za dokonalou míru průměrného příjmu v obci, vzhledem k metodice ale patrně dostatečně validním způsobem popisují meziregionální rozdíly v úrovni příjmů. Vzhledem k podobnosti s předchozími proměnnými očekáváme stejný vztah k podpoře jednotlivých stran, tak jak byl naznačen výše.

Nezaměstnanost je vyjádřena procentuálním podílem nezaměstnaných na celkovém počtu ekonomicky aktivních obyvatel. Mimo obvyklou roli nezaměstnanosti v utváření postoje na škále levice–právice, kdy je v prostředí s vysokou nezaměstnaností žádána redistribuce, a větší podpoře se tedy těší levicové strany, podle některých autorů (Johnston a Pattie 2004) hraje roli i pohled na vládu a v místech s vyšší nezaměstnaností jsou tak penalizovány vládní strany. Vyšší míra nezaměstnanosti by měla přinášet větší podporu stranám, jako jsou KSČM a ČSSD. Opačný vztah předpokládáme vzhledem ke stranám ODS a TOP 09/STAN.

Konfliktní linie církev–stát je určena rozdílným chováním věřícího a sekularizovaného obyvatelstva. Proměnná *podíl katolíků* (dále *katolíci*) je vyjádřena podílem osob s římskokatolickým vyznáním na celkovém obyvatelstvu obce. Do této kategorie tak nejsou zahrnuty osoby s jiným vyznáním (evangelickým, husitským apod.). Obvykle využívaná míra religiozity (podíl věřících na obyvatelstvu) byla zúžena pouze na katolíky na základě informací o profilu členstva KDU-ČSL (Linek a Pecháček 2006). Osoby, které ve sčítání lidu vyznání neuvedly, byly započítány do kategorie „bez vyznání“. Na straně církve stojí především KDU-ČSL, proto očekáváme s růstem podílu katolíků také růst podpory těchto kandidátů. Naopak v případě ČSSD a KSČM by volební podpora měla s růstem podílu katolíků klesat.

Proměnná *vzdělanost* kontroluje případný vliv vzdělanostní struktury obyvatelstva v obci na volební výsledky stran. Tato proměnná je vytvořena jako podíl osob s vysokoškolským vzděláním na obyvatelstvu starším 15 let (dále *VŠ*). Tato proměnná zároveň kontroluje vliv konfliktní linie materialismus–postmaterialismus, za předpokladu, že více vzdělaní lidé jsou více orientováni na kvalitu života než na materiální bohatství. Naopak nižší úroveň vzdělanosti částečně popisuje venkov, manuální práci a periferní prostředí. Z toho vyplývá, že mimo Stranu zelených, která byla výše popsána jako postmateriální, lze očekávat s vyšší úrovní vzdělanosti také vyšší volební zisk

zejména v případě ODS a TOP 09. Naproti tomu nízká úroveň vzdělání může napomáhat k vyšším ziskům ČSSD a KSČM.

14.2 Vysvětlení volební podpory ve vybraných obvodech

Do této chvíle se čtenář mohl dovědět, jak jsou na tom skupiny kandidátů jednotlivých politických stran v prvním a druhém kole, jak je u nich přítomný sousedský efekt a kde, kdo a kolikrát získává mandát senátora. V následující pasáži bude provedena podrobnější analýza čtyř volebních obvodů v Čechách a čtyř na Moravě. Prostřednictvím kvantitativního rámce bude možné nahlédnout, proč by tomu tak mohlo být. Základní klíč k výběru dále popisovaných obvodů byl nízký, ideálně nulový projev sousedského efektu. Když se porovnaly výsledky zobrazující klesající podíly hlasů jednotlivých kandidátů od jejich bydliště, nízkých projevů sousedského efektu bylo dosaženo ve čtyřech obvodech v Čechách (Český Krumlov, Tábor, Strakonice a Kolín) a podobně i čtyřech obvodech na Moravě (Blansko, Hodonín, Kroměříž a Uherské Hradiště).

Pokud začneme popisovat první obvod, tedy č. 10 Český Krumlov, můžeme říci následující: Jedná se o obvod, který v dlouhodobém srovnání patří k těm, kde v prvních volbách v roce 1996 získal mandát kandidát ČSSD, kterého později nahradil kandidát ODS. A od roku 2004 zde opakovaně získává mandát Tomáš Jirsa, dlouholetý politik ODS. Do druhého kola zde mimo ČSSD dokázala jedinou postoupit i KSČM, ale nikdo další zde podobného výsledku nedosáhl. Z uvedené tabulky je dobře patrné, že na vyvozování obecných závěrů není ve všech případech ideální.

Tabulka č. 88: Hodnoty regresního modelu vysvětlujícího podporu v obvodech Č. Krumlov 2016

Proměnná	Florián ČSSD 1		Žák TOP 09		Jirsa ODS		Zikmundová KDU-ČSL	
	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.
Konstanta	1,586		21,272		75,723		-10,270	
Katolíci	-0,111	-0,055	0,007	0,005	-0,172	-0,069	0,441	0,434
Nezaměst.	1,160	0,387	-0,206	-0,111	-0,985	-0,267	0,608	0,400
VŠ	-1,152	-0,486	0,463	0,314	0,688	0,236	0,078	0,065
Kupní síla	0,277	0,236	-0,089	-0,122	-0,336	-0,233	0,111	0,188
Sous. ef.	-0,094	-0,170	-0,108	-0,321	-0,236	-0,364	-0,108	-0,388
Adj. R2	0,423		0,260		0,304		0,336	

Proměnná	Novák Piráti		Máče KSČM		Florián ČSSD 2		Jirsa ODS 2	
	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.
Konstanta	15,938		17,471		21,535		85,751	
Katolíci	0,096	0,123	-0,382	-0,330	-0,306	-0,123	0,274	0,110
Nezaměst.	-0,379	-0,326	-0,008	-0,004	0,356	0,096	-0,178	-0,048
VŠ	-0,069	-0,075	-0,678	-0,495	-1,421	-0,482	1,263	0,428
Kupní síla	-0,072	-0,158	0,044	0,065	0,324	0,222	-0,338	-0,232
Sous. ef.	-0,022	-0,138	0,038	0,118	-0,028	-0,041	-0,144	-0,219
Adj. R2	0,135		0,374		0,195		0,195	

N = 139

Zdroj: vlastní výpočty na základě ČSÚ

Největší podíl vysvětlené variability model dosáhl u kandidáta ČSSD, kde ke dvěma nejdůležitějším proměnným patří podíl nezaměstnaných, jehož nárůst je doprovázen i nárůstem podpory Jindřicha Floriána, a snižující se podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel na úrovni jednotlivých obcí.

Druhý nejlepší model podle hodnot adjustovaného indexu determinace najdeme u kandidáta KSČM, pro jeho zvyšující se podporu byl klíčový nízký podíl katolického a vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva. Naopak vyšší podíl absolventů vysokých škol v obcích přispíval k vyšší podpoře kandidáta TOP 09 a ODS. Posledním indikátorem zvýšené volební podpory Jitky Zikmundové (KDU-ČSL) může být podobně jako v případě sociálního demokrata i vyšší nezaměstnanost a vyšší zastoupení katolického obyvatelstva. V druhém kole se situace mírně změnila, pro postupující dvojici se staly významnější proměnné vysokoškolské vzdělání, které se ukázalo jako nejdůležitější, a částečně také kupní síla. Zbylé dvě, tedy nezaměstnanost a podíl katolického obyvatelstva, byly méně důležité. Při porovnání jednotlivých proměnných se sousedský efekt projevil u každého jinak a ne vždy byl nejvýznamnější. Jen u kandidáta s podporou TOP 09 a také ODS patří k nejdůležitějším. U ostatních se více projevil vliv jiných indikátorů, napovídající spíše na důležitost politické strany.

Sousední obvod Tábor, kde se voliči rozhodovali ve stejné době jako v předchozím obvodě, je situace mírně odlišná. Z dlouhodobého hlediska se do roku 2016 jedná o personální volební baštu ODS, kde opakovaně získával mandát Pavel Eybert. Do druhého kola zde pravidelně postoupil kandidát ČSSD, který zde nikdy mandát nezískal. V posledních volbách zde nakonec porazil Jaroslav Větrovský navržený za ANO tehdejšího ministra ČSSD Jana Mládku.

Tabulka č. 89: Hodnoty regresního modelu vysvětlujícího podporu v obvodě Tábor 2016

Proměnná	Bláha ODS		Mládek ČSSD		Větrovský ANO		Fišer T2020		Šedivý KSČM	
	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.
Konstanta	-6,064		51,879		17,715		-2,959		18,042	
Katolíci	-0,170	-0,100	-0,047	-0,037	0,248	0,124	0,259	0,205	-0,126	-0,173
Nezaměst.	1,070	0,260	-0,320	-0,105	-1,007	-0,207	0,030	0,010	0,224	0,126
VŠ	-0,247	-0,090	-0,498	-0,245	-0,439	-0,135	1,406	0,685	0,005	0,004
Kupní síla	0,147	0,115	-0,276	-0,291	0,096	0,063	0,012	0,013	-0,055	-0,100
Sous. ef.	0,091	0,200	-0,018	-0,055	-0,054	-0,080	-0,103	-0,168	-0,090	-0,254
Adj. R2	0,124		0,156		0,128		0,379		0,048	

Proměnná	Klíma TOP 09		Konvička APAČI		Mládek 2		Větrovský 2	
	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.
Konstanta	-3,644		15,402		68,759		29,919	
Katolíci	-0,031	-0,023	-0,158	-0,262	-0,235	-0,108	0,194	0,089
Nezaměst.	0,098	0,029	-0,018	-0,012	0,779	0,147	-0,840	-0,159
VŠ	0,108	0,048	-0,002	-0,002	-0,569	-0,161	0,837	0,237
Kupní síla	0,162	0,156	-0,052	-0,113	-0,252	-0,153	0,250	0,152
Sous. ef.	-0,071	-0,127	-	-	0,015	0,027	-0,156	-0,210
Adj. R2	0,040		0,076		0,089		0,127	

N = 176

Zdroj: vlastní výpočty na základě ČSÚ

Vysvětlit pomocí zvoleného modelu (tabulka č. 89) podporu jednotlivých kandidátů není jednoduché. Adjustovaný index determinace skoro ve všech případech nabývá velice nízkých hodnot. Nad 10 % vysvětlené variability se dostane jen ve třech případech, nejvyšší podíl okolo 38 % dosáhne u kandidáta podporovaného lokální politickou stranou Jiřího Fišera. U něj se za nejdůležitější proměnnou dá považovat podíl vysokoškolsky vzdělaných, na druhém místě můžeme najít nižší vliv u podílu katolíků v populaci. S nimi podobně jako se vzdělanější populací roste Fišerova voličská podpora.

Třetí jihočeský volební obvod č. 12 Strakonice patří z dlouhodobého hlediska k těm, kde opakovaně získává post senátora ČSSD. V prvních dvou volbách zde získal mandát Pavel Rychetský, kterého v doplňovacích volbách nahradil Josef Kalbáč za KDU-ČSL, který jako jediný narušil sociálně demokratickou orientaci obvodu. Mandát však v roce 2010 neobhájil, a od té doby je zde opět dvakrát po sobě zvolený kandidát ČSSD. Do druhého kola ještě dokázali postoupit kandidáti ODS. Podle níže uvedené tabulky můžeme více porozumět okolnostem, které mohou stát za volební podporou jednotlivých kandidátů. U většiny z nich dosáhla hodnota vysvětlené variability vyšší úroveň, u čtyř z nich se pohybovala nad 50 %. Nejlepší z nich je možné najít u kandidáta marginálního subjektu Republika Miroslava Krejči, který vysvětluje nejvyšší podíl variability.

Tabulka č. 90: Hodnoty regresního modelu vysvětlujícího podporu v obvodě Strakonice 2014

Proměnná	Gregora TOP 09		Kratochvíle ČSSD		Mánek ODS		Vlček ANO		Huneš KDU-ČSL	
	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.
Konstanta	31,408		44,384		30,487		5,919		6,612	
Katolíci	-0,549	-0,207	-0,158	-0,078	-0,047	-0,017	-0,151	-0,131	0,713	0,300
Nezaměst.	0,819	0,143	-0,564	-0,128	-1,626	-0,275	0,552	0,222	0,442	0,086
VŠ	-1,207	-0,370	-0,328	0,131	0,042	0,013	-0,194	-0,137	-0,761	-0,260
Kupní síla	0,088	0,053	-0,128	-0,101	0,047	0,028	0,038	0,053	0,136	0,092
Sous. ef.	-0,507	-0,642	-0,294	-0,779	-0,416	-0,625	-	-	-0,369	-0,598
Adj. R2	0,549		0,571		0,435		0,077		0,532	

Proměnná	Krejča Republika		Baborová KSČM		Gregora 2		Kratochvíle 2	
	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.
Konstanta	12,776		17,074		42,022		79,752	
Katolíci	0,028	0,012	-0,033	-0,024	0,122	0,039	0,150	0,048
Nezaměst.	-0,677	-0,137	-0,170	0,057	0,645	0,095	-1,144	-0,168
VŠ	0,616	0,219	-0,629	-0,375	-0,878	-0,227	-0,516	-0,134
Kupní síla	-0,088	-0,062	-0,015	-0,018	0,159	0,081	-0,112	-0,057
Sous. ef.	-0,283	-0,668	-0,199	-0,497	-0,338	-0,362	-0,320	-0,550
Adj. R2	0,681		0,286		0,180		0,264	

N = 169

Zdroj: vlastní výpočty na základě ČSÚ

Za nejvíce působící proměnnou lze v jeho případě označit právě sousedský efekt a částečně také podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel. Podobně pro úspěch Karla Kratochvíle, hájícího pozice ČSSD, byla jak v prvním, tak i druhém kole důležitá právě domácí adresa, protože sousedský

efekt dominoval nad ostatními vlivy. Podobně i Martin Gregora, člen TOP 09, se mohl opřít o silnější domácí podporu, stejně jako Robert Huneš za KDU-ČSL. Zajímavost zde představuje i kandidátka KSČM, u které byl sice na prvním místě sousedský efekt, ale při hodnocení regresního koeficientu se k výraznějším a spíše negativním vlivům řadí také podíl vysokoškolsky vzdělaných.

Posledním volebním obvodem s podrobnějším pohledem na možné interpretační vzorce volební podpory v Čechách bude obvod č. 42 Kolín. Ten z pohledu dlouhodobých trendů patří mezi spíše levicové obvody. V prvních volbách v roce 1996 zde sice byl zvolen kandidát ODS, ale později tu opakovaně získává mandát ČSSD, která v druhém kole pravidelně vítězí právě nad ODS.

Tabulka č. 91: Hodnoty regresního modelu vysvětlujícího podporu v obvodě Kolín 2014

Proměnná	Davidková ANO		Kárník TOP 09		Rak ODS		Škrabánek Úsvit	
	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.
Konstanta	27,997		13,404		-2,124		5,305	
Katolíci	0,186	0,382	-0,764	-0,180	0,265	0,076	-0,282	-0,107
Nezaměst.	-0,257	-0,073	-0,086	-0,025	0,324	0,114	-0,116	-0,054
VŠ	-0,671	-0,234	1,029	0,584	-0,106	-0,073	0,093	0,085
Kupní síla	-0,605	-0,411	0,013	0,017	0,182	0,284	0,083	0,172
Sous. Ef.	-0,054	-0,083	-0,128	-0,330	0,002	0,006	-0,175	-0,722
Adj. R2	0,277		0,318		0,046		0,449	

Proměnná	Švarc KSČM		Třísková ČSSD		Rak ODS 2		Třísková ČSSD 2	
	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.
Konstanta	-2,808		75,631		14,189		93,937	
Katolíci	0,168	0,042	1,538	0,204	-0,823	-0,123	0,638	0,095
Nezaměst.	0,891	0,275	-2,655	-0,433	0,058	0,011	-0,573	-0,105
VŠ	-1,055	-0,637	-0,275	-0,088	0,597	0,214	-0,978	-0,351
Kupní síla	0,121	0,165	-0,263	-0,189	0,287	0,233	-0,226	-0,184
Sous. Ef.	0,071	0,128	-0,632	-0,602	-0,005	-0,007	-0,335	-0,359
Adj. R2	0,477		0,445		0,125		0,228	

N = 115

Zdroj: vlastní výpočty na základě ČSÚ

Podle tabulky č. 91 se u každého kandidáta jednotlivé modely liší. Nejvyšší podíl vysvětlené variability v rámci obvodu je patrný u kandidáta KSČM. Jeho volební zisky nejvíce ovlivnila proměnná nezaměstnanost, s jejíž narůstající úrovní narůstal i podíl hlasů odevzdaný kandidátovi KSČM. O něco nižší pozitivní vliv měla proměnná kupní síla, kde lze vidět také podobný trend. Opačný trend vykazuje podíl vysokoškoláků v obci, který se stal nejdůležitějším negativním vlivem. O něco nižší podíl vysvětlené variability v rámci sledovaného obvodu vidíme ve dvou případech, a to u Romana Škrabánka a Emilie Třískové. U obou z nich se nejvíce projevil sousedský efekt, který u kandidátky ČSSD hrál důležitější roli i v druhém kole voleb. Ten byl však ve stínu jiných vlivů u kandidáta TOP 09, kde výsledek nejvíce ovlivnil vzrůstající podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel v obci. Naopak se zvyšujícím se podílem katolíků se jeho zisky snižovali. U ostatních kandidátů se možná vysvětlení znovu různí. Pro zisky kandidátky ANO byl důležitý podíl vysokoškolsky vzdělaných a možná trochu netradičně i podíl katolického obyvatelstva v obci. V

druhém kole se podíl vysvětlené variability opět pohybuje na nižších hladinách, především u kandidáta ODS okolo 12,5 %, což příliš nedovoluje vyvozovat obecnější závěry.

Druhá skupina podrobněji popisovaných obvodů se nachází na Moravě a z dlouhodobého pohledu je charakteristická tím, že zde dokáže opakovaně získávat mandát kandidát KDU-ČSL. Ale podívejme se na jednotlivé případy postupně. V prvním z nich, senátním obvodu Blansko, se poprvé v roce 1996 prosadila ČSSD, kterou nahradil kandidát KDU-ČSL následovaný zástupcem ODS. Jeho pozici vystřídal senátor za ČSSD a od roku 2016 za tento obvod v Senátu zasedá členka KDU-ČSL. Do druhého kola se mimo jmenované strany jednou prosadila i kandidátka KSČM. V roce 2016 se v prvním kole voleb o přízeň voličů ucházelo devět kandidátů, z toho sedm z nich přesáhlo 5% hranici. Do druhého kola postoupila kandidátka KDU-ČSL Jaromíra Vítková a nestraník vystupující za ODS Jan Machač. Interpretace se v tomto případě může opřít o relativně slušné hodnoty regresních modelů, především u vítězné kandidátky. Hodnota adj. indexu determinace, který ukazuje podíl vysvětlené variability v popisovaném souboru u jednotlivých kandidátů, se pohybuje mezi zhruba 12 až téměř 70 procenty.

Tabulka č. 92: Hodnoty regresního modelu vysvětlujícího podporu v obvodě Blansko 2016

Proměnná	Polák ČSSD		Vítková KDU-ČSL		Koudelová KSČM		Machač ODS		Míšeňský ANO	
	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.
Konstanta	54,945		0,692		0,455		22,930		19,999	
Katolíci	0,047	0,049	0,717	0,611	-0,192	-0,347	0,018	0,034	-0,132	-0,315
Nezaměst.	0,281	0,054	0,470	0,073	0,194	0,064	0,693	0,236	-0,126	-0,055
VŠ	-0,458	-0,213	0,071	0,027	-0,803	-0,649	0,397	0,328	-0,168	-0,180
Kupní síla	-0,277	-0,193	0,080	0,045	-0,156	-0,188	-0,122	-0,151	-0,034	-0,054
Sous. ef.	-0,645	-0,792	-0,443	-0,440	-0,146	-0,387	-0,206	-0,445	-0,037	-0,105
Adj. R2	0,590		0,692		0,455		0,294		0,126	

Proměnná	Regec Soukromníci		Sukalovský STAN		Vítková 2 KDU-ČSL		Machač 2 ODS	
	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.
Konstanta	26,516		-24,897		53,899		46,101	
Katolíci	0,311	0,312	-0,025	-0,012	0,457	0,409	-0,457	-0,409
Nezaměst.	-0,873	-0,161	2,429	0,218	-0,609	-0,100	0,609	0,100
VŠ	-0,838	-0,376	0,033	0,007	-0,835	-0,334	0,835	0,334
Kupní síla	-0,005	-0,004	0,512	0,168	0,099	0,059	-0,099	-0,059
Sous. ef.	-0,378	-0,306	-1,161	-0,799	-0,015	-0,015	0,015	0,015
Adj. R2	0,326		0,619		0,392		0,392	

N = 145

Zdroj: vlastní výpočty na základě ČSÚ

V prvním kole voleb patří k nejlépe vypovídacím modelům případ kandidátky KDU-ČSL, na druhém místě je to Drago Sukalovský za STAN, následovaný sociálním demokratem Ivo Polákem a kandidátkou KSČM. U první jmenované se jak v prvním, tak druhém kole nejvýrazněji a pozitivně projevil podíl katolického obyvatelstva v obcích a na druhém místě sousedský efekt. Ten byl nejvýraznější u Ivo Poláka a stejně tak i pana Sukalovského. U vyšší podpory kandidátky KSČM zase prokázal svůj pozitivní vliv podíl nezaměstnaných, následovaný sousedským efektem

a snižujícím se podílem vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva. Tento vliv se v pozitivním směru nejvíce projevil u podpory kandidáta ODS, který jak v prvním, tak i druhém kole získával tam, kde se právě podíl vysokoškoláků zvyšoval. Pro kandidáta strany Soukromníků⁶² se jako významnější proměnné ukázaly vysokoškolské vzdělání a podíl katolického obyvatelstva, kde každá působí opačným směrem. U posledního kandidáta, zastupujícího hnutí ANO, dosáhl podíl vysvětlené variability nejnižší hladiny a z uvedených proměnných i jejich vlivy nedosahují takových hodnot jako v předchozích popisovaných případech.

Druhý popisovaný obvod č. 76 Kroměříž se nese ve velice podobné skladbě zvolených senátorů jako Blansko. V letech 1996, 1998 a 2016 zde opakovaně získává legitimitu senátor KDU-ČSL, v roce 2004 zase ODS a 2010 ČSSD. Do druhého kola tu dokáže postoupit i zástupce KSČM, ale pro ostatní kandidáty se tu zatím nikdy nenašlo dostatek hlasů pro vítězství. Ve volebním obvodu se podle zvolených modelů podařilo nejvíce vysvětlit volební podporu kandidátky ODS Daniely Hebnarové. Podíl vysvětlené variability přesáhl 80 % a z uvedených proměnných za jejím ziskem stojí nejvíce sousedský efekt následovaný vyšším podílem vysokoškolsky vzdělaných obyvatel obce. Druhý nejlépe vypovídací model můžeme najít u Zdeňka Zlámala, kandidáta marginální politické strany Nezávislí, který dokázal získat více jak 11 % hlasů. Své voliče našel nejvíce v okolí svého bydliště, protože za nejvýznamnější vlivy můžeme považovat právě sousedský efekt a snižující se podíl vysokoškolsky vzdělané populace. Dalšími dvěma kandidátkami, u kterých je možné hovořit o více než třetinovém podílu vysvětlené variability, jsou postupující a nakonec i vítězná Šárka Jelínková z KDU-ČSL a Eva Badinková, členka KSČM.

Tabulka č. 93: Hodnoty regresního modelu vysvětlujícího podporu v obvodu Kroměříž 2016

Proměnná	Chmelář ČSSD		Jelínková1 KDU		Škrabal STAN		Hašek1 ANO		Badinková KSČM	
	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.
Konstanta	21,194		-39,821		0,158		6,979		19,854	
Katolíci	-0,149	-0,136	0,506	0,379	0,148	0,268	-0,058	-0,085	-0,209	-0,326
Nezaměst.	-0,792	-0,183	1,719	0,326	0,266	0,122	0,751	0,280	0,341	0,134
VŠ	-0,588	-0,269	-0,635	-0,238	-0,216	-0,195	-0,293	-0,216	-0,596	-0,465
Kupní síla	0,063	0,038	0,464	0,230	-0,035	-0,042	0,115	0,113	-0,016	-0,017
Sous. ef.	-0,087	-0,177	-0,137	-0,272	-0,136	-0,436	-0,245	-0,642	0,051	0,177
Adj. R2	0,103		0,355		0,158		0,351		0,382	

Proměnná	Hebnarová ODS		Zlámal NEZ		Jelínková2 KDU		Hašek 2	
	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.
Konstanta	1,441		73,740		15,089		85,738	
Katolíci	-0,087	-0,069	-0,100	-0,093	0,588	0,375	-0,533	-0,340
Nezaměst.	0,649	0,131	-1,302	-0,306	-0,445	-0,072	1,427	0,230
VŠ	0,992	0,396	-1,100	-0,513	-0,780	-0,249	-0,734	-0,234
Kupní síla	0,078	0,041	-0,388	-0,239	0,427	0,181	-0,250	-0,106
Sous. Ef.	-0,421	-0,596	-0,305	-0,518	-0,115	-0,196	-0,646	-0,732
Adj. R2	0,849		0,415		0,388		0,683	

N = 94

Zdroj: vlastní výpočty na základě ČSÚ

⁶² Zajímavostí u Josefa Regece, který v roce 2016 vystupoval za Soukromníky, je skutečnost, že obhajoval mandát z roku 2010, který získal jako kandidát ČSSD.

Podobně jako ve všech předchozích případech, i zde lze s narůstajícím podílem katolíků v obci očekávat vzrůstající podporu reprezentantky KDU-ČSL. U Evy Badínkové je tomu přesně naopak a ještě větší význam než otázka vyznání k vyššímu podílu hlasů pro komunistickou kandidátku přispívá nízký podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel obce. Podobnou interpretační sílu zvoleného modelu najdeme ještě u kandidáta ANO, jehož podporu najdeme spíše v obcích okolo jeho bydliště a s vyšší nezaměstnaností. U ostatních kandidátů v prvním kole bylo bohužel dosaženo nízkého podílu vysvětlené variability a klíč k jejich podpoře bude někde jinde. V druhém kole voleb se jako nejdůležitější projevila proměnná podíl katolického obyvatelstva, kde s jeho vzrůstajícím podílem v obci roste podpora Šárky Jelínkové a snižují se zisky kandidáta s podporou hnutí ANO Jana Haška, kde se rovněž projevil výraznější sousedský efekt.

Jedním z nejvíce sledovaných senátních obvodů v roce 2016 byl pohraniční obvod č. 79 Hodonín, kde obhájoval senátorský mandát sociální demokrat Zdeněk Škromach. Z dlouhodobějšího srovnání se jedná o obvod s opakovanou schopností zisku mandátu křesťanských demokratů, ale také se zde dokázala prosadit ODS a v osobě Zdenka Škromacha, dlouholetého obyvatele obce Rohatec, i ČSSD. Do druhého kola tu většinou postoupil zástupce jmenovaných stran, minimální zpětné vazby v podobě počtu voličských hlasů zde nacházejí menší liberální strany a další kandidáti marginálních hnutí.

Tabulka č. 94: Hodnoty regresního modelu vysvětlujícího podporu v obvodech Hodonín 2016

Proměnná	Hubáčková 1 KDU-ČSL		Škromach 1 ČSSD		Bačíková ODS		Krajička Moravané		Lahvička KSČM	
	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.
Konstanta	-123,681		137,301		3,297		42,258		38,936	
Katolíci	0,339	0,266	-0,068	-0,068	-0,083	-0,083	0,069	0,134	-0,095	-0,256
Nezaměst.	1,128	0,170	-0,781	-0,149	-1,136	-0,217	-0,099	-0,037	0,141	0,073
VŠ	-0,254	-0,053	-0,879	-0,232	-0,485	-0,128	0,164	0,084	0,032	0,023
Kupní síla	1,392	0,649	-1,029	-0,607	0,362	0,214	-0,350	-0,401	-0,297	-0,476
Sous. ef.	-0,012	-0,007	0,051	0,053	-0,703	-0,478	-0,256	-0,525	-0,026	-0,076
Adj. R2	0,462		0,297		0,168		0,509		0,376	

Proměnná	Hubáčková 2		Škromach 2	
	Beta	St. B.	Beta	St. B.
Konstanta	-93,860		205,068	
Katolíci	0,128	0,103	-0,226	-0,181
Nezaměst.	1,381	0,213	-1,769	-0,273
VŠ	1,061	0,226	-1,289	-0,275
Kupní síla	1,393	0,663	-1,416	-0,674
Sous. ef.	0,310	0,190	-0,297	-0,247
Adj. R2	0,349		0,356	

N = 65

Zdroj: vlastní výpočty na základě ČSÚ

Ve volebním obvodu č. 79 Hodonín je obzvláště zajímavé sledovat interpretaci volební podpory, protože zde byl u dvou kandidátů postupujících do druhého kola prokázán nižší sousedský efekt. Mimo kandidátky ODS se u ostatních případů pohybuje index determinace na

hodnotě okolo poloviny, případně třetiny vysvětlené variability, což ve srovnání s celou řadou ostatních modelů není špatné. U Anny Hubáčkové, kandidátky za KDU-ČSL, model ukázal, že na její podporu měl pozitivní vliv podíl katolického obyvatelstva a také zvyšující se příjem v rámci obce. U druhého postupujícího kandidáta Zdeňka Škromacha se v prvním kole k důležitějším proměnným zařadil podíl vysokoškolsky vzdělaných v obci a kupní síla. S jejich zvyšujícím se podílem se snižuje jeho volební zisk. Podobný vliv proměnné kupní síla můžeme najít i u zisků kandidáta KSČM Jána Lahvičky. Nejvyšší podíl vysvětlené variability však byl dosažen u kandidáta regionalistického hnutí Moravané Vítězslava Krabičky, na jehož zisky má pozitivní vliv narůstající nezaměstnanost a také sousedský efekt, který se ukázal jako nejdůležitější. V druhém kole voleb, které proběhlo mezi kandidátkou KDU-ČSL Annou Hubáčkovou a Zdeňkem Škromachem, se za klíčovou dá považovat proměnná kupní síla. Tento ukazatel vykazuje pozitivní vliv na podporu vítězné kandidátky a s jeho klesající tendencí se opět snižuje podpora neúspěšného kandidáta z druhého kola.

Posledním volebním obvodem na Moravě, který bude více popsán z hlediska volební podpory jednotlivých kandidátů v prvním kole voleb, představuje obvod č. 81 Uherské Hradiště. V tomto obvodě se senátor volil od roku 1996 počtvrté a naposled zde získal mandát Ivo Valenta, nestraník s podporou strany Soukromníků. V předchozích letech zde dvakrát získal mandát kandidát KDU-ČSL a v roce 2008 Hana Doupovcová, členka ČSSD. Do druhého kola shodně jako v předchozích případech postoupil jen kandidát hlavních politických stran, minimální odezvu zde v předchozích letech našli kandidáti marginálních a liberálních stran.

Tabulka č. 95: Hodnoty regresního modelu vysvětlujícího podporu v obvodě Uh. Hradiště 2014

Proměnná	Botek KDU-ČSL		Botek ANO		Doupovcová ČSSD		Galuška NK		Mařák KSČM	
	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.
Konstanta	-23,218		26,134		-17,678		-2,991		1,486	
Katolíci	0,321	0,629	-0,075	-0,139	-0,030	-0,065	-0,134	-0,301	-0,124	-0,440
Nezaměst.	1,921	0,536	0,124	0,034	2,376	0,743	0,901	0,297	0,038	0,019
VŠ	-0,544	-0,290	-0,394	-0,206	-0,043	0,026	-0,053	-0,034	-0,387	-0,384
Kupní síla	0,216	0,242	-0,012	-0,013	0,117	0,147	0,117	0,155	0,124	0,259
Sous. ef.	-0,274	-0,272	-0,551	-0,489	0,110	0,176	0,157	0,265	0,031	0,083
Adj. R2	0,613		0,227		0,519		0,190		0,137	

Proměnná	Pijáček ODS		Valenta 1		Botek KDU-ČSL 2		Valenta 2	
	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.	Beta	St. B.
Konstanta	26,097		87,079		-55,501		155,098	
Katolíci	0,083	0,097	-0,198	-0,186	0,523	0,374	-0,499	-0,357
Nezaměst.	-1,613	-0,277	-4,618	-0,635	6,843	0,719	-6,790	-0,713
VŠ	0,375	0,123	1,472	0,387	-1,416	-0,284	1,335	0,268
Kupní síla	-0,139	-0,096	-0,339	-0,188	0,585	0,247	-0,565	-0,239
Sous. ef.	0,249	0,234	-	-	-0,155	-0,058	-	-
Adj. R2	0,089		0,547		0,598		0,595	

N = 62

Zdroj: vlastní výpočty na základě ČSÚ

Ve volebním obvodě č. 81 Uherské Hradiště lze u tří kandidátů vysvětlit pomocí zvolených modelů rozložení volební podpory v prvním kole z více jak 50 %. U kandidáta za KDU-ČSL Pavla Botka byl stejně jako ve všech předchozích případech důležitý podíl katolického obyvatelstva v obci a zde také podíl nezaměstnaných. Pro volební podporu členky ČSSD Hany Doupovcové, která obhajovala svůj předchozí mandát, představoval nejdůležitější proměnnou podíl nezaměstnaných. Důležitost tohoto vlivu ukazuje jak vysoký regresní koeficient, tak i jeho standardizovaná hodnota, která se ve srovnání se všemi ostatními nejvíce vzdálila od nuly. Tato proměnná je důležitá i u posledního popisovaného kandidáta Ivo Valenty, kde s rostoucí nezaměstnaností výrazně klesala jeho voličská odezva a naopak. Druhou, zhruba o poloviční síle významnou proměnnou byl v jeho případě také podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel, kdy s jeho nárůstem se zvyšoval i jeho volební výsledek. V druhém kole, kam postoupil Pavel Botek a Ivo Valenta, lze považovat za nejdůležitější proměnnou právě nezaměstnanost. S jejím nárůstem se zvyšuje volební výsledek kandidáta KDU-ČSL, a to dokonce více než v případě podílu katolického obyvatelstva v obci, který pro něj byla rovněž důležitý. Určitý vliv zde v druhém kole měl i podíl vysokoškolského obyvatelstva, který nahrával spíše Ivo Valentovi, a také kupní síla, která podobně jako v první kole nahrávala spíše kandidátovi KDU-ČSL.

15. Diskuse – zhodnocení českých senátních voleb

Jak tedy můžeme nakonec hodnotit jednotlivé poznatky a porovnat je s představeným teoretickým rámcem? Podívejme se nejprve na jednotlivé komponenty konceptu druhořadých voleb: V první řadě jde o nižší volební účast u voleb druhého řádu. České senátní volby zde teoretické předpoklady naplňují, přičemž je nutné ještě uvést, že existuje i nezanedbatelný rozdíl mezi prvním a druhým kolem. Zatímco v prvním kole, které se mimo rok 2002 koná souběžně s volbami komunálními nebo krajskými, dosahuje volební účast cca 35–45 % podle termínu a regionu, u druhého kola dochází k poklesu (výjimku tvoří již uvedený rok 2002) na 15–30 %. Podobu druhého kola může ovlivňovat především charakter postupujících kandidátů. Pokud jsou si postupující kandidáti hodnotově relativně blízcí, volební účast se zpravidla snižuje. Vyšší hladinu volební účasti můžeme najít v případě postupu kandidáta vládní a opoziční strany, ale ani v tom případě se nejedná o zásadní zvýšení oproti průměru. Vždy se pohybujeme na úrovni několika málo procent a rozdíl nikdy nepřesahuje pět procent. Volební účast dále mírně zvyšuje přítomnost komunistického kandidáta, ale jedná se opět o desetiny, maximálně jednotky procent. Úplně nejnižší volební účast byla zaznamenána u doplňovacích voleb do Senátu, kterým většinou chybí celostátní kampaň a souběh s dalším typem voleb.

Druhořadé volby by měly být výhodnějším typem voleb pro nové a menší strany. V případě českých senátních voleb záleží hodnocení tohoto kritéria na úhlu pohledu. Z celkového počtu 364 senátorů zvolených od roku 1996 dosáhl podíl mandátů připadajících menším stranám a nezávislým senátorům absolutního počtu 32. Prostor pro nové a menší strany tu tedy existuje. Když ale porovnáme zisky nově vstupujících politických stran do Poslanecké sněmovny, které opakovaně dosahují cca 10 % a více (Krause a Haughton 2010), tak uvedené pravidlo platí v senátních volbách pro jednotlivé roky odlišně.

Tabulka č. 96: Počty a podíly senátorů bez podpory politické strany zastoupené v PS PČR a NK

Rok voleb	Počet senátorů	Podíl
1996	2	2,47 %
1999	1	100 % (doplňovací)
2000	1	3,70 %
2002	8	29,63 %
2004	3	11,11/ %
2006	2	7,40 %
2010	3	11,11 %
2012	5	18,52 %
2014	2	7,40 %
2016	5	18,52 %
Celkem	32	8,80 %

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Při pohledu nejen do předchozích výpočtů, map a srovnání, ale i do přehledové tabulky č. 96, která ukazuje počty a podíly zvolených senátorů bez podpory politické strany v Poslanecké sněmovně a nezávislých kandidátů, identifikujeme stále celkem nízký podíl tohoto typu zákonodárců. Nejvíce jich bylo v řádných volbách zvoleno v roce 2002, kdy jejich podíl dosáhl skoro třetiny. Následují volby v letech 2012 a 2016 s počtem pěti senátorů, ale například rok 2008 se do tabulky ani nedostal, protože zde nebyl mimo etablované relevantní politické strany zvolen nikdo.

Třetím předpokladem je vyšší podíl neplatných hlasů jako jeden z identifikátorů nižšího významu popisované volební soutěže. Situaci českých parlamentních voleb přibližuje srovnávací tabulka č. 97, která ukazuje podíly neplatných hlasů jak v prvním, tak i druhém kole senátních voleb a následně je srovnává se stejným ukazatelem u voleb do Poslanecké sněmovny. V těchto volbách se podíly platných hlasů vždy dostanou nad úroveň 99 % všech odevzdaných hlasovacích lístků a podíly těch neplatných jsou skoro marginální.⁶³

Tabulka č. 97: Srovnání platných hlasů Senát / Poslanecká sněmovna PČR

Rok voleb	Platné hlasy – I. kolo	Platné hlasy – II. kolo	Platné hlasy – Posl. sněmovna
1996	98,82	99,30	99,39
1998	87,97	99,12	99,58
2000	94,23	99,32	–
2002	98,91	95,89	99,56
2004	93,22	99,52	–
2006	93,28	99,70	99,64
2008	93,86	99,74	–
2010	94,57	99,59	99,37
2012	90,97	98,87	–
2013	–	–	99,26
2014	95,01	99,54	–
2016	95,52	99,20	–

Zdroj: www.volby.cz

V senátních volbách lze najít případ, kdy podíl platných hlasů klesá pod 90 %. Jedná se o rok 1998, kdy se první kolo senátních voleb konalo souběžně s komunálními volbami a po technické stránce se hlasovalo s dvěma úředními hlasovacími obálkami – do každé z nich patřil jiný hlasovací lístek, který bylo nutné vhodit do příslušné rozdílné volební urny. Technické řešení průběhu voleb tedy může počet neplatných hlasů ovlivňovat spíše než samotný charakter volební soutěže manifestovaný záměrným odevzdáváním neplatných hlasů. V dalších senátních volbách jsou,

⁶³ Zde je nutné poukázat na skutečnost, že ve sněmovních volbách může při konečném přerozdělování hlasů na mandáty hrát roli doslova každý hlas, podíly neplatných hlasů jsou zde velice nízké. Více o neplatných hlasech Lebeda a Lysek (2017).

především v prvním kole, také dokumentované o něco nižší podíly platných hlasů, které se pohybují zhruba od 90 % do necelých 99 %. Na rozhodující roli technického průběhu voleb napovídají i statistiky z roku 2002, kdy se vyšší podíl neplatných hlasů přesunul až do druhého kola, konaného na rozdíl od prvního kola souběžně s dalším typem voleb.

Co však v senátních volbách platí velice dobře, je předpoklad, že vládní strany zde ztrácejí podporu. Grafy u každé politické strany v dlouhodobém měřítku názorně ukazují, že vládní strany především v polovině funkčního období nejsou schopny získat v senátních volbách potřebnou podporu. Nejvhodnějším ukazatelem je v tomto případě třetí kategorie uplatněného indexu volební shody, zobrazující volební shodu (NR-RR). Analýza výsledků potvrdila, že především hlavní vládní strany ztrácejí v době senátních voleb potřebnou podporu a vykazují různě velké ztráty. Při porovnání tří makroregionů – měst, venkovských obvodů v Čechách a venkovských obvodů na Moravě – je dále patrné, jak jsou tyto ztráty výrazné a že z nich existují výjimky. ČSSD se dokázala dostat na úroveň sněmovních voleb až s rokem 2008, lepšího výsledku zobrazeného indexem volební shody dosáhla i v následujících volbách 2010 a 2012, kdy představovala opoziční alternativu. Výjimku dále představuje KDU-ČSL, která ve volebních obvodech na Moravě dlouhodobě bez ohledu na vládní roli dokáže v prvním kole senátních voleb získávat větší odezvu než při volbách do Poslanecké sněmovny. Ve městech a v Čechách se jí však daří výrazně méně. KSČM, politická strana s dlouhodobou opoziční rolí, na celostátní úrovni dokáže jak získávat, tak i ztrácet. Pokud jsou ve vládě sociální demokraté, komunisté představují stranu, která dokáže na jejich vládní roli profitovat a získávat podporu. Dobře je to vidět především v prvních letech senátních voleb. Po roce 2014 však bez ohledu na opoziční roli ztrácí také. Podobné tendence jsou patrné i na podpoře ODS, která v prvním kole senátních voleb získává spíše vyšší voličskou odezvu bezprostředně po úspěšných volbách do Poslanecké sněmovny (1996 a 2010) nebo v době působení v roli opoziční strany (2004, 2014 a 2016). Naopak s největší penalizací se u ní setkáme v době, kdy je hlavní představitelkou vládní koalice (2008 a 2012). U liberálních stran zastoupených v dolní komoře Parlamentu je situace podobá předchozím stranám a rovněž i zde platí pravidlo ztráty podpory v době vládního angažmá. Nejvíce je to patrné v roce 2012, o něco méně v letech 2006–2010. Naopak v momentě, kdy tato skupina představuje silnou opoziční alternativu (2000), dokáže zejména v městském prostředí hodně získat. Hodnocení penalizace populistických stran z hlediska vládní role potvrzuje obecné předpoklady, že i zde ve všech případech dochází v prvním kole senátních voleb ke ztrátě podpory.

Podle obecných předpokladů má být rozhodování voličů v druhořadých volbách méně stranicky založené a má více reflektovat personální rozměr voleb. K tomuto hodnocení nám nejvíce pomůže pojednání o projevu sousedského efektu, případně podrobnější analýza vybraných

obvodů. U velké většiny všech kandidátů v posledních volbách v letech 2014 a 2016 se za důležitou u volebního zisku ukázala vzdálenost od místa trvalého bydliště. To napovídá na personalizaci volby, ale současně bylo možné najít i případy, kdy klasické socioekonomické proměnné jako příjem, vzdělání, počty nezaměstnaných v obci atd. hrají důležitější roli. Záleží tedy na konkrétních podmínkách a charakteru volebního obvodu.

Co naopak můžeme u senátních voleb vyloučit, je uváděné kritérium přesahu národních hranic. To vychází čistě z pojetí voleb do Evropského parlamentu a v případě voleb do horní komory Parlamentu České republiky není nijak přítomné.⁶⁴

Dalším charakteristickým znakem, který již byl do značné míry popsán, je zvyšující se abstinence při odlišném volebním systému ve srovnání s tím, který je považován za národní tradici. Čeští politici po roce 1993 získávají z velké části svou legitimitu skrze poměrné zastoupení kandidátních listin. Volí se tak jak do Poslanecké sněmovny, tak v komunálních i krajských volbách, a i vzhledem k historické tradici meziválečného Československa lze za „tradiční“ volební mechanismus považovat právě proporční zastoupení. Většinový princip shodný se současnou úpravou platnou pro senátní volby zažily české země jen velice krátce v době rodící se moderní politiky v letech 1907 a 1911. Těžko říct, zda lze z tohoto důvodu považovat většinový volební systém za vzdálený národním tradicím, ale chronologicky představuje návrat o zhruba jedno století zpět a vychází z pravidel, která jsou sice jasná a přehledná, ale nezapadají do principů, které v českém prostředí v současnosti převládají. Skutečnost, že senátní volby představují druh hlasování s velice nízkým zájmem voličů, již nejen v této práci několikrát zazněla. Nemáme ale přesvědčivé informace o tom, nakolik tomu přispívá právě většinový volební systém.

U voleb, které patří k těm méně významným, se můžeme setkat i s odlišnou podobou volební kampaně, protože jak voliči, tak média jim věnují menší pozornost. Dosavadní zkušenosti ukazují, že senátní volby rozhodně nestojí zcela mimo pozornost médií a voličů. Přispívá k tomu především termín konání voleb, který je souběžný s krajskými/komunálními volbami a probíhá na celém území České republiky. Charakter samotné kampaně před senátními volbami ne vždy stojí stranou. Především v době silné opozice je kampaň krajských a současně i senátních voleb pojata jako výrazný „den změny“, a základním motivem pro hlasování tak je celostátní politika a pozice politických stran na vládní/opoziční úrovni (Eibl et al. 2009; Balík et al. 2013). Kritérium méně intenzivní kampaně tu opět platí jen částečně, ale i přes výraznou mobilizaci se hlasování nakonec účastní nižší podíl voličů.

⁶⁴ Existuje tu však výjimka, kdy zvolený senátor Ivo Valenta uváděl v době voleb trvalé bydliště Monte Carlo (www.volby.cz).

K dalším znakům druhořadosti voleb patří jev, kdy voliči odcházejí od větších stran k menším. Pro opravdu plnohodnotné a komplexní zhodnocení tohoto ukazatele u senátních voleb by bylo potřeba ujit ještě hodně dlouhou cestu a po materiální a technické stránce by to bylo velice náročné. V dnešní době existují studie, které pojednávají o některých obvodech a pomocí pokročilejších statistických metod sledují možné přesuny volební podpory. Vychází se tak z matematického modelování a pro plnohodnotné závěry lze za ideální výzkumný nástroj považovat exit pollové šetření v době senátních voleb, které by jasně opovědělo na strukturu voličů a jejich posuny. Jeho finanční a logistická náročnost pro celé území však zatím přesahuje existující možnosti.

Dále můžeme na základě provedených srovnání a výpočtů říci, že jednotlivé politické strany a jejich podpora v zásadě odpovídají očekáváním vyplývajících z teorie konfliktních linií, tak jak bylo uvedeno na začátku práce. Potvrdilo se, že k městským stranám centra patří liberální formace, které zde opakovaně získávají podporu, naopak ve venkovských oblastech a především na Moravě se jim nedaří postoupit ani do druhého kola. Podobně za stranu centra můžeme označit ODS a TOP 09, protože jejich kandidáti dokážou uspět v Praze, a to opakovaně. Za stranu katolického venkova se dá s jistotou označit KDU-ČSL, která získává legitimitu svých senátorů především na Moravě a jako klíčová se pro ni ukázala proměnná podíl katolického obyvatelstva v obcích a městech. Pro část společnosti historicky označovanou jako „pracující“, která je spojena se sociální demokracií a také komunistickou stranou, jsou za důležité považovány spíše venkovské obvody a u bližšího rozboru volební podpory také podíl nezaměstnaných v jednotlivých obcích.

16. Závěr

A jak se nyní v závěru můžeme podívat na senátní volby? Pravidelně se opakující volby vycházející z dvoukolového většinového systému poskytují celou řadu podnětů k odbornému zkoumání. Pokud budeme na senátní volby nahlížet optikou druhořadých voleb, na čemž však není úplná shoda, můžeme říci, že nejvíce se v těchto volbách projevuje penalizační efekt vládních stran, a to především v případě strany, která kontroluje pozici ministerského předsedy. ČSSD se tak nejlépe daří v letech 2008 a 2010, kdy představuje silnou opoziční alternativu, podobně občanským demokratům v roce 2004, kdy jsou delší dobu rovněž v opozici. Zajímavější jsou však teritoriální rozdíly a charakter druhého kola voleb, kdy je dobře patrné, že kandidáti ČSSD v druhém kole voleb v městském prostředí prohrávají s ODS, naopak v Čechách celkově spíše vítězí. S kandidáty dalších politických stran ČSSD nepostupuje tak často, a pokud prohrává, tak to není nijak významné. Na Moravě se dokáže také prosadit, pokud nepostupuje do druhého kola s kandidáty KDU-ČSL. Volební bašty sociálních demokratů jsou čtyři, z toho jedna personální v podobě dlouhodobě voleného senátora Milana Štěcha v obvodě č. 15 Pelhřimov. Podobně existují i čtyři volební obvody, kde ČSSD do druhého kola postoupit neumí. Obě tyto skupiny obvodů se nacházejí v Čechách.

Druhá sledovaná strana, KDU-ČSL, patří k těm, které v senátních volbách spíše „vydělávají“, protože dlouhodobě patří při porovnání poměru zisku hlasů a mandátů k nadreprezentovaným stranám. Z teritoriálního hlediska patří na Moravu, kde v prvním kole voleb neztrácí ani v době, kdy se podílí na exekutivní roli. Po roce 2010 se situace mírně proměňuje a pozice senátora KDU-ČSK získává i ve městech, dokonce v Praze. Z časového hlediska se kandidátům KDU-ČSL nejlépe dařilo v prvních letech senátních voleb, především v době Čtyřkoalice. Dalším častým jevem je schopnost zisku mandátu z pozice méně úspěšného postupujícího z prvního kola. Strana dále disponuje jednou volební baštou, obvodem Ústí nad Orlicí, a současně pro ni existuje i hodně nepostupových obvodů, a to jak v Čechách, tak i na Moravě.

KSČM se v nastavených podmínkách velice špatně prosazuje, a to navzdory skutečnosti, že má nejvíce kandidátů ze všech stran. Existují pro ni z hlediska prvního kola úspěšnější roky, zejména mezi lety 1996 a 2002, později se ale její výsledky v senátních volbách zhoršují. Nárůst volební podpory najdeme i v roce 2012, ale jde o jednorázovou změnu následovanou dalším poklesem. V druhém kole kandidáti KSČM skoro vždy prohrávají, počty zvolených senátorů jsou velice nízké a jen ve dvou obvodech prokazují schopnost opakovaného zisku mandátu, přičemž v dalších čtyřech obvodech došlo jen k jednomu zisku senátorského mandátu za dobu novodobé historie konání senátních voleb. Naopak v 53 obvodech nedokázali představitelé KSČM nikdy postoupit do druhého kola.

ODS patří i přes neúspěchy v posledních letech z dlouhodobého hlediska k nejlépe se umisťujícím stranám, celkově získala ze všech stran nejvíce senátorů. Nejlepších výsledků dosahovala už v prvním kole v roce 2004 v Čechách, naopak o čtyři roky později je situace odlišná a nejvíce ztrácí v městském prostředí. V druhém kole ji poměrně často ostatní porazí, ve městě jsou to zástupci liberálních stran, v Čechách ČSSD a na Moravě i KDU-ČSL. Nejlepší pro ni byly roky 2004 a 2006, kdy byla v opozici nebo čerstvě ve vládě. Volební baštu má dnes jenom jednu v Praze, ale to doplňuje 34 obvodů, v nich dokáže opakovaně získat mandát. Tyto obvody jsou spíše v Čechách (nejčastěji v Praze) než na Moravě.

Liberálním stranám se zase daří nejlépe v městském prostředí, z chronologického pohledu pak na tom byly nejlépe v době opoziční smlouvy v roce 2000. Tradiční oblastí volební podpory pro ně v senátních volbách není Morava, ale Čechy, kde v druhém kole nejčastěji soupeří s ODS. Co do počtu získaných mandátů představuje nejlepší roky přelom století, později se zisky snižují, jen v roce 2016 díky úspěchům STANu zase vzrostou.

U populistických stran je ve srovnání s ostatními stranami srovnávaná doba výrazně kratší, a jejich úspěch ze sněmovních voleb se zatím v podmínkách dvoukolového většinového systému neopakuje. Ukazatele volební shody napovídají na minimální rozdíly a penalizační efekt se zatím projevil v každých senátních volbách, nejvíce v Čechách právě v roce 2016. Srovnávací mapa bohužel jen částečně vypovídá o schopnosti v senátních volbách „uspět“ a lokality, kde získávají populistické strany senátory, jsou různé – jak periferní obvody, tak i centrum.

Poslední dvě kategorie tvoří kandidáti a senátoři menších a regionálních politických stran a také nezávislí kandidáti. Nepředstavují početnou skupinu zvolených a jejich zisky jsou z prostorového hlediska různé, protože mandát dokázali získat jak v městském prostředí, tak i periferních obvodech Čech a Moravy.

Pokud jde o volební účast, opakovaně bylo prokázáno, že senátní volby stojí spíše na okraji zájmu českých voličů. Nejhuře je na tom druhé kolo v posledních dvou volbách, kdy se počet hlasujících pohyboval pod 20 %. Naopak v prvním kole bylo opakovaně překročeno 40 %, ale není to pravidlem. Pro vyšší účast v druhém kole neplatí univerzální pravidlo, který typ kandidátů by měl postoupit, protože v dvacetileté historii se u všech porovnávaných kombinací dají najít nárůsty i poklesy četnosti.

Co se týká možné úpravy směrem k jednokolovému systému, stranou, která by na takové úpravě zřejmě nejvýrazněji prodělala, je KDU-ČSL, která podle současné podoby získává opakovaně více senátorů, protože její vítězní kandidáti postupují do druhého kola z druhé pozice. Podobně by na tom byli i kandidáti liberálních stran a částečně také menších regionálních subjektů.

U drtivé většiny kandidátů se projevil sousedský efekt, více v prvním než v druhém kole, a to i u kandidátů populistických stran. Zde byl ve srovnání s ostatními stranami zaznamenán menší podíl kandidátů propojených s místní politikou. Zatímco u dlouhodobě etablovaných politických stran byla většina kandidujících rekrutována z pozic komunální politiky, u představitelů ANO tomu tak v roce 2014 nebylo. O dva roky později se ale i u nich podíl komunálních politiků mezi kandidáty navýšil.

V poslední kapitole práce byly více popsány vzájemné vlivy na volební podporu v několika obvodech. Pomocí konceptu konfliktních linií, které tvoří základ pro vznik moderní masové politiky, došlo k definování sledovaných proměnných. Kromě již popisované vzdálenosti od místa bydliště kandidáta a sousedského efektu byl sledován možný vliv na volební výsledky u příjmu, nezaměstnanosti, vzdělání a vyznání. U analyzovaných kandidátů jednotlivých stran je možné říci, že pro zástupce KDU-ČSL je klíčový podíl obyvatel, kteří se hlásí ke katolickému vyznání, a to jak v Čechách, tak i na Moravě, kde to lze očekávat. U levicových kandidátů (ČSSD a KSČM) se vedle vzdálenosti jako důležitější projeví také vyšší nezaměstnanost, nižší vzdělání, případně nižší příjem. U kandidátů KSČM mírně ustupuje do pozadí efekt vzdálenosti a na důležitosti nabývá právě uvedená vyšší nezaměstnanost a nižší vzdělání. U kandidátů z nelevicového spektra se naopak za důležitější dají považovat právě vyšší vzdělanost, nižší nezaměstnanost, případně vyšší kupní síla na úrovni jednotlivých obcí. Podle toho lze říci, že se spíše potvrdily teoretické předpoklady. Ale současně je však nutné uvést, že uvedená pravidla nejsou vždy univerzálně platná a je nutné je vždy zasadit do podmínek konkrétního obvodu.

Přes vše uvedené se tu i nadále otevírá prostor pro další výzkum. S ohledem na migraci obyvatel lze očekávat další úpravy volebních obvodů, srovnání schopnosti zisku hlasů u kandidátů, kteří se současně ucházejí o více mandátů, sledování charakteru druhého kola voleb a případné podpory méně úspěšných kandidátů těm postupujícím. Dále to může být sledování klíčových proměnných, které stojí za podporou konkrétních kandidátů, a samotný charakter voleb, které vycházejí z většinového principu. To vše a mnoho dalšího si jistě zaslouží pozornost nejen odborné veřejnosti a bude zajímavé se jednotlivými podněty i nadále zabývat.

17. Seznam literatury a zdrojů

Literatura:

- Antoš, Marek. 2013. „Volební obvody ve volbách do Senátu.“ *Politologický časopis* 20, č. 2, 139–156.
- Archer, J. Clark. 1988. „Macrogeographical versus microgeographical cleavages in American presidential elections: 1940–1984.“ *Political Geography Quarterly* 7, č. 2, 111–125.
- Arzheimer, Kai a Evans, Jocelyn. 2012. „Geolocation and voting: candidate-voter distance effects on party choice in the 2010 UK general election in England.“ *Political Geography* 31, č. 5, 301–310.
- Babiš, Andrej. 2017. *O čem sním, když náhodou spím*. Praha, ANO 2011.
- Balík et al. 2013. *Krajské volby 2012*. Brno: Masarykova univerzita.
- Balík, Stanislav. 2009. *Komunální politika. Obce, aktéři a cíle místní politiky*. Praha: Grada Publishing.
- Blažek, Jan a Kostecký, Tomáš. 1991. „Geografická analýza výsledku parlamentních voleb v roce 1990.“ *Sborník České geografické společnosti* 96, č. 1, 1–14.
- Česká televize. 2012. „Církevní restituce prošly ve sněmovně do třetího čtení.“ *ČT24*. Dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/180105-zive-poslanci-resi-restituce-jednat-mohou-do-noci/> (15. 2. 2018).
- Český rozhlas. 2017. „Okamura: Chceme zrušit Senát a zestátnit Českou televizi a Český rozhlas.“ *Irozhlas.cz*. Dostupné na: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/tomio-okamura-senat-zruseni-financovani-spd-cesky-rozhlas_1710232153_gol (15. 2. 2018).
- Dandoy, Régis a Schakel, Arjan. 2013. *Regional and National Elections in Western Europe. Territoriality of the Vote in Thirteen Countries*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Downs, Anthony. 1957. *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper.
- Eibl et al. 2009. *Krajské volby 2008*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Evans, Geoffrey a Whitefield, Stephen. 1998. „The Structuring of Political Cleavages in Post-Communist Societies: the Case of the Czech Republic and Slovakia.“ *Political Studies* 46, č. 1, 115–139.
- Evans, Geoffrey a Whitefield, Stephen. 2000. „Explaining the Formation of Electoral Cleavages in Post-communist Democracies.“ In: *Elections in Central and Eastern Europe: The First Wave*. Eds. Hans-Dieter Klingemann, Ekkehard Mochmann a Kenneth Newton. Berlin: Sigma, 36–67.
- Evans, Jocelyn A. J. 2004. *Voters & Voting: An Introduction*. London: Sage Publications.
- Evans, Jocelyn, Arzheimer, Kai, Campbell, Rosie a Cowley, Phillip. 2017. „Candidate localness and voter choice in the 2015 General Election in England.“ *Political Geography* 59, 61–71.

- Farrell, David. 2001. *Electoral Systems: A Comparative Introduction* (2nd Edition). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Fauvelle-Aymar, Christine a Francois, Abel. 2005. „Campaigns, political preferences and turnout. An empirical study of the 1997 French legislative elections.“ *French Politics* 3, č. 1, 49–72.
- Filip, Jan. 2003. „K historii Senátu: od jeho zřízení až po ustavení.“ *Senát*, č. 1, 22–24.
- Florida, Antonio. 2010. „The Regional Elections of 2010: Much Ado about Nothing? Electoral Observatory of the Region of Tuscany.“ *Bulletin of Italian Politics* 2, č. 1, 137–145.
- Gimpel et al. 2008. „Distance-decay in the political geography of friends-and-neighbors voting.“ *Political Geography* 27, č. 2, 231–252.
- Gorecki, Maciej A. a Marsch, Michael. 2012. „Not just ‘friends and neighbours’: Canvassing, geographic proximity and voter choice.“ *European Journal of Political Research* 51, č. 5, 563–582.
- Havlík, Vlastimil a Kaniok, Petr. 2016. Populism and Euroscepticism in the Czech Republic: Meeting Friends or Passing By? *Romanian Journal of European Affairs*, Institutul European din România, roč. 16, č. 2, s. 20-35.
- Havlík, Vlastimil a Gregor, Kamil. 2013. „Příčiny jednotnosti hlasování a složení legislativních koalic v Senátu ve srovnání s Poslaneckou sněmovnou v letech 1998–2010.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 49, č. 4, 549–575.
- Havlík, Vlastimil a Voda, Petr. 2016. „The Rise of New/ Political Parties and Re-Alignment of Party Politics in the Czech Republic.“ *Acta Politologica* 8, č. 2, 119–144.
- Hendl, Jan. 2006. *Přehled statistických metod zpracování dat*. Praha: Portál.
- Hloušek, Vít. 2005. „Česko.“ In: *Politické strany moderní Evropy. Analýza stranicko-politických systémů*. Eds. Maxmilián Strmiska et al. Praha: Portál, 438–452.
- Hloušek, Vít a Kopeček, Lubomír. 2004. *Konfliktní demokracie. Moderní masová politika ve střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.
- Hloušek, Vít a Kopeček, Lubomír. 2010. *Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Praha: Grada.
- Honey, Rex a Barnett, J. Ross. 1990. „Volatile stability: New Zealand’s 1987 general election.“ In: *Developments in Electoral Geography*. Eds. Ronald J. Johnston, Fred M. Shelley a Peter J. Taylor. London: Routledge, 86–99.
- Charvát, Jakub a kol. 2015. *Pokušení vládnoucích: Politika volebních reforem ve střední Evropě*. Praha: Metropolitan University Prague Press.
- Chytilík, Roman. 2005. „Volby 2004 a strategické účinky volebních systémů.“ *Středoevropské politické studie* 7, č. 1, 13–25.
- Chytilík, Roman, Lebeda, Tomáš, Šedo, Jakub a Čaloud, Dalibor. 2009. *Volební systémy*. 2. rozšířené vydání. Praha: Portál.
- Inglehart, Ronald. 1977. *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics*.

Princeton: Princeton University Press.

Jeffery, Charlie a Hough, Dan. 2003. „Regional elections in multi-level systems.“ *European Urban and Regional Studies* 10, č. 3, 199–212.

Jeffery, Charlie a Hough, Dan. 2009. „Understanding post-devolution elections in Scotland and Wales in comparative perspective.“ *Party Politics* 15, č. 2, 219–240.

Jeřábek, Milan. 2014. *Region a inovace na příkladu česko-saského pohraničí*. Praha: Grada Publishing.

Johnston, Ron a Pattie, Charles. 2004. „Electoral Geography in Electoral Studies. Putting Voters in Their Place“ In: *Spaces of Democracy. Geographical Perspectives on Citizenship, Participation and Representation*. Eds. Clive Barnett a Murray Low. London: Sage, 45–66.

Johnston, Ronald J. 1990. „Lipset and Rokkan revisited: electoral cleavages, electoral geography, and electoral strategy in Great Britain.“ In: *Developments in Electoral Geography*. Eds. Ronald J. Johnston, Fred M. Shelley a Peter J. Taylor. London: Routledge, 121–141.

Johnston, Ronald J. 2000. „Electoral Geography.“ In: *Dictionary of Human Geography*. Eds. Gregory Derek et al. Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 204–205.

Just, Petr. 2016. „Český bikameralismus v období inkongruence.“ In: *Dvacet let Senátu Parlamentu české republiky v souvislostech*. Ed. Jan Kysela. Praha: Leges, s. 104–112.

Key, Valdimer O. 1949. *Southern Politics in State and Nation*. Knoxville: Alfred A. Knopf, Inc.

Kopecký, Petr. 2004. „The Czech Republic: Entrenching Proportional Representation.“ In: *Handbook of Electoral System Choice*. Ed. Josep M. Colomer. Basingstone: Palgrave Macmillan, 347–358.

Kopeček, Lubomír. 2015. *Deformace demokracie? Opoziční smlouva a česká politika 1998–2002*. Brno: Barrister & Principal.

Kostecký, Tomáš. 2001. *Vzestup nebo pád politického regionalismu? Změny v apolitické mapě v letech 1992 až 1998 – srovnání české a Slovenské republiky*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Kostecký, Tomáš a Čermák, Daniel. 2005. „Metropolitanization and Political Change in the Czech Republic.“ In: *Metropolitanization and Political Change*. Eds. Vincent Hoffmann-Martinot a Jefferey Sellers. Wiesbaden: VS Verlag, 353–370.

Kostecký, Tomáš a Mikešová, Renáta a Poláková, Markéta a Čermák, Daniel a Bernard, Josef a Šimon, Martin. 2014. *Koho volí Vaši sousedé? Prostorové vzorce volebního chování na území Česka od roku 1920 do roku 2006, jejich změny a možné příčiny*. Praha: SLON.

Kouba, Karel. 2007. „Prostorová analýza českého stranického systému. Institucionalizace a prostorové režimy.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 43, č. 5, 1017–1037.

Kouba, Karel. 2015. „Proč ubývají voliči a neplatné hlasy ve druhých kolech českých senátních voleb?“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 51, č. 2, 227–260.

- Krause-Deegan, Kevin a Haughton, Tim. 2010. „A Fragile Stability. The Institutional Roots of Low Party System Volatility in the Czech Republic, 1990–2009.“ *Politologický časopis* 17, č. 3, 227–241.
- Kreidl, Martin. 2009. „Je volební chování v prvním kole senátních voleb ovlivněno vlastnostmi kandidátů? Ilustrace použití modelu diskretní volby na datech z výběrového šetření.“ *Evropská volební studia* 4, 109–123.
- Kubát, Michal. 1998. „Volby, fragmentace a polarizace stranického systému a politická nestabilita v České republice.“ *Politologický časopis* 5, č. 3, 231–243.
- Kubát, Michal. 2005. *Demokracie v Polsku: politický systém Polské republiky (1989–2005)*. Praha: SLON.
- Kubát, Michal. 2013. *Současná česká politika – Co s neefektivním režimem?* Brno: Barrister & Principal.
- Kysela, Jan. 2000. „Regionální druhé komory v západní Evropě.“ *Politologický časopis* 7, č. 3, 259–279.
- Kysela, Jan. 2001. „Glosa k výhledům regionální reformy Senátu.“ *Politologický časopis* 8, č. 2, 64–74.
- Kysela, Jan. 2004. *Dvoukomorové systémy. Teorie, historie a srovnání dvoukomorových parlamentů*. Praha, Eurolex Bohemia.
- Lebeda, Tomáš 2011. „Dopady dvoukolového většinového systému na reprezentaci stran v českém Senátu.“ *Sociologický časopis* 47, č. 2, 243–271.
- Laakso, Maarko a Taagepera, Rein. 1979 Effective Number of Parties: A Measure with Application to West Europe. *Comparative Political Studies* 12:3-27.
- Lebeda, Tomáš. 2016. „Dvacet let voleb Senátu.“ In: *Dvacet let Senátu Parlamentu ČR v souvislostech*. Ed. Kysela, Jan. Praha: Leges, 289–308.
- Lebeda, Tomáš a Lysek, Jakub. 2017. *Protest, omyl, nezájem? Neplatné hlasování v České republice a v nových demokraciích*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Lebeda, Tomáš, Malcová, Karolína a Lacina, Tomáš. 2009. *Volby do Senátu 1996 až 2008*. Sociologický ústav Akademie věd, Praha.
- Linek, Lukáš a Pecháček, Štěpán. 2006. *Základní charakteristiky členské základny KDU-ČSL*. Sociologické studie. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Lipset, Seymour M. a Rokkan, Stein, Eds. 1967. *Party System and Voter Alignments. Cross-National Perspectives*. New York: The Free Press.
- Lyons, Pat a Linek, Lukáš. 2007. „Povaha a zdroje stranické identifikace.“ In: *Voliči a volby 2006*. Eds. Tomáš, Lebeda et al. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 147–175.
- Malcová, Karolína. 2010. „Analýza senátních voleb pohledem mikroúrovně vybraných obvodů neúspěšných pro ODS.“ *Politologická revue* 16, č. 2, 77–101.
- Malcová, Karolína. 2012. „Lokální aspekt volební podpory kandidátů do Senátu Parlamentu ČR.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 48, č. 2, 283–314.

- Marková, Klára. 2016. „Senát v diskusích o Ústavě ČR.“ In: *Dvacet let Senátu Parlamentu České Republiky v souvislostech*. Ed. Jan Kysela. Praha: Leges, 67–76.
- Marsh, Michael. 1998. „Testing the Second-Order Election Model after Four European Elections.“ *British Journal of Political Science* 28, č. 4, 591–607.
- Navrátil, Vojtěch. 2010. „Výsledky druhého kola senátních voleb 1996–2008: kdo, proti komu, odkud a jak.“ *Středoevropské politické studie* 12, č. 1, 79–98.
- Novák, Jakub a Netrdová, Pavlína. 2011. „Prostorové vzorce sociálně-ekonomické diferenciacie obcí v České republice.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 47, č. 4, 717–744.
- O’Loughlin, John a Parker, A. J. 1990. „Tradition contra change: the political geography of Irish referenda, 1937–87.“ In: *Developments in Electoral Geography*. Eds. Ronald J. Johnston, Fred M. Shelley a Peter J. Taylor. London: Routledge, 60–85.
- Ouředníček, Martin, Jíchová, Jitka a Pospíšilová, Lucie. 2017. *Historický atlas obyvatelstva českých zemí*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- Ouředníček, Martin, Špačková, Petra a Feřtřová, Marie. 2011. „Změny sociálního prostředí a kvality života v depopulačních regionech České republiky.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 47, č. 4, 777–804.
- Pallares, Francesc a Keating, Michael J. 2003. „Multi-level electoral competition – Regional elections and party systems in Spain.“ *European Urban and Regional Studies* 10, 239–255.
- Passchier, Nico P. a Van der Wusten, Herman. 1990. „The electoral geography of the Netherlands in the era of mass politics 1888–1986.“ In: *Developments in Electoral Geography*. Eds. Ronald J. Johnston, Fred M. Shelley a Peter J. Taylor. London: Routledge, 39–59.
- Perottino, Michel. 2005. *Francouzský politický systém*. Praha: SLON.
- Pink, Michal. 2006. „Současné přístupy k volební geografii.“ In: *Víceúrovňové vládnutí: teorie, přístupy, metody*. Eds. Petr Fiala a Maxmilián Strmiska. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 148–162.
- Pink, Michal. 2017. „Czech Republic: Regional Elections Without Regional Politics.“ In: *Regional and National Elections in Eastern Europe: Territoriality of the Vote in Ten Countries*. Ed. Arjan H. Schakel. London: Palgrave Macmillan, 83–104.
- Reif, Karlheinz a Schmitt, Hermann. 1980. „Nine Second-Order Elections-A Conceptual Framework For the Analysis of European Elections Results.“ *European Journal of Political Research* 8, č. 1, 3–44.
- Rice, W. Tom a Macht, A. Alisa. 1987. „The Hometown Advantage: Mobilization or Conversion?“ *Political Behavior* 9, č. 3, 257–262.
- Robinson, S. Wiliam. 1950. „Ecological correlations and the behavior of individuals.“ *American Sociological Review* 15, č. 3, 351–357.

- Rokkan, Stein. 1999. „State Formation and Nation-Building.“ In: *State Formation, Nation-Building, and Mass Politics in Europe. The Theory of Stein Rokkan*. Eds. Peter Flora, Stein Kuhnle a Derek Urwin. Oxford: Oxford University Press, 93–224.
- Sartori, Giovanni. 2001. *Srovnávací ústavní inženýrství*. SLON, Praha.
- Seidlová, Adéla. 2001. „Výzkum poslanců a senátorů Parlamentu ČR.“ *Sociologický časopis* 37, č. 3, 359–368.
- Schakel, Arjan H. 2013. „Congruence between regional and national elections.“ *Comparative Political Studies* 46, č. 5, 631–662.
- Schakel, Arjan H. 2015. „Nationalisation of regional elections in Central and Eastern Europe.“ *East European Politics* 31, č. 2, 229–247.
- Schakel, H. Arjan, Ed. 2017. *Regional and National Elections in Eastern Europe. Territoriality of the Vote in Ten Countries*. London: Palgrave Macmillan.
- Schakel, Arjan H. a Dandoy, Régis 2014. „Electoral cycles and turnout in multilevel electoral systems.“ *West European Politics* 37, č. 3, 605–623.
- Šimon, Martin. 2015. „Measuring phantom borders: the case of Czech/Czechoslovakian electoral geography.“ *Erdkunde* 69, č. 2, 139–150.
- Soukup, Petr a Rabušic, Ladislav. 2007. „Několik poznámek k jedné obsesi českých sociálních věd – statistické významnosti.“ *Sociologický časopis* 43, č. 2, 379–395.
- Syllová, Jindřiška. 2016. „Komora minimálních funkcí, nebo komora, odlišného pohledu?“ In: *Dvacet let Senátu Parlamentu České Republiky v souvislostech*. Ed. Jan Kysela. Praha: Leges, 49–62.
- Šedo, Jakub. 2007. *Volební systémy postkomunistických zemí*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Šedo, Jakub. 2016. „The 2014 Czech Senate elections.“ *Electoral Studies* 43, 178–181.
- Šurda Malcová, Karolína. 2013. *Analýza voleb a volebního chování do Senátu Parlamentu ČR*. Disertační práce, Praha: Karlova Univerzita.
- Taylor, Peter J. a Johnston, Ronald J. 1979. *Geography of Elections*. London: Croom Helm.
- Thrift, Nigel J. 1983. „On the determination of social action in space and time.“ *Environment and Planning D: Society and Space* 1, č. 1, 23–57.
- Tobler, Waldo. 1970. „A computer movie simulating urban growth in the Detroit region.“ *Economic Geography* 46, Supplement 1, 234–240.
- Tronconi, Filippo a Roux, Christophe. 2009. „The political systems of Italian regions between state-wide logics and increasing differentiation.“ *Modern Italy* 14, č. 2, 151–166.
- Vlachová, Klára a Řeháková, Blanka. 2007. „Sociální třída a její vliv na volební chování.“ In: *Volíči a volby 2006*. Tomáš Lebeda, Lukáš Linek, Pat Lyons, Klára Vlachová et al. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 133–146.

Voženílková, Marcela a Hejtmánek, Jan. 2015. „Koncept incumbency advantage v českých senátních volbách.“ *Středoevropské politické studie / Central European Political Studies Review* 17, č. 1, 1–27.

Zarycki, Tomasz. 1999. *The New Electoral Geography of Central Europe*. Praha: Virtus. Dostupné na: <http://www.iss.uw.edu.pl/zarycki/pdf/RSS2.pdf> (23. 7. 2012).

Zarycki, Tomasz. 2002. „Four Dimensions of Center-Periphery Conflict in the Polish Electoral Geography.“ In: *Social Change. Adaptation and Resistance*. Eds. Tatiana Klonowicz a Grażyna Wieczorkowska. Warsaw: Warsaw University, Institute for Social Studies, 5–29.

Zarycki, Tomasz a Nowak, Andrzej. 2000 „Hidden dimensions: the stability and structure of regional political cleavages in Poland.“ *Communist and Post-Communist Studies* 33, č. 4, 331–335.

Právní normy:

Ústava ČR, zákon č. 1/1993 Sb.

Zákon o volbách do Parlamentu České republiky č. 247/1995.

Zákon o hospodaření politických stran č. 424/1991 Sb.

Zdroj dat:

Český statistický úřad. Sčítání lidu, domů a bytů 2011. (<https://www.czso.cz/csu/sldb>)

Český statistický úřad. Volební server (www.volby.cz).

STEM, Trendy 1/2012.

Incoma GFK. Kupní síla v ČR.

18. Přílohy:

Tabulka č. 18.1: Volební výsledky senátního obvodu č. 12 Strakonice 2014

Kandidát	Navrhující strana	Politická příslušnost	I. kolo %	II. kolo %
MUDr. Martin Gregora	TOP 09	TOP 09	19,03	48,74
JUDr. Elvíra Tomášková	Úsvit	Bezpartijní	1,84	
Ing. Karel Kratochvíle	ČSSD	ČSSD	16,38	51,25
Mgr. Jíří Mánek	ODS	ODS	13,97	
Petr Martan	SPO	SPO	3,81	
PhDr. Petr Huneš	KDU-ČSL	KDU-ČSL	13,29	
Mario Vlček	ANO	ANO	9,46	
PhDr. Václav Trojan	Svobodní	Svobodní	2,31	
Bc. Miroslav Krejča, CSc.	Republika	Bezpartijní	6,90	
Mgr. Vítězslava Baborová	KSČM	KSČM	12,95	

Zdroj: www.volby.cz

Tabulka č. 18.2: Volební výsledky senátního obvodu č. 42 Kolín 2014

Kandidát	Navrhující strana	Politická příslušnost	I. kolo %	II. kolo %
Emilie Trísková	ČSSD	ČSSD	26,11	56,24
MUDr. Pavel Lebeda	Republika	Bezpartijní	2,70	
Mgr. Pavel Kárník	TOP 09	TOP 09	16,78	
Roman Škrabánek	Úsvit	Bezpartijní	8,90	
Ing. Regína Davidková	ANO	ANO	15,93	
MUDr. Milan Rak	ODS	Bezpartijní	18,39	43,75
František Švarc	KSČM	KSČM	11,16	

Zdroj: www.volby.cz

Tabulka č. 18.3: Volební výsledky senátního obvodu č. 81 Uherské Hradiště 2014

Kandidát	Navrhující str.	Politická příslušnost	I. kolo %	II. kolo %
Ing. Pavel Botek	KDU-ČSL	KDU-ČSL	13,29	45,82
Doc. PhDr. Luděk Galuška, CSc.	NK	Bezpartijní	11,82	
Jan Pijáček	ODS	ODS	11,31	
Václav Hučík	NK	Bezpartijní	1,17	
Ing. Hana Doupcová	ČSSD	ČSSD	9,45	
Ing. Ivan Mařák	KSČM	KSČM	6,98	
Doc. RNDr. Zdeněk Botek	ANO	Bezpartijní	11,90	
Ivo Valenta	Soukromníci	Bezpartijní	31,10	54,17
Alessandro Alagia	ŘN-VU	Bezpartijní	1,81	
Ing. Stanislav Mikula	MDS+ZH	ZH	1,12	

Zdroj: www.volby.cz

Tabulka č. 18.4: Volební výsledky senátního obvodu č. 10 Český Krumlov 2016

Kandidát	Navrhující strana	Politická příslušnost	I. kolo %	II. kolo %
MUDr. Jindřich Florián	ČSSD	ČSSD	23,72	40,25
Mgr. David Žák	TOP 09	Bezpartijní	9,86	
Ing. Marie Paukejová	Úsvit	ČS	2,73	
Ing. Tomáš Jirsa MBA	ODS	ODS	32,10	59,74
Ing. Jitka Zikmundová MBA	KDU-ČSL	KDU-ČSL	7,68	
Tomáš Novák	Piráti	Bezpartijní	5,75	
Ing. Miroslav Máče, CSc.	KSČM	KSČM	12,89	
Dr. Phil. Pavel Himl	Zelení	Zelení	3,60	
Ing. Radim Hreha	APAČI 2017	APAČI 2017	1,63	

Zdroj: www.volby.cz

Tabulka č. 18.5: Volební výsledky senátního obvodu č. 13 Tábor 2016

Kandidát	Navrhující str.	Politická přísl.	I. kolo %	II. kolo %
Ing. Jindřich Bláha	ODS	ODS	14,34	
Ing. Petr Král	Piráti	Bezpartijní	3,93	
Ing. Jan Mládek, CSc.	ČSSD	ČSSD	17,60	40,16
Mgr. Jaroslav Větrovský	ANO	Bezpartijní	17,83	59,83
Ing. Jiří Fišer	T2020	T2020	16,47	
Doc. Mgr. Martin Konvička, Ph.D.	APAČI 2017	APAČI 2017	8,07	
Ladislav Šedivý	KSČM	KSČM	9,69	
Mgr. Pavel Klíma	TOP 09	TOP 09	12,04	

Zdroj: www.volby.cz**Tabulka č. 18.6:** Volební výsledky senátního obvodu č. 49 Blansko 2016

Kandidát	Navrhující str.	Politická příslušnost	I. kolo %	II. kolo %
Mgr. Ivo Polák	ČSSD	ČSSD	14,73	
Robert Štěpánek	Úsvit	Bezpartijní	2,80	
Jiří Šoltys	Nás	Nás	0,98	
Ing. Jiří Míšeňský	ANO	ANO	11,03	
Prim. MUDr. Jan Machač	ODS	Bezpartijní	15,48	38,93
Jozef Regec	Soukromníci	Bezpartijní	12,84	
Mára Koudelová	KSČM	KSČM	9,75	
Ing. Jaromíra Vítková	KDU-ČSL	KDU-ČSL	18,73	61,06
Ing. Mgr. Drago Sukalovský	STAN	STAN	13,61	

Zdroj: www.volby.cz**Tabulka č. 18.7:** Volební výsledky senátního obvodu č. 76 Kroměříž 2016

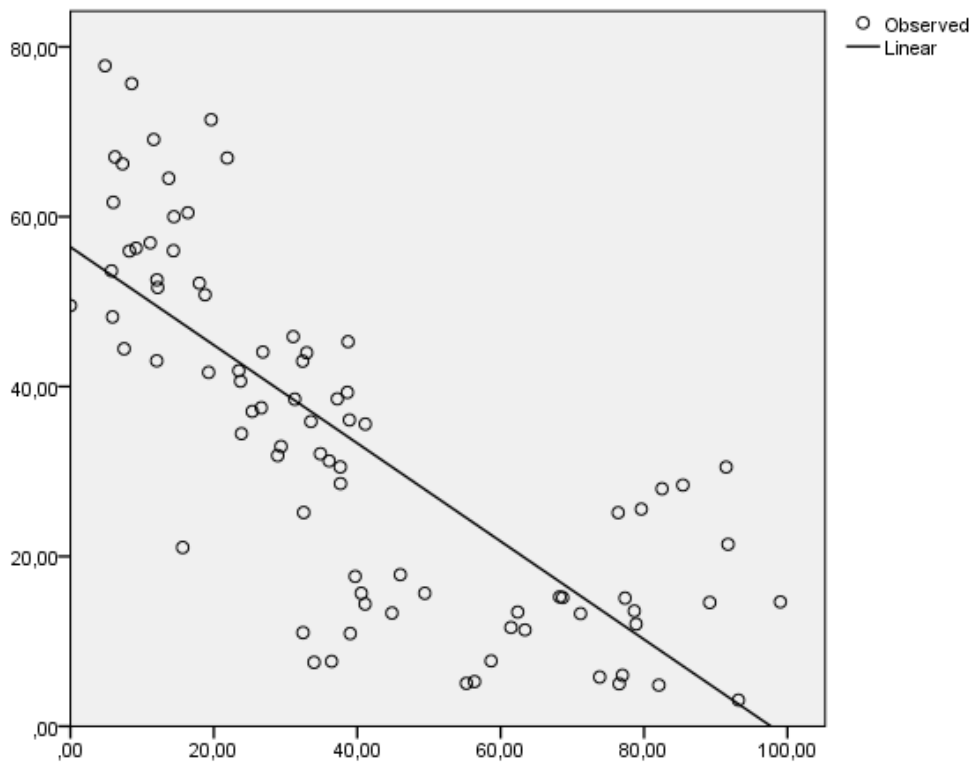
Kandidát	Navrhující strana	Politická příslušnost	I. kolo %	II. kolo %
Bc. Jaroslav Chmelář	ČSSD	ČSSD	11,76	
Ing. Petr Šico	KČ	Bezpartijní	2,09	
Mgr. Šárka Jelínková	KDU-ČSL	KDU-ČSL	16,94	53,48%
MUDr. Vojtěch Škrabal	STAN	Bezpartijní	11,31	
PhDr. Mgr. Josef Novák	SPO	SPO	3,70	
Ing. Jan Hašek	ANO	Bezpartijní	16,07	46,51%
Ing. Bc. Eva Badínková	KSČM	KSČM	12,43	
Mgr. Daniela Hebnarová	ODS	ODS	14,44	
Zdeněk Zlámal	NEZ	Bezpartijní	11,22	

Zdroj: www.volby.cz**Tabulka č. 18.8:** Volební výsledky senátního obvodu č. 79 Hodonín 2016

Kandidát	Navrhující strana	Politická příslušnost	I. kolo %	II. kolo %
Květoslav Přibíl	SPR-RSČ MS	Bezpartijní	1,74	
Ing. Bc. Anna Hubáčková	KDU-ČSL	Bezpartijní	28,30	67,78
Josef Zimovčák	ANO	Bezpartijní	17,77	
Ing. Zdeněk Škromach	ČSSD	ČSSD	24,26	32,31
Ing. Jana Bačíková, MBA	ODS	ODS	12,17	
JUDr. Vítězslav Krabička	Moravané	Bezpartijní	7,26	
Ján Lahvička	KSČM	KSČM	8,48	

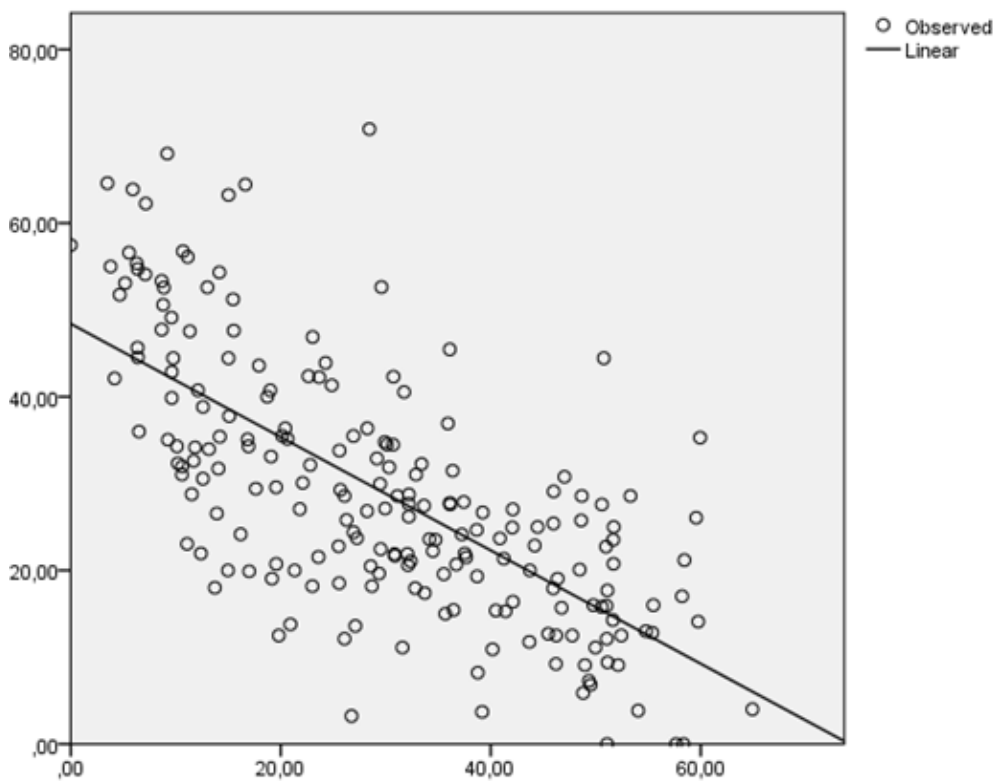
Zdroj: www.volby.cz

Graf č. 18.1: Sousedský efekt – Nenutil 2014 (ČSSD) I. kolo

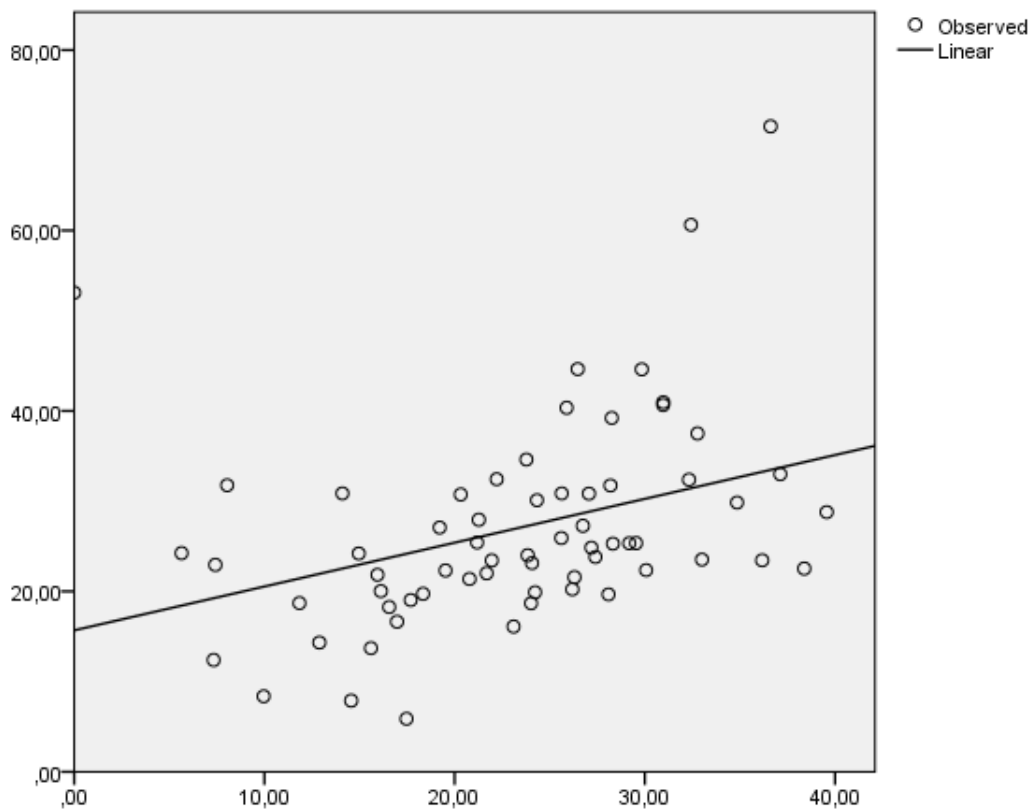
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 18.2: Sousedský efekt – Strnad 2016 (ČSSD) I. kolo

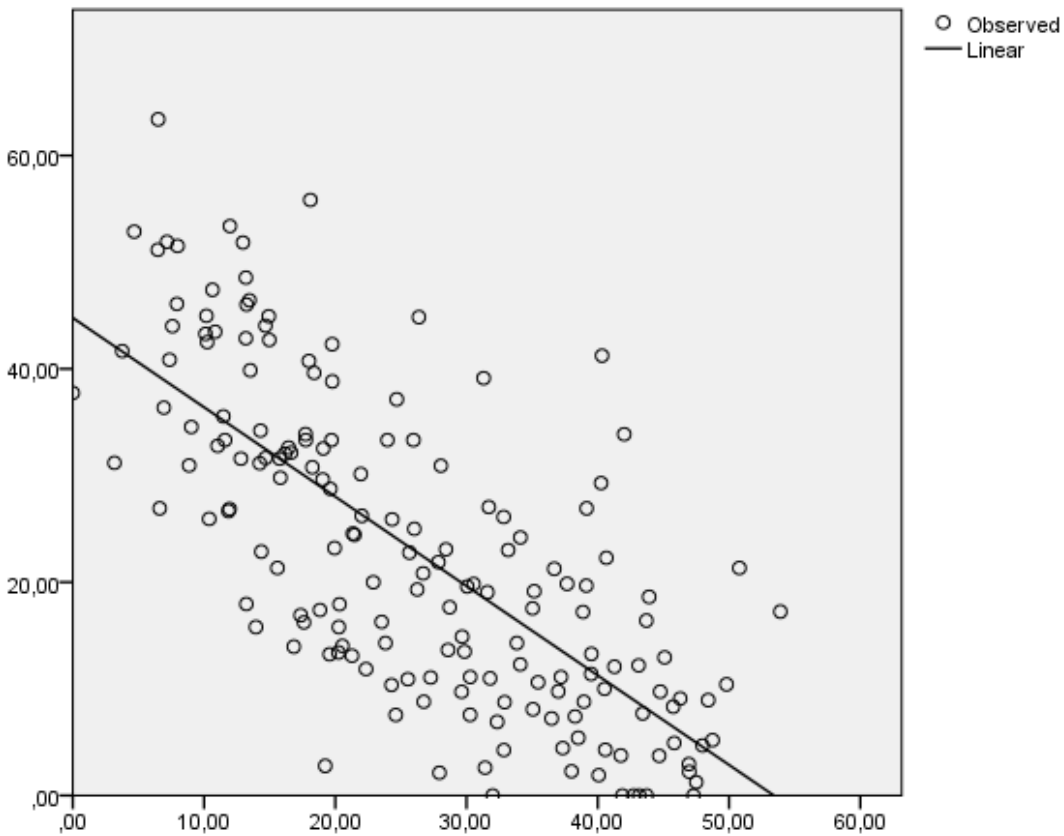
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 18.3: Sousedský efekt – Škromach 2016 (ČSSD) I. kolo

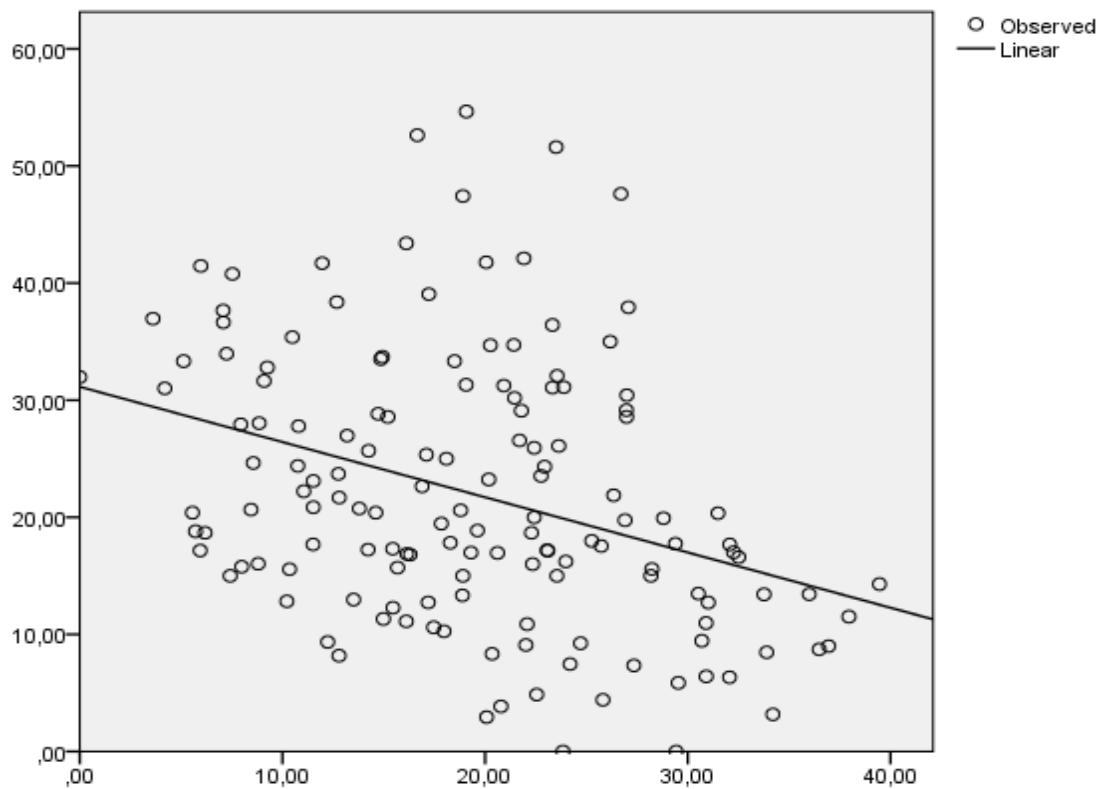
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 18.4: Sousedský efekt – Bradáč 2014 (KDU-ČSL) I. kolo

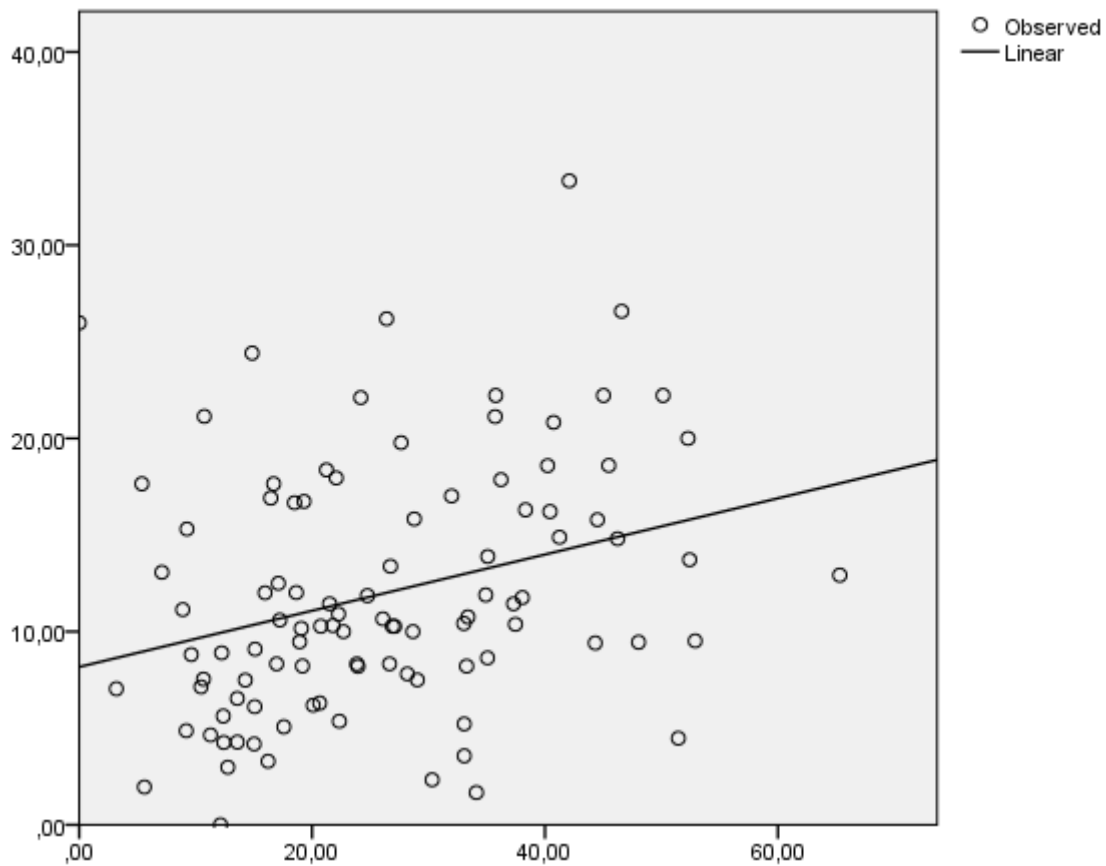
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 18.5: Sousedský efekt – Vítková 2016 (KDU-ČSL) I. kolo

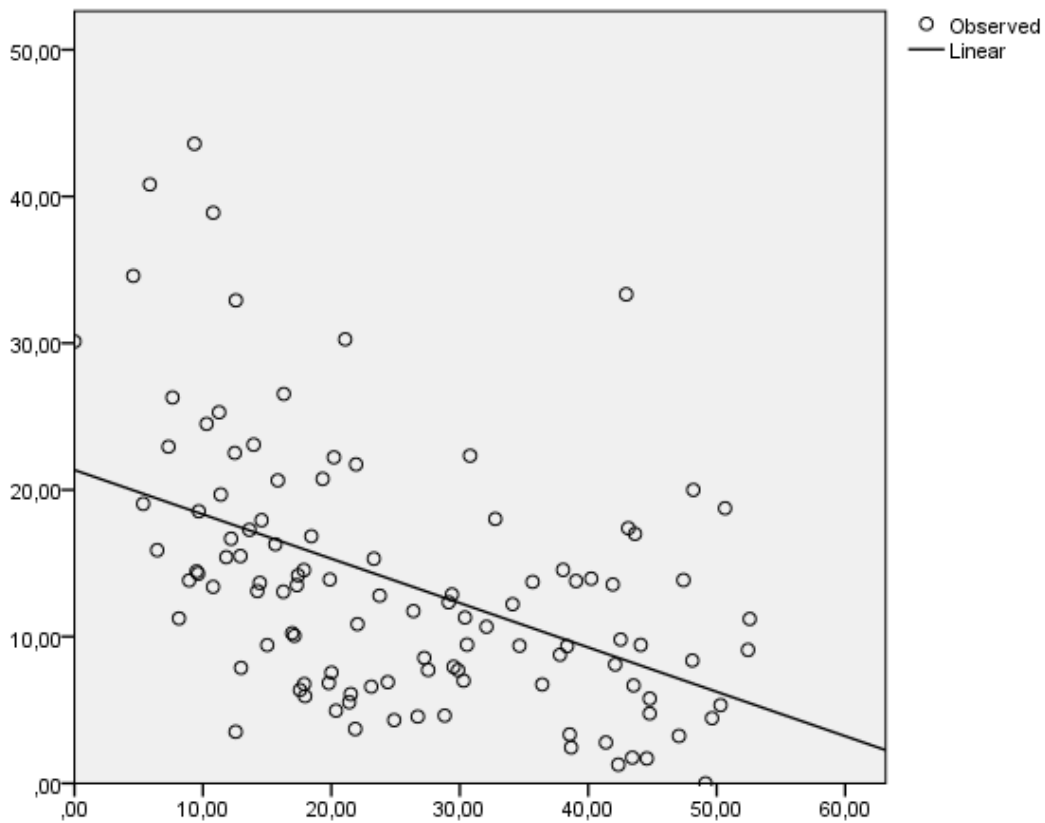
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 18.6: Sousedský efekt – Dvořák 2014 (KSČM) I. kolo

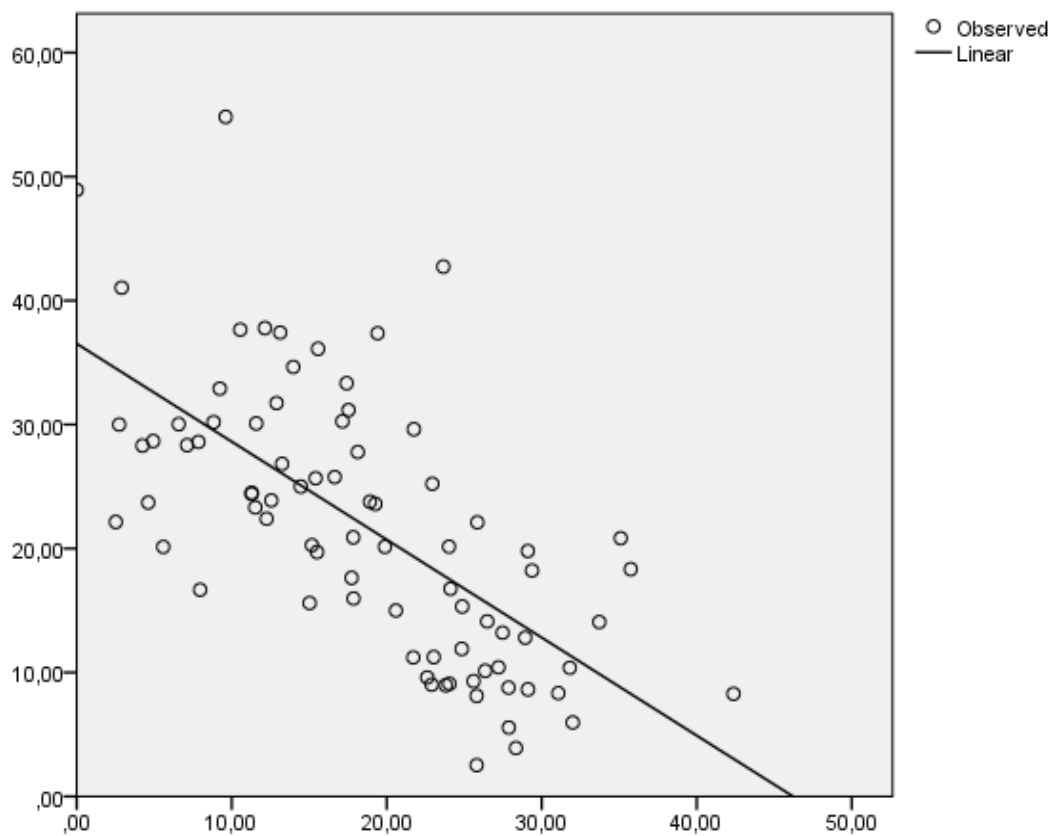
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 18.7: Sousedský efekt – Skála 2016 (KSČM) I. kolo

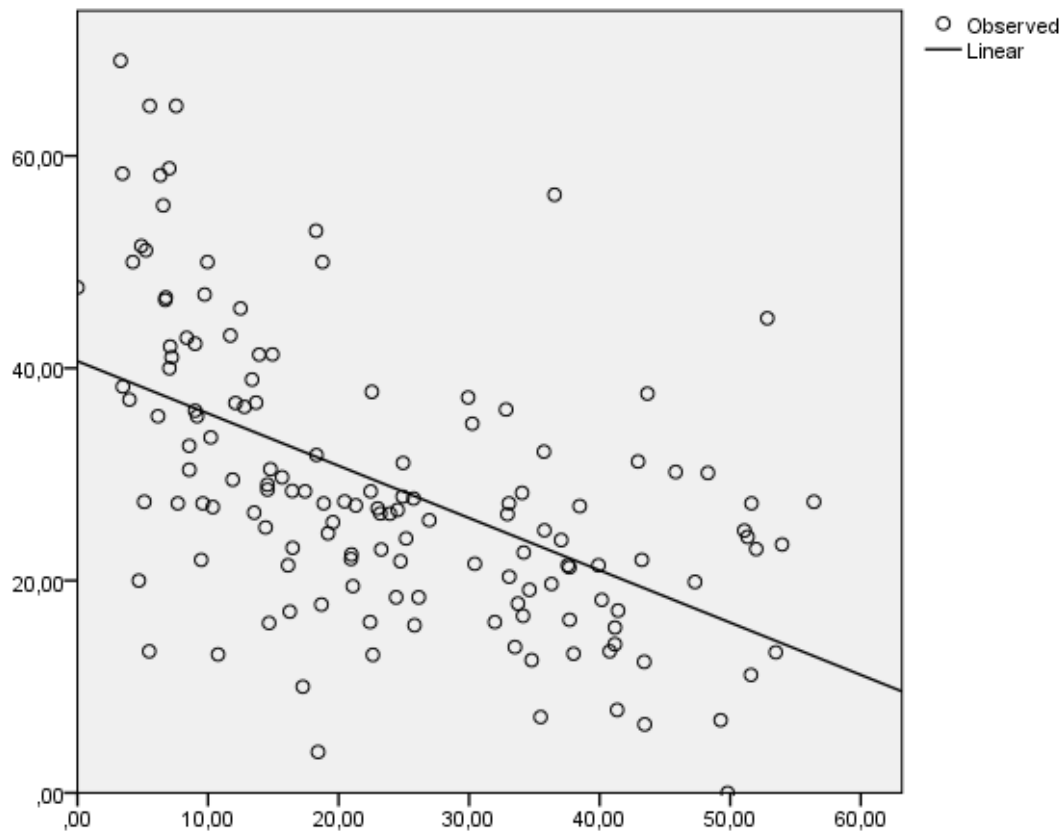
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 18.8: Sousedský efekt – Vreclonová 2016 (ODS)

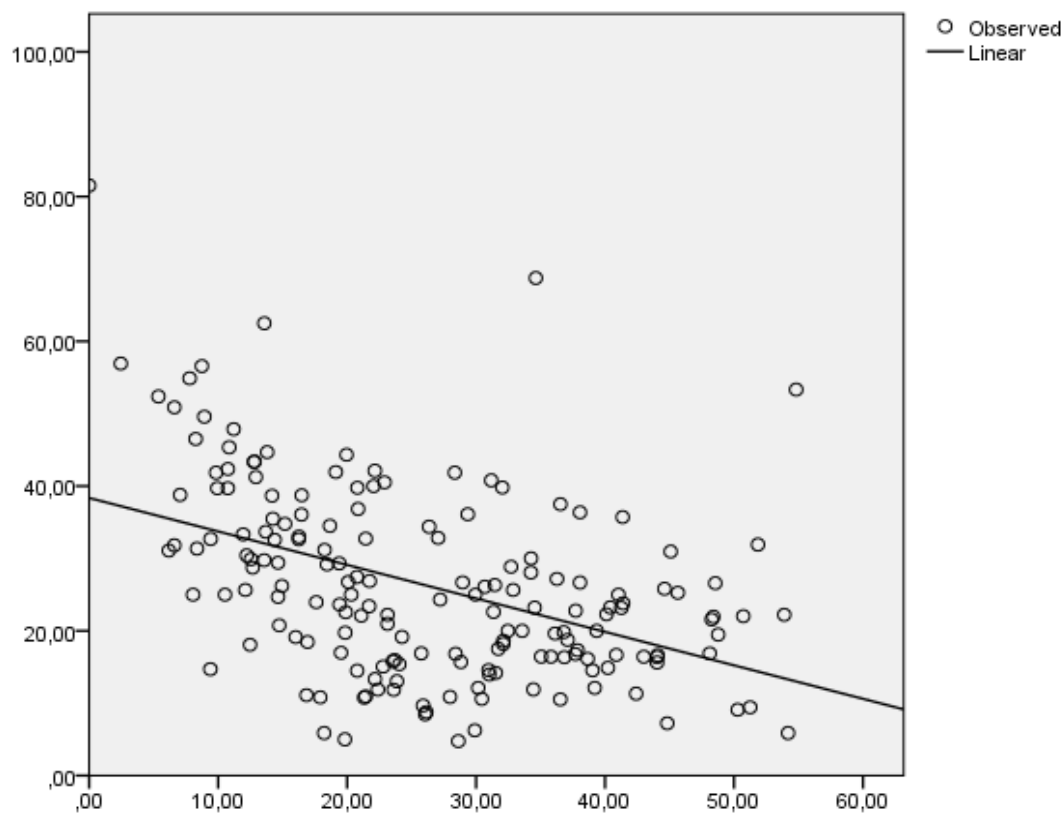
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 18.9: Sousedský efekt – Vystrčil 2016 (ODS)

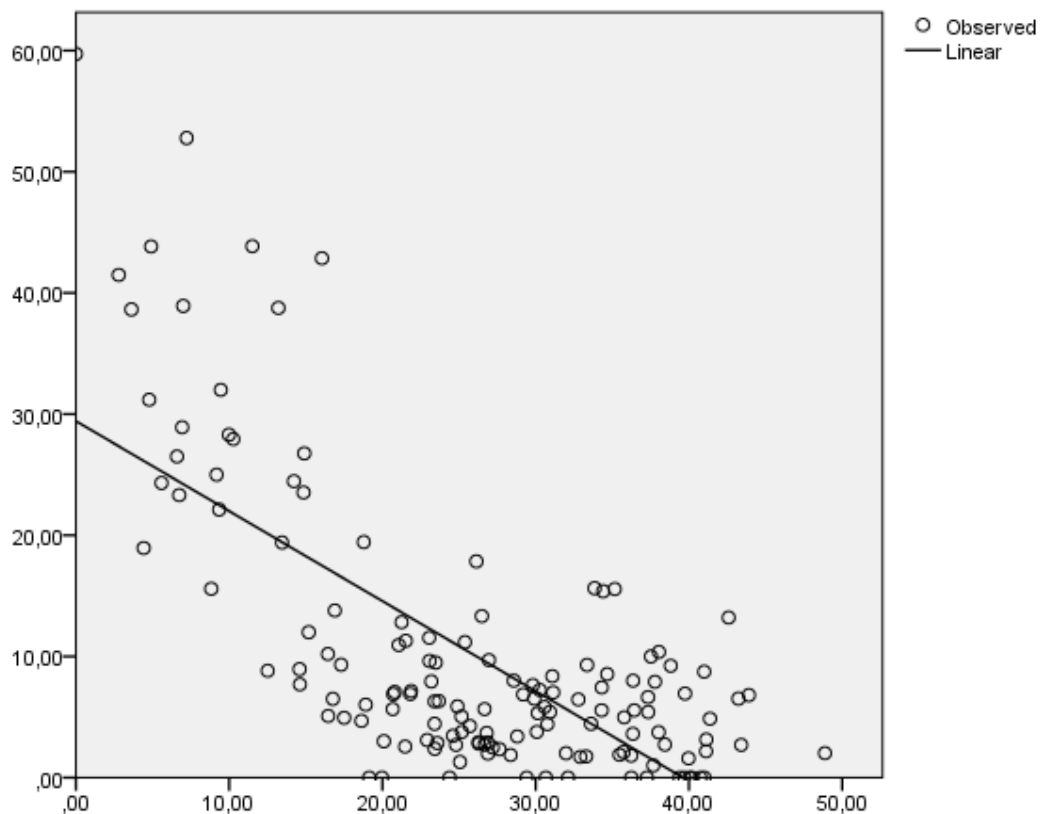
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 18.10: Sousedský efekt – Czernin 2016 (TOP 09)

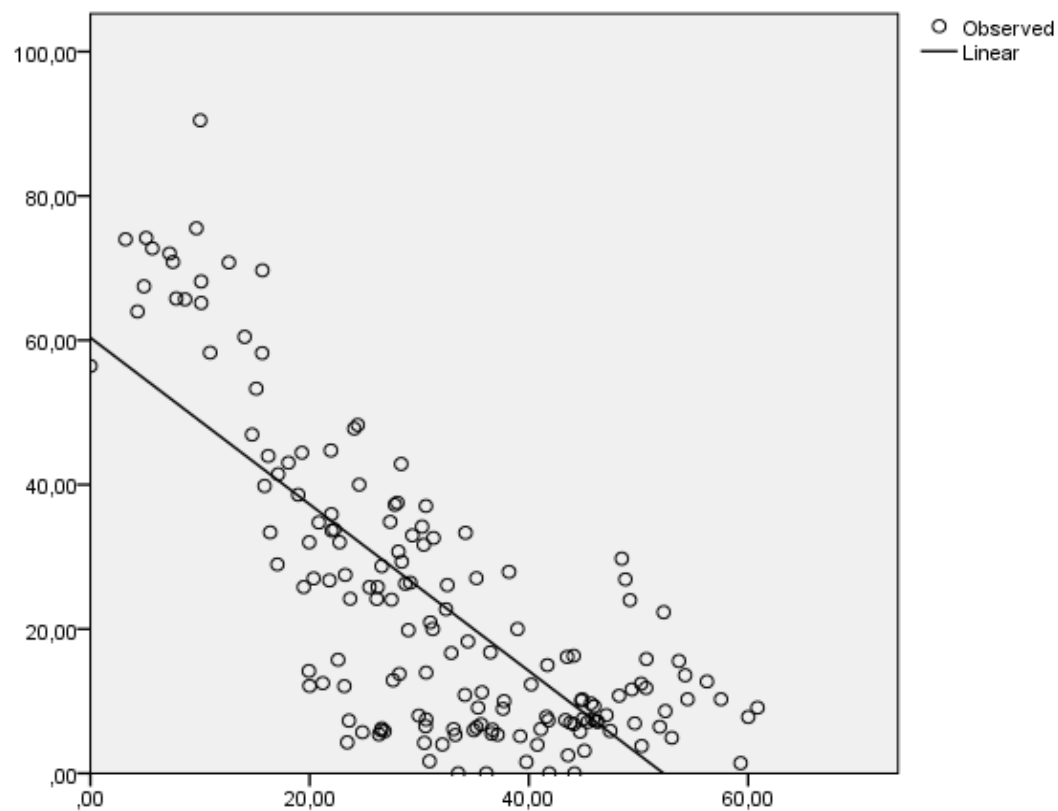
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 18.11. Sousedský efekt – Sukalovský 2016 (STAN)

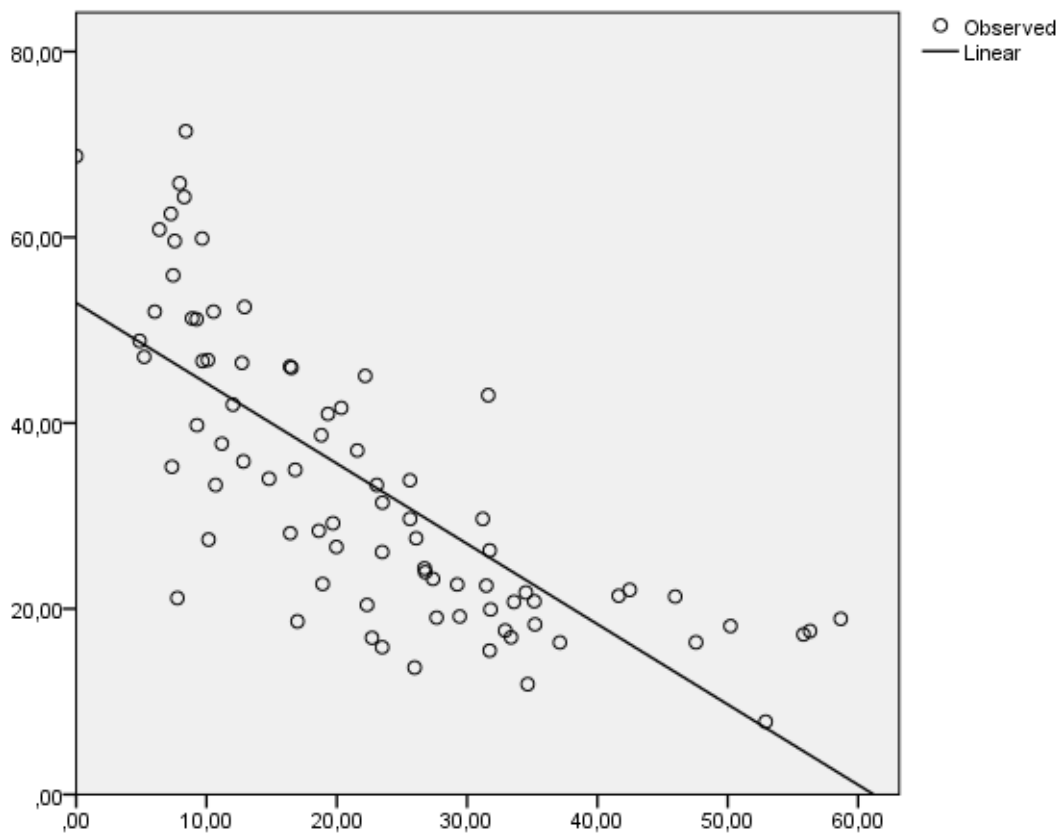
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 18.12: Sousedský efekt – Hamousková (ANO) I. kolo 2014

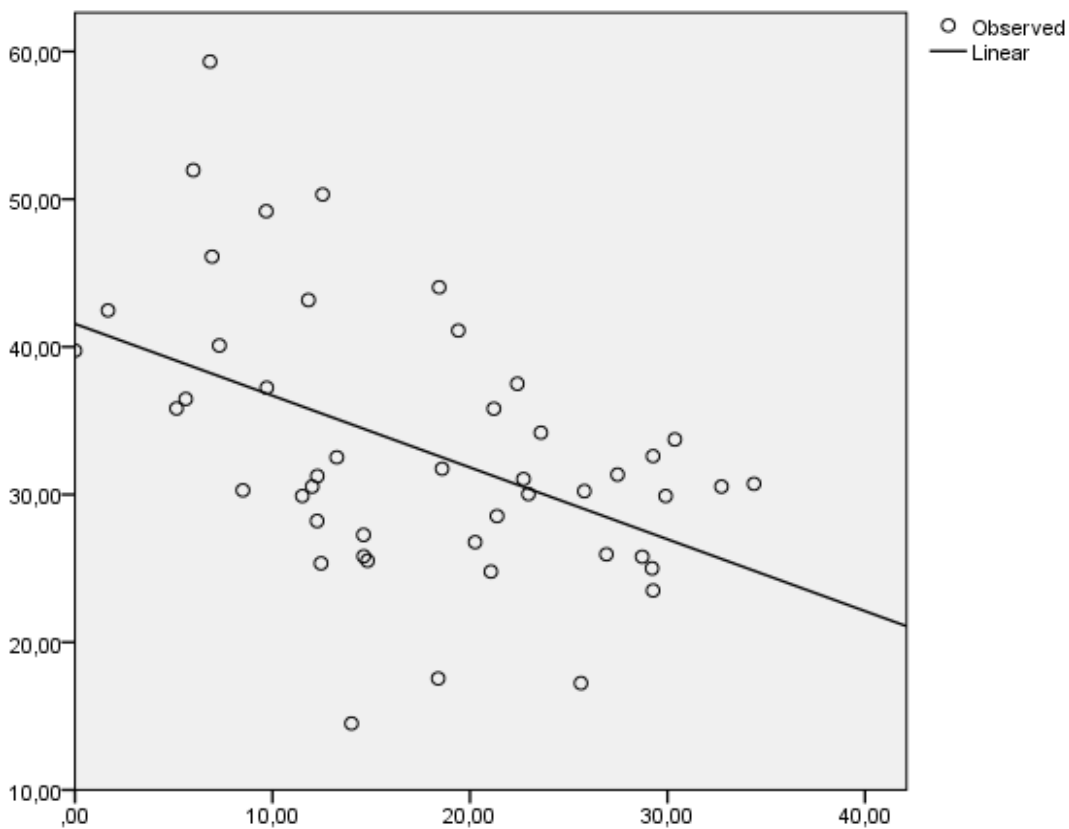
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 18.13: Sousedský efekt – Hlavatý (ANO) I. kolo 2014

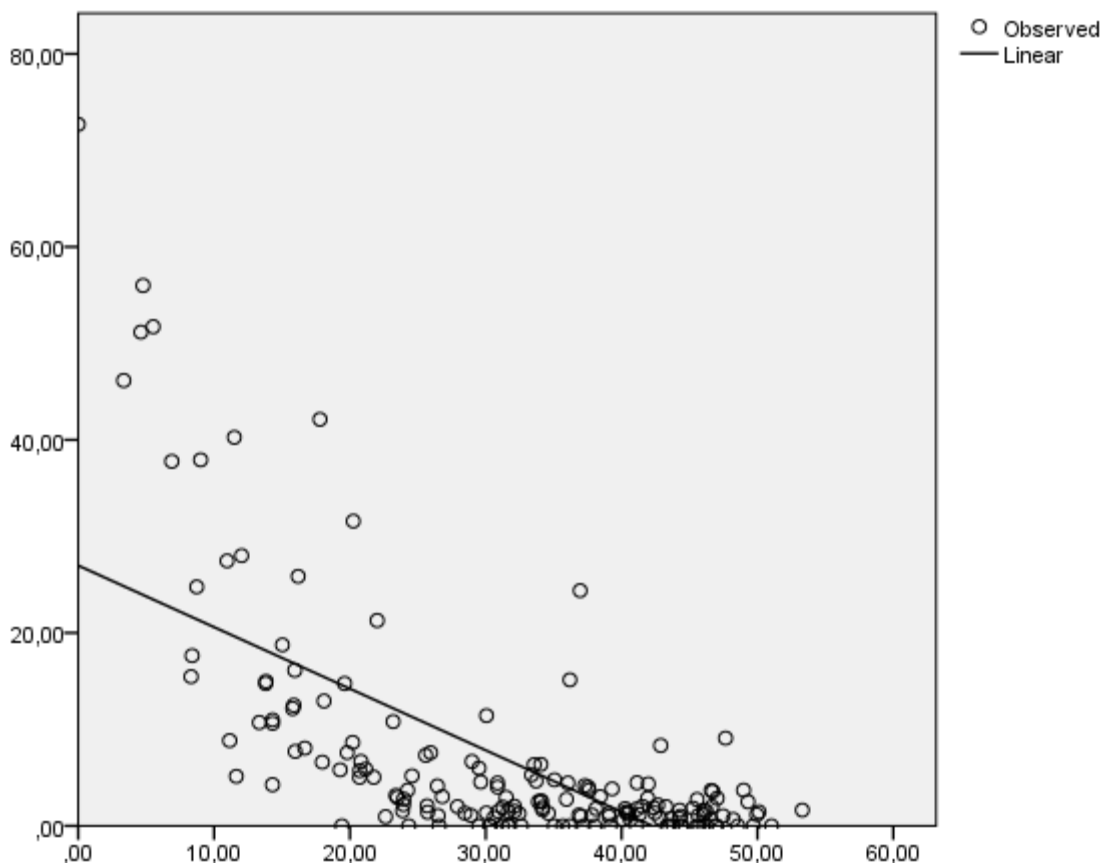
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 18.14: Sousedský efekt – Petr Orel (SZ) I. kolo 2016

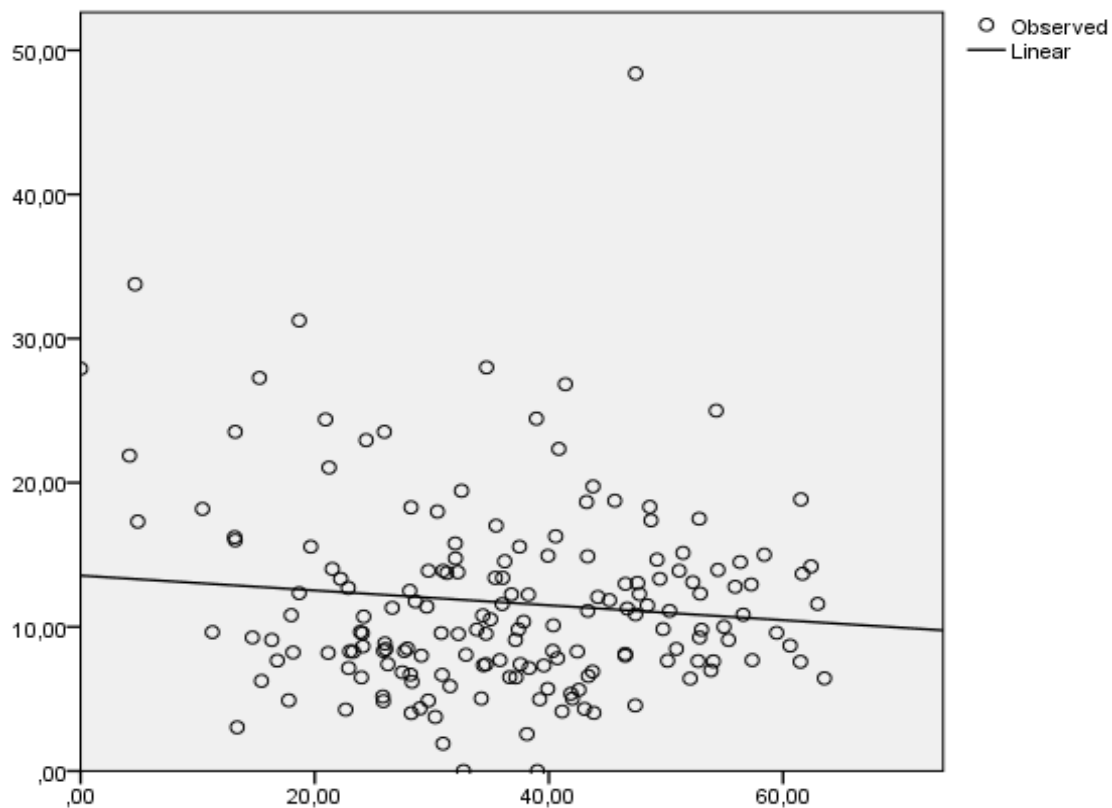
Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 18.15: Sousedský efekt – Stalmach (STO) I. kolo 2014

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

Graf č. 18.16: Sousedský efekt – Novák (NK) I. kolo 2014

Zdroj: vlastní výpočty na základě www.volby.cz

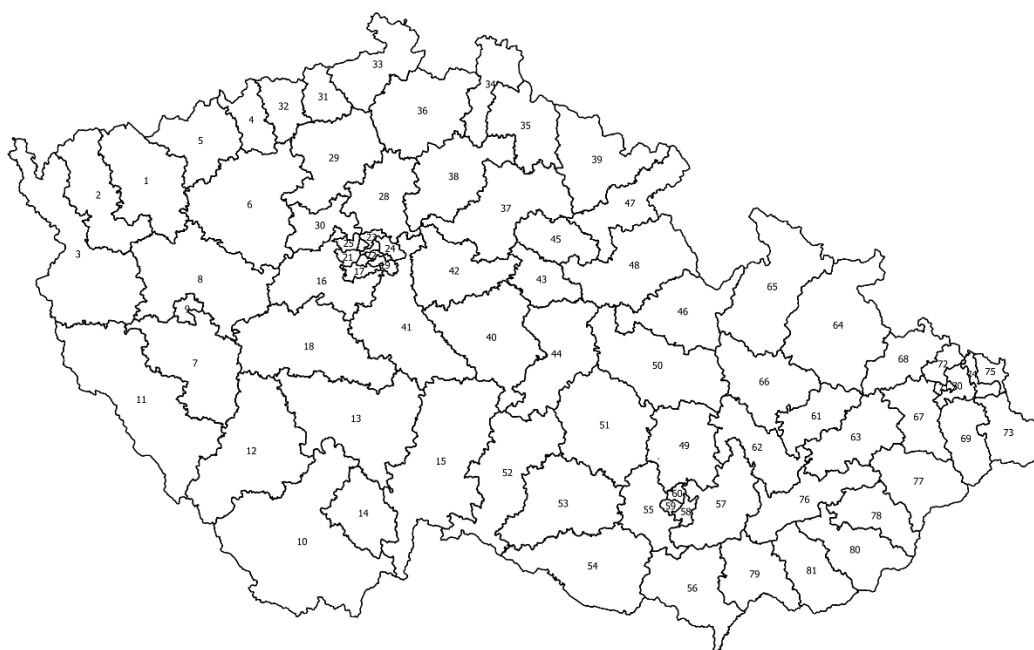
Tabulka č. 18. 9. Názvy a čísla volebních obvodů

Číslo obvodu	Název	Rok voleb
1	Karlovy Vary	1996, 1998, 2004, 2010, 2016
2	Sokolov	1996, 2000, 2006, 2012
3	Cheb	1996, 2002, 2008, 2014
4	Most	1996, 1998, 2004, 2010, 2016, 2017 D
5	Chomutov	1996, 2000, 2006, 2007 D, 2012,
6	Louny	1996, 2002, 2008, 2014
7	Plzeň-město	1996, 1998, 2004, 2010, 2016
8	Rokycany	1996, 2000, 2006, 2012
9	Plzeň – město	1996, 2002, 2008, 2014
10	Český Krumlov	1996,1998, 2004, 2010, 2016
11	Domažlice	1996, 2000, 2006, 2012
12	Strakonice	1996, 2002, 2003 D, 2008, 2014
13	Tábor	1996,1998, 2004, 2010, 2016
14	České Budějovice	1996, 2000, 2006, 2012
15	Pelhřimov	1996, 2002, 2008, 2014
16	Beroun	1996,1998, 2004, 2010, 2016
17	Praha 12.	1996, 2000, 2006, 2012
18	Příbram	1996, 2002, 2008, 2014
19	Praha 11	1996,1998, 2004, 2010, 2016
20	Praha 4	1996, 2000, 2004 D, 2006, 2012
21	Praha 5	1996, 2002, 2008, 2014
22	Praha 10	1996, 1998, 2004, 2010, 2014 D, 2016
23	Praha 8	1996, 2000, 2006, 2012
24	Praha 9	1996, 2002, 2008, 2014
25	Praha 6	1996,1998, 2004, 2010, 2016
26	Praha 2	1996, 2000, 2006, 2012
27	Praha 1	1996, 1999 D, 2002, 2008, 2014
28	Mělník	1996,1998, 2004, 2010, 2016
29	Litoměřice	1996, 2000, 2006, 2012
30	Kladno	1996, 2002, 2008, 2011 D, 2014
31	Ústí nad Labem	1996,1998, 2004, 2010, 2016
32	Teplice	1996, 2000, 2006, 2012
33	Děčín	1996, 2002, 2008, 2014
34	Liberec	1996,1998, 2004, 2010, 2016
35	Jablonec nad Nisou	1996, 2000, 2006, 2012
36	Česká Lípa	1996, 2002, 2008, 2014
37	Jičín	1996,1998, 2004, 2010, 2016
38	Mladá Boleslav	1996, 2000, 2006, 2012
39	Trutnov	1996, 2002, 2008, 2014, 2018 D
40	Kutná Hora	1996,1998, 2004, 2010, 2016
41	Benešov	1996, 2000, 2006, 2012
42	Kolín	1996, 2002, 2008, 2014
43	Pardubice	1996,1998, 2004, 2010, 2016
44	Chrudim	1996, 2000, 2006, 2012
45	Hradec Králové	1996, 2002, 2008, 2014
46	Ústí and Orlicí	1996,1998, 2004, 2010, 2016
47	Náchod	1996, 2000, 2006, 2012
48	Rychnov nad Kněžnou	1996, 2002, 2008, 2014
49	Blansko	1996,1998, 2004, 2010, 2016
50	Svitavy	1996, 2000, 2006, 2012
51	Žďár nad Sázavou	1996, 2002, 2008, 2014
52	Jihlava	1996,1998, 2004, 2010, 2016

53	Třebíč	1996, 2000, 2006, 2012
54	Znojmo	1996, 2002, 2004 D, 2008, 2014
55	Brno – město	1996,1998, 2004, 2010, 2016
56	Břeclav	1996, 2000, 2006, 2012
57	Vyškov	1996, 2002, 2008, 2014
58	Brno – město	1996,1998, 2003 D, 2004, 2010, 2016
59	Brno – město	1996, 2000, 2006, 2012
60	Brno – město	1996, 2002, 2008, 2014
61	Olomouc	1996,1998, 2004, 2010, 2016
62	Prostějov	1996, 2000, 2006, 2012
63	Přerov	1996, 2002, 2007 D, 2008, 2014
64	Bruntál	1996,1998, 2004, 2010, 2016
65	Šumperk	1996, 2000, 2006, 2012
66	Olomouc	1996, 2002, 2008, 2014
67	Nový Jičín	1996,1998, 2004, 2010, 2016
68	Opava	1996, 2000, 2006, 2012
69	Frýdek – Místek	1996, 2002, 2008, 2014
70	Ostrava – město	1996,1998, 2004, 2010, 2016
71	Ostrava – město	1996, 2000, 2006, 2012
72	Ostrava – město	1996, 2002, 2008, 2014
73	Frýdek – Místek	1996,1998, 2004, 2010, 2016
74	Karviná	1996, 2000, 2006, 2012
75	Karviná	1996, 2002, 2008, 2014
76	Kroměříž	1996,1998, 2004, 2010, 2016
77	Vsetín	1996, 2000, 2006, 2012
78	Zlín	1996, 2002, 2008, 2014
79	Hodonín	1996,1998, 2004, 2010, 2016
80	Zlín	1996, 2000, 2006, 2012, 2014 D
81	Uherské Hradiště	1996, 2002, 2008, 2014

Zdroj: www.volby.cz

Mapa č. 18. 1. Seznam volebních obvodů

19. Abstract

This book is a detailed examination of the elections to the upper chamber of the Czech national parliament – the Senate. Its main objective is to describe the essential characteristics of Senate elections using a dissimilarity score, with respect to three subdivisions of the Czech Republic: (a) cities with more than 100,000 inhabitants, (b) Bohemia (Prague and Plzeň excluded) and (c) Moravia (Brno and Ostrava excluded). It analyses the results of the first and second rounds of voting in these three areas. It also views the three subdivisions through the optics of a typology of constituencies based on parties' ability to succeed. Constituencies are divided into those where a party has been winning seats for a long time (electoral strongholds); those where a party has won seats repeatedly; those where it has won a seat once; and those where it is eliminated and does not even pass to the second round of voting. Beyond the election results themselves, the book also examines voter turnout, a key indicator of electoral competition. In addition to a comparative analysis, the book employs quantitative techniques to investigate the fundamental influences of socio-economic variables and the neighbour effect on electoral support for candidates in the two most recent elections, in 2014 and 2016. Here the key variable determining candidates' success was whether they were local or not; the effect was particularly strong if they were established local politicians. The analysis also notes the most recent trends that have emerged in the last two and four years respectively – since the rise of the populist parties that have significantly altered the characteristics of the Czech party system.

20. Seznam zkratek

APAČI 2017 – Alternativa pro Českou republiku

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

EFK – efektivní počet kandidátů

HSD-SMS – Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko

KDU-ČSL – Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová

KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

LB – Levý blok

LSU – Liberálně sociální unie

MDS – Moravská demokratická strana

NEZ – Nezávislí

NK – Nezávislí kandidáti

NMFM – Naše město Frýdek-Místek

NN-NR – Shoda elektorátu (electorate congruence)

NN-RR – Shoda stranického systému (party system congruence)

NR-RR – Volební shoda (election congruence)

ODA – Občanská demokratická aliance

ODS – Občanská demokratická strana

OPAT – Občané a patrioti

OSN – OBČANÉ SPOLU – NEZÁVISLÍ

RN-VU – Řád Národa – Vlastenecká unie

SNK – Sdružení nezávislých kandidátů

SNK ED – Sdružení nezávislých kandidátů Evropští demokraté

SPD – Strana přímé demokracie

SPO – Strana práv občanů

SPR-RSČ – Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa

STAN – Starostové a nezávislí

STO – Starostové pro občany

SZ – Strana zelených

T2020 – Hnutí Tábor 2020

ZH – Zdravé Hradiště